

קובץ גליונות

פרשת ויחי

ממרנץ ורבנץ גדולי ומאורי הדור

תגלית מרעישה!

התמונה התגלתה על-ידי ר' דן שלזינגר שאף הוציא לאור השבוע (בהוצאת 'סיני') חוברת מיוחדת 'סוד המאה ליטרה שקיבל החפץ חיים זצ"ל'. עמוסת תגליות על החפץ חיים זי"ע וסיפור מסע עלייתו לארץ-הקודש שלא יצא אל הפועל.

החוברת עוסקת בתגלית אשר גילה הרב שלזינגר, כאשר מצא עיזבון ובו מסמכים ושטר כסף אשר שיגר מרנא החפץ חיים זי"ע ליהודי בשם הרב יוסף לוי הגיז שהתגורר בירושלים עיר הקודש, הרב חגיז היה זה ששיגר סכום של מאה לירות לראדין, לבית החפץ חיים, על מנת לממן את הנסיעה והעלייה ארצה. המסע בסוף לא יצא אל הפועל והחפץ-חיים החזיר את הכסף בשליח ליד הרב חגיז.

בתמונה נראה החפץ-חיים כשלשני צדדיו ישובים יהודים שלא ידוע זהותם. נשמות לקבל כל פרט ומידע על תמונה זו.

תמונה חדשה ובלתי מזכרת של מרן הגאון רבי ישראל מאיר הכהן מראדין זי"ע א בעל ה'חפץ חיים'.

הגאון רבי שלום פוברסקי זצוק"ל
מראשי ישיבת קול תורה

גלב"ע י"א טבת תשפ"א, תנצב"ה

זמני השבת

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:12	5:27	6:04
בני ברק	4:25	5:28	6:00
קריית ספר	4:20	5:27	6:03
בית שמש	4:11	5:28	6:03
אופקים	4:20	5:30	6:03
חיפה	4:17	5:26	5:59

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדרים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

לעילוי נשמת הרב ר' **מרדכי**
ב"ר ישראל **יחיאל** ז"ל

השבת אבדה

בליל שישי וישב, נר א' דחנוכה
נשכח תפילין של ש.פ. ני"ו
ברכב שהוריד אותו ברח' חזו"א אחרי השעה 2.00
הרכב הוא כהה, סיטראון,
שמספר הרישיון נגמר בספרות 64
מי שידוע או יכול לברר נא להודיע לנו
במס' טל: 054-8461916/7
או במייל: gmail.com@8461916

גמ"ח השמל כשר לשבתות אירוח ונופש

תאורות חרום, פלטות חימום, מיכלי מים מתקפלים,
מאווררים נטענים וכו'.

טל: 1599-599-907 שלוחה 1 גמ"ח
שלוחה 5 מקומות נופש
bn324143@gmail.com

מציאים בסגר? זה הזמן לעשות סדר!

"קובץ גליונות" יוצא במיזם מיוחד,
ומבקש שיתוף פעולה מקוראינו היקרים,
לשלוח העתק של תמונות ומסמכים ישנים
ומעניינים, מגדולי הדורות, ובנושאים שונים.
לכל אחד יש ייחוס, בביתו של כל אדם קיימות
תמונות של רבנים המפארים את האירועים השונים
שהיו במשפחתו, צריך רק את הזמן לחפש...
כעת זה הזמן!

נשמח לקבל גם תמונות, שלכם - הן נראות פשוטות
ומוכרות, אבל לכלל לציבור יכולה להיות מהן
תועלת גדולה.

ואי"ה יראו הדברים אור לתועלת הרבים.

נא לפנות למערכת ה'קובץ גליונות' בכתובת:
k.gilyonot@gmail.com
או במספר: 053-3145900

גם למי שאין אפשרות לסרוק, יכול לפנות אלינו ונדאג לכך בהתאם,

בברכה מרובה,
מערכת 'קובץ גליונות'

לעילוי נשמת

מרת **דינה** בת לוי **יצחק** ע"ה
נלב"ע כ' טבת תשנ"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת

ר' **אהרן** ב"ר יהושע ז"ל **באואר**
נלב"ע כ"ה טבת תשל"ה
ורעיתו מרת **שינדל** בת ר' **יחיאל יהודה** ע"ה
נלב"ע ח"י טבת תשל"ז
תנצב"ה

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל: 053-3145900 פקס: **077-2092005**
מייל: k.gilyonot@gmail.com
כתובת: **רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק**

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף
ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדדים פלוס" בבהכ"נ:
יש לבחור בלחצן קופות נוספות,
חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדדים פלוס: **03-7630585** שלוחה 486
קהילות: **073-2757000** שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 412 פרשת ויחי
תשפ"א שנה תשיעית

גיליון זה מוקדש לידידינו היקר
שיראה ברכה והצלחה
בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

הגאון הגדול רבי שלום פוברסקי זצ"ל

ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך (בראשית מז, ח)

מכותל המזרח של עולם הישיבות הסתלק השבוע אחד ומיוחד שהיה ידוע בגאונותו וצדקותו, שהרביץ תורה עשרות שנים במתיקות וערבות מיוחדת, מתוך עמל ויגיעה בתורה, הגאון ר' שלום פוברסקי זצ"ל בנו של רה"י מרן הגאון רבי דוד זצוק"ל.

כהרגלנו מאז ותמיד, בטור קצר זה איננו סוקרים את תולדות גדולי ישראל שנסתלקו מעמנו אלא שמים דגש על מה שנוגע יותר לקשר שהיה עם רבינו מרן שליט"א.

הגר"ר שלום זצ"ל היה בקשרי מכתבים תורניים עם רבינו, והתכתבו ביניהם מספר פעמים, כשרבינו מעריך ומתפעל מגדלותו בתורה.

לפני כעשר שנים בחג הסוכות הגיע רבי שלום זצ"ל לרבינו ושאל אותו מה יהיה הדין במי שאין לו בית האם יש לו חיוב לבנות סוכה כדי לקיים את מצות הסוכה, והשאלה הסתעפה גם לענין חיוב הדלקת נר חנוכה במי שאין לו בית, רבינו נהנה מהשאלה ותיכף ציין לדברי התוספות בסוכה והרמב"ם שדנו בזה, והשניים שקלו ודנו בזה, ומספר שבועות אח"כ מסר רבינו שיעור ביום היא"צ של מרן החזון איש, על הנושא הנ"ל, שהתחיל כאמור משאלתו של רבי שלום זצ"ל, והדברים נדפסו אחר כך בספר טעמא דקרא החדש (מפי עד ראה, הגר"ר גדליהו הוניגסברג שליט"א).

ספר רבנו בסעודת שבת, שראה פעם בספר צאינה וראינה סוף פרשת ויגש, שמביא מדרש מענין, ולא מצא אותו במקום נוסף: פרעה היה נוכח בבית אבימלך היה המשקוף נמוך ומעליו מודעה: מי שנכנס בדלת זו, מוכרח להתכופף לכבוד הפסל שעמד על הדלת. וכשאברהם היה צריך להכנס נעשה נס, והמשקוף הוגבה כדי שלא יצטרך להתכופף!

וגם פרעה עשה פתח נמוך כזה ומעליו פסל, כדי שהבאים בשערי יתכופפו, וכשהגיע אליו יעקב נעשה לו אותו הנס, והמשקוף הוגבה. והתפלא פרעה, שאולי זה אברהם אבינו, ולכן שאל אותו: כמה ימי שני חיך? ... ויעקב ענה לו שהוא רק בן מאה ושלושים ואינו אברהם אבינו.

ואמר רבינו שעל פי מדרש זה מובן למה הוסיף יעקב 'ורעים היו ימי שני חי', וכי משהו שאל אותו אם היו לו ימים טובים או רעים? אבל לפי הנ"ל מובן שרצה להשיב לו שאינו זקנו אברהם, אף שנראה זקן, כי רעים היו שני חייו.

ושמענו עובדה דומה, אותה סח מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל מפי עד ראה, רבי אליהו טוביה שפירא שלמד בראדין:

רבינו בעל החפץ חיים נסע פעם לוורשא לצורך הדפסת המשנה ברורה, ובדרכו היה מידע עם בדרכים 'צלם' שהיו הגויים מניחים. והחפץ חיים היה כבר חלש, ובנסיעה היה נרדם, ותוך כדי שנתו כל הזמן היה ראשו עולה ויורד.

והנה הוא הבחין בדבר פלא, בכל פעם אשר עברו על יד הטומאה, בדיוק אז החפץ חיים היה מרים את הראש כדי שלא יהיה נראה חלילה כמשתחוה לצלם.

ומרן זצ"ל היה מסים כי רואים כמה שמרו מן השמים על הצדיק שלא יהיה נראה כאילו משתחוה לצלם חס ושלוש.

ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל בית פרעה (בראשית נ, ד)

ומדוע לא דיבר יוסף עם פרעה עצמו?

אמר בזה רבינו שליט"א בשם אביו, מרן בעל הקהילות יעקב ז"ע, שיוסף חשש שאם ידבר בעצמו אל פרעה, יסרב לתת לו לצאת, כי יאמר לו שלא שייך שיעזוב את מצריים אפילו לזמן מועט, כי הכל יתמוטט ויחרב, שהרי פרעה ידע שהוא לבד לא מסוגל לנהל את כל ענייני המלוכה.

לכן התחכם, ודיבר עם "בית פרעה" שידברו עם פרעה, כי ידע שבפני אנשים זרים פרעה יתבייש ולא "יודה" שיוסף מחזיק את מצריים, ובוודאי יסכים!

כיוצא בזה סיפר עוד, עובדה שזוכר במרן החזון איש זצ"ל:

באותה תקופה היה מי שרצה ליטע אילנות בחצר בית הכנסת הגדול בבני ברק דאז, והחזון איש לא היה נוחא ליה, כי חשש לשיטת הגאון רבי עקיבא איגר האוסר בזה.

החזון איש מסיבותיו שלו לא רצה לכפות דעתו לאסור, לכן נהג בפקחות. באותה תקופה היו בבני ברק כמה רבנים, והחזון איש שלח לומר לכל אחד מהם בנפרד שפלוני מתיר, כדי שזה יעורר אותם לאסור... כדרך העולם שאף אחד לא רוצה להראות שהוא "נגרר" אחר השני, ועל ידי זה הם יאסרו ויוכלו לומר בשם שאסור.

סופה של העובדה היה שזה לא הועיל, וכולם לבסוף התירו...

(שבענו מסובין)

רבי שלום זצ"ל עם להבחל"ח רבינו שליט"א
לפני תקופה לפני כשנה

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

מעניני הפרשה

אמר רבינו דהנה כתוב במדרש תנחומא ויחי, למה הקדים זבולון ליששכר שאלמלא זבולון לא עסק יששכר בתורה והקשה הרי מבו' בגמ' גיטין ס' א' לענין קריאת התורה שתלמיד חכם קודם, וכן בסעודה ק"ל דתלמיד חכם בראש ומה הטעם כאן שהקדים זבולון ליששכר, ותירץ בב' אופנים הא' דהכא שאיירי בענין הברכות הרי אלמלא היה זבולון לא שייך ליששכר יתחיל כלל לעסוק בתורה נמצא בהכרח שזבולון קודם כדי שיששכר יוכל ללמוד, האופן הב' שאם יבדוק קודם את יששכר מה יעשה בינתיים זבולון ויצטרך לישב בחוסר מעש, משא"כ אם יקדים את זבולון ליששכר בינתיים ישב וילמד ואח"כ כשיבדוק את יששכר זבולון כבר יתעסק במסחר.

(מנחת תורה)

נשגבים הדברים מבינתנו - מהי וכיצד לבקש מחילה מאב ואם שכן או ידיד - המכוסה מתחת לסלית הנפטרים. רבנו נשאל והשיב על כך לפרטי פרטים.

יהודי שמת ויש צורך לבקש ממנו מחילה, ילך על קברו או על ידי שלוחו לבקשת מחילה בעשרה כמבואר ביומא פ"ז א'. והנה, אשה אחת שפגעה באחד ומת, והלכה ללויה שלו ואמרה לעצמה בדיבור שמבקשת מחילה, האם בלויה צריך בפניו ממש בעשרה בקול רם כקברו, או סגי בלא עשרה ובלא בפניו.

אם בד' אמות שלו אין צריך עשרה וקול רם, אבל אם לא בד' אמות צריך בקול רם בעשרה. ואפשר בעשרה גם בלויה עצמה ולכן די על ידי שלוחו. וכאן, אם אמרה כן בפני י' נשים סגי, ואם לעצמה אמרה לא סגי, וצריכה עתה שליח בעשרה על קברו. (עי' במ"ב ס' תר"ו ס"ב).

ובחדא זימנא אמר רבינו, כי אם נמצא בלויה אין צריך עשרה וסגי בפה בשקט וגם לא בד' אמות. אבל, זה לא מועיל על ידי שליח, ומה שמבקשים בקול רם ברבים בשביל כולם גם שלא נמצאים, בזה סגי גם על ידי שליח.

עוד שאל פלוני, מהו בהספד של שבעה, שהרי בגמ' שבת (ק"ג.) אמרו "אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא" ושם הוא נמצא? זה סגי. אם כן תמיד יש עצה יכנס כמה אנשים וידבר בשבחו שזה הספד ויבקש מחילה?

בתוך השנה שזה מיקרי הספד שפיר דמי.

ושבו שאלו כנ"ל. מה שמבקשים בלויה מהנפטר מחילה בשם כולם אם על ידי זה סגי שאם פגע בו אינו צריך אח"כ עשרה על קברו? **שהוא יבקש, ואין צריך על ידו, גם מרחוק הוא שומע. ודוקא על קברו צריך י' ושלא בקברו סגי בהכי.**

ומה אם לא ה' בלו' שם אבל בקשו בשם כולם שהיו שם ושאינן שם? זה אינו יודע. מדוע באמת לילך ביארציט, והרי על ידי זה סובל עד יום היראציט? כי אז הנשמה שם.

האם מותר להשתטח (ממש) על הקבר לתפלה ומחילה, והאם יש מעלה בזה לענין המחילה, כי יש בחז"ל לשון להשתטח על קברו, האם הכוונה כפשוטו להשתטח, ואם אין הכוונה כפשוטו, מה טעם נקטו לשון להשתטח? אין הכוונה להישכב על הקבר, אבל אין בכך איסור. בהזדמנות שאלו: האם יש מעלה בבקשת המחילה, במשתטח על קברו? אם הוא מרגיש לעשות כך, ישתטח.

(כל משאלותיך)

רגע לא נדיר, אך התמונה נדירה: רבינו ממיין את הפתקאות של השמות שנאספו על השולחן בכניסה לבית, כדי לשים אותם בשקית לגניזה, ולא יתפזרו בבזיון (כשרבינו הבחין בצלם הוא העמיד פנים שאינו מרוצה כלל) (© כל הזכויות שמורות).

יפה מראה

כבוד וקדושת הספרים

יששכר חמר גרם רבץ בין המשפטים (מ"ט י"ד)

וברש"י, חמור גרם - חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד.

מובא בספר דרך רבינו, שרבינו נשאל כי לפעמים יש שרוצים להכניס ספר לארון, והספרים שמונחים בארון דחוקים ודבוקים הם זה בזה, ודוחף עם הספר עצמו את הספרים לצדדים כדי לעשות ריוח בין הספרים שיוכל להכניס הספר, האם אין זה בזיון הספר שמשתמש בו כדי לעשות ריוח.

התשובה של רבינו היתה מפתיעה: מפורש במשנה (בכורות כ"ד, ב') "השוחרט את הבכור עושה מקום בקופיץ מיכן ומיכן ותולש את השער", וברש"י שם: "מפנה את השער מכאן ומכאן למקום שחיתת הסכין", והנה אף שבגמ' שם (כ"ה, א') מסיק "תני לקופיץ" (ולא עם הקופיץ), זה מחמת קושיא שהקשה שם, ומוכח שאין זה נקרא עבודה ותשמיש בסכין של הקדש, וגם כאן אין זה משתמש בספר, כיון שזה לצורך דבר המותר. וכן אותה שאלה יש כשמניחים תפילין של יד, ומזיזים את החולצה עם התפילין, וכפי שאמרנו לעיל הדבר מותר.

נמצאים בסגר? זה הזמן לעשות סדר!

"קובץ גליונות" יוצא במיזם מיוחד בשיתוף "דברי שי"ח", ומבקש שיתוף פעולה מקוראינו היקרים, לשלוח העתק של תמונות ומסמכים ישנים ומעניינים, מגדולי הדורות, ובנושאים שונים.

לכל אחד יש ייחוס, בביתו של כל אדם קיימות תמונות של רבנים המפארים את האירועים השונים שהיו במשפחתו, צריך רק את הזמן לחפש, כעת זה הזמן.

נשמח לשיתוף פעולה, ולקבל גם תמונות, שלכם הם נראות פשוטות ומוכרות, אבל לכלל לציבור יכול להיות תועלת גדולה, א"ה הדברים יראו אור לתועלת הרבים.

נא לפנות למערכת 'דברי שי"ח' בכתובת: ig0533145900@gmail.com

או במספר: 053-3145900, גם למי שאין אפשרות לסרוק, יכול לפנות אלינו ונדאג לכך בהתאם.

בברכה מרובה יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✡ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 2757000-073 שלוחה-4310

הגאון רבי שלום פוברסקי זצוק"ל

אבל יחיד עשי לך מערכת "קובץ גליונות" בהסתלק מעמנו בפתע פתאום גאון מופלא איש האשכולות סיני ועוקר הרים אהוב למשה ונחמד למעלה מרביץ תורה לעדים שהעמיד תלמידים לאלפים בנועם ועומק התורה, ובפרט אנו מערכת "קובץ גליונות" שזכינו שהגאון ר' שלום זצ"ל היה מעיין ולומד מדי שבוע בקובץ והירבה לעודד אותנו בחשיבות הוצאתו לאור ואף סייע בעדינו מידי תקופה בהוצאות ההדפסה ללא הזכרת שמו ופרסום כלל.

זכותו תעמוד לכל משפחתו המפוארת וכל אלפי תלמידיו שומעי לקחו, עד נזכה לראותו בעת יעמוד ינון לקץ הימין.

עולם התורה והישיבות התעטף באבל ויגון קודר עם צאת השבת, על הישמע הבשורה הנוראה בהלקחו של אחד מגדולי מרביצי התורה בדורינו, הגאון רבי שלום פוברסקי זצוק"ל, ראש ישיבת קול תורה, ומגדולי הת"ח והיראים בירושלים, שנסתלק בפתע פתאום לאחר שנדבר בנגיף הקורונה בשנת ה'פ"ו.

עריסתו של הגאון זצוק"ל החלה בכ"ד ניסן תרצ"ה בעיר ברנוביץ, כבנו השלישי של מרן הגאון רבי יהושע דוד זצוק"ל ראש ישיבת פוניבז' ובעל ה'ישועות דוד', ולאמו הצדקנית מרת חיה פייגל ע"ה בת הגה"צ רבי דוד דב קריזר זצוק"ל ראש ישיבת קלצק לצעירים, ובבית גדול לד' ולתורתו הוא צמח וגדל לתפארה וניכרו בו מקטנותו הוד קדומים שינק בבית הגדול שמלכות קעלם ומיר טבעו בה את מורשתם. בזכרונותיו מברנוביץ' היה מציין שזכה להשתעשע בחצר הישיבה, שם במשחק המחבואים

בחר למחבוא את המקום בו תלה מרן הגאון רבי אלחנן ווסרמן הי"ד את כובעו, כך שדמותו של מרן הגאון רבי אלחנן זצוק"ל חקוקה בו היטב.

עם התגעשות סדרי עולם במאורעות המלחמה הנוראה, בשנת ת"ש כשהחלו הרוסים להכנס לעיירתם ברנוביץ', ואביו חשש שבמאורעות המלחמה הם יפלו לגרמנים שחיפשו לעקור כל סממן רוחני מהעיירה, והאבא היה אחד מסמליה הנבחרים של העיר, לכם הם החליטו לארוז מטלטליהם ולעקור לולינא, שם שהו שלושת הבנים הקטנים עם הוריהם במשך כחצי שנה, כשבאותם ימים בצוק העתים נשמו תלמודי התורה,

נדרש לרכוש את ידיעת הקרוא וכתוב ממורה שהייתה לא פחות מאשר הרבנית עטל ע"ה אשת הגאון רבי יוסף דב סולובייצ'יק זצוק"ל בן מרן גאב"ד בריסק זיע"א, שהיתה מלמדת אותו בסתר את האותיות מתוך הסידור, ותחת הסידור היה מוחבא משחק שחמט, כשכל אימת שפקדו הצוררים את ביתם עשו כאילו הם משחקים בכך. מאורע עז נצרב בזיכרוננו, כילד, מימי שהותו בוילנא, הלווייתו של הקברניט הגדול

מרן הגאון רבי חיים עוזר גרוד'זינסקי זצוק"ל שהסתלק בפתע בעיצומה של סערת הימים הגדולה, ובעוד שני אחיו נצמדו להאבא הגדול זצוק"ל בעת הלווייתו של מרן. הוא לא ויתר על השתתפות בהלוויה, ואמו נטלה אותו להשתתף יחד עמה בהלוויה.

נוכח מעמדם התורני הם התקשו לקבל אישורי יציאה, ובחכמה ואומץ נדיר שבה פעלה האמא הרבנית חיה פייגל ע"ה היא הצליחה להשיג במסירות נפש אשרות יציאה עבור בני המשפחה, וכך הם הצליחו ברגע האחרון לעלות על האוניה המפורסמת האחרונה שבה נסעו לארה"ק דרך טורקיה, ולימים סיפר להם הגאון רבי יוסף רוזובסקי זצוק"ל שכמה שעות לאחר צאתם את הבית הגיעו לביתם בוילנא הרוסים עם צוי מעצר לאביהם וגורל המשפחה היה לוט בערפל, והם ניצלו ברגע האחרון ממש.

עם הגיעם לטורקיה ראו השלטונות שאין להם אישורי עליה, ואביו היה בטוח שזה מחמת שהרוסים תפסו אותם ברגע האחרון לאחר עזיבתם, והתפללו לבורא עולם שיחלצם מהמיצר, אך השלטונות לא הסכימו לאשר ירידתם מסיפון האוניה, ויתרה מכך, במשך כל נסיעתם האוניה סיפקה את האוכל לנוסעים, ועתה נותרו אף ללא דברי מאכל בסיסיים, והאבא נסך בהם בטחון שנתפלל לד' שאם הצליח דרכינו עד עתה, הוא לבטח יהא בעזרינו, והוא כילד קטן נשא תפילתו עם שני אחיו והוריו, ואכן כעבור דקות הגיע גוי ערל שראה אותם בודדים על סיפון האוניה ללא מאכלים, וריחם עליהם והכניס לטורקיה ללא אישורים, ומשם הם נסעו באוטובוסים לארץ דרך לבנון והגיעו היישר לתל אביב.

עם הגיעו לארה"ק הוא החל ללמוד בתל אביב בת"ת המקומי, ועם הגיעו לכתה ג' עשה אביו חשבון שנמצא כי הוא יגיע לישיבה קטנה בגיל מאוחר מדי, ולכן החליט להקפיצו מכתה ג' היישר לישיבה קטנה, וכך הוא נכנס לישיבת היכל התלמוד בגיל 9.5 ועד מהרה נמנה על טובי בני הישיבה, כשמרצו העז לשקוד על התורה ורוממותה, לצד יראת השמים ומידותיו המופלאות הראו כי עדיו לגדולות ממש.

עד מהרה, הוא התגלה כאחד מטובי בני השיעור, ושוב הוא קפץ לשיעור ב' בישיבה, והכל התפעלו מכך.

לאחר מכן הוא נכנס ללמוד בישיבת פוניבז' המעטירה, בגיל 12.5, כשבאותה עת היתה קבוצת תלמידים צעירים שהגיעו בעליית טאהרן והם שמעו שיעור מיוחד מרבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטין שליט"א, והוא הצטרף לשיעור זה. את שמחת הבר מצוה הוא חגג בישיבה בסעודה שלישית יחד עם שני אחיו וארבעה

בחורים נוספים, ולכבודה פתחו 'בונבונירה' מיוחדת שנותרה ממשלוח מנות לאביו בימי הפורים.

בישיבה הוא למד במשך 15 שנה, ועד מהרה הוא נמנה על טובי בני הישיבה, והכל זוכרים את דמותו התלמודית כמי שמגיל צעיר אהב להשתעשע בכל חידוש תורני שנאמר בהיכל, והוא נקשר עמוקות במרן הרב מפוניבז' זצוק"ל שאהב להשתעשע עמו, והיה קשור בלב ונפש עם כל ראשי הישיבה ובמיוחד ינק וקיבל רבות מאביו הגדול שהדריכו בכל צעד ושעל.

בהגיעו לגיל כ"ח, הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל תר אחר מגיד שיעור לישיבתו בבאר יעקב, הוא פנה למרן הגרי"ש כהנמן זצוק"ל שיביא לו מישהו מיוחד מתלמידיו, והוא הציע לו את רבי שלום, אך כשביקש רשות לדבר מאביו מרן הגרי"ד זצוק"ל הוא אמר שהוא אינו מוכן כי הוא עדיין בחור בפריחתו המיוחדת. כעבור תקופה כשהוצרכו למגיד שיעור שרק ימלא מקום אחר ר"מ שנסע לגולה, הוא פנה שוב לבקשו שיבא למסירת שיעורים רק לשלש שבועות, אך גם לזה אביו לא שש, והגרי"ש כהנמן זצוק"ל שכנעו שמדובר לתקופה קצרה בלבד, והוא נתן לבסוף את ברכתו, ומשהגיע למסור שיעוריו בישיבה, התבטא ראש הישיבה הגרמ"ש שפירא זצוק"ל בהכנסו לחדרו, שהוא קונה אותו בקנין מפתח לעולם, כי נהנה משיעוריו בצורה שאין לה אח ורע, ואכן הוא המשיך להרביץ תורה עד לשנת תשמ"ב. לימים סיפר שלפני שהחל למסור השיעור בישיבה, נכנס לראש הישיבה הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל ואמר לו שיודע שיש ב'באר יעקב' שיטת למוד מיוחדת, והוא רגיל

כפי שלמדנו בפוניבז', הגרמ"ש זצוק"ל לא ענה. והוסיף, שהחידושים הרי הם אותם חידושים אלא ש'באר יעקב' מקפידים שיהיו מתוך ההבנה ברש"י ולא כמערכה חיצונית, אם זו הנקודה יוכל להתאים עצמו לומר השיעור בצורה כזו, נהרה של קורת רוח פשטה על פניו של הגאון הגדול רבי משה שמואל זצוק"ל שהנהן בהסכמה מלאה עם הדברים, וכעבור ימים אחדים ביקשו כאמור להישאר בישיבה בקביעות.

בשנת תשכ"ה כשדיברו אודותיו נכבדות הוא נישא לרעייתו הרבנית חיינא אסתר שתח' בתו של הגאון רבי שמחה פינס זצ"ל, נו"נ למרנא הגר"א מוילנא זיע"א, ראש ישיבת היכל התלמוד בת"א שהכירו עוד מהיותו מבחירי תלמידיו בישיבה לצעירים, ויחדיו הקימו בית גדול לד' ולתורתו. בתחילה הם התגוררו בב"ב, ולאחר מכן עברו לדור בבאר יעקב, שם רעייתו ניהלה הסמינר לבנות והוא המשיך בהרבצת התורה בהדרתה.

באותם שנים הוא היה מקורב מאד לגדולי ישראל שאהב להתאבק תחת עפר רגליהם, כך הזדמן לשוחח בלימוד כמה פעמים עם מרן הגר"ז מבריסק זצוק"ל, ואף היה משבעת הבחורים שנבחנו אצל מרן החזון איש זצוק"ל ב'מבחן סיכה' על כל סדר נשים, והוא התפעל מאד מידיעותיו הרבות, וכל שנותיו היה שח על הוד קדומים שזכה לינוקו לראות בצל פארי הדור שאותם הנחיל כל ימיו לילדיו ולתלמידיו הרבים.

בשנת תשמ"ב תרו בישיבת קול תורה אחר מי שיוכל לפתוח 'קיבוץ' להמשך לימודי הבחורים בישיבה, כי באותם שנים לאחר שלושת שנות השיעורים היו הולכים הבחורים לישיבות הגדולות, ותרו אחר מי שיוכל להשאירם בישיבה להמשך פריחתם, ולאחר נסיונות שונים, הוא נבחר למלאת התפקיד והצליח לרוממו בצורה שאין לה אח ורע, כי תלמידיו נכרכו אחריו, כי הלכו לפוניבז' וביקשו ממנו לפתוח קיבוץ, והגיעו אליו חברים מדוע נכנס למיטה חולה ואמר שאם יהיה תועלת זה רצון ד' ופתח הקיבוץ, ומאז המשיך בהעמדת תלמידיו כל השנים, וראשי הישיבה זכרוהו לטובה כל ימיו, ולאחר מכן מינהו למגיד שיעור ולראש ישיבה בהיכלם.

מסכת הרבצת התורה היתה משוש חייו כל הימים, הוא לא רק ידע להחדיר את בהירות הלימוד

בכל אופניה איך לומדים מהמגרא דרך הראשונים כל דבר דבור על אופנו, אלא היה מנחיל את ההגישמאק המיוחד שהיה לו בכל דבר חידוש שנאמר מפיו, ועמה הוא הרביץ תורה כל ימיו, ולא פלא שאחרי עשרות שנים כשפגשוהו תלמידיו מכל התקופות, אמרו כולם שאינם יכולים לשכוח את הגישמאק והחיות שהיתה לו בכל ווארט שאמר, ושמחת התורה נחרטה בעצמותיהם מלבד הבהירות בכל סוגיא וסוגיא, וזה רומם אותם לפסגות

עילאיות. עוד העידו תלמידיו, שהוא לימדם איך לקרא כל לשון הגמרא והראשונים ולהבין בתכלית ההבנה, ולא יכל לשאת שאומרים סברות מבלי להקיף ולדעת הסוגיא כולה, וכך ישב עם תלמידיו על דברי הראשונים לקרא עם העיניים ולהסביר כל דבר עד תומו.

קבלה מיוחדת היתה לו מאביו שלא ימסור שיעור לתלמידים בטרם יעלה אותו על הכתב, והוא הקפיד על כך כל ימיו, כשכתב

את כל השיעורים טרם אמירתם, וזה אכן הביא לו בהירות ושלימות מיוחדת, ובארון הספרים שלו מעטרים עשרות קלסרים מלאי נופת צופים מכמה מחזורים בכל המסכתות הנלמדות, שטרם ראו אור, אך לבטח יהיה אבני דרך ללומדים בעתיד.

ההתבטלות שלו לאביו היתה נדירה, כשאבו נפטר הוא התבטא בדרך להלוי, שאינו יודע איך יוכל להסתדר בלעדיו, כי היה מנחה אותו בכל צעד ושעל, וחש כיתום צעיר כאילו הוא ילד קט שנותר ללא משענת, והיה נוסע לשהות עמו יום בשבוע ויושב עמו ללמודו לקבל ממנו מקצות דרכיו ומעלותיו העצומות.

טוב ליבו היה לשם דבר, כמלך בגדוד ראוהו הכל במלכותו שהצליח להראות מהו האדם השלם, כמי שהיה מלא בתורה ביראה ובמידות מופלאות, הוא היווה סמל ומופת לתלמידיו הרבים ולכל רואיו כל ימיו. כשרעייתו הרבנית שתחי' הקימה את קרן צל"ח ע"ש אמו ע"ה שמחלקת ליתומות ולכלות נדוניה מיוחדת לפני נישואיהם, הוא היה זה שעמד על פיתוח הדבר, וסייע לנהל החשבונות לאלפי כלות יתומות ומשפחות נזקקות, ועשרות אלפי כלות שנהנו מכך כל ימיהם. מלבד זאת היה מדמויות ההוד של שכונת בית וגן שהשפיע רבות על הדרה וזיוה, בתורתו בתפילותיו ובמאור פניו.

באחרונה הוא נחלה בנגיף, ותוך ימים ספורים חלה הידרדרות, עד שבלי שב"ק השיב נשמתו הטהורה ליוצרה, במעמד בני המשפחה הרוממה.

בהלוייתו שיצאה מהיכל ישיבת קול תורה בירושלים, בהשתתפות גדולי תורה ואלפים רבים, הספידוהו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי משה יהודה שלזינגר שליט"א, ואחריו בנו הגאון רבי שלמה שליט"א, והמשגיח הגה"צ רבי יצחק ירוחם בורדיאנסקי שליט"א,

וחתנו הרה"ג רבי יהודה אורלנסקי שליט"א, שתיארו כולם כמה היה הדמות של האדם השלם שהיה סמל ומופת לכל שנות הרבצת התורה בישיבה בתפארתה.

אחיו מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א שהגיע במיוחד לירושלים כדי להספידו נשנק בדמעות לקול בכי ההמונים מהרגע המרטיט ואמר כי במצב כזה אין מילים שיוכלו להכיל את גודל הטרגדיה אלא לבכות, וקרא לציבור במילים ספורות ובבכי, ללמוד מדרכיו המיוחדות בדרכי העליה.

לאחר אמירת הקדיש המשיך מסע ההלויה לבני ברק, שם בביהמ"ד לדרמן חיכו המונים בראשות רשכבה"ג מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, וספדוהו הגאון הגדול רב"מ אזרחי שליט"א, הגאון הגדול רבי דב לנדו שליט"א, הגאון רבי חיים פרץ ברמן שליט"א ובניו הגאונים שליט"א.

לאחר אמירת הקדיש המשיך מסע ההלויה לחלקת פוניבז' בבני ברק, שם נטמן ברגבי האדמה לקול בכיית ההמונים שמיאנו להיפרד ממנו.

הגאון זצוק"ל הותיר אחריו את רעייתו הרבנית שתח' אחיו מרן רבי ברוך דב שליט"א והגאון רבי חיים שליט"א, אחותו שתח' לבית פינס, ובניו הרבנים הגאונים: רבי יהודה שליט"א רב ביהכ"נ בברוקלין, רבי צבי שליט"א ראש ישיבת כנסת מרדכי בירושלים, רבי יוסף שלמה שליט"א ראש כולל עטרת שלמה בפ"ת, רבי אברהם שליט"א ראש כולל נר מרדכי בגבעת שאול ומרבני ישיבת כנסת מרדכי, רבי שמחה שליט"א ר"מ בישיבת נתיב הדעת, רבי חיים שליט"א ראש כולל חזון אברהם יצחק ע"י אור גאון בב"ב, רבי יצחק זאב שליט"א ראש כולל היכל אברהם רמות, רבי אליהו שליט"א מחשובי גבעת שאול, וחתנו רבי יהודה אורלנסקי שליט"א ר"מ בישיבת קול תורה, נכדים ונינים הממשיכים במורשתו המופלאה.

תנצב"ה

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

שיודעים שזה חטא ואף על פי כן עושים? הרי זה לא מסתבר! אלא יש חטאים בשוגג, שלא יודעים שזה חטא, ואם לא יודעים שזה חטא כיצד נחזור בתשובה, הרי איננו יודעים מה חטאנו ועל מה לחזור בתשובה.

וכן יש פסוק בתהלים (לח, יט) "כי עונוי אגיד אדאג מחטאתי", ויש לפרש בזה כי הרי עונוי זה מויד ויחטא' הוא שוגג, ואם כן ביאור הכתוב הוא: כי עונוי אגיד – אני יודע ומכיר שיש לי עוונות במיד, ועל זה אני חוזר בתשובה ומתוודה, אבל אדאג מחטאתי – מהשגגות אני דואג, כי השגגות אינן יודע מה הם ואינן יודע שחטאתי, ועל זה אני דואג! שיש לי שגגות שחטאתי בשוגג ואינן יודע במה חטאתי, והרי גם שוגג זה חטא וצריך תשובה ותיקון על זה, ואינן יודע מה הם החטאים הללו. כך אפשר לפרש את הפסוק.

ויש לדעת אם כן כיצד עושים תשובה, הרי במיד אדם לא עושה עבירות, רק בשוגג, והשוגג אינו יודע שזה חטא, וכיצד יחזור בתשובה עליו?

לכן באמת צריך לפשפש ולמשמש במעשיו (עירובין יג, ב), והמסילות ישרים בפרק ג' ביאר כי 'לפשפש' היינו למצוא את המעשים הרעים, 'למשמש' היינו לבדוק גם את המעשים הטובים, אולי אינם בשלמות.

אך עדיין זה לא מספיק, כי הרי יש דברים שלא יודעים שהם חטא. ולכן צריך ללמוד את השער השלישי בשערי תשובה, וכפי שהקדים וכתב רבינו יונה שם למה הוא חיבר את השער השלישי, מפני שיש דברים כאלה חמורים מאד שאין אנו יודעים את חומרתם, וחושבים שהם רק 'מידת חסידות' ואין יודעים שהם חטא חמור מאד, ולכן האריך שם לפרט מה הם החטאים.

הדרך לבחון את שלמות המעשים

וכפי שהזכרנו קודם, צריך לפשפש ולמשמש במעשיו, ולבדוק גם את המעשים הטובים, אם יש בהם איזה חיסרון משהו שאינו בשלמות.

וכיצד נבדוק את שלמות המעשים? כתוב בחובות הלבבות (שער יחוד המעשה פיה) "כשתעשה מעשה שיודעים בו בני אדם, ותראה לעמוד על בירור כוונתך, בחן נפשך בו וכו' שאם היית מתייחד, ההיית עושה המעשה ההוא על הענין ההוא", והיינו שאם אדם רוצה לדעת האם הוא עושה לשם שמים או לא לשם שמים, יבדוק את עצמו ויראה כשהוא עושה מצוה, האם יש הבדל אצלו בין אם אחרים רואים אותו שהוא עושה, או שלא רואים אותו, ואם הוא עושה אותו הדבר גם כשלא רואים אותו – זהו לשם שמים.

ובדרך הטבע זה לא כך, אלא אם אחרים רואים אותו, הוא עושה את המצוה יותר בשלמות, ואילו כששום אדם לא רואהו, הוא עושה פחות בשלמות, ואם כן אין זה לשם שמים.

כוונה לשם שמים או כבוד?

ומצינו דבר כזה בשולחן ערוך לגבי שליח ציבור (או"ח נג, יא) "שליח ציבור שמאריך בתפילתו כדי שישמענו קולו ערב, אם הוא נחמתי ששמח בלבו על שנותן הודאה להשם יתברך בנעימה, תבוא עליו ברכה וכו', אבל אם מכוון להשמיע קולו ושמח בקולו הרי זה מגונה" [וכן בחובות הלבבות לעיל שם: וכן נאמר בכל מי שמכוון בתפילתו, מהמתפללים בציבור ובעלי החיזון בפיזטים החדשים, למצוא חן בעיני בני אדם מבלעדי הקל יתברך, עיין שם].

ושמעתי ממרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שבקלם אמרו, כי כששליח ציבור ניגש להתפלל, הרי שומעים אותו איך שהוא מתפלל, ויש מהשומעים שיכולים להבין האם הוא אומר בכונה וחושב על מה שהוא אומר, או שהוא אומר סתם וחושב באותו הזמן על דברים אחרים.

ואילו כשמתפלל ביחידות, הרי אף אחד לא יודע מה הוא מכוון בתפילה, ואז יותר קשה לכוון, אבל אם הוא שליח ציבור וכולם שומעים איך שהוא מתפלל וירגישו אם הוא מכוון או לא מכוון, יותר קל לו לכוון.

ועל זה כתב השולחן ערוך כי זה תלוי מה המטרה ולשם מה הוא רוצה להיות שליח ציבור: אם זה מפני שהוא נהנה מהכבוד שיש בזה, ואמנם לאחר שהוא כבר שליח ציבור הוא גם מכוון, אבל הסיבה שהוא שליח ציבור אינה בשביל לכוון, אלא מפני הטאת הכבוד שיש לו מזה, אזי זה מגונה.

אבל יש אדם אחר, שרוצה לכוון בתפילתו, ובתור עצה לכך הוא ניגש להיות שליח ציבור, שעל ידי זה יהיה מוכרח להתפלל בכונה, וכשהוא מכוון ומסרתו זה דבר טוב מאד. אבל אם המטרה היא לשם כבוד ורק שיחד עם זה יש גם כוונה, כבר אין זה בשלמות (עיין מוסר דעת ח"ב עמ' קב וח"ג עמ' ר').

ככה יש דברים כאלה שהם חטאים דקים ומעשים שאינם בשלמות, ועל זה צריך לפשפש ולמשמש במעשיו, לראות מה איתו וכיצד זה אצלו, כשהוא שליח ציבור מה היא כוונתו, וכל כיצא בזה.

תקנת התעניות לעורר לתשובה

השובע ביום ששי חל עשרה בטבת, והוא יום התחלת החורבן, שבו התחיל המצור על ירושלים, וזהו אחד מארבע תעניות שנתקנו זכר לחורבן: עשרה בטבת, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, וצום גדליה.

והרמב"ם בהלכות תעניות (ה, א) ביאר הטעם בזה, למה אנו מתענים ומהו הטעם של התעניות? שהוא כדי שנחזור בתשובה, כי התענית מזכירה לנו את החורבן, ואת הצרות שהיו – שנמשכים עדיין, שהרי עדיין החורבן קיים, וסיבת החורבן היא מפני שהיו חטאים, ועדיין החטאים נמשכים, כי אם היו חוזרים בתשובה ולא היו חטאים, כבר היה בית המקדש חוזר, ולא היה חורבן, וכשנזכרים בזה מתעוררים לחזור בתשובה ולתקן את החטאים. וזו סיבת תקנת התעניות, כדי שיחזרו בתשובה.

ובאמת התעניות כבר מוזכרים בדברי הנביאים (זכריה ח, יט) כה אמר השם צבקות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו', ומבואר שזו תקנה כבר מוזמן הנביאים, וכבר בזמן זכריה הנביא תיקנו את התעניות לצום כדי שיחזרו בתשובה, וזה כנראה היה נבואה.

מדוע גם הצדיקים מתענים

ומי צם? הרי כולם צמים, וגם הצדיקים צמים, ואפילו הנביאים צמו, וגם זכריה הנביא צם, ולכאורה למה הוא צם ועל מה הוא צריך לחזור בתשובה, וכי היה לו חטא? ויתכן הטעם בזה משום שלא פלוג רבנן, והתקנה הייתה שהציבור צריכים לצום, וכיון שיש תקנה של צום – לא חילקו בזה וגם הצדיקים צריכים לצום עם כל הציבור, למרות שאין להם חטא.

ואולי גם בצדיקים שייך להוסיף מדרגה, כי הרי יש הרבה מדרגות, וכמו שביאר רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) כמה מעלות עליונות שהן מצוות עשה, כגון יראת שמים ואהבת השם, שאין סוף למדרגות בהן, וכן מעלת ובו תדבק, ומעלת תלמוד תורה ודבקות בתורה, אין סוף למדרגות בזה.

וכגון מדרגתו של יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה יושב ועוסק בתורה כל עוף הפורח מעליו היה נשרף (סוכה כח, א), וכן רבי אליעזר ורבי יהושע היו בברית של אלישע בן אבויא ועסקו בדברי תורה וירדה אש מן השמים והקיפה אותם (ירושלמי מובא בתוס' חגיגה טו), כאלו מדרגות יש בתורה.

ואם כן שייך בזה מדרגות, להוסיף עוד מדרגות, ולכן גם הצדיקים צמים, כדי שיתעוררו לעלות במדרגות. כך יכול להיות.

הצורך בסליחות להוסיף התעוררות

והנה בכל התעניות אנו אומרים סליחות כמו שנדפס בסידורים, והסליחות יש בהם תפילה על תשובה, עם וידוי, ותחנונים על הצרות שלא יהיו צרות, ועוד הרבה בקשות. והרי הסליחות נחתברו לא בזמן התנאים והאמוראים ולא בזמן הנביאים, שאז עדיין לא היו סליחות, ורק מאוחר יותר מוזמן הגאונים ואילך יש סליחות, ויש כמה סליחות שחיברו הגאונים, או הראשונים, אבל קודם לזה בזמן התנאים או אפילו האמוראים לא היו סליחות. ויש להתבונן אם כן למה עכשיו יש, ומדוע אנו חייבים יותר, מה שהם לא היו חייבים?

ונראה הטעם בזה, שהרי הסליחות באות לעורר, ועל ידי הסליחות מתעוררים לחזור בתשובה, וצריכים את הסליחות כדי להתעורר, אבל בזמן האמוראים לא היה צורך בסליחות, אלא היו צמים וכבר היו יודעים שזה זמן שצריך לחזור בתשובה, והייתה התעוררות גם בלי הסליחות!

ורק בדור מאוחר יותר הייתה ירידת הדורות וכבר היו צריכים סיבות נוספות להתעוררות – על ידי הסליחות, אבל בדור יותר מוקדם לא היו צריכים איזה סיבות, כי היו מתעוררים לבד, והצום עצמו כבר היה מעורר לתשובה.

ובאמת כל מה שאומרים בסליחות, נמצא גם בתפילה שאנו מתפללים בכל יום, כגון השיבונו, וסלח לנו, וראה נא בעניינו, כל מה שיש בסליחות כלול גם בתפילת שמונה עשרה, ואף על פי כן קבעו לומר גם סליחות.

וכפי הנראה הטעם בזה מפני שתפילת שמונה עשרה אנו רגילים לאומרה בכל יום, וכבר אין זה מעורר כל כך ולא מתעוררים מזה כראוי, אבל אם אומרים בנוסח חדש, עם תוספת וידוי, אשמנו וכו', מה שלא אומרים בכל יום, זה מעורר לתשובה, וזו הסיבה שאומרים סליחות.

תשובה על השגגות וידעת החטאים

והנה יש להתבונן באמת כיצד עושים תשובה, ועל מה חוזרים בתשובה, הן צריכים קודם לדעת מה החטאים, וכי אנו מזידים שעושים דברים בכוונה?

המסילות ישרים נותן דרך לכל המדרגות

וראיתי שיש לפעמים שאדם פותח ספר מוסר ורואה שם דברים שמפחידים אותו, כגון שרואה את החובות הלבבות, בשער חשבון הנפש, שיש שם כאלה חשבונות! ונראה לו שאין זה לפי כוחו, ולכן כבר אינו לומד חובות הלבבות, כי הוא מפחד וחושב שזה לא בשבילו. אבל מה היא האמת, אם החובות הלבבות דורש ממנו דבר כזה, וכי אינו יכול לקיים את זה? והאם הוא בטוח שאינו יכול לקיים? אמנם זה דבר שקשה לו, אבל יש עצות!

והמסילות ישרים הוא ספר שמאד מרגיע, וכולל דבריו הרבה, ובדרך כלל כל ספרי המוסר כלולים במסילות ישרים, והוא מסביר לפי כוחות הנפש של האדם איך אפשר להתקדם ולהגיע לכל המדרגות, וכל המדרגות שביאר החובות הלבבות בשער חשבון הנפש – יש במסילות ישרים דרך איך להגיע לזה! ואם כן מי שמרגיש שהוא מפחד ומתבלבל, יש דרך, לקחת מסילות ישרים. לכן אין סיבה להיפטר מלעסוק בספרי מוסר.

ובאמת ידוע שרבי זונדל מסלנט שאל את רבי חיים מוואלוז'ין איזה ספר מוסר ללמוד, ואמר לו "כל ספרי מוסר טוב ללמוד, אבל מסילות ישרים יהיה מנהלך", והיינו שכל ספרי המוסר הם טובים ומשפיעים, אבל ספר מסילות ישרים אתה חייב ללמוד, וזהו הכי טוב בשבילך, שהמסילות ישרים ינהל אותך, ובה תקבל דרך לפי כוחות הנפש איך להתקדם לאט-לאט בכל המדרגות עד ענוה וקדושה, יש דרך שאפשר להתקדם בה.

זהירות ממחשבות המפסידות עולם הבא

והשערי תשובה בשער השלישי (אות קס) במדרגה העשירית כתב לגבי אלו שאין להם חלק לעולם הבא, שחש ושלום אפשר להפסיד עולם הבא במחשבה אחת, שהיא דבר טבעי, שבדרך הטבע חושבים כן, וברגע אחד של מחשבה כזו מפסידים עולם הבא! ומרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל דיבר פעם על זה ששייך להפסיד עולם הבא במחשבה אחת רח"ל.

וכיצד זה שייך? רבינו יונה כותב שם שיש כת הנקראים 'שונאי השם', שאין להם חלק לעולם הבא, וביאר מי הם שונאי השם:

"וענין שונאי השם נמצא לפעמים גם באנשים שהם עושים המצוות ונזהרים מכל עבירה במעשה ובלשון, אם נפשם רעה ובקרב לבם יקשה להם כאשר חבריהם עוסקים בתורה, ויירע בעיניהם להיות בני אדם עובדים את השם וייראים מלפניו, כאשר תאמר על האיש אשר לא יחפץ שיכבדו בני אדם את המלך ויעבדוהו, כי הוא שונא את המלך", עכ"ל. וענין עוד שם.

והיינו למשל אם אדם עוסק במצוה, והמצוה נותנת גם כבוד, שידועים שהוא עוסק במצוה ומכבדים אותו, ויש עוד אדם אחר שעוסק גם כן באותה המצוה, אך הוא מצליח פחות, ורוצה שגם הראשון יצליח פחות, כי זה כואב לו ואכפת לו שהראשון מכובד יותר, וחושב בלבו: אם הוא היה מכובד פחות ממני אזי הייתה לי הרגשה טובה, אבל אם הוא מצליח יותר זה כואב לי, ואני רוצה שיצליח פחות, זה נקרא שונאי השם! כי הרי רצון השם שיהיו מה שיותר מעשים טובים, והוא רוצה שיהיו פחות מעשים טובים – נגד רצון השם.

ואף על פי שזו מחשבה טבעית שבדרך הטבע אדם חושב כך, הוא נקרא בזה משונאי השם רח"ל, וצריך מאד להזהר מזה.

להושיב את השני בראש

ושמעתי פעם ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שסיפר על גדול אחד שהיה רב עיר וגם ראש ישיבה בחוץ לארץ, וביקש להביא לישיבתו אחד שיהיה ראש ישיבה יותר גדול ממנו, לתועלת התלמידים, ואמנם לבסוף זה לא יצא לפועל מחמת סיבה צדדית, אך הוא מצידו רצה שיהיה בישיבה ראש ישיבה אחר יותר גדול ממנו, והוא יהיה תחתיו, והשני יקבל את הכבוד!

ואמר עוד כי הוא היה מוכן למסור גם את הרבנות, ונקב בשמו של אחד מהגדולים שהיו אז, שיהיה רב יותר טוב ממנו, והוא מוכן לתת לו את הרבנות אם יסכים לבוא ולכהן במקומו, אלא שהוא לא יסכים לכך, אבל הוא מצידו מוכן ורוצה שיהיה בעיר רב אחר יותר חשוב ממנו, כדי שיהיה יותר קידוש שם שמים! ודבר זה הוא נגד טבע האדם.

ואמנם מצינו גם בגמרא (פסחים סו, א) מעשה כזה עם בני בתירה שהיו נשיאים, ופעם אחת חל ערב פסח בשבת, ושכחו את ההלכה האם קרבן פסח דוחה שבת, ואמרו להם כי יש אדם אחד שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש את שמעיה ואבטליון, ובדאי הוא יודע את ההלכה, והם הזמינו אותו שיבוא, ושאלוהו, ואכן הוא מיד השיב והוכיח להם שדוחה שבת.

וכשראו בני בתירה שהוא יודע יותר מהם, מיד הושיבוהו בראש ומינהו נשיא עליהם, הם! שהיו הנשיאים וראשי הישיבה, הושיבו את הלל בראש שיהיה במקומם והם יהיו תחתיו [ועיין ב"מ פ"ד ע"ב שלושה ענוותנים הן וכו' ובני בתירה וכו' דאמר מר הושיבוהו בראש ומינהו לנשיא עליה, עיין שם].

ורואים שיש דבר כזה, אבל זה נגד הטבע, וכיצד מקבלים את הטבע הזה להיות כמו בני בתירה? על ידי שלומדים מוסר! אם לומדים ספרי מוסר וראים כמה שזה טוב להיות ככה, להושיב את השני בראש, ואמנם זה נגד הטבע, אבל

מי שלומד מוסר יכול להיות כן, ובני בתירה למדו מוסר לעצמם, וכן הרב הוא שהרב מפוניבז' סיפר עליו, היה בעל מוסר, ולכן הוא היה יכול.

זהו הענין של חובות הלבבות, איך הלב צריך להיות, וספר חובות הלבבות אינו מידת חסידות אלא 'חובות', איך הלב חייב להיות, לב לפי השולחן ערוך, ואין זה פשוט כי זה נגד הטבע, אבל אפשר, על ידי ספרי המוסר, על ידי המסילות ישרים ועוד ספרי מוסר, שייך שהלב יהיה אחרת, לב כמו של בני בתירה!

האמונה שכל צער מן השמים

וזהו פרט אחד למשל, אבל זה נוגע להרבה חלקים, מה ששייך לאמונה, וכגון מה שכבר דיברנו בעבר, שאם אדם מקבל צער ממישהו, בדרך הטבע הוא כועס עליו, אבל הרי האמונה היא שהכל בידי שמים, ומן השמים מגיע לו הצער, ומדוע זה מגיע לו? או שזה כפרה על חטא, או שזה כדי לעוררו שיחזור בתשובה ויפשפש במעשיו כמו שאמרו (ברכות ה, א) אם רואה אדם שייסורין באין עליו יפשפש במעשיו, או שזה ייסורים של אהבה להגדיל שכרו בעולם הבא, ואמנם אם אכפת לו מזה, מסתבר שאין זה ייסורים של אהבה.

ועל כל פנים זה מן השמים, וכיון שזה מן השמים מה לו לכעוס על השני, הרי צריך לחשוב על עצמו מה רוצים ממני בשמים, ולא לכעוס על השני, כי הצער היה גם בלעדי, מפני שזה מגיע מן השמים, ויבין שהצער לטובתו, ומדוע? אפשר לחשב ולעשות חשבונות מדוע זה לטובה. ולכן אין סיבה לכעוס.

אבל זה נגד הטבע, ואמנם כך האמונה וזו האמת, אך זה נגד הטבע, ובדרך הטבע אם אדם מקבל צער ממישהו הוא כועס עליו.

הדרך שלא להצטער מביזיונות

ואנו מבקשים בתפילה "ולמקללי נפשי תידום", ואין הכוונה קללה, אלא ביזיון, שכל קללה במקרא הוא לשון ביזיון, כמו "והוא קיללני קללה נמרצת" (מלכים א' ב, ח, וראה רש"י דברים כא, כג), ומבקשים בזה שאם אחרים מבזים אותי, נפשי תידום – שלא יהיה אכפת לי מזה, ולא אצטער ממה שמבזים אותי, ואף שזה נגד הטבע, שייך תפילה על זה, וכך אנו מבקשים.

ואמנם אם האדם בלבו אינו רוצה את זה, איך הוא יכול לבקש, הרי הוא דובר שקרים, וכמו שכתב בחובות הלבבות [ענין כעין זה שער יחוד המעשה פ"ה: ואפשר שיבקש כפרת המקום בלשונו והוא רץ במחשבתו ובמצפנו להמרותו, ועל זה אמר אחד החסידים בקשת כפרתו זו צריכה לבקשת כפרתו, וכיצד הוא אומר דבר שבאמת אינו רוצה בו, ולמקללי נפשי תידום].

אבל זו תפילה שמבקשים ומקווים שכן יהיה, ואף שבאמת הטבע אינו כן, מכל מקום מבקשים שהטבע ישתנה, ושייך שיהיה שינוי הטבע! ומתפללים על זה ולמקללי נפשי תידום, כי עם תפילה אפשר להשפיע.

ואמנם כבר הזכרנו בעבר מדברי רבי ישראל סלנטר (אור ישראל מכתב יד) שתפילה לבד לא מועילה לשינוי טבע המידות, אלא צריכים גם לעסוק בדרכים הטבעיות המביאות לזה – וללמוד מוסר לדעת את הדרכים, אבל כנראה על זה גופא התפילה, שנמצא את העצות והדרכים הטבעיות לזה, איך לשנות את הטבע, שלא יהיה אכפת לי כשמבזים אותי.

וכך יש הרבה דברים שהם נגד הטבע ושייך שהטבע ישתנה בהם.

החיוב לתקן את טבע המידות

ובאמת כבר כתוב כן ברמב"ם (הלכות תשובה ז, ג), שצריכים לחזור בתשובה על מידות רעות, והיינו אפילו אדם שנוכל עם מידות רעות, או שזה התפתח אצלו אחר כך, חייב לחזור בתשובה ולשנות את המידות.

ולכאורה מה הוא אשם שיש לו מידות רעות, הרי כך טבעו כבר מילדותו, שיש לו יצר הרע כבר לפני בר מצוה, והיצר הטוב מגיע לאחר בר מצוה (אדרי"ט טז, ב) אבל היצר הרע נמצא מיד, ואף על פי שנוכל עם מידות טובות, שזה הטבע הישר שבאדם, מכל מקום כשמתחיל קצת להבין כבר יש יצר הרע המפתה בחשבונות של מידות רעות, וגם לקטן יש יצר הרע, ואם כן כבר מילדותו יש לו מידות רעות, ועכשיו כבר זהו טבעו, ומה ביכולתו לעשות כנגד זה.

אבל אף על פי כן כתוב ברמב"ם שיש חיוב לתקן את המידות! מפני שיש מצוה (דברים כח, ט) והלכת בדרכיו, וכל אחד מחויב לשנות את טבעו ולתקן את מידותיו שיהיו מידות טובות, ולכן צריך ללמוד ספרי מוסר שמבארים את העצות והדרכים הטבעיות לתקון המידות.

וכהנה יש הרבה דברים התלויים בטבע האדם, שהחטא הוא בטבע האדם – אך יש עצות נגד הטבע, ולכן צריכים לעסוק בספרי מוסר. וגם צריכים סייעתא דשמיא לזה. יהי רצון שנוכה כולנו לתקן את כל מה שצריך ולהוסיף מעלות של חובות הלבבות, וזה יהיה תיקון חטא החורבן, שהרי חטא החורבן הוא שגת חנינם ומידות רעות, ובתיקון המידות יתוקן חטא החורבן, ובעזרת השם נוכה להצלחה בכל מה שצריך.

לעילוי נשמת

מרת **רייזל ריינר** ע"ה
בת רבי **אברהם יונתן יהודה** ז"ל
נלב"ע ט"ו טבת - תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת **שרה הודל גרנט** ע"ה
בת רבי **יחיאל מיכל** ז"ל
נלב"ע ט"ו טבת תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הצדיק רבי

ראובן אליצור קרלנשטיין זצ"ל
בן רבי **יצחק מאיר** זצ"ל
נלב"ע י' בטבת תשע"ד - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

הרה"ג רבי **חיים אריה דרורי** זצ"ל
בן רבי **שמואל** זצ"ל
נלב"ע י"ד טבת תשנ"ד - תנצב"ה

‘פיקודי ה’ ישרים משמחי לב’ –
אימיתי הן ישרים כשיצאין מפי ישר

(מדברי מרן שליט”א ע”פ חז”ל
בילקוט תהלים)

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר”ג אדלשטיין שליט”א

פרשת ויחי תשפ”א (שנה ב') לפ”ק * גליון 54 * עיה”ק ירושת”ו * כתבי תלמידים

‘ומולדתך אשר הולדת כו’ על שם אחיהם יקראו בנחלתם’

ירושת הארץ אינה אלא לשבטים

הנה הדין הוא שהמת בלי בנים, אביו יורשו בקבר להנחיל לבניו ולאבותיו, וכך נחלה ממשמשת למעלה והולכת מאב לאביו עד ראובן, ומשם והלאה אינה עולה דהא גמירי דלא כלה שיבטא, ובב”ב קח: כתבו התוס’ שאם לא היה הדין שבן קודם לאב בנחלה, היתה ממשמשת והולכת הלאה עד יעקב אבינו, ושוב חוזרת ומתחלקת לכל השבטים בשוה.

ויל”ע מדוע לא כתבו התוס’ טפי, דעולה עוד ליצחק ולאברהם, ויחזור ויתחלק לבני ישמעאל ועשו, ואמנם על ישמעאל יש ליישב דלא מיקרי זרע אברהם, דכתיב ‘כי ביצחק יקרא לך זרע’, אבל עשו הא איתא בקידושין (יח.) דחשיב ישראל מומר ויורש, וכדכתיב ‘כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר’, וא”כ ה”נ נימא נחלה ממשמשת ועולה עד יצחק ותהא ירושה גם לבני עשו.

וצ”ל דאף שעשו יורש, אך הכא איירי בא”י, ולא ניתן חלק ונחלה בארץ אלא ‘למשפחותם לבית אבותם’, ומי שאינו מן השבטים אין לו נחלה בארץ אף ע”י ירושה.

ויש להוכיח דנחלת הארץ ללא ניתנה אלא לשבטים, מדמצינו שכשחילק יעקב את בני יוסף לשני שבטים, הוסיף ואמר ‘ומולדתך אשר הולדת אחיהם כו’ על שם אחיהם יקראו בנחלתם’, ומה טעם הוצרך לכוללם בכלל שם אחיהם, אלא משום שאם לא היו נמנים על שם שבט אחר לא היה להם חלק בא”י, דרק הנמנים בשם שבט יש להם חלק בארץ, וזהו שאמר ‘על שם אחיהם יקראו בנחלתם’, ומטעם זה גם עשו לא נוטל חלק בארץ ע”י משמוש.

(משיעורי רבינו שליט”א ע”פ יש נוחלין, ע”ש עוד)

‘וירא מנוחה כי טוב כו’ ויט שכמו לסבול’

מנוחת הנפש בדברי תורה

פירש רש”י ויט שכמו לסבול עול תורה.

מבואר בקרא כי יש מנוחה בדברי תורה, שעליה נאמר ‘וירא מנוחה כי טוב’, כי התורה היא מנוחה ומרגיעה את הנפש.

וכעין זה שמעתי מהגה”צ רבי אבא גרוסברד זצ”ל, כי בקלם כשאחד היה בא מנסיעה ארוכה, כפי שהיו נוסעים פעם בעגלות עם סוסים והנסיעה ארכה זמן רב, וכשאחד היה מגיע מהנסיעה ישר לתפילת שחרית בקלם, התפילה היתה מרגיעה אותו וכבר לא היה עייף, כי התפילה משמחת ונותנת הרגשה נעימה מאד, למי שיש לו טעם בתפילה, ובאמת יש טעם מיוחד בתפילה, וכמו שביאר המסילת ישרים בפרק י”ט כי “מי שהוא בעל שכל נכון

במעט התבוננות ושימת לב יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר איך הוא בא ונושא ונותן ממש עימו יתברך ולפניו הוא מתחנן ומאיתו הוא מבקש והוא ית”ש מאזין ומקשיב לדבריו כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב ושומע אליו”, עכ”ד.

אך עבודתנו תמיד היא להשליט את השכל על הרצון, כי הרצון הוא הטבע הגופני של הנפש הבהמית, כמו בהמה שנמשכת אחרי מה שמשמח ומה שמותק, ונמשכת אחרי הנוח ביותר, אבל זה לא הישרות, והישרות היא ללכת אחרי השכל ולא להימשך אחר רצונות הגוף, שאם טבע הגוף מושך לסקרנות, השכל אומר שלא להימשך אחרי זה, אלא יש סקרנות כשרה בדברי תורה, ואם הגוף מושך למתיקות אחרת, אזי השכל אומר שיש מתיקות כשרה של תורה, וכשטבע הגוף מושך למנוחה, השכל אומר שיש מנוחה בדברי תורה, כמאמר הכתוב ‘וירא מנוחה כי טוב’.

(ע”פ שיחות רבינו שליט”א)

‘בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען’

מפני מה נקבר ראשו של עשו במערת המכפלה

פירש”י: עוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה.

ואמנם, איתא בגמ’ סוטה יג שבשעת קבורתו של יעקב בא עשו וערער על הקבורה והרגו חושים בן דן, ובתרגום יונתן איתא עוד- ‘והוה רישיה דעשו מגלגל עד דעל לגו מערתא ואתנח בגו עיטפיה דיצחק אביו וגופיה קברו בו דעשו בחקל כפילתא וכו’, פירוש שראשו של עשו נקבר במערת המכפלה’.

[והכי איתא גם בפרקי דרבי אליעזר פרק לח, ז”ל- חושים בן דן היה פגום באזנו ובלשונו, אמר להם מפני מה אנחנו יושבין כאן, הראהו באצבעו, אמר לו בשביל האיש הזה שאינו מניח אותנו לקבור את יעקב, שלף את חרבו והתז את ראשו של עשו ונכנס הראש לתוך מערת המכפלה, ואת גוייתו שלח לארץ אחוזתו בהר שעיר, מה עשה יצחק אחז בראשו של עשו והיה מתפלל לפני הב”ה ואמ’ לפניו רבון כל העולמים יוחן רשע בל למד צדק, יוחן רשע זה שלא למד כל המצות שבתורה, שנ’ בל למד צדק, ועל ארץ ישראל ועל מערת המכפלה בעול הוא מדבר שנ’ בארץ נכוחות עול, השיבתו רוח הקדש ואמרה אני לא יראה גאות ה’ שנ’ בל יראה גאות ה’, עכ”ל.

וצ”ב באמת מפני מה זכה עשו שנקבר ראשו במערת המכפלה, והביא בזה מרן שליט”א ששמע ממו”ר הגה”צ רא”א דסלר זצ”ל שאמר פעם כי ראשו של עשו כשר היה, שכן רואים אנו שזכה שראשו יקבר במערת המכפלה יחד עם האבות הקדושים, וזהו מפני שהיה איזה חלק ושורש של קדושה בנשמתו, ולכך זכה

שיצאו ממנו גרים, כמו שמצינו (סנהדרין לט, ב) עובדיה גר אדומי היה, ומותר לבוא בקהל לאחר שלושה דורות, ועוד אמרו (גיטין נז, ב) מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, והמן היה מזרע עמלק שיצא מעשו, ואמנם גופו של עשו היה טמא, אבל ראשו היה טהור.

‘שא נא פשע אחיך כו’

מחילה וקפידא האסורה והמותרת

הנה אם הולכים עם האמונה ועם דברי חז"ל אין שום קפידא על בני אדם, ואין סיבה להקפיד, **אמנם לפעמים יש סיבה להקפיד, כגון אם נגרם לו הפסד ברוחניות**, שקשה למחול על זה, כמו שמצינו ביוסף הצדיק שלא מחל לאחיו (כמ"ש **רבינו בחיי** פרשת ויחי), ובודאי שאין זה מחמת שלא רצה למחול, אלא שלא היה יכול למחול על ההפסד ברוחניות שנגרם לו, שהתרחק מיעקב אבינו, רואים שיש דברים כאלה שקשה למחול.

ויש עוד אופנים שיש סיבה שלא למחול, וכגון דא שמעתי מהרבנית חדש ע"ה, בתו של המגיד ממינסק [שהיה אדם גדול, וביתו היה בית ועד לחכמים, וגם החפץ חיים התאכסן אצלו], שסיפרה מעשה שהיה עם **מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל** שהגיע פעם למקום אחד בשעת לילה מאוחרת ולא היה לו היכן לישון, ונכנס לבית הכנסת שהיה פתוח בלילה, ומצא שם ספסל רחב שאפשר לישון עליו, ונרדם עם מעילו.

בבוקר עם עלות השחר הגיע למנין הראשון עשיר אחד שלא הכיר שהוא החפץ חיים, הקיצו משנתו ואמרו: 'וכי לא מצאת מקום טוב יותר לשכב בו? הרי זהו המקום שלי!' והחפץ חיים קם בשתיקה והלך למקום אחר.

אחר כך כשהתחילו לבוא אנשים לתפילה, הכירו שהוא החפץ חיים, וכשנודע על כך לעשיר, מיד ניגש אל החפץ חיים וביקש שימחל ולא יקפיד עליו.

אמר לו החפץ חיים, הן אמנם על כבודי אני יכול למחול, אבל על כבודם של העניים אינני יכול למחול, והרי אתה פגעת בכל

העניים, שזלזלת בי מפני שחשבת כי אני סתם הלך עני, ועליך לפייס את כל העניים.

שאל העשיר אם כן מה אעשה, ויעץ לו החפץ חיים שיבנה מקום הכנסת אורחים לעניים שיוכלו לישון שם, וזה יהיה תיקון מידה כנגד מידה, כיון שהפריע לעני לישון, ידאג לעניים שיהיה להם היכן לישון, וכך עשה.

(משיחות רבינו שליט"א)

בעיקר הענין, אם יוסף מחל לאחיו, שחידש רבינו בחיי שלא מחל, שהרי לא נתבאר דבר זה במקרא, ישנה התכתבות מעניינת בין **מרן רבינו שליט"א להבחל"ח אחיו הג"ר יעקב זצוק"ל** (הדברים התפרסמו בשנה שעברה בגליון בו מתפרסמים דברי תורתו של הגר"י זצ"ל).

מרן שליט"א כותב לאחיו הגאון זצ"ל כי מצינו במדרשים (א.ה. לא מצאתי במדרשים כי אם בדברי רבינו בחיי ואולי מקורו ממדרש) שיוסף לא מחל לאחיו על המכירה ובשל כך באה על עוון המכירה הריגת עשרת הרוגי מלכות, והקשה מרן מדוע באמת לא מחל להם יוסף, [והדברים נתבארו לעיל].

הגר"ר יעקב זצ"ל השיב כי י"ל שאכן יוסף מחל לאחים על מכירתם אותו, שכך הוא משמעות הפסוק 'וידבר אל לבם', אך מרן יבדל"ח טען שאין זו ראייה, כי לא היה זה לשם מחילה רק עידוד בעלמא, אבל שמחל להם על המכירה לא מצינו, וכדברי רבינו בחיי הנ"ל.

[ואכן כך לשון רבינו בחיי עצמו- ואף על פי שהזכיר הכתוב 'וינחם אותם וידבר אל לבם' שנראה בזה שהיה להם רצון מיוסף, מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא שיוודה להם שישא פשעם וחטאתם, עכ"ל

הוספה על הנכתב בגליון 25 פרשת מקץ:

לגבי המעשה המובא בגליון פרשת מקץ, כאשר בא הגה"צ ר"ד יפה זצ"ל לביקור אצל מרן יבדלחט"א, לשם הדיוק נביא את המעשה כפי שסופר בספר עובדות והנהגות של הגר"ד זצ"ל, שנכתב ע"י נכדו הרה"ג ישראל מאיר ארנפרוינד שיחי' מתלמידי מרן שליט"א.

וכך מסופר שם: 'כשעלה (הגר"ד זצ"ל) למעונו של מרן רה"י ר"ג אדלשטיין שליט"א בחה"מ פסח... היה פעם שהיה חוסר תיאום והגיע בטעות באמצע וועד של רבי גרשון, המשגיח ישב כאחד התלמידים ושמע בשקיקה את דברי רבי גרשון, הגר"ג לא חש בנח שהמשגיח יישב לשמוע אותו, ופנה למשגיח ואמר 'אני מטריח אתכם לשמוע...' המשגיח השיב 'אני מאד מאושר לשמוע את דבריכם'.

הגר"ג בקש מהמשגיח שיאמר דברי חיזוק לבחורים, 'הבחורים רוצים לשמוע עוד, זה דבר נדיר שהרב יגיע הנה', והביא מהגמ' בחגיגה שם מסופר על ההוא סבא שאף פעם לא הגיע לבית המדרש ופתאום הגיע לבהמ"ד, ואמרו שזהו סימן מהשמים שרוצים לשמוע ממנו, ואמר הגר"ג למשגיח 'רוצים לשמוע גם הני מילי מעלייתא', והוסיף המשגיח דברים בהקשר למה שהזכיר מרן רה"י שליט"א בשיחתו [וכפי שנדפס בגליון הנ"ל].

ברכת מרדכי

חידושים וביאורים מפי מרן ראש הישיבה
הגרב"מ אזרחי שליט"א בהלכה ובמוסר

בס"ד

פרשת ויחי תשפ"א

מופץ ע"י

מערכת "קובץ גליונות"

בעומק הפרשה

**ויאמר מי אלה, ויאמר יוסף
אל אביו בני הם אשר נתן
לי אלקים** (מת, ח-ט)

שביקש לברכם, ונסתלקה שכניה,
משום שראה שעתיד לצאת ידבעם
ואחאב מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה.
(רש"י)

וצ"ע, דא"כ, מה השיב "בני הם". איזו
תשובה היא זאת.
והנה ברש"י על "בני הם", פירש,
שהראה לו שטר אירוסין וכתובה. וצ"ע,
לשם מה.

ונראה, שיעקב, לאחר שראה מי שיצא
ממנו, חשש, שאסנת לא נתגירה, וא"כ
ולדה כמותה. זהו שהראה לו יוסף שטר
אירוסין וכתובה. והיינו שנתגירה, שהרי
בבן נח יש רק "בעולת בעל", ולא
"מאורסת ומקודשת", כדון ישראל.
(שמעתי בשם מרן הגר"י זצוקללה"ה).
ועיין ביבמות ק' ע"ב: "להיות לך לאלקים
ולזרעך אחרית, מאי קמזהר ליה רחמנא
ה"ק ליה לא תנסב עכו"ם ושפחה" וכו'.
הרי שגם באבות, היה שייך דין זה.

ויקרא בהם שמי (מת, טז)

"שיחיה זרעם וזרע זרעם" (רשב"ם)

וצ"ע הכוונה.

ואמר מרן הגר"י, דהנה מבואר בב"ב
קט"ו "גמירא דלא כלא שבטא". ובספרא
פרשת בחוקותי פ"ח: "ברית כרותה
לשבטים". ופירש הראב"ד: כרת הקב"ה
ברית, שלא יכלה זרעם.

אכן נראה, שדין זה נאמר רק על חלות
"שבט", ולפיכך בעינין שיחול על אפרים
ומנשה, דין שבט בפני"ע, שלא יכלה שבטו
של אפרים, ולא יכלה שבטו של מנשה.
שאל"כ, הלא אין ברית לשבטו של כל

**וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר
ואת שמאלו על ראש מנשה, שכל את ידיו, כי מנשה בכור...
ויאמר, ידעתי בני ידעתי, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל,
ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים** (מת, יד-ט)

"ידעתי בני ידעתי, שהוא הבכור. גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, שעתיד גדעון לצאת
ממנו, שהקדוש ברוך הוא עושה נס על ידו. ואולם, אחיו הקטן יגדל ממנו, שעתיד יהושע
לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. וזרעו יהיה מלא הגויים - כל העולם
יתמלא בצאת שמעו ושמיו, כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון" (רש"י)

מלמדים אותנו כאן יסודות של השקפה,
של מחשבה, ותורה עצומה של הדרכה.

מלמדים אותנו, כי כל תנוחה של אבר כל
שהוא, אסור שתהיה בלתי מחושבת. אם יש

ביד ימין, חשיבות יתר מיד שמאל, כאשר
בא הדבר לידי ביטוי בהלכה (שו"ע או"ח
סימן קפג ס"ד) לענין החזקת החפץ
שמברכים עליו ביד ימין וכדו', צריכה היד
להיות מופנית אל הראוי לה. אם קיים משהו
או משהו, המוערך והמוכר במעלת יתר, לא
יתכן לשלוח אליו את היד הפחות חשובה.

אין זה דבר של מה בכך. זהו יסוד עצום.
רגליו או ידיו או עיניו של יעקב, אינן

מושטות או מופנות מאלוהן. הן מכוונות
ומתוכננות. כל פסיעה, כל הושטת יד, כל
הפניית ראש, כל הרמת ריסי עיניים, כל זה,
תמיד, מכוון, מתוכנן, מחושב ומבוצע
בהתאם לכל אלו.

יעקב אינו הולך. יעקב נושא את רגליו
(בראשית כט, א). יעקב אינו רואה... יעקב
נושא את עיניו (שם לג, א).

הכוונה היא, כי מתייחסים לפעולות
אלמנטריות אלו, כאל מבצע מתוכנן מראש,
ואשר לא תעשנה ללא החלטה, כי ראוייה
הרגל לפסוע, היד להיות מושטת, והעין
להיות מסתכלת.

כשאמר משה רבינו "אסורה נא ואראה
את המראה הגדול הזה, מדוע לא יבער
הסנה" (שמות ג, ג), נחלקים בזה ר' יוחנן
וריש לקיש (ילק"ש שמות, קס"ט). אחד
אומר שלוש פסיעות פסע, והשני אומר
צווארו עיקם...

נכון כי ממנשה יצא גדעון (תנחומא ויחי,
ו). משמע, בתוך מנשה כבר טמון כוחו של
גדעון. אבל נכון כמו כן, כי מאפרים יצא
יהושע (שם). והיהושע שבאפרים, גובר על
הגדעון שבמנשה.

ולא עוד, הלא ליהושע, מעלה נוספת. לא
רק מנחיל הארץ ומלמד התורה, אלא - "כל
העולם יתמלא בצאת שמעו ושמיו, כשיעמיד
חמה בגבעון וירח בעמק אילון" (יהושע י,
יב).

בעומק הפרשה

אחד מהם, ויכול להיות, שח"ו זרעו של אחד מהם, יסוף ח"ו. וזהו שאמר יעקב, שיקרא בכל אחד מהם שמי. והיינו, שיש להם לכאורה מהם דין "שבט", וממילא לא יכלה גם שבטו של כאורה מהם.

וזה נבנה, על יסוד מה שהבטיח לו קודם (מח, ה): "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי". והיינו, שחל על כל אחד ואחד מהם דין "שבט", כמו על שאר הבנים. ויעקב הבטיח זאת, על יסוד מה שהובטח לו בפסוק הקודם שם (מח, ד) "ונתתך לקהל עמים". והיינו, כדמרגס אונקלוס: "לכנשת שבטין", כלומר, לכנסת של "שבטים". וזהו שהעביר יעקב לאפרים ומנשה. ויעקב ביסס זאת, על מה שהובטח לו לעיל (לה, יא-יב) "פרה ורבה גוי וקהל עמים יצאו ממך". ובתרגום שם (על קהל עמים), ג"כ תרגם "כנשת שבטין". והיינו, ששם הובטחו לו שתי הבטחות, א. על כלל ישראל, וב. על שבטים. והגפ"מ של שבטים, הוא בחלוקת הארץ. ולכן נאמר שם בהבטחה מיד "לזרעך אתן את הארץ" (כמבואר כאן). וזהו שהעביר יעקב לאפרים ומנשה.

וזהו הביאור בפירושם: "שיחיה זרעם וזרע זרעם", כיון שיש להם דין "שבט", וגמירא דלא כלא שבטא".

ויקרא בהם שמי (מח, טז)

"זרעם ושמי" (רמב"ן)

וצ"ע הכוונה.

ונראה, דבאמת זה מפורש בלשון הנביא ישעיה (סו, כב): "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם". אכן, גם כאן צ"ב, מה זה "זרעכם" ומה זה "שמכם".

והנה שם לעיל (סו, כב) "והביאו" וגו'. ולהלן (פסוק כא): "וגם מהם אקח לכהנים וללויים אמר ה'". וצ"ב, מה הרבותא. שאם הם "כהנים", מאי סלקא אדעתין שלא יקחו מהם. ועוד צ"ע, דעל "אמר ה'", כתוב במדרש: "הוא הוא דכתיב הנסתרות לה' אלקינו". והדבר צ"ע, מה הוא "הנסתרות" בענין זה.

ואם כך הוא הדבר, הרי אפרים גדול ממנשה, "יגדל ממנו"... אם כך הוא הדבר, הרי אפרים הטומן בחובו יהושע, המגיע אל פסגות גבוהות של שלימות, גדול יותר.

הבכח של אפרים, גובר על הבכח של מנשה.

הבכח של אפרים, גובר על הבכח של מנשה.

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי

ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ (מח, טז)

"מה דגים הללו גדלים במים, כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה, מקבלים אותה בצמאון כמי שלא טעם מים מימיהם, כך הם ישראל, גדלים במים בתורה, כיון שהם שומעים דבר חדש מן התורה, הם מקבלים אותה בצמאון כמי שלא טעמו דבר תורה מימיהם" (בר"ר צז, ג)

זהו המשל, אין שני לו. כך בדיוק: "כך ישראל גדלים במים וכו', כיון שהם שומעים דבר חדש מן התורה הם מקבלים אותה בצמאון".

ואם תימצי לומר, צמאון זה, גם אם מכאיב הוא, גם אם מטריד - אבל כאבו ושרדתו, זהו תענוג?

צמאון של יובש - יסורים.

צמאון של דג - חיים.

צמאון של תורה - תענוגות.

"הנה ימים באים נאום ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם לא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה'" (עמוס ה, יא).

- לא צמאון של מחלה ויובש.

צמאון של דגים. צמאון של תענוגות.

וזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך אותם איש כברכתו

ברך אותם (מט, כח)

"וזאת אשר דיבר להם אביהם, ברך אותו אין כתיב כאן אלא ברך אותם, למה, לפי שנתן ליהודה גבורתו של ארי וליוסף גבורתו של שור ולנפתלי קלות איל ולדן נשיכתו של נחש, תאמר שזה גדול מזה, הרי כללן כולם באחרונה, איש אשר כברכתו ברך אותם" (תנחומא ויחי, טז)

והמהותי שבהן.

יש להבין, כי כשמדברים דרך משל על "גבורתו של אריה", אין הכוונה לכוחו הכביר, כפי שברא והשקיע הבורא-עולם בשריריו הפנומנליים או בלסתותיו ושיניו

ומה בכך? מה יש במעלה זאת שאין בארץ ישראל ובתורה?

- כי בא יהושע אל יעודו, והגיע אל פסגות של שלימות.

- זהו יעודו של אדם. לשלוט על הבריאה כולה, "כל שתה תחת רגליו" (תהלים ח, ז).

- אין זה רק כח לעשות מופתים. זהו תפקידו ויעודו של האדם, לשלוט על כל הבריאה עד אשר תהיה "שתה תחת רגליו".

יש צמאון, הבא מתוך יובש, מתוך העדר נזילים, חוסר לחלוחית, חיוניות חולנית.

יש צמאון, הקיים מצד עצמו. לא מתוך העדר, אלא מתוך כמיהה. מתוך תשוקת קודש. לא מתוך יובש, אלא מתוך שאיפת הטיפה הנוספת.

צמאון ל"עוד", צמאון לתוספת, צמאון לחידוש...

צמאון כזה, לא קיים אלא בדגים. שכן לא חסר לו לדג, לא לחלוחית, לא נזילים, לא חיוניות, לא בריאות. אבל הטיפה הנופלת מלמעלה, היא היוצרת את הצמאון. זהו טבעו וטיבו של הדג, אשר הבורא עולם נטע בו את תכונת הצמאון לקראת החדש, לקראת הטיפה, לקראת כל תוספת, ולו כל שהיא, מחוץ לים המים...

גוברת הכמיהה להבין, מה יחוס מיוחד יש בכינוי החיות. מה מצאנו בחיות אלו מיוחד כל כך, עד כי קנאו בהם אלו שלא הוכתרו בכך...

אך נראה, שמה שברא הקב"ה בברואיו, הם בעלי חיים, שהמדות הן התוכן הפנימי

בעומק הפרשה

והנה לעיל בישעיה (כו, יג): "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדרחים בארץ מצרים וגו'." וצ"ב, מהו ה"אובדים" ומהו ה"נדרחים". ונראה, ש"נדרחים", הכוונה להתבוללות. וההבטחה היא, שגם הם יחזרו. וצ"ע, איך זה שייך, שאם נשאו לנכריות, ולדה כמותה. ואם ישראליות נשאו לנכרים, הרי אעפ"י שיש לולדות דין ישראל, אבל אין להם דין "שבט".

וע"כ שלפ"ז, הכוונה היא, על אופן של התבוללות בטעות. והיינו, שהישראליות חשבו שבעליהם נכרים, ובאמת אינם נכרים. וכמו כן ה"ישראלים" חשבו שנשותיהם נכריות, ובאמת הן ישראליות. וע"ז היא ההבטחה, שגם אלו, שחשבו כל הדורות שהם יצאו מכלל ישראל, בכל זאת, ה' יחזירם לעתיד לבא.

זהו שאמר הפסוק (ישעיה סו) "וגם מכם אקח לכהנים ללוים אמר ה'". והיינו, כמו שאמר המדרש "הנסתרות לה' אלקינו", והוא היודע האמיתי, מי מהם הוא "נכרי" ע"י התבוללותו, ומי מהם רק חי בטעות כל הדורות.

וזה הוא שסיים שם ישעיה: "זרעכם ו"שמכם". היינו, "זרעכם", שהזרע אמנם ישראל, אבל אין בו דין "שבט", שהרי משפחת האב, היתה נכריה. וכן יתגלה שאף אלו, דין "שבט" יש להם.

וזהו הביאור בדברי הרמב"ן הנ"ל, "זרעם ושמם". היינו, שתי הבטחות, זרע ישראל, וגם דין "שבט". כך הבנתי, מה ששמעתי בשם מרן הגרי"ז וצוקללה"ה.

וידגו לרוב בקרב הארץ

(מח, טז)

וצ"ע, שלא מצינו באף מקום, שמספרם היה יותר משאר שבטים.

אך עיין ביהושע (יז, יד): "וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתת לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה'". הרי מפורש, שהיו יותר ונתרבו יותר, עד שאמרו חז"ל ב"ב קי"ח, שמשו"ה אמר להם יהושע שילכו היערה, שהוא משום עין הרע. ולכן נראה,

במפורש את מה שלאחר מכן נתן לכולם בהכללה. מדוע "הבליטם" ו"הפלם" משאר אחיהם. הלא "חזר וכללם"?

ויתכן לומר, ודההבדל הוא בברכה עצמה. שכן אלו שנתן להם יעקב את גבורתם, נשיכתם וקלותם של חיות, הלא אמנם קיבלו את התכונות ונקבעו בנפשם כמציאות מהותית, באופן שאם לא ישתמשו במתת הבחירה לרעה, הרי מדות אלו קבועות הן במהותו של כל אחד מהם לפי ברכתו.

שאר השבטים, התברכו אף הם להיות ברי יכולת וסייעתא דשמיא להשיג ולהגיע לידי מדות אלו להיותם קבועים במהותם, אבל הברכה, מופנית אל היכולת שלהם להשיג, ולא אל המציאות של הרכישה, כפי שברך יעקב את אלו שנקט בהם את ברכת החיות במפורש.

כשהאחים נוכחו שישנם כאלו שיעקב ברכם בהשגה מהותית של כוחם של החיות, עד כדי היותם חלק ממהות אישיותם, התמלאו קנאת סופרים, מדוע לא יהיו מסוגלים אף הם לרכוש מהות זאת.

וענה להם יעקב, ו"חזר וכללם". היינו שחזר וברכם ביכולת ההשגה. אמנם עדיין אין המדות והכוחות קבועים במהותם, אך בידם להשיג זאת!...

נבין על פי זה את לשונו של רבי תנחומא: "תאמר שזה גדול מזה הרי כללן כולם באחרונה".

מהו פשר ה"תאמר" הזה. מהו החשש ומה הרגיעם.

- הכוונה היא, לחשש שמא לא יהיו מסוגלים להגיע לגדלות המיוחדת הזאת, להיות אישיות בעלת מדת גבורה, או קלות וכדו', מהותית.

- הרגיעם איפוא בכך שברכם ביכולת להשיג זאת. אמנם ביתר עבודה ועמל, אבל בכל זאת, להיותם ברי השגה. וזה הרגיעם.

הוא אשר אמרנו.

שני כללים עיקריים בברכותיו של יעקב, וזו היא מהותן: הודעת יעודם, הצבת משימתם.

הסרת קוצים. סיקול דרכים. תוכחת חיים. זוהי הברכה, שאין למעלה הימנה.

העוצמתיות.

לא לאלו הכוונה.

- הכוונה היא לתכונה נוספת, אשר מבלעדיה, כל אלו, כמעט, חסרי חשיבות. אבל כשתכונה זאת קיימת, פועלים אלו בשירותה.

כך באריה, כך בתכונותיהם של כל בעלי חיים.

- התכונה המצורפת, היא היא יסוד מציאותם המיוחדת והעצמית.

תכונות מיוחדות אלו, "מדות" הנה, אשר השקיעם הקב"ה במהותם של בעלי חיים. כשנאמר "היו עז כנמר קל כנשר רץ כצבי וגבור כארי" (אבות פ"ה מ"ו), ודאי שאין מתכוונים לעצמות הכח שהקב"ה נתן בהם. אלו אינם בהשגתנו. אבל מתכוונים למדה שבדבר, ל"גבורה", ל"קלות", ל"עזות" ול"זריזות".

שכן, כשאמרו ללמוד זריזות מנמלה או צניעות מחתול, אין פירוש הדבר, שמהותה של החיה, הינה דוגמא למה שמתבקש מעמנו, אלא שהחיה אמנם יש בה את המדה הזאת. ואך שמדה זאת עצמה, כשהיא אצל הבעל חי, הריהי טבעית ומהותית.

- אצל הבעל חי, אין להפריד בין מציאותה הזיאלוגית-ביולוגית, לבין מדתה. כשיעקב מכתיר את אחד השבטים, בתואר כל שהוא, בשם של חיה, הכוונה היא, שאותה תכונה ומדה מיוחדת אשר אותה חיה ניחונה בה בעצם טבעה ומהותה, תהא בהם גם בשבטים.

שביהודה, תדבק ותוחדר מדת גבורת האריה, עד כי תהא עצם מהותו האישיותית ושבגפתלי תדבק מהותם המדותית ותכונתם של הצבי והאילה, עד כי כל אלו יהפכו להיות עצם מהותם של בני נפתלי.

וכן ביששכר, וכן בודן, וכן בכולם. ובזה התקנאו שאר השבטים. מדוע לא הוכתרו אף הם ולא התברכו במדות מהותיות אלו.

על כך באה תשובתו של יעקב, שאמנם כן, כל הברכה הזאת, משותפת היא ומחולקת היא לכולם.

אלא דלכאורה, אם כן, מה בין יהודה, יוסף, בנימין, נפתלי ודן, לשאר השבטים. מדוע בכל זאת ברך את אלו, ב"תתן" להם

בעומק הפרשה

שהברכה היתה דווקא על א"י. וזהו שאמר
"בקרב הארץ" (חג"א).

ויאמר יוסף לא כן אבי

(מת, יח)

וצ"ע, הרי כבר לעיל, הקדים יעקב את
אפרים למנשה, ומדוע לא העיר גם שם.
וביותר, שזה שהקפיד יוסף, הוא משום
שבנו הגדול קודם לכל דבר, כמבואר
ברמב"ם ובשו"ע, וא"כ, גם שם, מדוע לא
העיר.

אך נראה, דהדין להקדים הגדול, הוא
רק בנותן משלו. ולכן, בברכותיו של יעקב,
הקפיד יוסף וסבר שיש להקדים את
הגדול. משא"כ לעיל, לא היתה "ברכה",
אלא "הודעה", שהקב"ה עשאה
ל"שבטים", והיה ברוה"ק ולא "מעשה
חדש" של יעקב. לכן לא הקפיד, משום
שכל מה שאמר שם, היה ברוח הקודש.
לא כן כאן, איירינן בברכות של יעקב,
מדין אב המברך, לכן הקפיד.

בחרבי ובקשתי

(מת, כב)

וצ"ע הדימוי ל"חרב וקשת".
ונראה, ד"חרב", כוחו בעצמו. לא כן
"קשת", כוחו, הוא בכח הזורק ובתנופה.
והתי תפילות הם, ה"נוסח" דכנה"ג
בשמונה עשרה ועוד, וכן המבואר (בב"ב
קטז) "כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך
אצל חכם". והנה סוג התפילה הראשונה,
מועילה מצד עצמה, כמו "חרב". אבל
בסוג השני, צריכים גם את כח הזורק,
דהיינו, ה"חכם". וזהו "בקשתי" [מלשון
בקשה]. וזהו שאמר יעקב, שהוא ניצל את
שני הענינים. (דברי מרן הגרי"ז).

ויהי למס עובד

(מט, טו)

ועיי"ש בת"א. וזה עפ"י הרמב"ם ריש
פרק ו' ממלכים, שהוא תנאי בל יעבור
לקבלת מלכות, א. עבדות, ב. מס. ודוק.

שו"ת בעניני הפרשה

מתוך קובץ "עיון הפרשה"

חסד ואמת

שאתה טורח להתעסק בקבורתי, הרי דקיבל
שכר על כך, ואמאי קרי ליה הכא "חסד ואמת".

וכי כל אלו, גמול המה? תשלום המה? אדרבא,
אם משהו עושה את החסד ללא תגמולים
ותשלומים, זה עצמו מזכה בשכר מאת הקב"ה.
כלום אם מבקש אדם שכר מהבורא-עולם, מחסר
הוא או מגרע מן ה"אמת" שבדבר. אתמחה.
ואעפ"י שנאמר "אל תהי כעבדים המשמשין את
הרב ע"מ לקבל פרס", אטו ב"על מנת" עסקינן.
כמו כן, ברוך ופשוט, שיש להבדיל בין "שכר" על
מעשהו של הגברא, אם מעשה חסד הוא או כל
מעשה טוב אחר, לבין "שכר" עבור החפצא של
החסד, כלומר, עבור התועלת שהלה קיבל.
המצפה לשכר מאת הקב"ה, אין זאת אלא עבור
מעשהו ופעולתו, לא תשלום עבור מה שהשני
קיבל מן המעשה הזה.

זכות יהודה בהצלת ראובן

מבואר, שזכות יהודה על אמירתו "מה בצע כי
נהרוג את אחינו", גדולה היא עד מאוד.
אמנם, מצינו בחז"ל (סנהדרין דף ו' ע"ב) דדרשו
אקרא (תהלים ו') "בוצע ברך נאץ ה'": ר' מאיר
אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה, שנאמר
ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגו', וכל המברך
את יהודה הרי זה מנאץ, שנאמר בוצע ברך
וגו'.

ויש להתבונן ולבאר דברי חז"ל אלו, דמצד אחד
מצינו שזכות יהודה עצומה עד מאוד, בעלמא
הדין ובעולמות עליונים, עד שזכה שכל עם
ישראל קרוי על שמו - יהודים, ומאידך מצינו
מימרת חז"ל כרחוק מורח ממערב, שכל המברך
את יהודה נקרא מנאץ, ולא מצינו רמז בדברי
רבתינו שנחלקו בדבר.

גם מבין רואים, שיתכן מעשה אחד, אשר חלקו
מזכה בתעצומות, וחלקו האחר מוריש גיהנום,
ובדין שמים יכולים שניהם לדור בכפיפה אחת.

ועשית עמדי חסד ואמת (מז, כט)

"חסד שעושים עם המתים נקרא חסד של אמת
שאינו מצפה לתשלום גמול" (רש"י)

יל"ע, מה טעם נקט רש"י לשון "שאינו מצפה"
לתשלום גמול, לכאורה היה לו לומר בפשוטו,
שזהו חסד שאין עליו תשלום גמול, שהרי
המתים לא יוכלו להשיב לו כגמולו.

עוד צ"ב, מהא דתניא בנדרים (פג ע"ב): היה
ר"מ אומר, מאי דכתיב "והחי יתן אל לבו",
דמספד יספדון ליה דיבכון יבכון ליה דיקבר
יקברוניה. ופירש"י שם, שישתדל לעשות עם
אחרים כדי שיזכה ויעשו לו כמו כן. הרי ריש
שכר על הטרחה בכבוד המת.

וביותר צ"ב, הא הכא מפורש שקיבל יוסף שכר
על טרחתו בקבורת אביו, וכדפירש"י (להלן מח,
כב) אקרא "ואני נתתי לך שכר אחד" לפי

יהודה אתה יודוך אחיך (מט, ח)

"לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל
יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחו על מעשה
תמר) וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה
כמותם" (רש"י)

בילקוט שמעוני (פרשת ויחי רמז קנט) כתב:
"א"ר תנחום בר חנילאי, כשהוכיח יעקב את
ראובן ושמעון, הוריקו פניו של יהודה ונתיירא
שלא יוכיחו במעשה תמר, מיד קראו ופייסו
יהודה אתה יודוך אחיך וכו', א"ל הקב"ה אתה
הצלת תמר וכו' ואת יוסף מן הבור שנאמר
ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את
אחינו, חייך שאני מציל מבניך וכו', יהודה אתה
יודוך למלך עליהן בעולם הזה ובעולם הבא
וכו', אמר יעקב, יהודה בני, גלוי וידוע לפני
הקב"ה שאתה הצלת את יוסף מן המיתה וכו',
אף בעולם הבא תזכה שיקראו כולם על שמך
יהודים".

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

הלך לתומו ברחוב,

ולבסוף נתברר לו שליווה את המת

ויעל יוסף לקבר את-אביו ויגעלו אתו כל-עבדי פרעה
זקני ביתו וכל זקני ארץ-מצרים (ז-י).

שאלה

אדם הלך לתומו ברחוב, ולבסוף נתברר לו שהוא הולך אחר המת, והוא אחד המלווים שלו, וכל מי שראה אותו חשב שהוא אחד המלווים של המת, האם קיים מצות הלווית המת, מפני שסוף סוף הנפטר קיבל כבוד מכך, או שמא מאחר ולא התכוון לכך, וכלל לא ידע שהוא מלווה מת, לא קיים שום מצוה. ונפקא מינה כגון באופן שאותו אדם קיבל על עצמו למשך חודש שהוא חייב כל יום ללוות מת [מפני שפעם אחת זלל במצוה זו], האם קיים בהלוויה זו את המצוה, או שמא לא קיים, ואז יצטרך לפנות לבתי ההלוויות ולהשתתף בהלוויה נוספת?

תשובה

כתב הנצי"ב (הרחב דבר פרשת ויחי נ ז) וז"ל: ואפילו מהלך האדם אחר המטה בדרך הלוכה, לצורך עצמו, מכל מקום מקבל שכר הלווית המת, שהרי מכל מקום עשה כבוד למת. והוא בכלל עושה מצוה שלא לשמה, שנחשב מכל מקום למצוה, מכל שכן בענין שהוא בכלל גמילות חסדים, אין נפקא מינה מאיזה טעם עשה, אם לשם מצוה או לא, אלא כל שעשה הגמ"ח נחשבת לזכותו, וכן בהלווית המת, אחרי שמכל מקום הליכה זו אחר המטה הוא לכבוד לפניו, ממילא נחשבת לזכות להולך. ועוד ראיה דגם העולה שלא בשביל המת נחשב לו לכבוד, מהא דתניא במכילתא בפרשת בשלח, ולא עוד אלא שעם יעקב עלו עבדי פרעה וזקני ביתו. ועם יוסף עלו הארון והשכינה והכהנים והלויים וכל ישראל ושבעה ענני הכבוד, עכ"ד.

והרי כל אלה לא בשביל הלווית יוסף עלו אחרי מטתו, אלא שמכל מקום נחשבו לכבוד ליוסף... והכי יש להזכיר עוד ממעשה דבעיא מוכסא בסנהדרין (דף מד ע"ב) לפי פרש"י שניתן כבוד להרשע, שליווהו הרבה בני אדם בטעות, שסבבורים שמטתו היא של הצדיק, הרי אע"ג שלא בשבילו הלכו אחריו היה לו לכבוד. [אבל בחידושי הרמב"ם ז"ל שם, הביאו מעשה שקברו את הצדיק בין הרשעים, ואת הרשע בין הצדיקים, ואם כן לא מוכח מזה], עכ"ל הנצי"ב.

והנה רבנו הנצי"ב פתח בלשון 'והוא בכלל עושה מצוה שלא לשמה, שנחשב מכל מקום למצוה'. משמע שהמלווה קיים מצוה, אולם אחר כך כתב 'מכל מקום הליכה זו אחר המטה הוא לכבוד לפניו, ממילא נחשבת לזכות להולך'. משמע שיש בזה רק זכות, ולא ממש מצוה, וצריך עיון בשאלתנו, דאם נחשב רק לזכות, הרי שלא קיים את קבלתו ויש עליו חיוב ללכת להלוויה אחרת, ואם נחשב שקיים מצוה, לא צריך.

והנה בעצם דבריו יש גם להעיר דאולי המהלך ברחוב נחשב כמתעסק ולא קיים מצוה כלל, אך למעשה כעין זה מבואר ברש"י (ויקרא יז ה בשם הת"כ) וז"ל: רבי אלעזר בן עזריה אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר

בשדה, הרי הוא אומר למען יברכך וגו', קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצוה בלא ידע, אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומצאה העני ונתפרנס בה, הרי הקדוש ברוך הוא קובע לו ברכה, ע"ש.

הרי שבמצות צדקה, אף על פי שלא כיוון לשם מצוה, מקבל על כך שכר. ויעוין באהבת ציון (דרוש י דף טז סוף ע"ד) שכתב בשם אביו 'הנודע ביהודה' שבמצוות צדקה, שעיקר התועלת היא שיגיע הכסף לעני, ואף בלי ציוווי התורה היה בזה תועלת, במצוות כאלו אין הבדל אם עושה אותם לשמה או לא, וכן משמע מדברי החיד"א בפתח עינים (ב"ב דף י ע"ב) שבמצוות צדקה לא בעינן כוונה, וכן כתב בשערי דעה (ח"א סימן טו) שבמצוות שבין אדם לחבירו, התורה לא הקפידה על הכוונה.

ונראה שזהו כוונת הנצי"ב, שמכיון שמצוות הלווית המת, היא מצוה שבין אדם לחבירו, אין הכוונה מעכבת בה, ומקבל על כך שכר, ומה שכתב בסוף דבריו שזכות היא לו, ולא כתב במפורש שקיים המצוה, יתכן שכוונתו שלא קיים את המצוה בשלימות, מכל מקום את המצוה קיים.

וכן שמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמכיון שלמעשה הלך בלוויה זו, והמת התכבד על ידו, נחשב הדבר שקיים מצוות לוויה, וקיים את קבלתו. נפקא מינה נוספת בשאלה זו, יעוין להלן:

ביקשו ממנו בהלוויה תעודה מזהה,

ולאחר זמן הגיע אליו צ'ק עם סכום נכבד

שאלה

מעשה שאירע בארה"ב ראובן נכנס לבית הקברות כדי להתפנות, הלה ראה הלוויה מרחוק, ולויה את הנפטר ד' אמות, פתאום נגש אליו אדם, וביקש ממנו את פרטיו, הלה נתן לו את פרטיו, ושכח מכל הענין.

לאחר כשבועיים, הוא מוציא מתיבת הדואר מכתב רשמי של בית המשפט, ובו צ'ק על סך מאה אלף דולר, כשבמכתב הם מסבירים לו, שסכום זה הוא חלק מירושתו של הנפטר, שכתב בצוואתו לחלק את הירושה לכל המשתתפים בהלוויה, והיות והוא היה אחד מן המשתתפים הוא מקבל את הסכום הנ"ל.

המקבל שהיה ירא שמים, הלך לברר מי היה הנפטר ואם כתב את הצוואה כדיון, התברר שהנפטר היה יהודי עירי שלא היו לו קרובי משפחה, ואת הצוואה לא כתב כפי ההלכה, אלא בערכאות, ועתה שואל האם מותר לו להשתמש עם הכסף, או לא?

תשובה

בחשוקי חמד על מסכת עבודה זרה (דף סד ע"א) הארכנו בשאלה זו, והבאנו את דברי הפוסקים לגבי מעשה שהיה באורח שהפקיד נכסיו אצל בעל הבית ומת, ובעל הבית אינו מכירו, ולא יודע מי הם יורשיו, דנחלקו בזה המהר"ם מלובלין, היעב"ץ והחתם סופר.

המהר"ם מלובלין סובר שבית-דין נזקקין להוציא מיד הבעה"ב ולהעמיד אפוטרופוס. והחת"ס (חז"מ סימן קכב)

והשאילת יעב"ץ (ח"א סימן קמב) כתבו שאין צריך להוציא מידו כלל. וגם קשה מאד שיבואו יורשים שיכולין לברר שהם היורשים של פלוני שמת, כיון שלא נודע לנו בחיותו, והוא ליה כממון שאין לו תובעים, ומשמים זכו ליה, ודידיה הוא ומאן מרמא ליה מידי, ואם ירצה לנהוג מדת חסידות יעשה דבר לצורך נשמתו והוא גם כן קצת השבה, ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לי שדברי קודשו של החת"ס הם מחודשים, שהרי יש לו יורשים בעולם אלא שאינם לפנינו, ואם כן היאך נוכל לומר שפקעה בעלותם של היורשים ולהתייחס אל הממון כהפקר, ולכן לא יפדה את הצ'ק, או שיפקידנו ביד ב"ד, והם יתנו זאת לאפוסטרופוס שיטפל בזה עד שימצאו היורשים, או עד שיבוא אליהו, ע"ש.

והנה יש לדון בבעין זה, מה היה קורה בסיפור הנ"ל, אם היה הולך להתפנות, בלי לשים לב כלל שהוא משתתף בלוויה של גר שמת בלי יורשים, או בלויה של נכרי, ובסוף הלוויה קיבל צ'ק בגלל שהשתתף בלוויה, האם מותר לו לקבל את הצ'ק, או שיש בזה חשש גזל, שהרי הוא לא התכוון כלל להשתתף בלוויה. ולפי דברי הנצי"ב הנ"ל היה מקום לומר שמותר לו לקבל את הצ'ק, דסוף סוף הוא השתתף בלוויה, והמת התכבד על ידו.

אך יתכן לומר שכוננת המת היתה שמי שיטרח ויגיע ללוויה הוא יקבל כסף על כך, ולא רק למשתתף בלוויה, ואם כן לא מגיע לו כסף.

אך מכל מקום נראה שמכיון שלא מינו אנשים לבדוק אם כל אחד טרח או לא טרח להגיע, נראה שעיקר הכוונה היתה שכל מי שהמת יתכבד על ידו יקבל מתנה, וכיון שלפי הנצי"ב הוא נחשב שלוויה וכיבד את המת, מגיע לו על כך את חלקו בירושה על פי הצוואה, ויכול לקבל את הצ'ק. (חש"ח זרעיהם-א פאה פ"א מ"א).

האם מותר לומר 'תודה' או 'תזכו למצוות' לאחר ההלוואה

ויברך את-יוסף (מח-טו).

שאלה

לקח הלוואה מחבירו, האם לאחר ההלוואה מותר לומר לו תודה, או תזכו למצוות, או שמא יש בזה משום רבית דברים ואסור?

תשובה

נאמר בבבא מציעא (דף עה ע"ב), תניא רשב"י אומר מנין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום, שאסור להקדים לו שלום, שנאמר נשך כל דבר אשר ישך, אפי' דבור אסור.

בשו"ת אגרות משה (ור"ד ח"א סימן פ) נשאל אם מותר ליתן תודה בספרו שמדפיס, למי שהלוו לו כסף להדפיסת ספרו. והשיב נלע"ד שבלשון תודה כמו שאסור לומר להמלוה עבור הלוואתו מדין רבית דברים, אסור גם לכתוב ולהדפיס, אבל יכולין לכתוב בלשון הודעה שיתברך מן השמים, כי אמת שיתברך בזכות מצותו הגדולה ונמצא שהוא רק הודעה וספור דברים בעלמא, שודאי מותר לפרסם איך שלוח מפלוני סך כך וכך, אף אם יהיה מזה להמלוה הנאה ממה שנתפרסמו חסדיו כי מצוה לפרסם עושי מצוה אם אין מקפידין להסתיר, לכן גם בכתב ודפוס רשאי לפרסם לכתוב בנוסח כזה 'ברכה נתונה מהשי"ת לפלוני הגומל חסד והלואה להדפיסת הספר כך וכך', או דוגמא של נוסח זה. שלשון

כזה הוא רק הודעה וספור דברי אמת שיש ברכה מהשי"ת לפלוני שגמל חסד בהלוואתו.

ובדרכי תשובה (סימן קס ס"ק פח) הביא בשם ספר מרבה תורה (שם ס"ק כד) שעמד גם כן בנידון דידן, ומצדד להתיר על פי מה שכתב הדברי מלכיאל, דבמצוה שרוצים שתעשה פירות שילמדו ממנו אחרים לעשות גם הם כמותו, מצוה לפרסם שם העושה לטובה וכו'. וכן הוא בשו"ת הלל אומר (ור"ד סימן עה), ע"ש.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן כו) כתב שיש שאין אומרים 'תודה', ונוהגים משום כך לומר במקום זה 'תזכו למצוות'. ולענ"ד לא יפה הם עושים כי תזכו למצוות הוא ממש ברכה והיינו רבית דברים, כמו שכתבו התוס' בקדושין (דף ח ע"ב ד"ה צדקה) ואילו אמירת תודה חושבני דאין בזה שום איסור, שאינה אלא כאילו המלוה מתנה עם הלוה, שלא יהא כפוי טובה לשום אדם, ואף גם למלוה ברור הדבר שחלילה להלוה להיות ככופר בטובתו שעשה לו המלוה, וחייב שפיר להחזיק לו טובה, וליתן לו זכות קדימה בדבר שהוא אינו חסר, וגם אינו גורם למלוה ריוח של ממון, וגם מותר הלוה ליתן מתנה למלוה עבור זה שהלוהו אם המלוה לא ידע כלל שהלוה הוא הנותן, ומה שאסור להקדים שלום היינו מפני שהוא ברכה.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן סח ב) חזר בו, וטעמו על פי מה שכתב בשולחן ערוך הרב (הלכות רבית סעיף ט) אסור להקדים לו שלום אם לא היה רגיל מתחלה להקדים לו, ואין צריך לומר לקלוט בפניו, או להודות ולהחזיק לו טובה, או לברכו בפניו על שהלוהו, או על שהרחיב לו זמן, שנאמר 'נשך כל דבר אשר ישך אפילו דבור אסור'. ואם צריך לבקש ממנו שילוחו או שירחיב לו זמן יבקש בדברי תחנונים בלבד ולא בדברי שבח וקילוס או חניפות דברים אחרים, עכ"ל. ולכן כתב שחשב שבדרבנן רק קילוס וברכה הוא דאסור, מפני שהמלוה נהנה וחשיב כאילו הלוה נותן לו רבית דברים, אבל לקבל הלוואה בחנם ללא שום תשלום, ולהתנהג כאילו המלוה לא עשה לו כלום אין זה מדת דרך ארץ ולא נכון לעשות כן, ולזאת חשבתי שצריך על כל פנים להראות לו שהוא מבין ומרגיש את החסד שעשה לו, והוא מודה לו עבור זה שקיים מה שכתוב בתורה והלוה לו ללא שום תמורה, אך חזר בו.

רבי שמעון שוואב סיפר שבישיבת מיר בחו"ל היה מנהג שלפני שנשעו הבחורים לביתם בסוף הזמן, היו נכנסים למשגיח ר' ירוחם, מקבלים ממנו הלוואה לנסיעה, וכשחזרו בתחילת הזמן החזירו את ההלוואה. והוא כבחור צעיר ניגש בסוף הזמן הראשון שלו בישיבה לקבל את ההלוואה, ולאחר שקיבל את הכסף אמר 'תודה'. והמשגיח גער בו האם אינך יודע שתודה זו אסורה מדין רבית דברים.

ויהי בסוף הזמן השני, כאשר קיבל רבי שמעון את ההלוואה, לא אמר תודה. ור' ירוחם גער בו שוב, אינך מתבייש, קיבלת הלוואה ואינך אומר תודה, הלא יש בכך חוסר נימוס ודרך ארץ. משהתפלל ר' שמעון על ההוראה הסותרת, הסביר לו המשגיח דמיר צריך להיות ברור שהאדם מצד עצמו רוצה לומר תודה, וחייב לומר תודה, על כל טובה שעושים לו. אלא מאי, שהשלחן ערוך פוסק שאסור, וממילא אסור לומר, אבל משהתבוננתי בפניך ראיתי שקיבלת את הוראתי הקודמת כדבר המובן מאליו שלא אומרים תודה וזהו.

(חש"ח בבא מציעא עה ע"ב).

שיחת חינוך ממרן ראש ישיבת 'יד אהרן' הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

בענין חובת החינוך לדרך ארץ וההשלכות על שמירת כללי הבריות

א

כלל ישראל נצטוו בתרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות ל"ת. בני נח, לעומת זאת, נצטוו בשבע מצוות. אולם יש לדעת כי מלבד ההבדל בכמות המצוות בין מה שנצטוו בני נח למה שנצטוו כלל ישראל, ישנו הבדל יסודי בעצם מהותם של המצוות.

המהר"ל מבאר זאת, ששבע מצוות בני נח הם בשביל הקיום של העולם הטבעי ודברים שמתקבלים על דעת בני אדם במובן הפשוט. אולם תרי"ג מצוות התורה שייכים לעולם שלמעלה מהטבע הפשוט - עולם של קדושה, לפי שהתורה היא למעלה מהנהגת הטבע.

ועוד כותב המהר"ל, שגם בשכלו של האדם יש את שני החלקים הללו. יש את השכל הפשוט שהוא שכל הטבע, ויש את השכל הנאצל שהוא למעלה מהטבע. בכדי להבין את עומק חכמת התורה שהיא למעלה מהטבע, צריך את השכל הנאצל, ועבור ענייני הטבע יש את השכל הפשוט.

כתנא דבי אליהו נאמר ש'דרך ארץ קדמה לתורה', ובמשנה במסכת אבות 'אם אין דרך ארץ אין תורה', והיינו שגם כאשר אנו מדברים על עולם של קדושה ועולם שמעל הטבע אך יש את הדבר הבסיסי שאסור לדלג עליו - דרך ארץ.

המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב דרך ארץ) מביא את הפסוק "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמן", ומסביר זאת המהר"ל שבגמ' בקידושין כתוב שהבן פוחד מהאב יותר מהאם, ומצד שני יש לו אהבה לאם יותר מהאב. וזהו שמע בני מוסר אביך, שדברי מוסר קשה לקבלם משום שהם מתנגדים לרצון החופשי של האדם, ולכן צריך דוקא את האב על מנת להנחיל את המוסר כדי שהבן יקבל זאת. אולם 'תורת אמן' הכוונה לענייני דרך ארץ, שהתפקיד של האמא הוא לחנך להנהגות דרך ארץ שהם הדברים היותר פשוטים, שיותר מתקבלים על השכל הפשוט.

ובהמשך דבריו מביא המהר"ל את הגמ' בקידושין, שמי שאינו במקרא במשנה ובגמרא ובדרך ארץ בא לידי חטא, ומי שישנו במקרא ובמשנה ובגמרא ובדרך ארץ אינו בא לידי חטא.

ונראה ביאור העניין עפ"י מה שביאר מוהר"ח וויטאל בספרו שערי קדושה שיש באדם נפש היסודית, ונפש המשכלת. המדות הטובות והרעות, מוטבעות בנפש היסודית שמחוברת אל הגוף, וקיום המצוות תלוי בנפש המשכלת. וכדי לקיים מצוות כראוי יש לבנות את הנפש היסודית בצורה נכונה, ורק לאחר שהנפש היסודית מתוקנת והאדם הוא בעל מידות טובות ניתן לקיים את התורה והמצוות, ומביא על זה את דברי חז"ל 'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה' ומבאר זאת כפשוטו שהכל תלוי בתיקון הנפש היסודית ואם היא אינה מתוקנת, הדרך פתוחה לכל החטאים, עיי"ש.

זהו גם הביאור בדברי התנא דבי אליהו הנ"ל שהדרך ארץ היא ההקדמה לתורה, היינו שהשלב הראשון בכדי ליזכות לתורה הוא 'דרך ארץ' ודרך זו מביאה לתורה וכפי שנתבאר שלא ניתן לבנות את העולם של קדושה, בלי הנפש היסודית.

וזהו דבר יסודי מאוד. לעיתים נראה שהיות ונותנים את כל הדגש על החינוך לעולם של קדושה, לפעמים יש הזנחה וזלזול במה שנוגע לדרך ארץ. אבל עלינו לדעת שבלי הנפש היסודית אין אפשרות לבנות את הנפש המשכלת, והבסיס לעולם של קדושה הוא להקפיד גם על היסודות של דרך ארץ.

אני אתן דוגמא שתבליט את הדבר, הייתי פעם קשור לחיידר מסויים (לא ביי-ם ולא בב"ב), שאלתי אז את הרב שך

כמה לימודי חול לעשות שם, זו לא היתה שכונה חרדית כ"כ, היו לומדים לימודי חול של החינוך העצמאי. היה הורה אחד שתמיד בא בטענות מדוע צריכים את לימודי החול, ותמיד הקפיד על כך. וכשהיתה בעיה בחיידר שעפרון נגנב או מחק וכדו', זה היה הילדים שלו. מה הפירוש: הוא שם את כל הדגש בחינוך הילדים שלו רק על הנפש המשכלת לא על הדברים הפשוטים, לא על הדרך ארץ הפשוט - ילד שגונב חסר לו משהו יסודי ביותר, היה חסר לאותו אב את החינוך הפשוט, הרי החיידר היה במקום רחוק וא"א שיהיה החיידר הזה ככל חיידר, הרב שך אמר לעשות כך, והוא לא יכל להבין זאת.

בבית, האמא צריכה לחנך את הדרך ארץ הפשוטה הזו, של הנפש היסודית, כמה שנפנים את הדברים, נבין מה זה היסודות של דרך ארץ קדמה לתורה, כמה זה חשוב לבניין האדם, שיהיה לו את הנפש היסודית, על זה אפשר לבנות בנין, אם אין יסודות אין אפשרות לבנות בניין.

ב

קעת בתקופת הקרונה אנו רואים אנשים רבים המזלזלים בכללי הבריאות וחושבים שזה לא נוגע אלינו, הרי אנחנו צריכים לחשוב רק על עניינים של קדושה, תורה ומצוות, אנחנו מעל הדברים הפשוטים הללו, וזו טעות. המהר"ל בהמשך דבריו שם מסביר את הלשון 'דרך ארץ' 'ונראה מה שנקרא דרך ארץ ולא נקרא דרך עולם מפני כי הארץ הוא ישוב בני אדם ומי שאין נוהג בדרך זה אינו מן הישוב'.

מי שלא נוהג בדרך ארץ אינו מן היישוב, ומהו הנהגת היישוב? ההתנהגות הפשוטה הנדרשת מבני אדם לצורך קיום היישוב. רגילים לייחס לחובת השמירה על כללי הבריאות את מצות "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" אולם זאת לא הנקודה. ניקח לדוגמא אדם צעיר שחושב לעצמו, מדוע אני צריך את כל העומס הזה של המסכות וריחוק חברתי וכו', אני הרי צעיר, ומה כבר יכול לקרות לי מה החסרון בזה, ונשמרתם מאוד לנפשותיכם? לא. הבעיה כאן היא שהוא לא מקיים את ישובו של עולם. הרי כל אחד שנדבק מגביר את ההדבקה וייתכן שיהיה סגר בגלל כל אלה שלא מקפידים וכולם יסבלו בגללו.

כתוב שני דברים כל המקבל עליו עול תורה מבטלים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ זה שני דברים שונים, ומה מי שמקבל עליו עול תורה מבטלים ממנו עול דרך ארץ שזה הפרנסה, לא בריאות, אסור להתבלבל בזה, וצריכים להבין מי שלא עושה דברים של ישובו של עולם הוא הורס את הנפש היסודית שלו, ואם אין לו את הנפש היסודית לא יהיה לו את הנפש המשכלת, זה הפשט דרך ארץ קדמה לתורה, הדברים הבסיסיים שצריכים לאדם.

זה חלק מהמבחן של התקופה הזאת, הכללים עוזרים לכלל הישוב, ככל שההדבקה נמשכת, כך נעשה יותר רע ליישוב. אסור לפרוש מן היישוב, כשם שיש מושג של 'פורש מן הציבור' כך צריך להיות חלק מהישוב. והתקנות הבסיסיות שעושים, שכבר קיימים בכל העולם, הם נחשבים חלק מצורת הישוב ויש להיזהר בהם. וככל שנפנים את הדברים הללו נוכל לבנות את הנפש המשכלת על יסודות חזקים, ונזכה להתעלות בתורה ויראת שמים.

מערכי תורה

ויחי

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

אל נא תקברני במצרים

כשקברו ימי יעקב אבינו למות כתוב (מ"ז, כ"ט - ל"א) 'ויקברו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף וגו' שם נא ידך תחת ירכי וגו' אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם'. והנה סדר הכתובים צריך ביאור, דבתחילה אמר יעקב 'אל נא תקברני במצרים', ורק אח"כ אמר 'וקברתני בקבורתם', היינו שהקדים האיסור שלא יקברוהו במצרים קודם שציווה שיקברוהו בקברי אבותיו, ולכאורה כל האיסור דאל תקברני במצרים, הוא בשביל שרצה שיקברנו עם אבותיו, והוסיף אזהרה על ענין זה, וא"כ טפי היה נכון לומר בתחילה ושכבתי עם אבותי, ורק אח"כ להוסיף ע"ז איסור דאל נא תקברני במצרים.

ונראה בזה, שהיה כאן שתי עניינים, ענין אחד שיקבר עם אבותיו, ועוד היה ענין מיוחד שלא ליקבר במצרים, בלא שייכות לכך שיקבר עם אבותיו, וביאור הדברים הוא, דהנה רש"י כתב ג' טעמים למה שלא יקברנו במצרים, טעם אחד, משום דסופה להיות עפרה כינים, טעם שני, דאין מתי חו"ל חיים, אלא בצער גלגול מחילות, וטעם נוסף, שלא יעשוהו מצרים עבודה זרה. ואמנם טעמא דגלגול מחילות שייכא בכל מקום בחו"ל, אבל טעמא דכינים, שייך דווקא במצרים, וכן הטעם שלא יעשוהו עבודה זרה, נראה שהוא דווקא במצרים, שהשפיע להם ברכה שכלה הרעב, ומימי גילוס מתברכין. ולפי הנך טעמים הרי מבואר היטב שהיה בזה ענין מסוים לעצמו שלא יקבר במצרים, והוא מלבד הענין ליקבר עם אבותיו.

ולפי זה יש לומר שהיו כאן שתי שבועות נפרדות, שבועה אחת שלא יקברנו במצרים, שזה ענין בפני עצמו כמו שנתבאר, ועוד השביעו שבועה נפרדת על הענין שיקברנו עם אבותיו, ושתי שבועות נפרדות על שתי עניינים נפרדים הם.

והנה בפסוקים מפורש השבועה ב' פעמים, בפסוק כ"ט אמר תחילה שים נא ידך תחת ירכי, ופירש רש"י והשבע. ולהלן בפסוק ל"א אחר שאמר יוסף אנכי אעשה כדברך, כתיב ויאמר השבעה לי, וישבע לו.

ובפשוטו י"ל בזה, דבתחילה ביקש יעקב מיוסף שם נא ידך תחת ירכי והשבע, ויוסף השיב אנכי אעשה כדברך, ואיני צריך לישבע, והטעם דאין צריך לישבע, משום דבלא"ה הרי הוא מחוייב בכיבוד אב, ושבועה אינה חלה ע"ד מצוה, דמושבע ועומד בהר סיני, וכיון שקיימו את התורה, ממילא לא חייל השבועה, או לא היה צריך לישבע משום דבן נח מצווה על כיבוד אב, כמש"כ ר"נ גאון, והרי מצינו דזכות כיבוד אב עמדה לעשיו שקיים כיבוד אב, ויעקב חזר ואמר לו השבעה לי, שאעפ"כ ישבע לו, או מטעם דאיתא בנדרים דף ח' ע"א דנשבעין לקיים המצוה לזרוזי נפשיה, או משום דאפשר שיהיה היכי תימצוי שלא יהא מחוייב מצד כיבוד אב, כמו למ"ד דכיבוד אב משל אב.

ולפי"ז פירוש המקראות הוא שיוסף אמר אנכי אעשה ואין צריך שבועה, ויעקב א"ל שמ"מ ישבע.

אכן להמבואר דהיו כאן שתי שבועות על שתי עניינים, יש לומר דלכן השביעו שתי פעמים, דהשבועה האמורה בפסוק כ"ט, זהו השבועה דאל נא תקברני במצרים, והשבועה האמורה בפסוק ל"א, זהו השבועה שיקברוהו עם אבותיו.

וראוי להתבונן כמה נצרכת הייתה שבועה זאת, שבאמת הרי רק על ידי זה הסכים פרעה ליוסף לעלות ולקבור את יעקב, כדאיתא בגמ', וכדפירש רש"י להלן (נ', ו') ויאמר פרעה עלה וקבור את אביך כאשר השביעך, ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מגיח לך, אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לה"ק שאני מכיר עודף על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו. ומבואר דרק ע"י שהיה לו שבועה כנגד השבועה, לא היה פרעה יכול למונעו.

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים

הנה כשיעקב אבינו בירך את אפרים ומנשה כתוב (מ"ח, י"ד) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר וגו', ולהלן כתוב הטעם ששם יעקב את ימינו על ראש אפרים אע"פ שהיה הוא הקטן, שאמר יעקב 'ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים', וכתב רש"י יגדל ממנו, שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ, וילמד תורה לישראל.

ונראה לבאר הדברים, דהנה כתוב בתחילת הענין (מ"ח, א') 'ויחי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה וגו', וכתב רש"י, ויאמר ליוסף אחד מן המגידיים וכו', וי"א אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו.

ומבואר דאפרים הוא היה הרגיל בתלמוד אצל יעקב. ואצל מנשה איתא בתרגום יונתן בפרשת מקץ (מ"ג, ט"ז. מ"ד, א'. מ"ד, ד') וכן הוא במדרש שמנשה הוא היה האפטרופוס על ביתו של יוסף ואותו קורא הכתוב האיש על הבית. והנה בפרשת וישב כתוב שיעקב אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו, ובתרגום פירש בן זקונים דבר חכים הוא, וכתב רש"י שמסר לו כל מה שלמד משם ועבר. ומבואר דאהבתו המיוחדת של יוסף היה משום שלו מסר את התורה. מעתה יש לומר דכיון דאפרים הוא הרגיל בתלמוד אצל יעקב, הרי הוא כמו יוסף שלשניהם מסר יעקב את התורה, ובשניהם מתקיים הענין שמוסר להם את התורה, ולאפרים יש את כח התורה כמו שהיה ליוסף, וגם לאפרים יש את האהבה המיוחדת יותר מכולן כמו שהיה אצל יוסף, ובמדרש (מד"ר ויקרא ב') איתא דיעקב אבינו אמר על אפרים שהוא ראש השבטים וראש הישיבה והוא יפה ומעולה שבבני. ולפי זה יש לומר דלכן הניח ימינו על ראש אפרים, שכיון שלו נמסרה התורה הרי הוא הראשון במעלה ואהוב אצל יעקב יותר מאחרים ולכן הוא קודם למנשה.

ויש לומר בזה עוד, דזהו בכלל דברי רש"י שכתב דאפרים יגדל ממנו שעתידי יהושע לצאת ממנו שילמד תורה לישראל, שנאמר בזה שאפרים ממנו יהיה המשך מסירת התורה לישראל, ונכלל בזה שכחו של יהושע להיות מוסר התורה הוא מאותו כח שיש לאפרים שלו נמסרה התורה. והנה כתוב בירמיהו 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים', הנה מבואר דישראל נקראים ילד שעשועים, וביאור הדבר שנקראים שעשועים של הקב"ה, יש לומר דזה על שם התורה, דהתורה נקראת שעשוע כמו שכתוב במשלי (ח', ל') 'ואהיה אצלו שעשועים יום יום' ולהלן שם עוד 'ושעשועי את בני אדם' ובחז"ל (אבות דר"נ פרק ל"א) פירשו דמדבר על התורה שהיא שעשועים אצל הקב"ה, וכן כתוב בתהלים על התורה 'לולי תורתך שעשועי', הרי דהתורה היא נקראת שעשוע, ועל שם עסק התורה נקראים ישראל שעשועים אל הקב"ה. והנה מבואר בכתוב דהענין שישראל הם ילד שעשועים שייך הוא למה שישראל נקראים 'אפרים'. ולדברינו הביאור הוא דאפרים יש לו את כח התורה, ולכן בכלל הענין שנקראים ישראל על שם אפרים, שייך גם מה שנקראים ילד שעשועים על שם התורה, דזה הוא כוחו המיוחד של אפרים.

עת הזמיר הגיע

בברכת נפתלי כתוב (מ"ט, כ"א) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. וכתב רש"י, דעל מלחמת סיסרא נתנבא, שכתוב שם דהמלחמה הייתה עם עשרת אלפים איש מבני נפתלי, והלכו שם בזריזות, והנותן אמרי שפר, היינו דעל ידם שרו דבורה וברק שירה. וצריך ביאור, דהשירה היא הרי תוצאה מהנצחון במלחמה, דכיון שנצחו אמרו שירה, וא"כ היה ראוי להזכיר בברכה את עצם הניצחון שזהו העיקר, ולא את אמירת השירה, שהיא רק פועל יוצא מהנצחון, והרי הנצחון במלחמת סיסרא היה נס גדול מאד, וכמו שכתוב בנביא בשופטים, 'מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם', ובגמ' בסוף פרק ערבי פסחים הפליגו חז"ל בגודל הנס, וא"כ מדוע מזכיר השבח של נפתלי שעל ידו שרו שירה, ולא את עצם הנס שעל ידו נצחו. ומבואר מכאן שעיקר השבח הוא דווקא השירה שנאמרה אחר הנצחון, ונמצינו למדים מכאן שאין העיקר הנצחון, ואגב אורחא ראוי לומר על כך שירה, אלא להיפך התכלית היא אמירת השירה לקוב"ה, והנצחון אינו אלא אמצעי והיכי תימצי לבא לתכלית נפלאה ונשגבה זו, ועל כן שבחם של בני נפתלי אינו בנצחונם, כי אם בשירה שנאמרה. ואע"פ שלא הם אמרו, מ"מ אפילו בזה שעל ידם נאמר, בזה לחוד גדול שבחם יותר מנצחונם.

וכענין זה מצינו בשיר השירים, (ב', י"ב) על הפסוק 'עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו', דהכתוב מדבר על יציאת מצרים, וכתב שם רש"י, עת הזמיר הגיע, שאתם עתידים לומר שירה על הים. ובמדרש שם איתא, הגיע זמן של שירה שתאמר. ומבואר דעיקר הזמן של יציאת מצרים, הוא כשהגיע הזמן לומר השירה, וכיון שזמן אמירת שירה הגיע, ממילא מוכרח שיצאו ממצרים ושיקראו להם הים. הרי מבואר דבר נפלא זה, דהשירה אינה תוצאה דממילא מקריעת הים, אלא אדרבה כיון שצריך לומר שירה, על כן הוכרח שיצאו ממצרים ויקראו להם הים, שעל ידי זה יתהווה ההיכתי תימצי והאפשרות לומר שירה.

ובאמת דהרי סיסרא כלל לא בא אליהם למלחמה, אלא הקב"ה משך אותו למלחמה, וכמו שכתוב בנביא שופטים, 'ומשכתי אלך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו' וגו', הרי דהקב"ה משך אליו את כל הגוים למלחמה, והיינו כמבואר, שלא הניצחון הוא התכלית, ואמירת השירה היא התוצאה דממילא, אלא אדרבה כל המלחמה היא היכי תימצי שיוכלו לומר שירה, וכיון שצריך לומר שירה, ממילא הקב"ה מושך את הגוים למלחמה.

והנה המלאכים שהם כולם רוחניים וישנם רבבות, כנאמר בפיוט על שירת המלאכים בוכה רבבות בהילוך מחנות, וכל תפקידם של אותם הברואים העליונים אינו לא בבנין ולא בחרישה ולא בזריעה כבני אדם, אלא באמירת שירה לפני הקב"ה, שיש האומרים קדוש, ויש האומרים ברוך, ויש שאומרים פעם אחת ביום, ויש פעם בשבוע, ויש פעם ביובל, ויש כאלו שאינם אומרים אלא פעם אחת בכל בריאתם, והצד השווה בכולם שזהו תכלית קיומם לומר שירה לפני השי"ת, ולכן נבראו. הרי דאמירת שירה אינו תוצאה אלא תכלית.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת 'בית יהודה'

פרשת ויחי תשפ"א

וישתחו ישראל על ראש המטה [מ"ז, ל"א]

עיין בפירושי רש"י, וזה לשונו – 'על ראש המטה', על שהיתה מיטתו של יוסף ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבעה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו, עכ"ל.

והנה בפרשת שמות כתוב 'יוסף היה במצרים' (ו', ו'), ופירש רש"י שם, וזה לשונו – והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו, עכ"ל.

ובדברי רש"י שם היה אפשר לפרש, דהרבותא ב'נעשה מלך ועומד בצדקו' הוא, דאף שהיה במצרים, וגם נעשה מלך על מצרים, שהיה ארץ רחב וטומאה, מכל מקום לא הושפע מבני ארצו, ועמד בצדקו.

אמנם מדברי רש"י כאן שהקדים תחילה הא ד'מלך היה', ואחר כך הוסיף 'ועוד שנשבעה לבין הגוים', מבואר דהרבותא דעמד בצדקו אף ש'נעשה מלך', הוא מצד עצם המלכות, ואפילו אם היה נעשה מלך על ישראל, מכל מקום היה רבותא בזה שנשאר בצדקו.

ולפי זה יש לפרש גם דברי רש"י בפרשת שמות על דרך זה, דתרי רבותי איכא בזה, א' 'שהיה במצרים', ולא הושפע מטומאת הארץ. ב' 'שנעשה מלך', ומכל מקום עמד בצדקו.

והדבר מפורש ב'ספרי' פרשת האזינו (פיסקא 'של"ד') – 'הוא והושע בן נון', ללמדך צדקו של יהושע, שומע אני שזחה דעתו עליו משנתמנה ברשות, תלמוד לומר 'הוא והושע בן נון', הושע בצדקו, אף על פי שנתמנה פרנס על הציבור, הוא הושע בצדקו. כיוצא בו אתה אומר 'יוסף היה במצרים', וכי אין אנו יודעים שיוסף היה במצרים, אלא להודיעך צדקו של יוסף, יוסף היה רועה את צאן אביו, ואף על פי שנתמנה מלך במצרים, הרי הוא בצדקו. כיוצא בו אתה אומר 'דוד הוא הקטן' (שמואל א' י"ז), וכי אין אנו יודעים שדוד הוא הקטן, אלא להודיעך צדקו של דוד, שהיה רועה את צאן אביו, ואף על פי שנעשה מלך על ישראל, הוא דוד בקוטנו, ע"כ. הרי להדיא, דהרבותא ביוסף הוא, שאף על פי שנתמנה מלך, מכל מקום נשאר בצדקו, דומיא דיהושע ודוד שאף שנתמנו על הציבור, מכל מקום נשארו בצדקם.

ב'ילקוט שמעוני' פרשת האזינו (רמז תתקמ"ז) יש גירסא – 'ואף על פי שנעשה מלך על ישראל הוא יוסף בצדקו, ומבואר דהרבותא דעמד בצדקו אף ש'נעשה מלך', הוא מצד מלכותו 'על ישראל', וכדכתיב בפרשת וישב 'המלך תמלך עלינו' (ל"ז, ח'), וגם איתא בגמ' סוטה דף ל"ז ע"ב שזכה ונעשה רועה לישראל, ולא מצד מלכותו על מצרים.

ונראה הביאור בזה, דבאמת ליכא רבותא לגבי יוסף בזה שעמד בצדקו אף שהיה מלך 'על מצרים', דמלכות על גוים אינה סיבה לזוהיות הדעת אצל יוסף, ורק מצד מלכותו על ישראל הוא דאיכא רבותא שאף על פי כן עמד בצדקו.

אמנם העירוני דמיצו ב'ילקוט שמעוני' אסתר (רמז תתרנ"ג) – היא אסתר בנערותה, והיא בזקנותה. היא אסתר משנכנסה למלכות, והיא עד שלא נכנסה למלכות, ע"כ. ומבואר, דאף לגבי אסתר הוי רבותא שעמדה בהויית צדקתה גם משנכנסה למלכות.

וישתחו ישראל על ראש המטה [מ"ז, ל"א]

עיין בפירושי רש"י, וזה לשונו – 'על ראש המטה', על שהיתה מיטתו של יוסף ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבעה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו, עכ"ל.

והנה בפרשת וישלח כתיב 'ויהיו בני יעקב שנים עשר' (ל"ה, כ"ב), ופירש רש"י שם, דמשנולד בנימין נשלמה המיטה, ומעתה ראויים להמנות, ומנאן ע"כ. ומבואר, ד'מיטה שלמה' היינו שנולדו כל י"ב השבטים. והיינו, דיש

הפצא של י"ב שבטים, וזו היא 'מיטתו של יעקב', וכל זמן שלא נולד בנימין, עדיין לא היתה ה'מיטה' שלמה, ומשנולד בנימין, נשלמה ה'מיטה'.

ועיין ב'בית הלוי' שם שכתב בשם המדרשים, שמנין השבטים מוכרח להיות י"ב, וכל בית ישראל וקדושתו תלוי במנין הזה, ע"ש. ועיין בפירושי 'דעת' זקנים מבעלי התוספות' בפרשת וישב, על הפסוק 'ויאמר האיש נסעו מזה', שאמרו 'שאינם הפצים להיות 'שנים עשר שבטים' מכאן ואילך, 'זה' בנימטריא י"ב, ע"כ. ובסליחות ליום שני של עשרת ימי תשובה (בפיוט 'אורחי מעבר הנהר') איתא – 'טיעת מטות שנים עשר', וכן בסליחות ליום רביעי של עשרת ימי תשובה (בפיוט 'איתן לימד דעת') איתא – 'טיעת שנים עשר שבטים'.

ומבואר מכל זה, שיש הפצא של י"ב שבטים, ויעקב אבינו הוא שנמטע נטיעה זו של 'מטות שנים עשר', וכאשר הסיענו אחי יוסף עצמן מן הארצה, וביקשו נכלי דתות להמיתו בהם, אמרו בכך שאינם הפצים בנטיעה זו של 'שנים עשר שבטים'.

והנה בדברי רש"י כאן מבואר עוד, דלענין זה של 'מיטתו שלמה', לא סגי בזה שהשבטים כולם חיים וקיימים, אלא עוד תנאי יש בזה, שיהיו כולם צדיקים, ואילו היה חלילה אחד מהם רשע, לא היתה מיטתו של יעקב נחשבת 'מיטה שלמה'.

והנה ב'ספרי' פרשת ואתחנן (פיסקא ל"א) איתא, שהיה יעקב מפחד כל ימיו ואומר 'אוי לי, שמא תצא ממני פסולת כדרך שיצא מאבותי'. ובפסחים דף נ"ז ע"א איתא, שביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימים, ונסתלקה ממנו שכונה, אמר, 'שמא הם ושלום יש במיטתי פסול'. ולהלן ב'ספרי' שם איתא, 'ויהי בשכנו ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וישבב את בלהה פילגש אביו, כיון ששמע יעקב כן, נודעו וואמר 'אוי לי, שמא אירע לי פסולת בבני', עד שנתבשר מפי המקום שחזר ראובן בתשובה, שנאמר 'ויהיו בני יעקב שנים עשר'. וכעין זה איתא בגמ' שבת דף נ"ה ע"ב, והובא בהמשך דברי רש"י בפרשת וישלח שם – ורבותינו דרשו, ללמדנו בא, שכולם שוין, וכולם צדיקים, שלא הטא ראובן, ע"כ.

ונראה הביאור בזה, על פי דברי רש"י כאן, דענין שלימות מיטתו של יעקב היה מותנה בזה שיהיו כל בניו צדיקים, ועל זה היה יעקב חרד כל הימים, פן יארע חלילה פסול בזרעו, ושוב לא תהא 'מיטתו שלמה'. והוה שהתפלל שלא ימצא פסול בזרעו 'ורש"י ויצא כ"ה, כ"א', דרך באופן זה תהיה 'מיטתו שלמה'. ועל זה השתחוה יהודה להשם כאשר ראה שיוסף עמד בצדקו, ונמצאת מיטתו שלמה בלא רשע. ולכן כאשר שמע שראובן הטא, נודעו וואמר 'אוי לי, שמא אירע פסול בבני', עד שנתבשר מפי המקום שחזר ראובן בתשובה, ושוב 'נשלמה המיטה', והוה 'ויהיו בני יעקב שנים עשר'.

באופן דנמצא, דשני פירושי רש"י בפרשת וישלח שם משלימים זה את זה, דפירושו הראשון מיידי בהשלמת 'מיטתו של יעקב' על ידי לידת בנימין, דבלא זה היה חסר מנין י"ב השבטים' הנצרך לשלימות המיטה, ופירושו השני מיידי בהשלמת מיטתו בזה שהיה כל זרעו 'זרע אמת ואין דופי' (אמין כח), שאם חלילה היה ראובן חוטא, לא היתה המיטה שלמה, ובמילוי שני תנאים אלו, נשלמה 'מיטתו', ויהיו בני יעקב שנים עשר.

ואני נתתי לך שכב אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי וגו' [מ"ח, כ"ב]

עיין בפירושי רש"י, ד'שכב אחד' הוא הבכורה, ו'אשר לקחתי מיד האמורי', היינו מיד עשו, שעשה מעשה אמורי, ע"כ. וכן הוא במדרש כאן – רבי יהודה אמר, 'ואני נתתי לך שכב', זו הבכורה. 'אשר לקחתי מיד האמורי', זה עשו. וכי עשו אמורי היה, אלא שעשה מעשה אמורי, עכ"ל.

ויש לומר הביאור בזה, דהנה בפרשת תולדות פירש רש"י הטעם שביקש יעקב מעשו 'מכרה כיום את בכורתך לי', לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב, אין רשע זה כדאי שיקריב להקדוש ברוך הוא. וכן הוא במדרש שם –

מה ראה יעקב שנתן נפשו על הבכורה, דתנינן 'עד שלא הוקם המשכן היו חבמות מותרות ועבודה בבכורות' (ובחים דף ק"ב ע"ב), אמר, יהיה רשע זה עומד ומקריב, לפיכך נתן נפשו על הבכורה, ע"כ. ומבואר, דכל עיקר לקיחתו של יעקב את הבכורה מיד עשו היתה מחמת רשעותו של עשו, וזהו שאמר כאן 'אשר לקחתי מיד האמורי' – זה עשו שעשה מעשה אמורי.

ראובן בכורי אתה וגו', יתר שאת ויתר עז, פחו כמים אל תותר, כי עליית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה [מ"ט, ג'–ד']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'יתר שאת' ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, 'ויתר עז' במלכות, ומי גרם לך להפסיד כל אלה, כי עליית משכבי אביך, אז חללת אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה, שהיה דרכה להיות עולה על יצועי, עכ"ל. ומקורו בגמ' שבת דף נ"ה ע"ב. ומבואר, דמתחילה היה ראובן ראוי להיות יתר על אחיו בכהונה ובמלכות, ומחמת חילולו את שם השכינה, הפסיד יתרונות הללו שהיו ראויים לו.

ובפרשת וישלח כתיב – 'וילך ראובן וישכב את בלהה' וגו', 'בני לאה בכור יעקב ראובן' וגו', ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'וישכב', מתוך שביבל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכבה. 'בכור יעקב', בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור למנוח. ולא ניתנה בכורה ליוסף, אלא לענין השבט שנעשה לשני שבטים, עכ"ל. ובמדרש רבנו בחיי שם כתב, וזה לשונו – 'בכור יעקב ראובן', במקום הוזה עצמו שהוזכר המאן, הוזכר בשם 'בכור', ואף על פי שאבדה ממנו הבכורה בעונש זה, בא להורות, שהבכורה שאבדה ממנו וניתנה ליוסף, היתה בכורת ממון, או בכורת כבוד, שיקראו בניו 'שבטים', אבל בכורת יוחסין ודאי נשארה לו, כי מי יוכל ליטלה ממנו, וזהו שאמר 'בכור יעקב ראובן', זהו בכורת יוחסין שהיה בכורו של יעקב, עכ"ל.

ולכאורה היה נראה לומר, דשני ענינים הם, א' שביבל משכבו של אביו, ועל זה אבדה ממנו הבכורה, ב' שהחיל את שם השכינה, ועל זה הפסיד את הכהונה ואת המלכות. ובפרשת וישלח מיירי בענין 'בלבול' המשכב, ולכן מוזכר הכתוב שם את עונש נטילת הבכורה ממנו, ובפרשת ויהי מיירי בענין 'חילול' יצועי אביו, דהיינו חילול שם השכינה, ולכן מוזכר שם הכתוב את עונש נטילת הכהונה והמלכות ממנו.

אמנם מקור הך מילתא דניטלה בכורתו של ראובן ממנו, וניתנה ליוסף, הוא בהכתוב בדברי הימים א' [ח, א'] – 'ובני ראובן בכור ישראל, כי הוא הבכור, ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף' וגו' (עיין ב"ב דף קכ"ג ע"א), ומבואר דנטילת הבכורה ממנו היתה גם כן על 'חילול' יצועי אביו, דהיינו חילול שם השכינה.

ולפי זה יש לומר, דנטילת הכהונה והמלכות מיתלא תליא בנטילת הבכורה, דמכיון שניטלה ממנו הבכורה, ממילא ניטלו ממנו גם הכהונה והמלכות התלויות בה, וכן נראה מלשון הכתוב לעיל פסוק ג' – 'ראובן בכורי אתה כוחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז', והיינו דמכיון שיבכור אתה, על כן היית ראוי להיות יתר שאת ויתר עז, דהיינו יתר על אחיך בכהונה ובמלכות, אמנם מכיון שניטלה בכורתו ממנו, מחמת חילול יצועי אביו, ממילא הפסיד גם את הכהונה ואת המלכות. וכן הוא מפורש בדברי רש"י בדברי הימים שם – 'ובני ראובן בכור ישראל', ואם תאמר, אם כן שהיה בכור למה לא יצא ממנו מלכות, כי הוא בודאי הבכור, ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף וכו', עכ"ל. הרי מבואר, דהמלכות תלויה ב'בכורה', וזהו שמקשה הכתוב שם, דאם איתא שראובן הוא הבכור, למה לא יצא ממנו מלכות. ומתריץ, שבחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו ליוסף.

לא יסור שבט מיהודה וגו' [מ"ט, י']

בסופה דף ל"ז ע"א תניא, היה רבי מאיר אומר, כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר 'אני יורד תחילה לים', וזה אומר 'אני יורד תחילה לים', קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה וכו', לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיוכן לגבורה, שנאמר 'ובין כתפיו שכן' (דברים ל"ג). אמר לו רבי יהודה, לא כך היה מעשה, אלא זה אומר 'אין אני יורד תחילה לים', וזה אומר 'אין אני יורד תחילה לים', קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה וכו', לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל, שנאמר 'היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו'.

והנה הא דקאמר דזכה יהודה לעשות ממשלה בישראל, היינו כדכתיב בדברי הימים א' כ"ח – 'כי ביהודה בחר לנגיד, ובבית יהודה בית אבי, ובבני אבי כי רצה להמליך על כל ישראל', הרי דהיתה בחירה על כללות שבט יהודה שמהם ימלוך על ישראל, ועל בחירה זו קאמר הכא דזכה לכך משום שקפץ וירד לים תחילה.

אלא דצ"ב בזה, דבסנהדרין דף ה' ע"א תניא, 'לא יסור שבט מיהודה' – אלו ראשי גלויות שבבבל שרודין את ישראל בשבט. הרי שכבר נבחר יהודה לעשות ממשלה בישראל בשעה שבירכו יעקב אבינו, וזה היה הרבה קודם לקריעת ים סוף, והיכי אמרינן בסופה שם דיהודה נבחר לעשות ממשלה בישראל בזכות קפיצת נחשון בן עמינדב לים תחילה.

ולכאורה היה אפשר לדהות, דבחירתו של יהודה למלכות היתה באמת רק בשעה שקפץ נחשון בן עמינדב לים, והך קרא ד'לא יסור שבט מיהודה' אינו אלא ברכה או נבואה שלעתידי יזכה יהודה לעשות ממשלה בישראל וועיין לשון התוס' ביומא דף כ"ז ע"א (ד"ה יהודה) שכתבו על פסוק זה ד'לא יסור שבט מיהודה' – 'דהאיא בברכה הוא דכתיב'. אמנם בפירוש הרמב"ן כאן כתב, וזה לשונו – והכתוב הוזה רמז, כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו, והוריש ליהודה הממשלה על ישראל. והוא מה שאמר דוד – 'כי ביהודה בחר לנגיד' וגו', ע"ש. ומפורש בדבריו שיעקב אבינו 'המליך' את שבט יהודה על אחיו, והוריש לו את הממשלה על ישראל, ולדידה תיקשי מאי דאמרינן הכא דיהודה נבחר לעשות ממשלה בישראל בשעה שקפץ נחשון בן עמינדב לים.

בקברי אשר כריתי לי וגו' [נ, ה']

עיין בפירוש רש"י, דמדרשו לשון 'כרי', שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן, ועשה אותו כרי, ואמר לעשו 'טול זה בשביל חלקך במערה', עכ"ל. וראיתי מבארים, דמכיון שבני לבן טענו 'לקח יעקב את כל אשר לאבינו, ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה' [ל"א, א'], וגם לבן עצמו טען 'הצאן צאני' [ל"א, מ"ג], לא רצה יעקב אבינו ליהנות מממון זה, ולכן נתן ממון זה לעשו.

אולם בפרשת ויגש כתיב – ויקחו את מקניהם ואת רכושם 'אשר רכשו בארץ כנען' [מ"ו, ו'], ופירש רש"י שם, אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר, נכסי הוצא לארץ אינן כדאי לי וכו', עכ"ל. ומבואר, דהטעם שלא רצה ליהנות מהכסף והזהב שהביא מבית לבן הוא משום שרכשם בפדן ארם, והם נכסי הוצא לארץ, ולא משום טענת לבן ובניו עליהם.

ויצו אל יוסף לאמר, אביך ציוה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף, אנא שא נא פשע אחיך והטאתם כי רעה גמולך וגו' [נ, ט"ז–י"ז]

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'אביך ציוה', שינו בדבר מפני השלום, כי לא ציוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו, עכ"ל.

והנה מדברי רש"י כאן משמע שיעקב אבינו ידע את פשע אחי יוסף והטאתם, אלא שלא ציוה עליו למחול להם על כך, לפי שלא נחשד בעיניו שישטמו וישיב להם את כל הרעה אשר גמלו אותו. וכן הוא מבואר בדברי רש"י לעיל פסוק ה' – 'שמעון ולוי אחים' בעצה אחת על שכם ועל יוסף, 'ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו ונהרגוהו'. ובפסוק ו' – 'וצברצונם עקרו שור', רצו לעקור את יוסף שנקרא 'שור'. ובפסוק ט' – 'קטרוהו בני עליה', ממה שהשדתיך ב'קטרוהו' מרף יוסף היה רעה אכלתהו, סלקת את עצמך ואמרת 'מה בצע' וגו', ע"כ. הרי שידע יעקב שאחי יוסף רצו להרגו, עד שאמר להם יהודה 'מה בצע כי נהרגו את אחינו וכסינו את דמו, לכו וגמכרנו לישמעאלים' וגו', וכן הוא מבואר בדברי האבן עזרא על הפסוק 'וימררוהו ורכו וישטמוהו בעלי חיצים' – 'וישטמוהו' מוקדם קודם 'וימררוהו', כאילו אמר וכבר שטמוהו. וזה רמז על אחיו שמכרוהו, ע"כ. הרי שידע יעקב שאחי יוסף מכרוהו, ורמז זאת באמרו 'וימררוהו'.

ויתירה מזו מצינו בפירוש רש"י בפרשת מקץ על הפסוק 'ויאמר אליהם יעקב אותי שיכלתם' שכתב, וזה לשונו – מלמד שהשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף, ע"כ. ואשר מבואר מזה, שעוד קודם שנתוודע יוסף לאחיו, כבר ידע יעקב שאחיו מכרוהו, והשדן שמא מכרו גם את שמעון.

ובל זה דלא כשיטת הרמב"ן לעיל בפרשת ויגש, על הפסוק 'וידברו אליו את כל דברי יוסף', שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקהוהו ומכרו אותו אל מצרים, כי אחיו לא רצו להגיד לו הטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי, ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו. ולכן נאמר 'ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר' וגו', ואילו ידע יעקב בענין הוזה, היה ראוי להם שיחלו פני אביהם במוותו לצוות את יוסף מפיו, כי ישא פניו ולא ימרה את דברו, ולא היו בסכנה, ולא יצטרכו לכדות מלכם דברים, ע"כ.

מילי דהספידא

שנאמרו בפני מטתו של עמוד ההוראה הגאון הגדול רבי דוד פיינשטיין זצ"ל בן רבן של כל בני הגולה מרן בעל ה'אגרות משה' זצ"ל על ידי ש"ב הגאון הגדול רבי דוד פיינשטיין שליט"א

נפש נקי וצדיק

בגמ' מועד קטן דף כ"ה ע"א איתא, כי נח נפשיה דרבה בר רב הונא, פתח עליה ההוא ינוקא, גזע ישישים עלה מבבל וכו', קצף על עולמו, וחמם ממנו נפשות, ושמה בהם ככלה חדשה, רוכב ערבות שש ושמה בבוא אליו נפש נקי וצדיק.
הגאון רבי דוד זצ"ל היה אדם גדול, ועם כל גדלותו היה מתנהג בפשטות, ללא שום גינוני כבוד. ציר חייו לא הלך סביב ה'חשבונות הרבים' שביקשו בני אדם. הנהגה זו יש לה שייכות עם 'נקיות', נפש נקי וצדיק...

מעשיהם של צדיקים תמימים

אאמו"ר הגאון זצ"ל היה רגיל להזכיר את דברי רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל ('אור ישראל' מכתב כ"ט) בביאור המשנה באבות פ"ב מ"ב 'וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים', דאין הכוונה רק שתהיה כוונתם רצויה לשם שמים, אלא הכוונה, שהעמל יהיה על תכונת המתעמל לשם שמים, בלי נטיית הרצון, שהוא רק כפי הנאות לציבור כדת וכהלכה, וכאשר יעשה כן, אם כי כוונתו איננה לשם שמים, כל אשר יוסיף בטיב מעשיו, ויחזיק בהם, כן תחלש נטייתו, בהיות לפעמים המעשה מתנגד להכוונה ויתגבר עליה, ויבוא ללשמה, ע"ש.

מעשים טובים הנעשים שלא לשם שמים, כי אם מחמת ה'חשבונות הרבים' שבקשו להם בני אדם, אינם נעשים בשלימותם הראויה, שכן לפעמים לא תהיה נטיית ה'חשבונות הרבים' תואמת את גדרי המעשה, ואז תגבר כח הנטיה לעשות את המעשה על פיה, ולא יעשה המעשה בצורתו הנכונה, אולם העושה לשם שמים, מעשיו נעשים בשלימותם הראויה, שכן עיקר מגמתו היא להשקוף היטב על המעשה עצמו שיעשה כדת וכהלכה.

ויתכן דוהו ביאור דברי המדרש בריש פרשת חיי שרה – 'ודע השם ימי תמימים', זו שרה, שהיתה תמימה במעשיה, ע"כ. וכן מצינו בכמה מקומות תואר זה של 'שלם' ו'תמים' במעשיו [עיין מגילה דף כ"ג ע"א וזכרונות דף ה' ע"ב]. והביאור בזה, שמעשיהם של שאר בני אדם, המבקשים 'חשבונות רבים', לעולם ימצאו בהם פגמים וחסרונות, שכן מוגבלים הם מעשיהם לפי נטיית אותם ה'חשבונות', אולם מעשיהם של צדיקים, שהם נעשים 'לשם שמים', ואינם תלויים בשום 'חשבון' אחר, הרי הם 'תמימים' ו'שלמים'.

גזע ישישים

בהספדו של ההוא ינוקא על רבה בר רב הונא פתח ואמר 'גזע ישישים עלה מבבל, ופירש רש"י שם, ד'גזע ישישים' היינו 'בן גדולים', שהיה רבה בנו של רב הונא, שהיה ראש הגולה.

והנה רבה בר רב הונא היה 'אמורא' בעצמו, ואאמו"ר הגאון זצ"ל היה מביא בשם 'תשובות הגאונים', שכל אמורא המוזכר בגמרא היה בכחו להחיות מתים [ועיין בגמ' עבודה זרה דף י' ע"ב וזמי דאית בכו מחיה מתים], ועם כל זאת הזכירו בהספדו שהיה 'בן גדולים'.

והביאור בזה, ש'גדול' בן גדול' הוא מהות אחרת, וכמו שאמרו בגמ' ובמות דף ס"ד ע"א שאינה דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, דאף ששניהם 'צדיקים', מכל מקום 'צדיק בן צדיק' הוא מהות אחרת. ויתכן דוהו הביאור בדברי הגמ' מנחות דף נ"ג ע"א, דקאמר רבי פרידא, אי 'בר אוריין' הוא, יאי, אי 'בר אוריין' ו'בר אבהן', יאי ויאי, ואי 'בר אבהן' ולא 'בר אוריין', אישא תיכילה, והיינו, משום ד'בר אבהן' אינו רק ענין של 'זכות אבות', אלא מהות אחרת היא, ומהות זו מצריכה שיהיה גם 'בר אוריין', וכשמצטרפים אצלו שתי המעלות, דהוא גם 'בר אוריין' וגם 'בר אבהן', הרי הוא יותר מכל 'בר אוריין', דנעשה 'יאי ויאי', שהיא מהות אחרת.

וזהו שהקדים אותו ינוקא בתחילת הספידו – 'גזע ישישים עלה מבבל', כלומר, 'גדול' זה אינו הראשון, אלא 'גזע ישישים' הוא, 'צדיק בן צדיק'...

תל תלפיות

זכורנו, שכאשר הגיעה ההגדה של פסח 'קול דודי', שחיבר הגאון רבי דוד זצ"ל, עיין בה אאמו"ר הגאון זצ"ל והתפעל מאד, וצדק בהתפעלותו, שכן במשך השנים נעשה הגאון רבי דוד זצ"ל פוסק למאות ולאלפים ששאלו ממנו דבר הלכה, והיה ל'תל תלפיות' – תל שכל פיות פונים אליו (ברכות דף ל' ע"א), ופסק לכל שואליו בבהירות בכל שטחי התורה, ואפילו ענינים שלפי הדרך הרגילה צריך להתיישב בהם במשך ימים ושבעות, היו נפסקים אצלו בזמן קצר, מכה בהירותו העצומה.

מוחזקת ועומדת לי מימי אבותי

בשירת הים כתוב 'זה א-לי ואנהו אלקי אבי וארוממנהו', ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'אלקי אבי', לא אני תחילת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי, עכ"ל.

כח ההוראה הגדול של הגאון רבי דוד זצ"ל לא התחיל בו, אלא מוחזקת ועומדת היתה לו מימי אבותיו, זקננו הגאון רבי דוד זצ"ל היה מורה הוראה מפורסם, והיה פוסק בדיני תורה, וכשהיו חילוקי דעות בין אדמו"רים, היו פונים אליו שיכריע ביניהם, ולהבדיל, אפילו הגויים היו באים אליו לדון בעניניהם, והיה לו שולחן ערוך קטן, אולי חלק חושן משפט, והיה חוזר עליו בכל חודש. ואחר כך היה בנו הגאון רבי משה זצ"ל, שהיה פוסק מפורסם בכל קצוי תבל, ואין אחד שלא שמע את שמעו, וכל הרבנים והפוסקים מתחשבים בפסקיו, ובנו הגאון רבי דוד זצ"ל היה המשיך למסורת הוראה זו, ופסק גם כן למאות ואלפי שואלים בכל שטחי התורה בבחיירות, ובשאלות הקשות היו באים אליו לבסוף לשמוע את דעתו.

כלי ההוראה: למדנות והבנה

יש שהושבים שגדלותו של הגאון רבי משה זצ"ל היא, שלמד את הש"ס כך וכך פעמים, וחזר על ה'שולחן ערוך' כך וכך פעמים, וממילא ידע להורות בכל מקום.

אמנם אין זו האמת, שכן עיקר כחו של הפוסק אינו בידיעת הכתוב בגמ' ובפוסקים, אלא עיקר כחו הוא בהבנת שרשי הדברים הכתובים, שהרי לא על כל דבר כתוב הדין בפירושו, אלא צריך לדמות מילתא למילתא, ולהורות ולדון בכל מקרה לגופו, ולזה צריך הבנה ולמדנות על מנת להבין היטב את ה'נשמה' של הענין, וכדי לדמות אל הכתוב את השאלה העומדת לפניו, וככל שהפוסק למדן יותר, כחו גדול יותר לפסוק ולהכריע איזה דין דומה לנידון המדובר, מה עיקר ומה טפל, מה לכתחילה ומה בדיעבד, מה נדחה מפני מה, ומי נדחה מפני מי, על מה צריך להלחם, ועל איזה ענין צריך לזוטר.

ומספרים אודות הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שכאשר באו לפניו לבקש סמיכת-חכמים להיתר-הוראה, לא בחן את ידיעותיהם ב'שולחן ערוך', אלא ביקשם ללמוד קטע מסוים בספר 'חדושי רבנו חיים הלוי', והיה אם ראה שמבינים את הדברים, הסמיכם להוראה. וכאשר שאלו את הרב אברמסקי זצ"ל, הרי הלא אינו יודע את ה'שולחן ערוך', וכיצד נתן לו היתר-הוראה. השיב להם, שבכדי להיות מורה-הוראה, לא די בבקאות ב'שולחן ערוך', אלא צריך להיות למדן אשר נהירים לו היטב דרכי הלימוד וההבנה, אולם אם אכן למדן ומבין הוא, הרי כבר יש בידו את הכלים והיסודות של ההוראה, ואף שעדיין חסרים לו הידיעות הנצרכות להוראה, הרי בידו ללמוד ולהשלים חסרון זה.

לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

ב'כתר ראש' (אות מ"ט) מובא מהגר"ח מוואלאזין זצ"ל, שהחמון אומרים, שהלמוד פוסקים בלא גמרא, הוא כאוכל דגים בלא פלפלין, אבל אני אומר, שהוא כאוכל פלפלין בלא דגים, ע"כ. צריך לדעת את יסודות הענינים, שהם הם ה'דגים', ומי שיודע את דברי ה'שולחן ערוך' ושאר הפוסקים, ואינו מבין את שרשי הדברים, הרי הוא כאוכל פלפלין בלא דגים...

ואאמו"ר הגאון זצ"ל היה אומר, שבגמרא כתוב שצריך לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא [ויזמא דף כ"ו ע"א], לא כתוב ללמוד את ה'הלכתא', אלא כתוב ללמוד את ה'שמעתתא', ועל ידי זה להגיע ל'הלכתא', שכן ה'הלכתא' הנכונה באה רק מכח הבנת ה'שמעתתא'.

אאמו"ר הגאון זצ"ל היה אומר, שישנם רבנים שאצלם התורה מתחלת בדברי פוסק מסוים, וכל הוראותיהם ופסקיהם מבוססים על ידיעת דברי אותו הפוסק, אולם אצלינו אינו כן, אלא ההוראה והפסק מתחילים בתחילת הענין בגמרא וברמב"ם.

כח ההוראה

זה היה כחו, וזו היתה גדלותו של הגאון רבי משה זצ"ל, שפסקו לא התחילו מציטוט דברי הפוסקים, אלא מלבד ידיעתו הרחבה בטור ובשולחן ערוך ובדברי גדולי האחרונים, גם ידע את שרשי סוגיות הגמרא והראשונים בהבנה ובעומק, ומכח זה היה פוסק בענינים גדולים וחמורים, פעמים היה מחמיר, ופעמים היה מיקל, כפי בהירות הבנתו ביסודות הסוגיות ובשרשי הדינים, ולכן אף שהיו אחרים שהיתה להם ידיעה בפוסקים, והיו משיגים עליו, היו דבריהם בטלים לנוכח למדנותו והבנתו את יסודות הענינים.

גם בנו הגאון רבי דוד זצ"ל פסקו והוראותיו נבעו מכח בהירותו, ומכח זה היה פוסק למאות ואלפים ששאלו ממנו דבר הלכה בכל שטחי התורה.

עמידתו לימין ישיבתנו הקדושה

אנו חייבים הכרת הטוב להגאון רבי דוד זצ"ל, באשר עמד לימין ישיבתנו הקדושה, וביחד עם אחיו הגאון רבי ראובן, שיבדל לחיים טובים, עשה הרבה למענה, ואפשר לומר שמסר עצמו בשביל זה, ופעל בזה גם מתוך הרגשה של מחויבות לאאמו"ר הגאון זצ"ל, מפני שהיה תלמידו של אאמו"ר הגאון זצ"ל.

האמונה שבספר בראשית

בדרך כלל מקובל שספר בראשית זה ספר של מידות טובות, ספרן של ישרים, המידות של האבות הקדושים, החסד של אברהם אבינו, של רבקה, של רחל ושל יוסף, חסדך ה' מלאה הארץ, הכל מלא בחסד, וספר שמות זה ספר של אמונה, [וידוע שהספר של הרב שך בעבודת ה' היה בראשית, ואצל המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל היה את ספר שמות]. והנה, אנחנו עומדים פרשה אחת לפני האחרונה, והפרשיות של בראשית צועקות אמונה מאחת לשניה, וחבל שמאבדים את זה. סיפר מרן הרה"י הגרמ"י ליפקוביץ שפעם אחת שאל אותו המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין על מה אתם מדברים בישיבה קטנה? ואמר לו - על תורה, ירא"ש, מידות טובות. ועל אמונה אתם מדברים שאל המשגיח! ובתחילה הוא התפלא מה בחור צעיר יכול לדעת אמונה, אבל אח"כ הוא התבונן, וראה שזה לא כך.

וסיפור נוסף יש על המשגיח הגר"ש וולבה - שהוא היה מקבל הרבה מהמשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין והיה מתייעץ איתו, באחת הפעמים הוא כבר עמד לצאת מהחדר, ולפתע קורא לו המשגיח ר' יחזקאל, ושואל אותו תגיד לי, בבאר יעקב יודעים שיש בורא עולם!!! ובתחילה הוא תמה, וכי אנחנו לא יודעים!! אבל אח"כ הוא הבין, כתוב בשערי תשובה "והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו", צריך להכירו כדי להגיע ליראה מלפניו. לדעת שיש בורא עולם זה לחיות שויתי ה' לנגדי תמיד! אחרת - זה סתם ידיעה מופשטת לחלוטין. התורה מלאה עם אמונה. ר' ירוחם אומר שאחת הדרכים להגיע לאמונה זה ללמוד הרבה חומש עם פירוש רש"י.

ונדבר קצת על ספר בראשית - לראות בורא עולם. אברהם אבינו חיפש את הבורא עולם, מיהו בעל הבירה? והגיע אליו. וכשזרקוהו לכבשן האש - הוא ניצל, והרן שהסתפק - נשרף. לוט בסדום - ויהי כמצחק בעיני חתניו, ואומרים חז"ל במדרש (נ, ט) אמרו לו אדרכולין וכרבלין במדינה ומדינה נהפכת, כל מיני כלי זמר במדינה, שיהעיר צהלה ושמחה, ואיך נהפכת? ונשארו בסדום וקיבלו את המפלה שלהם ולוט ניצל. וכן שרה עם פרעה ועם אבימלך, וכמאמר הכתוב (דה"א' טז, יט-כא) בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה, ויתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, לא הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים... אליעזר עבד אברהם, ביקש הקרה נא לפני היום, וטרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת - הוא קיבל מיד. ואותו הדבר יעקב עם זיווגו, הוא היה על יד הבאר ומיד באה רחל עם הצאן. וכן יוסף, הוא הרי הולך לדרך חתנתים והקב"ה מלווה אותו מהרגע הראשון, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, תארו לעצמכם איזו מפלה היתה לו מלהיות בר חכים עד להיות איזה עבד של שר הטבחים, אבל בסוף כל יש לו נתן בידו, איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה - הכל הוא נתן לו וברכת ה' שרתה בבית בזכותו. ואיך הוא הצליח? כתוב בחז"ל שכל פעם שהיה פוטיפר מגיע לבית הוא ראה אותו ממלמל, שאל אותו, מה אתה ממלמל, כישופים אתה עושה לי!! לא, אז מה אותה אומר? והשיבו שאומר "רבונו של עולם, אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני, תתנני לחן ולחסד בעיניך ובעיני פוטיפר אדוני", יוסף חי עם אמונה ועם זה הוא היה מצליח. [דרך אגב, א' הדרשנים הידועים מסתובב בהרבה מקומות ומספר סיפורים מאוד מעניינים על אנשים שניצלו בצורה כזו, הם דיברו עם הקב"ה אתה הוא

בטחוני אתה הוא פטרוני, וביקשו את צרכיהם - והצליחו!]

אח"כ הולך יוסף לבית הסוהר, וגם שם ויהי ה' את יוסף ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר, והוא נתן בידו את כל האסירים, כל מקום שהוא והלך במקום להיות עבד הוא נהיה מושל על כולם עד שהוא הגיע לכס המלוכה. הוא חי עם אמונה! הוא חי עם בורא עולם! בלעדי, אלוקים יענה את שלום פרעה. כאשר היתה חו"א קלה שהוא חשוב משהו על אף שהוא יודע שיש לו הזדמנות להתרומם והכל תלוי בפרעה, הוא מבהיר - בלעדי, זה לא נכון! אני לא פותר חלומות, אלוקים יענה את שלום פרעה, הכל בורא עולם! ובאותו ענין רואים שם עוד, כתוב "ויוסף ישית ידו על עיניו", ומסביר המשך חכמה, המציאות של יוסף מראה לך שהעיניים שלך סגורות. מה אתה רואה, ומה אתה מבין, אתה חשבת - כי ארד אל בני אבל שאולה, ומה היה למעשה? "אלוים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב", בלעדיו כולם היו מתים ברעב, כל מה שאח"כ הגיע יעקב למצרים, והיו לו שבע עשרה שנה הכי יפות בחיים, הוא ישב בארץ גושן ולימד תורה, זה הכל בזכות שיוסף הציל אותו ביחד עם כל העולם, ויוסף ישית ידו על עיניו, אתה רואה שכן אדם לא מבין ולא יודע כי הכל מסובב מאת הקב"ה.

ויותר מזה, כתוב במדרש ויהי מקץ שנתיים ימים - קץ שם לחושך, (ומן נתן לעולם כמה שנים יִעֲשֶׂה באפילה), ומסביר הבית הלוי, ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם, זה לא שבמקרה אחרי שנתיים פרעה חלם ולכן יוסף השתחרר, להיפך, קץ שם לחושך - נגזר עליו להיות בבית האסורים שנתיים נוספות כיון שביקש פעמיים כי אם זכרתי - והזכרתי, ומסביר את זה החזון אי"ש (אמונה ובטחון פ"ב אות ו') שלגודל מעלתו של יוסף מה שהוא שם על רהבים מבטחו יש במעשה זה כעין זריית אבק על זוהר האמונה והבטחון, כיון שלבקש ממצרי זה לא השתדלות אז לכן הוא נענש בשנתיים נוספות. אבל קץ שם לחושך, כל החלום של פרעה היה בשביל לשחרר אותו, וזה לא התחיל הפוך שפרעה חלם וע"י שיוסף פתר הוא עלה לגדולה, להיפך.

כגודל הנסיון כך גודל השכר

אמר לנו הגאון ר' הלל זקס בישיבה, ישועת ה' כהרף עין, והרי לא תמיד רואים את זה, ויש הרבה דברים שמתמהמהים עד שתבא הישועה, והסביר: כתוב בחז"ל שבנ"י יצאו ממצרים לפני שהספיק בצקם להחמיץ, ונתבונן כמה זמן זה כבר לוקח, ח"י דקות, אבל כשהקב"ה אמר לצאת - שניה לא מחכים, הזמן שנגזר נגזר

אבל ברגע שנגמרה הגזרה - קץ שם לחושך, לא מתעכבים אף רגע, ישועת ה' כהרף עין, כשנגזר על הישועה שתבא - היא באה כהרף עין!

וידועים דברי רש"י בתחילת וישב, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלום בעוה"ז!! והרי כל מה שיעקב רצה לישב בשלום זה לא בשביל לנוח, אלא הוא רצה ללמוד תורה ולעבוד את ה' מתוך מנוחת הנפש, ומה התביעה עליו? ועל זה א"ל הקב"ה, שעיקר השכר זה על הנסיונות הקשים, ועל החיזוק באמונה דוקא בזמנים ההם. והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, דוקא כשקשה - להתחזק באמונה. ודרך דוגמא, אדם שמשקיע כסף בבנק, אם הוא משקיע את זה לחודש - זה לא רווחי, אבל אם הוא משקיע לטווח ארוך - הוא יכול להכפיל ולשלוש את הונו. עיקר השכר זה כשאתה משקיע ואתה לא רואה מיד את ההצלחה. אם כל מי שמתפלל מיד היה נענה - זו

לא היתה מעלה. החיכוך והקיווי לישועת ה', והחיזוק באמונה - זה העבודה. כ"כ הרבה זמן ותפילות לקח עד שקיבלו את יצחק אבינו, ועד שקיבלו את יעקב אבינו, ועד שחנה קיבלה את שמואל, אבל בסוף הם קיבלו, ובגדול! לישועתך קויתי ה' - על זה עיקר השכר, ובההקב"ה רצה לזכות את יעקב, קפץ עליו רוגזו של יוסף, מה שיעקב קיוה אל ה' בשנים הקשות מתוך מחשבה - כי ארד אל בני אבל שאולה - זה היה עיקר השכר שלך. למה להפסיד לך את זה.

גם כשיוסף הצדיק קיבל את השכר זה לא באופן כללי שהוא נהיה מלך, אלא כגודל הנסיון כך גודל השכר, על כל פרט ופרט כתוב בחז"ל במד"ר שהוא קיבל שכר על כל איבר ואיבר, ארשב"ג יוסף משלו נתנו לו, פיו שלא נשק בעבירה - ועל פיד ישק כל עמי, גופו של נגע בעברה - וילבש אותו בגדי שש, צוארו שלא הרכין לעבירה - וישם רבד הזהב על צוארו, ידיו שלא משמשו בעבירה, ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על ידי יוסף, רגליו שלא פסעו בעבירה וירכב אותו במרכבת המשנה וכו'. זה לא רק שעמד בנסיון בצורה כללית וקיבל שכר כללי, אלא כל אבר ואבר שהיה בנסיון - קיבל שכר בפני"ע.

ובכלל צריך לדעת שתכשיטים אמיתיים זה רק למי שראוי להם, כתוב בגמרא בשבת (נט, ב) ולא בעיר של זהב שזה ירושלים של זהב - כמו שעשה ר' עקיבא לאשתו. והביא שם רב ניסים גאון (על הדף) שאשתו של רבן גמליאל נתקנאה, ובקשה הימנו שיעשה גם לה, אמר לה ר"ג, וכי גם את מכרת את שערות ראשך כדי שבעלך ישב וילמד! זה לא סתם לשים תכשיט על הראש, צריך להיות ראוי לזה, אשת ר"ע מכרה שערות ראשה - אז הראש שלה מקבל עיר של זהב, וכמו אצל יוסף שכל איבר היה בנסיון ולכן הוא זכה לקבל שכר לכל איבר, אבל לעשות סתם תכשיטים - אין לזה משמעות אצל חז"ל, זה נוס זהב באף חזיר.

[אני זוכר, שפעם היה איזה עני בבני ברק שלא היה לו כסף לביגוד, והלך ליד חדוה, שם מקבלים בגדים יד שניה, והוא לא מצא שום בגד שהתאים לו, חוץ מפראק אחד, אז הוא היה הולך עם פראק... והוא לא קיבל מזה הרבה כבוד...]

במושגים של חז"ל לא לובשים סתם תכשיטים, אצל יוסף בשביל כל תכשיט היה לו אבר שעשה משהו בשביל זה, ואותו דבר אשת רבי עקיבא, וזה היופי של הדבר.

משפטי ה' כולם חסד

אנחנו רואים שיעקב נתבע, הקב"ה א"ל אני עומד להמליך את בנך למלך ואתה אומר נסתרה דרכי מה'! כביכול היה פה חסרון בכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

והנה כתוב בחז"ל (ב"ק נ, א) כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותר חייו, ובפשטות ההבנה היא שהקב"ה לא מותר, אלא הכל בדין ובמשפט ואין ויתורים על כלום. אבל ראיתי פשט חדש בספר אור יחזקאל (אמונה עמי רי"ג) להגרי"י לוינשטיין זצ"ל מכיוון שונה לגמרי וזה מאוד תפס אותי, כתוב ברמב"ם בהלכות שבת שאין משפטי ה' כאותם הטפשים האומרים שנקמה הם בעולם, משפטי ה' זה לא עונש. אדם בעל מום שמכניסים אותו לניתוח בשביל לרפאות אותו, זה עונש! הרי האדם מתחנך בבית חולים שיעשו לו ניתוח, ואפי' שזה כואב לו, אבל זה בשביל שהוא יהיה בריא! אדם שעבר עבירה - בעולם הנצח הוא בעל מום! ומשפטי ה' זה בשביל להבריאה אותו שלא יהיה בעל מום. אז כל האומר הקב"ה ותרן הוא אומר בזה שכביכול הקב"ה לא איכפת לו שישאר בעל מום. ומי שאומר ככה - זה נורא ואיום, זה לעשות את משפטי הקב"ה כעונשים שאפשר לותר עליהם, ועל זה התביעה! הקב"ה לא נותן עונש בתור עונש, הוא אוהב אותנו, וגם במשפט של ה' - זה כולו חסד!

הרב נוימן (רי"י אור ישראל) היה קורא לנהנים מכבסה של הנפש! זה לא במושגים שלנו. בחז"ל כתוב כי טוב מאוד זה יום המיתה - אין לנו הבנה בזה, אבל המהלך הוא שכל מה שהקב"ה עושה זה רק מה שטוב לך. בקלם היו לומדים הרבה את התומר דבורה שמשביר בהתחלה את הי"ג מידות של רחמים, זה להכיר עולם אחר! כל מה שאנחנו רואים ולא מבינים, זה הכל

דברים פשוטים, כמה חסד יש בכל רגע שכן אדם הולך, וכמו שאומרים בנשמת כל חי, אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנחנו מספיקים להודות לך על אחת מאלף אלף אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשית עמנו אבותינו ועמנו. חסד בלי סוף! חסדך ה' מלאה הארץ והכל לטובה! ולכן אם אחד אומר שהקב"ה ותרן, הוא אומר בזה שכביכול הקב"ה לא איכפת לו להשאיר אותך בעל מום ח"ו. ואותם האומרים שמשפטי ה' הם נקמה - הרמב"ם קורא להם טפשים. לא אפיקורסים, אלא טפשים, אבא לא נוקם בכן.

הקב"ה מראה לנו שהוא בעל הבירה

וכלפי מה הדברים אמורים: יש לפנינו צירוף מקרים מאוד מעניין, ב"ה אתמול התחיל החיסון נגד נגיף הקורונה, השמחה רבתה, היו מודעות ענק, ואף גדולי הדור התחסנו. ובדיק באותו היום שנמצא החיסון התגלה נגיף באנגליה מזן חדש שלא מכירים אותו ('מוטציה'), והעולם רועד! וזה באותו יום!!! משמר היוצא ומשמר הנכנס... ומה הפשט בזה? הלא דבר הוא!! והזכרנו שאמר המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין בשיחה, אם נשים לב לאורך כל הדורות יש מחלה אחת שאין לה תרופה, תמיד כשהיתה מחלה וגילו את התרופה באה מחלה חדשה.

היתה את המחלה הממארת, ופחות או יותר כבר גילו קצת דרכים, וכעת בא הנגיף. ואמר לי פעם הרה"ג ר' שלמה מילר זצ"ל, שבשעתו, החזו"א אמר שהוא יודע את התרופה למחלה הממארת, אבל אם ידעו אותה אז תבוא מחלה אחרת יותר גרועה. והנה היום, כמעט ולא מדברים על המחלה הממארת אלא רק על הקורונה, ומידת הדין פגעה גם בתלמידי חכמים וגדולי ישראל, זה רחוק מלהיות טבעי, הקב"ה מראה לנו אני בעל הבית. אתה יכול להיות חכם ולגלות המון, ואז אני רוצה שתדע שאני בעל הבית, ומה שאני לא רוצה שתדע - אתה לא תדע.

וצריך לדעת, שהנגיף הזה הוא פחות מחצי שיעור של יתוש! בתחילה חשבו שהטכנולוגיה מתקדמת שוב, אבל הקב"ה מראה לנו שהוא הבעלים על הבריאה.

ומה הקב"ה רוצה מאיתנו?

צריך רגע לחשוב ולא להיות כילדים קטנים. בפסוק כתוב לשוא הכיתי את בניכם והם לא למדו מוסר. מה ה' רוצה מאיתנו, שמעתי מהגאון ר' דוד כהן (רי"י חברון) שסיפר שמרן הרה"י אמר לו בחנוכת הבית של חברון, תראו, לא כל אחד בר הכי ללמוד כל יום חצי שעה מוסר. [ולא מדבר על בחורי ישיבה] אבל דבר אחד חייב כל יהודי באשר הוא שם, חמש דקות לכה"פ לחיות עם חשבון הנפש. בשביל מה באתי לעולם, מה הקב"ה רוצה ממני, באיזה מצב אני נמצא, במה אני משתפר, ואיפה אני מועד. את זה חייב כל יהודי ואין על זה תירוץ לאף יהודי!

רגע של התבוננות. למה אני חי בכלל, ומה רוצים ממני. בשבילי נברא העולם, יש פה עולם שלם שהקב"ה ברא אותו בשבילי, מה יש, למה אני כזה חשוב, כנראה שיש בי משהו.

אברהם אבינו מה היתה המעלה הגדולה שלו? אמר לנו רבינו ר' מאיר חדש, הגמרא בחגיגה (ג, א) עה"פ מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב (שה"ש ז, ב), ומפרשת שקאי על אאע"ה, ופרש"י שם שנקרא כן ע"ש המעלה הגדולה שלו היא שנדבו לבו להכיר את בוראו. עם זה התחילה כל גדלותו. נדבו לבו להכיר את בוראו, רגע של מחשבה. וכמו שקורא לזה מרן הרב שך בצואתו מחשבה אחת של מוסר. מינימום חמש דקות ביום. ומי שיעשה 10 דקות לא יעבור על כל תוסף...

ואמר לי פעם מרן רה"י הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א שעיקר העיקרים של מוסר נמצא בפ"א של המסילת ישרים, שם יש את עיקרי הדברים של המוסר (וכבר עוד אמרו כן).

נמצאים כעת לפני זמנים לא ברורים, אף אחד לא יודע להיכן העולם מתקדם. והקב"ה כל כך רוצה שנוכח, כ"כ רוצה שנצליח, והוא שולח לנו כל הזמן דברים שיעוררו אותנו ובמקום לטפל במה שהוא רוצה אנחנו מתעסקים בזוטות.

פעם הרה"י התבטא, מה אנשים חושבים, שכל הגזירה הזו נועדה בשביל

שבתי החרושת לתרופות ירוויחו הרבה כסף, הרי הקב"ה רוצה משהו מאיתנו! בא נעמוד ונחשוב מה הוא רוצה מאיתנו, העולם צועד בצעדי ענק. תארו לכם שמחר בא המשיח, אין לנו לאן לברוח... וזה מה שאנחנו צריכים לקחת ממה שאנו רואים מסביבנו.

כתוב בפרשה 'ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני והנער יעל עם אחיו' והקשה מרן רה"י באילת השחר, בשלמא אם הוא רוצה שבנימין יהיה עבד בשביל לשלם את הגניבה - שייך שמשוהו אחר ישב במקומו, אבל אחרי שכבר מצאו את הגביע והוא רוצה להעניש את בנימין מה שייך שמשוהו אחר יענש במקומו! הרי בדרך של עולם אם ראובן גנב מה יועיל ששמעון ישב במקומו, הרי אני רוצה לחנך את ראובן!

ובבעל הטורים מסביר את הכתוב שיהודה אומר ליוסף ונפשו קשורה בנפשו, ואחד מהפשטים שנפשו של יעקב קשורה בנפשו ויעקב יכול למות. וזה פלא, הרי יהודה לא ידע מיהו העומד לפניו, וחשב שזה גוי, אם יהי גזר דין במצרים ויבקשו מהשופט תחון אותו, כי אם לא יהיה יהודי שימות, הרי בשבילו זה סיבה דוקא כן לאסור אותו ומה בכלל יהודה טען? אלא אומר הבעה"ט, מצינו קשורה פעמיים במסורה, אחד כאן, ואידך 'אולת קשורה בלב נער'. אמר יהודה, נניח שבנימין גנב, אבל הוא לא גנב בטבעו, אצלנו בבית של אבא לא גונבים, ואף א' מן השבטים לא יהי גנב. ואף אם הוא לקח את הגביע זה מפני אולתו הקשורה בו, זה גיל שלפעמים עושים שטויות, אבל אם תשים אותו בבית הסוהר, מה תרויח? הוא יהי עוד יותר גרוע. תתן לו תחליף - ותחליף לאולת קשורה בלב נער זה נפשו קשורה בנפשו. ורש"י כתב שיהודה אמר ליוסף אתה הבטחת לשום עינך עליו וכי זוהי השימת עין. והדבר תמוה מה הטענה של יהודה הרי הוא כעת נמצא גנב ומקומו מאחורי סריג ובריה, אלא שיהודה אמר אתה רוצה לעזור לו להועיל לו לחנך אותו שזו שימת עין וליולד כזה לא יועיל בית סוהר רק כאשר תהא נפשו קשורה בנפשו של אביו כדי לחנכו זה יועיל לו. אדם שרוצה להשתפר באמת - תן לו תחליף, תן לו דבר שיחמם אותו, אולת קשורה בלב נער - תתן לו נפשו קשורה אחר, ומהו? כתוב בבעה"ט קשורה בגימטריא תורה, זה התחליף שתתן לו, וזה מבקש יהודה, תן לאבא שלו ללמד איתו, הוא יראה את החוס של אבא הוא יראה במה נפש אביו קשורה ואז היות ונפשו קשורה בנפשו כך הוא יתחנך. אלא מה, בכל עונש צריך גם לשלם קנס, את הקנס - אני אשלם אני ישב במקומו.

ונתקדם שלב אחרי שלב: זה דבר פשוט שכולם אומרים, שחלק גדול מן הנזקים והאסונות בגלל פגעי הטכנולוגיה, שזה מגיע למקומות ירודים עד שאול תחתית, אין לזה גבולות! ועם מה מתחיל כל השיגעון שרודפים אחרי פגעי הטכנולוגיה? עם פלאפון קטן. פלאפון לוקח את הנפשו קשורה בנפשו, האדם כבר לא שקוע בלימוד, וכשאתה לא שקוע בלימוד - כבר אין את ההנאה.

סיפר לי מורינו רה"י הגר"ד דיסקין שליט"א, שהמתמיד של ישיבת פוניבז' בשעתו היה הגאון ר' יששכר מאיר זצ"ל (ר"י הנגב). ופעם באו לרב מפוניבז' וסיפרו לו שאין לו מצב רוח ושמחה, אמר להם כנראה שהוא לא לומד מספיק בהתמדה! אמרו לו, אבל הוא המתמיד של הישיבה! אמר להם הרב, כנראה שבכל זאת הוא יכול יותר ללמוד בהתמדה, סיפרו את זה לר' יששכר, וכשהוא שמע מכך הוא התחיל להשקיע יותר ולמד יותר בהתמדה, ואכן חזר להיות עם מצב רוח טוב ומלא שמחה.

עיקר הנפשו קשורה בנפשו שנותן לבחור את האפשרות להתעלות - זה שקיעות בלימוד בלי סוף. והפלאפון, הוא הדבר הראשון שגורם שאתה לא תהיה שקוע בלימוד. וכשיש פלאפון יש יותר יצר לְדַבֵּר. יש בחורים שלא מבינים מה רוצים מהם, מה כבר יכול לקרות מפלאפון, אבל זה ראש של ילד קטן, באמת נראה לך שכל ראשי הישיבות מתעסקים בגזירות חדשות?! אדם לא יודע עד כמה הפלאפון הקטן (הקֶשֶׁר) יכול להביא עד אבי אבות הטומאה! וכאשר זה תקנה של ישיבה, זה פחד אימים להתעסק עם זה - פורץ גדר ישכנו נחש, הנחש מגיע! הוא יכול להגיע גם היום, ואמנם בדרך כלל זה לא מגיע מיד, הוא יכול לבוא עוד עשר עשרים שנה כשבן אחד יוצא לתרבות רעה - רח"ל - וכיוצא ב, והאבא לא מבין למה זה קורה לו. להתחיל עם גדר של

ישיבה זו סכנת חיים.

ויותר עמוק: היו בחורים שטענו שאם הם לא יחזיקו פלאפון זה יפריע להם בשידוכים, וכבר הביא מורינו רה"י הגר"א גרבוז שליט"א ממרן ראש הישיבה זיע"א וממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א שזה לא נכון, וגם האציל ברכ ה' לאלו שישמרו. ואומר לכם מה שאני קיבלתי, ייתכן שזה יפריע לך בשידוכים, אתה צודק, אבל אם כן תחזיק פלאפון ותקבל את ההצעה הנכספת ותסגור את השידוך, אח"כ תראה איזה מחיר אתה משלם כל החיים... משא"כ אם לא תחזיק תקבל אחר כך הצעה פי כמה וכמה יותר טובה. אל תבוא בטענות לאף אחד ואל תתחכם.

וגם אם 'חושבים' שיש בזה השתדלות... לימד אותנו עוד מרן רה"י שיש חיוב השתדלות, ומעבר לזה, אם זה לא בכלל חובת ההשתדלות זה רק זיוק לך. וכמו שמצינו שיוסף נתבע על כך ששם בטחונו ברהבים, הוא עשה מעבר לחובת ההשתדלות ונגזר עליו עוד שנתיים בבית הסוהר! [ולפעמים כשאדם לא זוכה - הוא כל החיים יהיה בבית סוהר, לא רק שנתיים וד"ל. אל תשחק עם החיים שלך!]

פעם היה 'דין תורה' אצל מרן הראש ישיבה זיע"א, היה בחור מאוד מיוחד ובעל כשרון והוא למד בישיבה בינונית, וכשהגיע לשידוכים אבא שלו רצה להעביר אותו לישיבה יותר מפורסמת ודאג לסדר אותו שם, וקיבלו אותו, כעבור תקופה קצרה אמר הבן לאביו אבא, אני רוצה לחזור לישיבה הקודמת, שם למדתי יותר טוב, א"ל אביו - זה יכול להזיק לך בשידוכים, וא"ל הבן לא איכפת לי, אמר לו אביו, אתה עוד צעיר, בא נלך למרן הרה"י לשאול את פיו אם אכן דעתך צודקת, באו לרה"י ופסק שזה לא מחובת ההשתדלות, ובאמת הבן חזר לישיבה הראשונה וזכה לשידוך טוב, והיום הוא מכהן כדיין חשוב. אלו דברים פשוטים.

ובשביל להצליח להתגבר צריך לבקש את האמת - ולזה צריך לסלק הנגיעות הפרטיות וכמו בכל דבר, כי רק כך אפשר לראות את האמת, ונבאר.

חייבים לסלק את הנגיעות ובכך למצוא את האמת

יש בחור שאומר אני רוצה להתמודד ובהרבה דברים אני מצליח אבל יש דברים שאני מנסה להתמודד אבל אני לא מצליח, זה לא הולך לי. אומר מרן הרה"י באילת השחר על התורה, (וכדאי לראות בפנים, כי הדברים קילורין לעיניים) חז"ל אומרים במדרש (צג, י) "אבא כהן ברדלא אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, בלעם חכם של העכו"ם לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו, יוסף קטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, כי נבהלו מפניו. לכשיבא הקב"ה ויוכיח כאו"א לפי מה שהוא שנא' אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה". והביא ע"ז מרן הרה"י כמה קושיות. מה החידוש שלו שענשים על עבירות, ומה המיוחד בתוכחת אתונו של בלעם, ומהם שני הדברים 'יום הדין' - ויום התוכחה'. ונדבר על בלעם, הרי בלעם לא היה נקי כפיים, וכמו שפי' הרבינו בחיי, הקב"ה אמר לו כבר בהתחלה לא תלך עמהם, ואח"כ הוא ראה שהקב"ה א"ל אם אתה רוצה ללכת - תלך, אם לקרוא לך באו האנשים קום לך איתם. ובמשך הדרך הוא רואה דברים לא טבעיים, הוא רואה שמונעים אותו מן השמים ולא רוצים שילך, הרי זה לא טבעי, וכמו שאמרה האתון, ההסכן הסכנתי לעשות לך כה! הרי אני משמשת אותך כל החיים ואף פעם לא עשיתי לך כזה דבר, אתה לא יכול לומר הקב"ה אמר לי ללכת, כי אתה רואה שלא נותנים לך ומונעים אותך מן השמים [ורש"י פי' שהמלאך הי' מלאך של רחמים].

והנה בדרך כלל רוב העבירות האדם משוכנע שמעשיו שלמים והוא צודק - 'דרך איש ישר בעיניו' - ויש גם שמבינים שזה חטא אלא שסבורים שלא יכולים להמנע מהם. אכן על טעות שניהם באה תשובה אחת, לא חיפשת את האמת, והנגיעות סמאו את עיניך, ואם היית מחפש ורוצה את האמת היית מגיע.

ובזה מבאר שיום דין זה על עצם העבירות, ויום תוכחה זה על כך שלא חיפשת את האמת וזה הביא אותך לעשות את העבירות - זה מה שמחדש אבא כהן ברדלא.

והנה אם הקב"ה הי' מוכיח את האדם, יכל האדם לטעון שנכון שבהבנה של מעלה הוא טעה, אבל בשכל בני אדם הוא צודק ויכל לטעות, וכמן שלא נבוא

בטענות על אי שחלש בכשרון שאינו מבין מה מדבר הכשרוני הגדול. ועי' אומר הקב"ה בא תראה שגם בעוה"ז אם רק היית מבקש את האמת היית מגיע, וגם פה מגיעים להבנה זו כשרוצים, וגם פחותי כשרון ממך. וזה הדמיון הראשון לאתון של בלעם, שהרי וודאי אי"א לומר שהאתון היתה יותר חכמה מבלעם שהי' גדול חכמי אוה"ע, ואעפ"כ היא הבינה דבר פשוט כזה וכמו שאמרה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה, רק אתה לא חפשת את האמת ולא רצית לראות ולשמוע.

ואצל השבטים וודאי שפסקו והי' להם חשבון צדק, אבל הרי הם עצמם אמרו (לעיל מב, כא) אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו וגו' וגם דמו הנה נדרש, והנה הרי אם פסקו על אדם חיוב מיתה וברח ובמקום ההוא נהי' מלך חשוב, וכי זה אומר שהפסק לא הי' נכון, וא"כ מה נבהלו מזה שאמר "אני יוסף" ומשמע במדרש שנבהלו מתוכחתו.

אלא שהיו בטוחים שיוסף חולם כי הוא רוצה בזה להתנשא ולהתרומם עליהם וזה מה שמביא אותם גם ל"ויבא יוסף את דבתם", ולפתע ראו שאכן זה לא משלו, רק זה הי' רצון ד', וגם הם [לרוע מעלתם] הבינו שאם היו מבקשים האמת בשלימות, היו מגיעים לזה, ועצם המציאות מראה שאפשר הי' גם להבין אחרת כמו שראו באמת.

וכך כל אדם יש לו את הנגיעות שלו הוא בטוח בעצמו שהוא צודק, ואת זה יראו לו לעי' שגם פה כשהי' מחפש האמת ובלי נגיעות הי' מגיע לבד לזה. אין כזה דבר שבחור אומר אני משתדל ועושה, וכ"כ הרבה אני מתמודד ולא הולך לי. אם היית מחפש את האמת - היית מצליח, ואם אתה רואה שאתה לא מצליח גש לשאול, אל תשאר עם הבעיה. וישנם דברים שבחורים נזכרים לדבר עליהם רק אחרי כמה שנים ועד אז הבעיה כבר משתרשת בקרבם ואז יותר קשה להפטר מזה, איפה היית עד היום? אם היית באמת מבקש אחר האמת מה מקום כאן לבושה? ואדם שידוע שחייו הרוחניים תלויים בזה - צריך לגשת ולשאול, צריך להתניעץ, אסור להתעלם ולהישאר עם זה, זה חובתו כדי שלא יאמרו לו למה לא עשית כל מה שהיה בידך לעשות כדי להתעלות.

ברוך הי' לומדים כ"כ נפלא, הנרות עדיין ממשיכים להאיר, אבל צריך ליוזר מנגיעות אישיות, מי שבאמת מחפש את האמת יגיע והוא צריך לנסות את זה בכל האפשרויות וגם אם לא תמיד זה נעים כ"כ, כי זה תלוי בחיים שלו.

אל תאבד את גדול הדור הבא

ישנה שאלה ידועה: איך האחים לא זיהו מעצמם שיוסף הוא העומד לפניהם? והרי היו להם כ"כ הרבה סימנים וסימני שאלה, מגלגלים עליהם טענות שהם מרגלים ובסוף מביאים אותם לאכול עם המלך, (וכתוב וישתו וישכרו עמו.) וסדר ישיבתם הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו, הם מוצאים צורות כספם בשקיהם, את שמעון הוא אסר רק לעיניהם ואח"כ האכילו והשקהו וכדפרש"י, וכי ראינו פעם שיש פושעים שכ"כ דואגים להם? מנשה נתן מכה, ויהודה אמר זו מכה של בית אבא, ועוד ראיות, אז איך הם לא הבינו לבד?

ויש פשט מפורסם (וכן אומר הסטייפלער על ענין אחר) שכשהקב"ה לא רוצה שידעו, לא יעזרו כל הסימנים לאף אחד. אבל הבעל הטורים אומר שהם לא העלו על דעתם שיוסף יגיע לכזו מדרגה גבוהה, הם לא האמינו שזה בכוחות שלו.

ופה יש הרגש קטן: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, הרה"י מסביר שזה שני דברים, דין זה על מה שעשית, ותוכחה זה על כל מה שאדם דוחק מחשבותיו ומתרץ שהוא לא יכול, ומוכיחים לו שזה לא כך. והנה ידוע

הסיפור על הנצי"ב שכשהוא גמר לכתוב את ספרו על השאלות (והרה"י אמר שזה הספר הכי חשוב שלו) הוא עשה מסיבה גדולה, וסיפר, שבצעירותו הוא לא היה מוצלח בלימוד, היה לו ראש חלש, ואף בבחירתו כשהוא למד ספר קצות החושן אז ר' אצילה (שלימים נהיה חותנו) היה אומר לו 'הרש"ל זה לא בשבילך'... 'תחפש ספרים יותר קלים'... אמנם ההתמדה שלו היתה נוראה, אבל כשהוא היה ילד צעיר הוריו רצו לשלוח אותו להיות שער כי אמרו להם שלא יצא ממנו כלום, והוא התחנן לנסות שוב עד שגדל ועלה. אמר הנצי"ב, אם הייתי שומע בקולם והולך לעבוד, היו תובעים אותי אחרי מאה ועשרים אתה רצחת את אי מגדולי הדור, את הרה"י של כל גדולי עולם, את החיבור על השאלות ואת הספרים על הש"ס, והייתי תמה, זה עולם האמת פה!! לא הרגתי אף אחד! איך קראו לאותו אחד? והיו אומרים לי 'הנצי"ב מואלוזין זה אתה!' - אם רק היית מתמודד יותר'.

אם היו אומרים לבחור אחרי מאה ועשרים, אם היית לומד טוב בהתמדה היית יכול לצאת ת"ח כהגר"ש רוזובסקי, ולבחור אחר היו אומרים אם היית עובד הי' כמו שצריך, היית זוכה לילדים כמו שזכתה האמא של החזו"א, אז כל העונש שהוא יקבל על העבירות שלו זה יהיה קטן לעומת הצער שהוא יצטער כ"כ הרבה, יכלתי להרויח ולא השקעתי מספיק, יכלתי להיות כמו ר' שמואל רוזובסקי, הייתי יכול לזכות לילדים כמו החזון איש ולחננים כמו הסטייפלער, ולשושלת גדולה שכולם גדולי תורה.

השבטים ראו לאן הגיע יוסף בצדקתו, יוסף זכה להיות כאחד האבות והם כולם היו רק שבטים, יוסף זכה להיות אב, וקיבל שני שבטים אפרים ומנשה, ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה. לפתע הם ראו מה הם הפסידו, ולאן אפשר להגיע, ובמקום זה שלמו ביוקר רב בעשרה הרוגי מלכות.

אילו היה יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו וישמע ראובן ויציליהו מידם בכתפו היה מטעינו ומוליכו אצל אביו, אדם לא יודע להיכן הוא יכול להגיע, ועל זה התביעה הנוראה! הגי' דב יפה היה אומר בשם החזו"א שכמעט כל בחור בדור הזה הוא בספק להיות גדול הדור. בן אדם יבא אח"כ לשמים, והוא יראה מה הוא יכל לצאת, ואני לא מדבר על העונש שהוא יקבל על כך שהוא התבטל מהלימוד, אלא שהוא יראה מה הפסיד, והוא לא יוכל לעמוד בזה.

יולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו' תראו לאן יוסף הגיע ותראו כמה אנחנו מפסידים כי לא חשבנו קצת יותר והיינו מגיעים לאמת. 'אבל אשמים אנחנו, אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו' - **אנחנו אשמים שאנחנו רואים את צרת הנפש הפרטית שלנו ואנחנו לא שומעים אליה!** הנשמה מתחננת אלינו אני רוצה חיי נצח! אני רוצה רק מעשים טובים בעוה"ז, תשקיע בי! אתה יכול! ואם לא - המחיר כבד, הקורונה לימדה אותנו איך שדבר קטן יכול לעשות נזק כ"כ גדול, אם מזלזלים אפילו בדבר קטן - יכול לקרות נזק עצום! אמר לי פעם הרה"י משה בלוי, שחלק גדול מן הבחורים שירדו מהדרך הם אמרו לו שזה בגלל שפעם אחת הם לא נזהרו ועשו עבירה (אפילו בשוגג) ואח"כ עבירה גוררת עבירה ונעשה כהותרה לו, עד שזלזלו בהכל וירדו מהדרך.

המאבק שלנו זה על הדבר הקטן, פורץ גדר - אפי' פרצה קטנה, זה כבר מספיק בשביל שיוכל הנחש להיכנס ונחש כבר יכול להרוג. פירצה קטנה, ואז הוא כבר מתגלגל כמו כדור שלג עבירה גוררת עבירה - עד שנופלים. וכמו שאחז"ל במסכת סוכה (נב, ב) יצה"ר בתחילה קראו הלך ולבסוף אורח ולבסוף בעה"ב. והמאבק שלנו הוא על החצי שיעור של היתוש, גם את זה לא מוותרים לו. וכשעל זה לא מוותרים - אז גדלים ועולים, ואז יש סייעתא דשמיא.

לעי"נ

הגאון ר' אפרים פישל בן ר' לוי יצחק זצ"ל
נלב"ע כ"ה כסלו תשע"ה
תנצב"ה

לזכות הבה"ח והנעלה חתן התורה

תלמיד המשגיח שליט"א

לרגל הגיעו ליום שמחת לבו - סיום ש"ס בבלי.
ולהצלחתו והמשך עלייתו במעלות התורה והיראה
מתוך הרחבת הדעת ושלוות הנפש

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגליון במייל: 4166058@gmail.com

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מורן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

תרומת צדקה ממוסלמי באיחוד האמירויות

שאלה לאחר שנפתחו קשרי התיירות והמסחר, מוסלמי תושב דובאי מעוניין לתרום למטרת צדקה בארה"ק. האם מותר למוסד לקבל התרומה.

תשובה אם מטרת הגוי לשם מצות צדקה בלבד, לא ייקח התרומה, שבכך מראה דאין לישראל כוח לפרנס עצמם עד שנוקמים לעזרת הגויים (שולחן ערוך יורה דעה רנ"א, א), אך "אם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטול מהגוי בצנעה, מותר". ואמנם חיתר זה תמוה, כדכתיב (ישעיה כ"א): "ביבש קצירה תשברנה" ופירש"י "כשתכלה זכות שבידי אומות העולם ותיבש לחלוותי מעשה הצדקה שלהם אז ישברו".

אך אם הנכרי לא נותן הצדקה לשמה אלא למטרת פרסום, כבוד, קשרי מסחר וכדו', לכו"ע מותר ליטול ממנו אף בפרהסיא, שנתנינו להנאת עצמו ולא כדי להיטיב עם המקבל ולכן לא יחשב לו למצוה - בניגוד לישראל שאף אם עושה שלא לשמה, "הרי זה צדיק גמור" (פסחים ח). וכן שמעתי מרבינו זצוק"ל.

כמו כן, מותר למוסדות ולקרנות צדקה ליטול סיוע בפרהסיא משלטונות הנכרים, משום שאינם מעניקים זאת לטובת הישראל, אלא להנאת עצמם להוכיח קבל עם ועולם בדאגתם לכלל האזרחים ללא הבדל דת. צד נוסף להיתר: היהודים אף הם נמנים על משלמי המיסים והארנונה במקומות אלו, וממילא נחשב שמקבל מישראל את התרומה, כעין שמוותר לקבל מרווחי שותפות בין ישראל ונכרי, משום שיש ברירה בדרבנן, ותולים שמקבל מחלקו של ישראל. אך כ"ז אינו בא להתיר תרומות מנוצרות-אוונגליסטיות שמאחוריהם מטרת מיסיון ר"ל, וכבר הכריעו רבותינו בזה.

תשלומים מגרמניה ליורשי הניצולים

שאלה ניצול שואה הוריש לילדיו פיצויים מגרמניה, האם צריכים הבנים והבנות לחלוק בשווה.

תשובה התשלום ניתן לפי חוק השילומים הגרמני על דעת לחלקו בשווה בין הבנים והבנות - ולא על פי דין תורה. לפיכך יש לחלק את הכסף בשווה, בלא הכפלה לכבוד או תשלום רק לזכרים.

והוא הדין דווקא בתשלומים שאין עליהם חיוב על פי דין תורה וניתנים כמתנה על דעת הנותנים, אך כשמשלמים 'חוב', אין הבדל בדעת הנותן, והמקבל מורישו כדין תורה. אכן התשלומים מגרמניה אינם חיוב על פי דין, שהרי אין תשלום על הריגה כדכתיב (במדבר לה, א) "לא תקחו כופר

אמונה טהורה מביאה לידי כהונה ומלכות

מעלליכם. אמנם באונקלוס תרגם "ארי דחלא דה' אנא", משמע אין זו לשון תמיהה אלא בניהותא כיון שאני תחת השגחת אלוקים, לא אדרוש מידכם את נקמתי.

ובזה הסיר מזהם את החשש "לו יגמלנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו". כיון שהוא יודע ומכיר שהכל נעשה תחת שלטון ה', ממילא "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים" ואם כן אין בלבי עליכם מאומה, ובוודאי אין לכם לחשוש שמא אשיב לכם, שהרי אתם לא עשיתם לי מאומה.

כשהבינו שיוסף לא רק מוחל להם על כל הצרות שגרמו לו, אלא מאמין באמת ובתמים שלא הם שעשו זאת בכלל, רק אז הוסר חששם.

כמו כן אדם שציער את חברו וחושש שמא ינטור וינקום בו, לא יכול לסמוך על המידות טובות של הנפגע כדי שלא ישיב לו כגמולו הרע. וגם כשמוחל לו אינו יכול להיות בטוח שלא תתפרץ הקפיצא שוב בזמן אחר. רק כשיודע שיש לחברו אמונה חזקה בה' שהכל מאיתו יתברך ולא הוא זה שציערו כלל, יכול להיות רגוע שחברו לא ינקום בו.

הדרך לזכות למנוחת הנפש

דוד המלך זכה להיות רגל רביעי במרכבה לשכינה, וזכה לדרגה נשגבה זו לא בשעה שעדי חמס קמו לנגדו בעלילות שווא ובתשלום רעה תחת טובה והוא מתפלל לרפואתם ויושב בתענית עבורם (תהלים לה, ז) "ואני בחלותם לבושי שק עינתי בצום נפשי", דוד ברוב גדולתו ישב בתענית לא על חולה מבני ביתו אלא חולה מגדולי שונאיו.

ואף על פי כן לא זו היתה גדולתו העצומה של דוד המלך, אלא כתב במדרש רבה (חובא בשמינית הלשון התפלה ז) שזכה להיות רגל רביעי במרכבה יחד עם האבות הקדושים, דווקא בשעה ששמעי בן גרא קלל קללה נמרצת כמוזא בשמואל (ב, טו) שאבשלום בנו של דוד המלך מרד בו. ובברחו בעלותו בהר ודמעתו על לחיו מגודל צרתו הנוראה, ניצב לפתע מולם שמעי בן גרא, זרק עליו עפר בבזו, ואמר לו כי טוב עשה בנו לדרוך אותו והלוואי ויצליח להרגו.

למשמע הדברים שאל בחמתו ראש הצבא יואב בן צרויה את דוד המלך, האם אתה מרשה לי להסיר "את ראש הכלב הזה". גער בו דוד המלך ואמר לו (שם ע) "ה' אמר לו קלל". לא הוא זה

בשעה שבירך יעקב אבינו את יוסף הצדיק, הזכיר לו את קבורת אמו על אם הדרך. "ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כבדת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם" (בראשית מח, ז). וביאר רש"י: "וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם נבואראדן ויהיו עוברים דרך שם יוצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים".

סדר הדברים תמוה, מדוע הזכיר עניין הקבורה רק בעת הברכה, ולא בתחילת הפרשה כשביקש מיוסף (מח, ט-י) "אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם". אכן דווקא במתן הברכות הזכיר זאת, משום שכאשר בירך את ראובן נישל אותו מכפל הברכות כיאה לכבוד, ואמר שלא זכאי לקבל כהונה ומלכות מפני שהוא "פחו כמים", ופירש רש"י (מח, ט) "מיהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם" כשאחר פטירת רחל היה בליבו על יעקב, והעביר מיטת אביו לאהל לאה אמו (שבת נה, ב). הבהלה והפזיזות היא שגרמה לו להפסד הבכורה.

לעומתו, למרות שהיה בליבו של יוסף על יעקב שלא הוליד את אמו לבית לחם להכניסה לארץ, שתק ולא אמר מאומה, ובזמן שביקשו לטרוח ולקברו בקבורת אבותיו בארץ ישראל, אף אז שתק, והנהגה זו הפוכה מהנהגתו הפזיזה של ראובן.

ובעת שנותן ליוסף כפל ברכות כשמכתיר את מנשה ואפרים בנוי, שייחשבו לשני שבטים "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", דווקא בעת הזו מזכיר לו יעקב אבינו את מה שהיה בלב בנו כל השנים ומסביר: דע לך, מתוך אמונתך הטהורה, נצרת כעסך, וקיבלת מנוחת הנפש שזיכתה אותך כפליים, בכתר כהונה וכתר מלכות.

הפזיזות גרמה להפסד הבכורה

לאחר קבורת יעקב ניגשו אחי יוסף אליו וביקשוהו שלא ישיב להם רעה כגמולם. יוסף בעוז רוחו השיבם (י, ט) "אל תיראו כי התחת אלוקים אני". בפשטות משמע שאמר להם לא לפחד 'ממני' כי לא ישלם להם על מעשיהם, ובלשון תמיהה: שמא אני תחתיו ובמקומו של הבורא? הוא זה שישלם לאיש כמעשיו וכפרי מעלליו, ומה לי להתערב בחשבונות שמים על

שהחליט לקלל אותי, ה' שלח אותו לקללני. ואני צריך לעשות תשובה כלפי הקב"ה, ואמנם אתה כראש צבא חושב שאם נהרגו אותו, נפתור בזה את הבעיה. אך האמת היא כי לא אצלו הבעיה.

רק באותה שעה שהמליך את הקב"ה בפשטות זו, מתוך אמונה טהורה שהוא לבדו המנהיג את העולם על כל צעד ושעל והוא הקובע אם יבזו אותו או יכבדו אותו כמלך גדול. כשהתגלתה אמונתו הטהורה במלא יפעתה, וזה להצטרף לאבות הקדושים ולהיות רגל רביעי במרכבה. חובת הלבבות (בספר ד) מכאן כי "כאשר יבטח באלוקים ימצא מנוחת לבו ושלווה נפשו". מכל מהלך חייו של יוסף הצדיק נראה שהיתה לו מנוחת הנפש בצורה מופלאה, הן כאמור כשלא הביע את תמיהתו הגדולה על אביו והן אל מול אימויו של יהודה שיחריב את מצרים כשדואג לאביו להביא לו את בנו חי, אחר שלא דאג עשרים ושתיים שנה קודם במכירתו של יוסף.

מתוך דברי יוסף לאחיו מתגלה היאך וזה למעלה הנשגבה הזו שכולם כמהים לה. "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים... אתם חשבתם עלי לרעה, אלוקים חשבה לטובה להחיות עם רב".

מי שחי באמונה תמימה, וזכה לא רק למנוחת הנפש אלא אף לשמחה תמידית. "כי בו ישמח לבנו". מדוע? "כי בשם קדשו בטחנו" (תהלים לג, כא). ועוד (דברים ב, ז) "ה' אלוהיך עמך, לא חסרת דבר" – ולא רק כפשוטו, אלא שאם אתה במדרגת "ה' אלוהיך עמך" וחש בכל מצב שהקב"ה הוא המנהל כל צעד ושעל, אזי "לא חסרת דבר".

בחוליו האחרון של ראש ישיבת פוניב' הגר"ש רוזובסקי, נמנע מלומר שמצבו הוא קשה, שהרי אין רע בעולם כי "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד".

חיוזק ביסודות האמונה נדרש בכל עת ובפרט בשבוע בו מכריזים כל ישראל 'חזק חזק ונתחזק', הכל מנהל בהשגחה פרטית מלמעלה ביד הטוב והמטיב, ואם חיים כך, זוכים למנוחת הנפש.

הגשר המאחד בין גדולי ליטא, החסידים ועדות המזרח

מתוך דברי מורינו הרב שליט"א בסיום הש"ס ביום השנה למרן גאב"ד אנטוורפן
הגר"ח קרייסווירטה זצוק"ל - ט"ז טבת

הגר"מ שפירא הגיע לביקור בטורנא. העילוי חיים קרייסווירטה שהיה בן 12 שמע על הביקור וביקש להיבחן על מסכת גיטין, וידע המסכת על בוריה. התפעל הרב מלובלין, תפסו בידו והולילו עמו למעמד קבלת הפנים שערכו עבורו גדולי התורה והושיבו על כסא לצידו בשולחן הכבוד כדי להעניק לו את הכבוד והיקר הראוי לתורה ולומדיה, ואכן, כל ימיו עמד הגאב"ד בדרשותיו על כבוד התורה של ר' מאיר רבו כפי שניתן לראות גם בנוסח חתימתו "הכותב בלב מלא געגועים לאהבת תורה" ומצפה להרמת קרן תורה"ק ולומדיה" (ש"ת אור המאיר, ב).

"מצרף לכסף וזכור לזהב ואיש לפי מהללו" (משלי כו). בהלילו זה על הרב מלובלין גילה את עצמו ומזהותו, שכן זו היתה הנקודה העיקרית בחייו - ליוזם כבוד התורה ולומדיה.

הבהירות הגאונית בשיעוריו ובדרשותיו, היתה מעוררת לרוץ ללמוד ולדעת עוד ועוד. בשיעורו המפורסם בעניין בעל שמחל על קינוי בו ביאר היטב את הירושלמי בסנהדרין – שאף מרן החזון איש התפעל מהדברים וחזר עליהם באוזני מקורביו – חלק על הפני משה בביאור הירושלמי בסנהדרין, אך היה נוהג להקדים: "אנחנו חייבים הכרת הטוב עצומה לפני משה וקרבת העדה", שאלמלא הם היה הירושלמי חתום בתום פנינו, ורק מכוחם אנחנו ממשיכים, מקשים ומפרשים אחרת". כמה כבוד התורה מונח בזה שהוא דוחה דבריהם, אך זכר שהם שפתחו לפניו את הירושלמי. בצורה כזו חיבב את המפרשים וגדולי התורה על כל אחד.

מורי חמי זצ"ל סיפר שבשעה שהגאב"ד נלקח אחר כבוד לחתן אצל הסבא הקדוש מרן רבי אברהם גרודינסקי זכותו תגן עלינו, היה בזה כבוד התורה עצום שכן בישיבת סלבודקה היו תלמידים מקורבים לסבא שאף הם גדולים בתורה, אך הסבא העדיף חתן זה מחוץ לסלבודקה השולט בכל התורה.

בספר קריינא דאיגרתא הוא היחיד שמרן הסטייפלער מכנהו "מאיר דכולא תלמודא". זו לא סתם בקיאות שכששואלים על גמרא מסוימת, יודע היכן להשיב, אף שגם זה עניין גדול. מאריה דכולא תלמודא פירושו

שבכל שאלה בכל נושא, הוא אדון על כל התלמוד – מיד מוצא מקום בש"ס ממנו ניתן ללמוד לנידון. אי אפשר לשכוח כיצד היה מתבטא בכל שיחה 'דאס איז א'מפורש'ע גמרא' או 'א'מפורש'ע ירושלמי'. פעם אמרתי לו שנראה שיש לו ש"ס אחר, כי הוא מצליח לדלות פנינים שאיש לא מצליח למצוא... זהו כבוד התורה, לגלות שהכל נמצא בגמרא ובראשונים ואין מילה אחת לבטלה, כדברי המשנה (סוטה ט, טו) "משמת רבי עקיבא, בטל כבוד התורה", ופרש"י שהיה דורש כל תיבה ואות ותג שבתורה.

החשיב ורומם עד לשמי שמים כל לומד תורה – אפילו אברכים, בחורים צעירים וילדי תשב"ר. לא מבטיח הכבוד העצום שנתן לגדולי תורה. בשמחת השבע ברכות לנכדו הרה"ג צבי טברסקי בבית המדרש לדרמן, הזמין המנחה דרשן לשאת דבריו. באותו רגע קודם שהלה הספיק לפתוח בדרשתו הופיע ובא מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א להשתתף בשמחה. לאחר שנעשה מעט שקט באולם, הכריז המנחה שוב שפלוני ישא דבריו. דפק הגאב"ד על השולחן ואמר: משום כבודו של ר' חיים, כל זמן שהוא פה, או שהוא יגיד לנו דרשה או שאף אחד לא יאמר דרשה. וכך שוחחו ביניהם בדברי תורה עד יציאתו של ר' חיים. ר' חיים שיבדלחט"א היה צעיר ממנו בשנים רבות וכל כך כיבדו.

וכל דבריו היו בשמחה של מצוה, בחיוך. באחד מביקוריו בביתו, הזכרתי לפניו מאמר חז"ל "תיקף לתלמיד חכם ברכה". מיד הגיב בענוותנותו 'בזאת תבחנו! והיה אם לאחר שאלך תראו ברכה, סימן שאני תלמיד חכם, ואם לא הרי שאיני תלמיד חכם'. במשאו בסיום הש"ס במחזור השביעי בדף היומי, אמר שגדולי ישראל הם כמו גשר המחבר בין יבשות שונות, מאחדים בין חלקי העם השונים, ובזה ביאר הגמרא במועד קטן (י"ח, א) כשמתו גדולי ישראל נשברו הגשרים על הנהר שבערים, משום שהגשר הוא המאחד בין ב' חלקי היבשה שהנהר מפסיק ביניהם, כך גדולי ישראל מאחדים בין חלקי העם. זו היתה דמותו. הוא היה הגשר המאחד בין גדולי ליטא לגדולי החסידים וגדולי עדות המזרח. זכותו תעמוד לכולנו.

ש"ת הלכה למעשה

קריאת הגמרא, אך שאר השמות כאלוקים וצבקות יש לקרוא בפירוש, גם אם אין זה פסוק שלם. היעב"ץ (ש"ת א, פא) כתב שאביו גער בו כשהזכיר שם ה' בכינוי, מפני שזהו כבייוז. ומשמע שלדעתו חובה להזכיר את השם במפורש. אכן הפרי מגדים (אשל אברהם רטו, ה) והמשנה ברורה פסקו שאינו חובה, אלא רשאי להזכיר. אומנם המג"א (שם) מוחלק שבפסוקים המובאים בגמרא יזכיר שם ה', ובנוסח הברכות לא יזכיר שם ומלכות מפני שנחשב כאילו מברך לבטלה (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב - ברכות תרלד).

לנפש רוצה" וכן על כל העניינים אין תשלומים ואף על נזקי הממונ ששעו לא מחויבים כדין כיבוש מלחמה שאין לו חוב תשלומים, אלא כל מטרותם להוכיח התנערות והתנצלות מפשעי הנאצים ימ"ש, ותשלום מתנה זו תלוי בדעת הנותן.

הזכרת שם ה' בלימוד הגמרא

האם תוך כדי לימוד הגמרא מותר להזכיר שם המפורש או שצריך להזכירו בכינוי.

תשובה לא יזכיר שם אדנות מפורשות בעת

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

זכות גדולה להשתתף בהוצאות באמצעות בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

יֵאִיר בִּזְרֵן

מאת מורנו הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבות אור ישראל וראשון לציון

גליון 37 – יחידה תשפ"א

אמירת ברוך שם כבוד מלכותו

בפסחים נ"ו ע"א כדריש לקיש, דאמר רשב"ל ויקרא יעקב לכל בניו ויאמר האספו ואגידה, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכנה וכו', אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד, פתח יעקב ואמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". אמרי רבנן היכי נעבדי נאמרנו לא אמרו משה רבנו, לא נאמרנו אמרו יעקב, התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי.

ועיין במהרש"א ובצל"ח שהביאור לומר בחשאי, היינו שכיון שאמרו יעקב צריך לאומרו אע"פ שלא אמרו משה, נמרנו אנו שיעקב אמרה, אלא כיון שלא אמרו משה הוי הפסק בק"ש, לכן צריך לומר בחשאי, אכן דבריהם צריכים באור דממנפ"ש אם הוי הפסק, מה יהני לזה בחשאי ואם לאו הפסק יאמרו בקול רם, ועי"ש שכתבו שביה"כ התקינו בקול רם שוב לא הוי הפסק, וצ"ע במאי תלי איך הנהיגו אם חייב לאומרו לאו הפסק ואם לאו הוי הפסק.

ועיין במשנ"ב בסי' ס"א שכתב מדיליה שהטעם לאמרו בחשאי הוי כדי שיהיה היכר ששונה משאר הקריאה, שזה אמרו משה ובשכמל"ו לא אמרו, אכן לפ"י קצ"ע שביה"כ אומרים בקול רם, הרי לדבריו אין נפק"מ בין יוה"כ לשאר ימים. ומאי דלא הוי הפסק עיין באבי עזרי הלכ"י ק"ש שכתב לישב הסתירה שהרמב"ם כתב שהוי מנהג לומר בשכמל"ו. והקשו שבגמ' איתא תקנו והוי תקנה גמורה, וביאר שהוי תקנה גמורה שבשכמל"ו הוי כחלק מק"ש, וכך תקנו את החפצא של ק"ש שהוא עם בשכמל"ו, אבל החיוב לאמרו הוי ממנהג, אי"כ אף שהוי מנהג לא הוי הפסק, ולפ"י הוי רק היכר ופי' כנ"ל שיאמרו גם ביה"כ בקול רם.

ואשר נראה בזה דהנה בטור בהלכ"י יוה"כ בסי' תרי"ט מיייתי ממדרש לטעם אמירת בשכמל"ו בקול רם ביה"כ, דאיתא התם כשעלה משה למרום שמע שמלאכי השרת מקלסין להקב"ה, ושירתם הוא בשכמל"ו, ונטלו משה מהם, לכן אומרים אותו בצנעה, משל לשר שגנב הורמיו מבית המלך (תכשיט) נתן לאשתו, ללבושה אינה יכולה, אמר לה שתתקשט בו בצנעה, לכן ביה"כ שאנו דומים למלאכים שאינם מתקנאים בנו, אנו יכולים לומר בשכמל"ו (בענין שירת המלאכים שהוא בשכמל"ו עיין בהגר"א עה"ת שבתפילה אומרים גלה כבוד מלכתך עלינו, וביאר דהנה ביה"כ מצונו ארבע כנפים למלאך, ובישעיה מצונו שש כנפים, וביאר הגר"א ששירת המלאכים הם ברוח שבכנפיהם וכשנחבר הבית נפלו שתי כנפים אמצעיות, שבהם שרו את המילים כבוד מלכותו, ולכן תפילתנו ברגלים שאז מרגישים בחסרון ביה"מ"ק שאנו לא עולים לרגלים מבקשים גלה כבוד מלכותך, היינו שיבנה ביה"מ"ק ותחזור שירת המלאכים להיות בשלמות, שיראה כבוד מלכותו עלינו. וכן נראה הנוסח בברכת קדוש לבנה אשר במאמרו ברא שזקקים וברוח פיו כל צבאם וכו' שהם עתידים להתחדש מכותה ולפאר על שם כבוד מלכותו, והיינו כמש"כ הגר"א שלע"ל משרתי עליון יפארו על שם כבוד מלכותו).

ומקשה הדרישה בסי' ס"א דהטור הביא מקור לומר בשכמל"ו בסי' ס"א כגמ' בפסחים מיעקב ובסי' תרי"ט הביא ממדרש, שנטלו משה מהמלאכים לומר שירת בשכמל"ו, ומשמע שעיקרה של תקנה הוא ממשה, וכתב שיבאר בזה בסי' תרי"ט ולא זכינו לפרוש הדרישה בסי' תרי"ט חבל על דאבדין.

ואשר נראה בזה, דחלוקים ביסוד דינם אמירת בשכמל"ו שהוי מדינא שאמרו יעקב, שהוי בגדר עניה על ק"ש, כששמע שאמרו ק"ש ענה בשכמל"ו, והוי כעניית אמן וכדו' (ולהלן 'בואר בהרחבה בזה) אכן לטעמו של הטור הוי שירה לעצמה, שירת המלאכים, שכך שירתם, ואינו שייך כלל לקריאת שמע, שהרי המלאכים לא זוכים

לומר ק"ש, והוי שירה לעצמה רק קבועה בק"ש, שנטלו משה מהם, ואשר לפ"י הטעם שאמרו יעקב הוי מטכסיסי ק"ש ועניה על אמירת ק"ש, אבל מדינא דשירת המלאכים הוי דין שירה.

ולפי זה נראה הביאור שלא לאמר בקול רם בלחשה, דהיינו שאם הוי מגדר אמירת שירה, צריך לומר בקול רם כדינא דשירה, שאחד מהדינים שטאמר בשירה הוא קול רם, ולפ"י תיקנו לומר בלחשה שלא יהיה כאומר בתורת שירה, רק בלחשה כאומר בתורת עניה בלבד, אי"כ שפיר אם יאמר בקול רם יהיה הפסק, ומצאתי את שאהבה נפשי ברבנו מנוח בפ"א מק"ש שכתב להדיא ואומרים בלחשה לא כאומר שירה, רק כעונה על ק"ש, הרי מבואר כמשנ"ב שכל הדין הוא לומר כעניה ולא כאומר שירה.

ונראה להוסיף דהנה דינא של אמירת שירה שנטלו משה מהמלאכים שתקנו שיאמר בצנעה, הנה בפשטות הכונה בלחש אכן הנה שינו הלשון, דבגמ' איתא לומר בלחשה, ובמדרש בצנעה, ונראה וכן מצאתי בנן יהודיע שמטעם המדרש אומרים רק ביה"כ, ולא בכל השנה שהרי המלאכים שומעים גם אשר בלבו של אדם וכדו', רק כמשנ"ב כל השנה אומרים רק מטעם יעקב, שהוי דין עניה בלבד, ולא מדין שירה, שנטל משה, רק ביה"כ נחשב כצנעה שאז המלאכים לא מקנאים בנו אזי אומר גם בתורת שירה.

ואשר לפ"י הדברים מאירים שבכל יום אומרים בלחש מדין עניה, ולכן לא הוי הפסק, ואם יאמר בקול רם יחשב כהפסק, שהרי אומר בתורת אומר שירה, וזה לא נתקן כל השנה, אבל ביה"כ שאומר בתורת שירה ג"כ אומרו בקול רם, (ואפשר לפ"י הוא ההתר לומר בשכמל"ו בתפילת יו"כ קטן וכדו' שאז אנו אומרים בתורת תפילה אחר ק"ש ולא כשירה וצ"ע). שוב מצאתי במדרש ביעקב שענה בשכמל"ו בלחשה, והיינו כמשנ"ב שעצם אמירת בשכמל"ו שאמרה יעקב היה כעניה ולא כשירה.

ועיין משנ"ב בסי' ס"א שהביא פלוגתא דהב"ח והלבוש באם לא אמר בשכמל"ו מיד אחר ק"ש, אם יאמר אח"כ, ומסיק שלא לאמרו, ומתלי תלי במה שנתבאר אם בכל יום אומרים גם כאומר שירה, אי"כ יאמר אח"כ, או אומר רק כעניה בלבד, ומצאתי בתשנ"ץ שכתב שנהגו אצליהם לומר פעמים בשכמל"ו והיינו מתרי דינא כמשנ"ב.

והנה דין בשכמל"ו שהוי מגדר עניה נראה הביאור וכ"כ ברבנו מנוח וכן במהרש"א, ע"פ הגמ' ביומא שהיו שומעים בביהמ"ק את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול, היו כורעים ואומרים בשכמל"ו, וכל עניה על שם המפורש הוא בשכמל"ו, מקרא דכי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוהינו, וא"כ נראה הבאר שאמירת פסוק ראשון של ק"ש הוי כאמירת השם המפורש, שכך תוכנו, שהיה הוה ויהיה אחד, ועיין במשנ"ב בסי' ד' בשם הגר"א שבכל פעם שאומר את ה' יכולן אדנות, ורק בק"ש יכון בשמות אדנות, והיה הוה ויהיה, אשר מבואר שבק"ש השמות הם כשם המפורש, וכן מצאתי שכתב רבנו יונה בספר היראה כהגר"א שרק בק"ש חייב לכוון פירוש השם כהשם המפורש, וא"כ היינו שהאומר ק"ש, בפסוק ראשון עונה בשכמל"ו, כדין עניה על אמירת השם המפורש, והיינו כונת רבנו מנוח שאומרים בשכמל"ו כדרך שעונים במקדש, שחשיב אומר השם המפורש. (ועיין ברמב"ם בפ"א מק"ש שכתב שיעקב אחד בשכמל"ו בשעה שזיזים על יחדו ה', והקשה הכס"מ שהרי בגמ' אמרו טעם אחד שרצה לומר להם ולגלות קץ הימין, אכן לפמשנ"ב דא ודא אחת שקץ הימין הינו שיהיה השם שלם (השלמה וסוף לחלק ימין של השם שלא רק קה רק גם סופו ו' וכו' שאז יהיה קץ הימין והיינו השם שבפרשת ק"ש), וא"כ שפיר מובן שאמירת בשכמל"ו הוי בגדר עניה לא בתורת אומר שירה.

והנה צ"ב אם הו' אמירת ק"ש כאומר השם המפורש א"כ למאי רק האומר אומר בשכמל"ו, ולא אחרים השומעים אחד שאומר ק"ש יענו אחריו בשכמל"ו, כדרך שהיה במקדש. ונראה שרק באומר לאחרים נאמר דינא דענית בשכמל"ו לכל השומע דהיינו כי שם ה' אקרא, אקרא לאחרים אזי תענו בשכמל"ו, אבל בק"ש שאומר לעצמו אין דין עניה, אכן קצ"ע שבידיו של יוה"כ שמתודה הכה"ג ג"כ אומר לעצמו בידיו ראשון אעפ"כ היו עונים בשכמל"ו, ואפשר שהו' מסדר העבודה ונחשב כאומר ג"כ לאחרים.

אכן נראה עוד בזה שהרי אינה אמירה בפועל של שם המפורש רק כך התוכן שצריך לחשוב בזמן שאומר את השמות, א"כ הו' רק כשומע שם המפורש, רק על האומר שהוא מכוון לשם המפורש, א"כ הו' בכונה אמירת שם המפורש ולא בגלוי, וא"כ כל מאי דשיק ענית בשכמל"ו הו' רק לאומר שהוא בלבד שומע באמירתו שהו' אמירת שם המפורש.

ונראה עוד בזה דהנה באמירת פסוק ראשון של ק"ש מקימים שתי מצות עשה, חדא יחוד ה', ועוד מ"ע של אמירת ושנון פרשת ק"ש הכתובה בתורה, והיינו מ"ע של יחוד ה' ומ"ע של אמירת ק"ש. והנה לגבי המ"ע של יחוד ה' זה הו' קיום רק בפסוק ראשון בלבד אבל אמירת הפרשה נחלקו עד היכן אומרו ומדרבנן ג' פרשיות לדין מ"ע של אמירת ק"ש, ונראה שכל דינא של אמירת בשכמל"ו הו' כחלק ממ"ע של יחוד השם שאומר בפסוק ראשון, ובה מוסיף ביחוד ה' לשבח ולברך כבוד מלכותו, אבל אין דין אמירת בשכמל"ו, מדין מ"ע של אמירת פסוקי ק"ש, שבה כל הדין הו' לקרות הפרשה, ובשכמל"ו אינו בכלל הפרשה, אשר לפ"ז מובן היטב הגמ' שלא לאמרו אף שאמרו יעקב בתורת מ"ע של יחוד ה' וכמשי"כ הרמב"ם שזירזם על יחוד ה' היינו יעקב לבניו, ובה הוסיפו בשכמל"ו, ולא אמרו משה בתורת קריאת הפרשה ומ"ע של דברת בם, שהו' רק קריאת הפרשה ולא מה שאמר יעקב אבינו, וא"כ שפיר אומרו בלחישא שלהו כקיום מ"ע של יחוד ה', ולא בקול רם לאמרו כחלק מדין ושננתם שבה הו' הפסק.

ולמבואר א"כ אמירת בשכמל"ו הו' כחלק מפסוק ראשון בלבד ולא כחלק מק"ש כולה וא"כ שפיר מה שכתב הטור שיפסיק בין בשכמל"ו לואהבת כדי שלא יכרוך את שמע, ובאר הב"י אע"פ שדינא שלא יכרוך נאמר רק בק"ש וא"כ לא נאמר לאסור לכרוך, בשכמל"ו עם והאהבת אלא בהכרח כתב בשכמל"ו הו' כחלק מק"ש, והיינו כמשי"כ שכל יסוד דינו של בשכמל"ו, הוא המשך וחלק מפסוק ראשון בלבד, ולא שיק לפרשת שמע, אלא שיק רק לפסוק ראשון ויחוד ה', ומבואר הגדר של איסור לכרוך ק"ש עם ואהבת שהיינו להפסיק בין קיום מ"ע של יחוד ה' שבפסוק ראשון לבין גמר קיום קריאת הפרשה שהיה רק מדין קריאה, וע"ז בשכמל"ו הו' כחלק מפסוק ראשון וכמשי"כ.

עוד בענין בשכמל"ו

גמ' בברכות ג' ע"א תניא אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, ובא אליהו זכור לטוב, ושמר לי על הפתח, וכו' ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו, אמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה, ואמרת או לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי, והגליתם לבין האומות, ואמר לי וכו' אלא בשעה שישאל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ועונין יהא שמיא הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואשרי המלך שמקלין אותו בביתו כד, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם.

והנה צ"ב אמאי באמירת יהיה שמיא רבה הקב"ה מתגעגע הקב"ה לבניי ומתנחם על גלותו, ולא בשאר תפילות ובקשות שמתפללין ישראל. ובתוס' שם הקשו אמאי תקנו אמירת קדיש בלשון ארמית ולא בלש"ה, והביא שיש אומרים כיון שהיא תפילה כ"כ חשובה, וכדי שלא יקנאו בנו המלאכים תקנו בלשון שהמלאכים לא מבינים, אכן הקשה ע"ז בתוס' הרי כמה תפילות חשובות אנו אומרים בלש"ה ולא מקנאים בנו המלאכים.

וראיתי בהגדה של פסח אור לישרים לבעל עמודי אור, בהקדמה שעמד בזה, ויצא לחדש, שאמירת יהא שמיא רבא הוא התרגום של ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ונחזי אנן דהנה ברוך ומבורך ודאי חד הוא, וכן לעולם ולעולמי ועולמיא ג"כ היינו לעולם ועד, אבל הבדל גדול יש שבברוך שם אומרים כבוד מלכותו, ובאיש"ר אומר שמיא רבה, היינו שמו הגדול הרי לכאורה שני ענינים הם כבוד או גדול אכן כתב שתרויהו חד הם שגדול ומכובד חד הוא.

וראיה לדבר דהנה המקור לומר בשומע שם המפורש בשכמל"ו, הוא גמ' ביומא מקרא דכי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו, הנה בפסוק איתא שחייבים לגדל ה', ולכן תקנו לומר בשכמל"ו, והנה לא

מגדלים רק מכבדים ואומרים כבוד מלכותו, אשר בהכרח שדא ודא אחת היא (וכן אומרים ואגדלה בכבוד שמוך הרי שמוגדל ה' ע"י כבוד שמו) אשר לפ"ז א"כ בשכמל"ו ואמיש"ר חד הוא והו' תרגום של בשכמל"ו.

אשר לפ"ז מישב שפיר היש מפרשים בתוס' שתקנו שקדיש יהיה בארמית שלא יבינו המלאכים, והקשו הרי עוד תפילות חשובות אנו אומרים בלש"ה, אכן לפמשי"כ רק אמיש"ר שהו' תרגום של בשכמל"ו בזה יקנאו המלאכים, שהרי כמשי"כ הטור בשם המדרש שנטלו משה את השירה הזו מן המלאכים, ובה יהיה קנאה יותר משאר תפילות.

ולפ"ז מובן היטב שהקב"ה שומע שאומרים בבתי כנסיות יהא שמיא רבה, דהיינו שא"א לומר בגלוי את בשכמל"ו, וחייבים לומר בארמית, שלא יקנאו בנו, חוץ מאשר בביהמ"ק שהביא שם שאיתא במדרש שאין מלאך יכול לפגוע בישראל בביהמ"ק, א"כ מובן היטב כשהקב"ה שומע יהא שמיא רבה שבניי צריכים לומר בהחבא ובצנעא, מפחד המלאכים מנענע בראשו או להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהן, וצריכים לשבח ולהתקרב לאביהם רק בצנעא.

ובזה מובן נוסח הקדיש יתגדל ויתקדש שמיא רבה היינו שיהיה השם שלם לע"ל ואז ימליך מלכותיה שנראה בכבוד מלכותו ונשבחו בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וכמשי"כ בשם הגר"א שפלו בחורבן הבית שני כנפים מהמלאכים, והם תיבות כבוד מלכותו שלא נראה מהחורבן כבוד מלכות ה' וע"ז תפילתנו לבנין המקדש שיגלה כבוד מלכותו ושמו הגדול ונשבחו ונרומם בקול רם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

והנה אשר מצאתי, שדבר אמת היתה בפיהו של בעל עמודי אור, דהנה בגמ' בפסחים נ"ו כל המעשה של יעקב ובניו שאמרו שמע ישראל וכן בואתחנן, והביא כל המעשה שבניו אמרו שמע ישראל ואיתא התם וענה יעקב בתריהון "יהא שמיא רבה מבורך לעלם ולעלמי ועולמיא", הרי להדיא שתרגם התרגום את דברי יעקב שאמר בשכמל"ו באמירת יהא שמיא רבה מבורך לעלם ולעולמי ועלמיא. ודפח"ח.

בעניין ברכת אב

"ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אותם אליו ויחבקם וישק להם ויחבק להם" (ויחי מ"ח י')

בספורנו באר במה שהקדים חבוק ונישוק יעקב לאפרים ומנשה, קודם שברכם, וכן כתיב קודם שעניי ישראל כבדו מזקן, כהקדמה לברכת יעקב, והוא שכדי שברכה תחול על המתברך, צריך יהיה קשר ושיכות של אהבה בין המתברך למתברך, וע"י קשר זה של אהבה מעביר ברכתו למתברך, והקשר בין אדם לנכדיו הוא תמיד ע"י ראייתם, שבה שרואה נכדיו ושמוח בהם מרגיש אהבה וקשר כדי שתחול ברכתו, ולכן ביעקב הקדימה התורה לברכה שעניי ישראל כבדו מזקן, וא"כ אינו נקשר אליהם כדי לברכם ע"י ראייה, ולכן כהקדמה לברכתו חיבקם ונישקם להרגיש קרבתם ואהבתם שתחול ברכתו.

ולדבריו מבואר שבברכת כהנים מקדימים הכהנים בברכתם שצוונו לברך את עמו ישראל באהבה, דאם יש צווי לברך בהכרח שהוא באהבה שזוהו הקשר שבו תעבור הברכה לבניי.

והנה למתבאר בספורנו שתנאי לברכה שתחול הוא הקשר בין המתברך לבתברך בקשרי אהבה, וא"כ אם רוצים אנו ברכת ה' שתחול עלינו, הנה כדי לזכות לה צריכים להקדים את קשר האהבה עם הקב"ה או ע"י ראייה או ע"י חיבוק ונישוק, וא"כ התנאי לכל ברכה מה' יתברך התקרבות לה' יתברך ובלא זאת חסר בעצם החפצא של הברכה לקבל.

והנה במועדים אנו מזכירים והשיאו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך, ונראה שברכת המועדים שייכת לראית ה' שאנו נראים לפני ה' ברולים בביהמ"ק, בשלוש פעמים בשנה נראה לפניך, ומיד אח"כ באה התפילה של והשיאו את ברכת מועדיך, הרי נקשרנו בראיה בביהמ"ק בעבותות של אהבה ע"י שנראינו להקב"ה א"כ כבר תחול עלינו ברכת ה'.

וכן ע"י קיום המצוות אנו נדבקים בהקב"ה כחיבוק ונישוק במצוות של לדבקה בו, מה הוא רחום אף אתה רחום וכדו' שע"ז אנו מדבקים בהקב"ה, ולכן הדבק במידות ה' זוכה לברכה, לא רק כמידה כנגד מידה אלא גם הכין את הכלי שיחזיק את הברכה, דבקות בה' ובמצוותיו, ובה מבואר לאחר עשית מצוות אנו מבקשים ברכה מהקב"ה, כאחר ברכהמ"ז שמבקשים הרחמן שישלח לנו ברכה וכו', דכיון שקים המצוה א"כ דבק בהקב"ה יש כבר מקום לברכה שתחול, וכן מנהג נשים לבקש אחר הדלקת נרות שבת המאירים באור האמונה והוא זמן הברכה.

פניני תפילה

בחרבי ובקשתי – בצלותי ובבעותי

עיקר העבודה

תפילת שבת היא רק שבע ברכות והטעם הביא המשנ"ב כדי שלא להטריח בשבת יותר מדאי והנה פסוקי דזמרא וכן קריאת התורה וכו' מאריכים. אכן כנראה ששמונה עשרה זהו עיקר העבודה ועיקר הטרחה והעבודה היא בשמונה עשרה.

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה

דעת לאדם בינה לאנוש. אדם היינו הרכבה פשוטה אדמה זה נותן הקב"ה דעת אבל בינה כבר דבר מתוך דבר בזה יהיה חכמתא לחכמין וכעין זה ג"כ אדם – אדם הראשון יציר הקב"ה דעת אבל אנוש כבר האדם ששיך ליצירת האדם שלש שותפים אזי נותן בינה וכנ"ל

עוד נראה מאי דקאמר באדם ובדעת חונן ולגבי בינה אמר אנוש ולמד דהנה אמרו חז"ל יחיד חכמתא לחכמין וא"כ החכמה הראשונה מנין אלא כן צוה או ע"י תפילה והנה אדם מאדמה פשוט הרכבה פשוטה והיינו אתה חונן מתנת חיים הוא לאדם מהאדמה הדעת חכמה הראשונה אבל אחר שהוא בו דעת וחכם יהיב חכמא לכמים מלמד לאנוש בינה בר מעלה אנוש זה בינה להבין דבר מתוך דבר וע"ז בהמשך אנו מבקשים חנונו כמתנת חיים דעה וממילא הכל יחשב כחנינה בינה והשכל

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידהון

צ"ב מהו תלמידי תלמידהון. וי"ל בתרי אנפי או שאף שאינם ת"ח אבל בזה השם תלמידים וממשיכים דרך רבם לתלמידים. אם שהם רבנן, והם זוכין לברכה כפולה מרבם ומרב רבם.

אתה גבור לעולם ה'

מהו לעולם ה' ונראה ע"פ גמ' שרצו שלא לומר גבור שאיה גבורותיו רק אמרו כנה"ג זהו גבורותיו שנכרים מקרקרים בהיכלו ושותק (ונוטן להם חיים באותו הזמן) א"כ אתה גבור לעולם ה' תמיד יש זמנים וזהו ה' שם של רחמים בלי גבול.הנורא בנוראותיך.

על מה אפשר להודאות

רבי מרדכי בענט שואל מדוע לא אומרים אמן על המעביר שינה מעיני רק אחר יה"ר ותירץ איך אפשר לברך על מה שקם משנתו הרי אפשר ששינה לרשעים טוב להם וטוב לעולם אכן אחר שאמר יה"ר שמבקש שתרגילנו בתורתך שוב שייך להודות ולברך על זה שקם משנתו.

עת רצון

ביה"ר אחר קריאת התורה כל אחד מתחיל ביהי רצון חוץ מאחרו אחינו כל בית ישראל שלא פותח ביהי רצון. והטעם אומר האדמו"ר מבעלז צ"ל אם יהודי חושב על השני ומרגיש שאחיו בצרה הרי היא מעצמה שעת רצון הגדולה ביותר האחדות בעם ישראל הוא העת רצון.

בחכמה פותח שערים ובתבונה משנה עתים

זמנים זה יום ולילה וכולם רואה השינוי. אבל עתים קיץ וחורף ועיתים לזה צריך בינה.

לא להתכונן לצעקות

מעשה שסיפר ר"ע טבציניק בפני רשכבה"ג הגרא"מ שך שהיה אדמו"ר שדרכו היה בתפילה בצעקות ובכיות הן שבת הן בחול והגיע לעיר אשר היה מוכרח לשבות שם וביקש רשות מהאדמו"ר של המקום להתפלל כדרכו ולא הסכים ובשבת התפלל בבכיה וצעקות במוצש"ק בא ובקש מחילה ואמר שאין לו כל עליו, רק לא מתכננים מראש לבכות ולצעוק. אל זה צריך לצאת לבד.

תפילות של אבי

אנו מתבוננים על תפילתו וברכותיו של אבי וצ"ל כל ימי חייו אנו עומדים נפעמים. אבא אינו מרים קול בתפילתו ואינו גועש מתפלל הוא בערגה כמונה מעות כל תיבה ותיבה שנשמעת חתוכה וברורה מעולם לא יחטוף תיבה כל התפילה במתון מתון. וכשמגיע אבא להזכרת השם נראה אז קמט במצחו תוך כדי אמירתו בהדגשת אותיותיו. כך הדבר שנים על גבי שנים איננו זוכרים ולו פעם אחת שאבא זורק סתם ברכה מפיו רק במתינות ובכוונה דרך החיים והרגל שאין הרגל כי אין מצוות ה' מלומדה תפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה וכשמברכים במתינות ובכוונה לא יתכן שיחזרו על הברכה בגלל טעות בברכה.

וביותר ראינו בתקופת חייו האחרונה שלעיתים היה כמעט מחוסר הכרה כאשר ברכנו עם אבא גם אז אמר הברכה במתינות והזכיר את שם ה' בדחילו ורחימו ההרגל נעשה טבע שאין לברך שלא בכוונה ולא במתינות.

תמיד היה אבא מעשרה הראשונים בבית הכנסת המקבילים פני שכינה סיפר הדוד ר' שמעון לוי וצ"ל כאשר ראה צעדים ביום שלג לפנות בוקר סמוך לבית כנסת הוא ידע שאלו הם צעדיו של אבא שבא להתפלל אין מעצור תמיד ראשון לתורה ולתפילה.

להארות הערות והוספות: 0527680034@okmail.co.il

יצחק ירנן

מדברי חמי רב יצחק אלחנן גיברלטר זצ"ל נלב"ע ב' תשרי תשפ"א

עקב היותנו בשנת האבל לפטירתו של היקר באדם – חמי זצ"ל נביא אי"ה מידי שבוע דברים ועובדות הקשורות לפרשה ליכור

למה יוסף לא סלח

כה תאמר ליוסף אנה נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמולך ועתה נא לפשע עבדי אלהי אביך ויבך יוסף בדברם אליו. (ויחי ג, יז)

ברבינו בחיי כתב דיוסף לא סלח לאחים שלו ולכך היה את כל עשרת הרוגי מלכות עי"ש, וצ"ע אמאי באמת לא סלח להם יוסף. ונראה דאיתא בספרים דיוסף היה צריך להיות רגל במרכבה רק כיון שעזב את אביו יעקב לכך לא זכה לה, ומעתה נראה דעל ירידה ברוחניות אין מחילה, וכיון דמכח המכירה היה לו ירידה ברוחניות שוב לא יכול היה יוסף למחול ע"ז. (רשימות נכדו רבי צבי גולדברג)

נסיון קבירה לאחר חמישים שנה

לפני כעשרים שנה ביקרתי בוילנא ובקובנה עם משלחת ניצולי הגיטאות מליטא. סיבת נסיעתי היתה קודם כל הרצון להודות לבורא עולם בכל מקום בגטו שבו נעשה לי נס. רוב שטח הגטו היה עדיין חרב; כנראה פחדו הליטאים לגור במקומות אלו שבהם נהרגו ונשרפו אלפי אנשים וילדים. בעת הליכתי ראתה אותי אישה ליטאית והבחינה בי שאני מכיר את המקום וידע מה אני מחפש. היא אמרה לנו שהיא גרה במקום, ועד היום עדיין מוצאים מלינות עם עצמות הקדושים שלא הובאו לקבורה. היה זה לפלא בעיני, שהרי ידעתי שחיפשו היטב והביאו את כולם לקבורה. לא היתה לי אפשרות להמשיך לדבר איתה מפני שהאוטובוס עימו הגענו מוילנא לקובנה היה מוכרח כבר לחזור. הבנתי שבאמת מכל מחבוא שנשרף הביאו את כולם לקבורה, אך היו מחבואים שלא היו בתוך מרתפי הבתים והם לא נתגלו. בגטו ידעו שכל שהפתח למחבוא יהיה יותר מוסווה – גילוי יהיה קשה יותר. היו אנשים שעשו מחבואים לא בבתים אלא בחצרות מחוץ לבתי הגטו, וביקשו ממכרים שישפכו למעלה עפר כדי שלא ימצאו שום פתח כניסה. אחר כך הם לקחו איתם לבונקרים כלים כדי לחפור בעצמם חפירה וכך לצאת דרך מחילות העפר החוצה, או שביקשו מאנשים שהתחבאו במלינות טובות שלאחר השחרור יחפשו את הבונקר מבחוץ ויוציאו אותם.

אני זוכר שאדם אחד שם ארגז גדול בתוך האדמה מחוץ לבתי הגטו, השאיר לעצמו פתח לכניסת אויר וחשב לשהות שם כמה ימים עד שישתחרר ע"י הרוסים. הוא ביקש מידידיו שהיו להם בונקרים טובים שלאחר שלושה-ארבעה ימים, כשישתחררו, יחפרו ויוציאו אותו מארגז העץ הטמון בתוך האדמה. לאחר יום אחד הוא הרגיש שהוא מת במקום, ועל ידי איתות פרימיטיבי כלשהו שסוכם עימם מראש, התחנן שתיכף יוציאו אותו מהקבר שהוא קבור בו. הם חפרו והוציאו אותו, וכך הוא ניצל. הוא נסע למחנות בגרמניה ונשאר בחיים.

תקלות רבות התרחשו, ואנשים שהיו במלינות לא יכלו לפתוח את הפתח וכך מתו בתוך הבונקרים. בשלושת הבתים הגדולים בני הארבע קומות שפוצצו ע"י הגרמנים היו בחדרי המרתפים כמה מחבואים, ולאחר פיצוץ הבתים ומפולת הבנינים נשארו האנשים קבורים שם. כנראה עכשיו בונים שם בשטח הגטו בתים גדולים וחופרים באדמה ומוציאים מדי פעם את עצמות הקדושים. התחלתי לארגן קבוצה מידידי יוצאי גטו קובנה שתבקש מועד הקהילה המצומצמת בקובנה לפעול אצל הממשל הליטאי שירשה לנו לחפש את עצמות הקדושים בגטו. ההסכמה מהליטאים ניתנה, וכעת רצינו להביא מיכשור אלקטרוני שיחפש הד של חלל באדמה.

תכננו לגשת לעיריית קובנה ולקבל את התכנית של כל הרחובות והבתים שהיו בגטו לפני המלחמה, שהרי עכשיו הכל חרב, וכך נלך ונבדוק בית אחר בית וחצר אחר חצר. רצינו לחפש בעיקר בשטחים הריקים שהיו סביב הגטו ליד הבתים, ובפרט ליד שפת הנהר הווילני ששם בנו את המחבואים הכי טובים. חשבנו שאולי כך נצליח למצוא עוד עצמות של קדושים שלא זכו להגיע לקבורה. היה לנו ברור שכל מחבוא שהיה לו פתח כניסה מוסווה ברצפת הבית - לאחר שריפת הבית כשכל התכולה נשרפה ודאי נתגלתה רצפת פתח המלינה ואז הביאו המתעסקים במצווה הגדולה את הנספים לקבורה. הבעיה יכולה להיות רק במחבואים שבהם פתח הכניסה היה מחוץ לבית דרך מחילה באדמה, כי אם לא הצליחו לצאת - נספו שם, והמתעסקים לא מצאו את המחבוא. כששמעתי מהליטאית שמוציאים עוד היום עצמות של קדושים, הבנתי שכנראה כאשר בונים בית גדול וחופרים בעומק האדמה - מוצאים עוד בונקר מזמן הגטו. כמובן מדובר במחבואים יחידים, כי את רובם מצאו.

אנו, הניצולים מהגטו, הרגשנו שזו החובה והזכות שלנו לחפש את השרידים, ואם נמצא - להביאם לקבר ישראל. יש לי קרוב משפחה, בן דוד של אשתי, שיש לו חברה גדולה בחוץ לארץ העוסקת בהעברת בתי קברות של יהודים ממקום למקום לפי דיני ישראל. זו הוצאה גדולה מאד של מאות אלפי דולרים, אך לאחר ששמע שמדובר בקדושים שנשרפו על ידי הגרמנים בחיסול הגטו - היה מוכן לעשות את ההעברה על חשבוננו הפרטי. הוא רצה לזכות במצוה הגדולה בכסף והיה מוכן להביא לארץ את עצמות הקדושים על חשבוננו; הוא רק ביקש רשות מגדולי ישראל להביאם באניה כדי להזיל את המחיר, ולא במטוס שמייקר מאד את העלויות. פרט לכך, הוא ביקש שאת עצמות הקדושים שימצאו יכניסו עם עפר בתוך ארגזים מקרשי עץ, מה שיוזיל את ההעברה. כמו"כ בקשתו היתה שאת החיפושים אנחנו נעשה לבד, וברגע שנמצא עצמות - הוא מיד יבוא עם אנשיו ויעשה את ההעברה לפי דעת גדולי התורה ולפי דיני ישראל. הכל היה מסודר. הממשלה הליטאית עמדה לתת אישור לחפור כדי למצוא את עצמות הקדושים, והקבוצה התענינה במכשור האלקטרוני הכי חדיש שיאפשר למצוא חלל ריק באדמה. כולם רצו לזכות במצווה הגדולה של קבורת מתי מצווה לאחר חמישים שנה שבהן לא זכו לבוא לקבר ישראל. הלכתי לגדולי ישראל - מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ומרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל לקבל את הסכמתם, אך הגרא"ל עורר שאם עצמות הקדושים קבורות בחלל האדמה יותר מחמישים שנה - יתכן שהמקום נקרא קבר. לכן נפסק, שאפילו הגופות והעצמות נמצאים בתוך חלל של חדר בתוך עומק האדמה כחמישים שנה ולא מכוסים בעפר - המקום הפך לקבר ואסור לגעת בו. רק אם בונים במקום וחופרים ומוציאים את עצמות הקדושים - חייבים להביא את העצמות לקבורה. וגם הליטאים עלולים לבנות בבית קברות קיימים. והאם נתחיל בשל כך להעביר את כל בתי קברות בליטא. לאחר שקיבלתי את פסק דין האומר שהמקום הפך לקבר ואסור לגעת בעצמות - התפרקה הקבוצה ולא המשכנו לטפל בזה יותר.

ויחי תשפ"א

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

הספר אבד עם היהלומים שבתוכו

שאלה

אדם ביקש מחברו שנוסע לחו"ל שייקח עמו ספר תורני, וסיכם אתו שיבוא לקחת ממנו את הספר במלון שבו יתאכסן. והנה כשהגיע הנוסע לחו"ל התברר לו שהספר נעלם, ואינו יודע היכן אבדו. כשהודיע על כך לחברו, צעק עליו הלה ואמר לו, שנגרם לו נזק בסך מאה אלף ₪, משום שבתוך כריכת הספר הוחבאו יהלומים בשווי הזה.

מה הדין?

תשובה

א. בין אם הנוסע מאמין למפקיד, ובין אם אינו מאמין לו, בכל האופנים פטור הנוסע מלשלם לו עבור שווי היהלומים. וחייב לשלם למפקיד את עלות הספר שקיבל בלבד.¹

ב. אם כשנתן המפקיד לנוסע את הספר, אמר לו שיהיה לשומרו כי הוא ספר עתיק ויקר, ולבסוף התברר שהספר לא היה יקר, אלא היוקר היה בגלל היהלומים שהוחבאו בו, שהנוסע לא ידע מהם, גם במקרה זה פטור הנוסע מלשלם עבור היהלומים.²

ג. אם לא הוחבאו יהלומים בספר, והמפקיד אמר לו שהוא ספר עתיק ויקר, אלא שהנוסע שאינו מבין בעתיקות, חשב שהוא שווה לכל היותר אלף ₪ אולם בפועל הספר נמכר במכירות של יודאיקה בעשרים אלף ₪, חייב הנוסע לשלם לחברו עשרים אלף ₪.³

לפיכך במקרה דומה, אם השומר לא רוצה להתחייב לשלם או שמוכן להתחייב עד סכום מסוים, עליו להתנות מראש עם המפקיד שהוא מקבל אחריות עד סכום מסוים, או שיתנה מראש שהוא לא מתחייב לשלם שום סכום ואפילו אם יפשע בשמירת החפץ.⁴

מקורות

1. אם הנוסע לא מאמין למפקיד שהיו מוחבאים שם יהלומים, ודאי שחובת ההוכחה מוטלת על המפקיד שמספר סיפור שלא ידוע, ועליו להביא שני עדים שיעידו שיודעים שהוחבאו בספר יהלומים, והם ראו כיצד המפקיד נותן את הספר הזה לידי הנוסע. כמו כן אין המפקיד יכול להשביע את הנוסע שלא ידע שהיו שם יהלומים, מאחר ואינו טוען בוודאות שהנוסע ידע שהוחבאו בספר יהלומים. נמצא שטענת המפקיד היא טענת שמא בלבד, וקימ"ל שאין משביעים בטענת שמא, כמבואר בשו"ע חו"מ (ס"א, ג) וע"ש בסמ"ע (ס"ק 1). אמנם אם היה הנוסע נחשב שומר על היהלומים, ניתן היה להשביעו גם בטענת שמא, כמו שכל שומר נשבע למרות שהמפקיד לא ידע מה קרה, אלא שנבאר בס"ד להלן שאין על הנוסע הנ"ל דין שומר.

נאמר בגמ' ב"ק (סב.) וז"ל: אמר רבא, הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו, של כסף הוא... פשעה בו - משלמת של כסף, דאמרה ליה, נטירותא דכספא קבילי עלי, דדהבא לא קבילי עלי ע"כ. כלומר, כדי שאדם יתחייב בשמירה, הוא צריך לדעת על איזה חפץ הוא שומר. ולדעת הר"ף, הרמב"ם והשו"ע, (חו"מ ס"א רצ"א, ה) צריך השומר לעשות קנין בחפץ כדי להתחייב בשמירתו, ולדעת התוס', הרא"ש והרמ"א - מספיק שהשומר יודע ומסכים לשמור על החפץ שהופקד אצלו. אבל לכל הדעות חייבת להיות הסכמה ברורה מצד השומר להתחייב בשמירה ולהתחייב לשלם עבור החפץ שקיבל לשומרו אם יפשע בשמירתו. ולפיכך בנידון הגמ', מכיוון שהמפקיד אמר לאשה שהמטבע שמקבלת לשמור

הינו מכסף, לכן היא התחייבה באחריות שמירה רק על שוויות מטבע מכסף ולא מעבר לכך, וכל שכן לדעת הרמב"ם וסיעתו שצריכה לעשות קנין בחפץ השומר כדי להתחייב, כאן היא התכוונה בהגבהתה לקנות מטבע כסף בלבד ולא מטבע זהב שהינו חפץ אחר. ומבואר בקצות (ס"א רצ"א ס"ק ד) שאפילו אם במהלך השמירה הבחינה האישה שזה דינר מזהב, בכל זאת היא חייבת רק על דינר כסף, כי רק על חפץ זה הסכימה לשמור.

לאור האמור, בנידון השאלה דנן, מאחר והנוסע הסכים להיות שומר על הספר שניתן לו, וגם המפקיד אמר לו שיביא את הספר לחו"ל ושם ייקחו אותו ממנו, נמצא שגם קנין השמירה, וגם ההתחייבות שלו אם יפשע בשמירה היתה על שוויות ספר בלבד. ואינו שומר על היהלומים שלא ידע מהם, ולא התכוון לקנותם בהגבתה ולהתחייב בשמירתם. ולכן לא שייך להשביע אותו שבוטע השומרים על היהלומים, מכיוון שעליהם אינו שומר. ונשאר עליו חיוב לשלם רק את עלות הספר שהסכים לשומרו.

2. גם בנידון זה, הנוסע התחייב לשמור על ספר יקר, אולם יהלומים הינם חפץ אחר שלדעת הרמב"ם וסיעתו היה צריך להגביהם כדי להתחייב בשמירתם, ובנידון דנן הנוסע לא התכוון להגביה יהלומים אלא ספר בלבד, לפיכך לא קנאם, וממילא לא נעשה עליהם שומר. ואפילו לדעת התוס' ודעימיה, אע"פ שלא היה צריך להתכוון לקנות את היהלומים כדי להתחייב בשמירתם, אולם היה צריך להסכים לקבל אחריות על שמירת יהלומים, ואת זה הוא לא קיבל. לפיכך אע"פ שהסכים לקבל אחריות על ספר יקר, ואפילו אם שווי הספר יהיה כמו שווי היהלומים, מכל מקום, השמירה שעליה התחייב למפקיד היא על החפץ המסוים בלבד, שאם יפשע ישלם את שווי. ומאחר ובנידון דנן קיבל את השמירה על ספר בלבד, ולא על יהלומים שלא ידע מקיומם, לכן הוא פטור מתשלום עבור היהלומים.

3. המקור לכך הוא מדברי הים של שלמה ב"ק פ' הכונס (ס"ד, ד), ש"ך חו"מ (ס"א) עב ס"ק נז, ט"ז שם (ס"ק ח), קצות (ס"א רצ"א ס"ק ד), נתיבות בחידושים (ס"א עב ס"ק כח). וטעם הדבר הוא, כי בנידון דנן השומר ידע שמקבל לשמור ספר יקר, והוא הרי אינו בקי במחירי ספרים עתיקים אלא המומחים בנושא זה יודעים את מחירו, לפיכך כל זמן שלא התנה מראש שהוא מסכים לקבל אחריות שמירה עד סכום מסוים, דעתו להתחייב בעלות ספר זה כפי שיקבעו המומחים לדבר, ולכן אם פשע בשמירתו - חייב בתשלום מלא כפי שווי הספר אצל אספני עתיקות.

דין זה קיים גם אם קיבל לשמור על יהלומים או על כל חפץ בעל ערך כספי גדול, שלמרות שהשומר לא ידע את ערכו הכספי, בכל זאת הוא ידע שמתחייב לשמור על יהלומים, ושווים הוא כפי שיאמרו המומחים בדבר ולא כפי השערות. ולכן אם פשע בשמירתם ישלם כפי הערכת המומחים.

4. שו"ע חו"מ (ס"א עב, ז), וע"ש בסמ"ע (ס"ק כז), ושו"ע חו"מ (ס"א שה סעיף ד) וע"ש.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

שאל בחיר ה'

"לא יסור שבט מיהודה" (מט, י)

נאמר במדרש רבה ויקרא (כ, ז): "אמר רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי: מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו, דור דור ומלכיו... והראהו שאל ובניו נופלים בחרב. אמר לפניו [משה]: מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב? אמר

לו הקב"ה: ולי אתה אומר? אמור אל הכהנים שהרג [בנוב] שהם מקטרגים אותו ע"כ. ולכאורה צריך להבין את דברי המדרש הזה, הרי כתוב שם במדרש שהיו לשאול חמישה חטאים ושמוחמתם הוא נהרג? כמו כן למה לא נמנו עם חמישה חטאי שאול שמפורטים שם במדרש, גם החטא שרדף שאול את דוד להורגו. למרות שדוד לא עשה לו כל רעה. וכדברי יהונתן בן שאול לאביו [שמואל א' כ, לב]: "למה ימות, מה עשה?"

מדוע נועדה מלכות שאול מראש לכשלון

כדי להבין במקצת פרשה עמומה זו, נקדים בס"ד ונעיין בשורש מלכות שאול למה ניתנה לו המלוכה. וישמשו לנו להבנת העניין דברי הרמב"ן בפרשתנו (מט) וז"ל: "לא יסור שבט מיהודה" ... עניינו שלא יסור שבט [פי' המלוכה] מיהודה אל אחד מאחיו. כי מלכות ישראל, המושל עליהם - ממנו יהיה. ולא ימשול אחד מאחיו עליו. וענין שאול היה, כי בעבור שדבר שאלת המלוכה בעת ההיא נתעב אצל הקב"ה, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלוכה, שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה. ולזה רמז הכתוב שאמר [הושע יג, יא] "אתן להם מלך באפי, ואקח בעברתי". לכן מכיוון שנתנו לו [פי' לשאול] שלא ברצונו - לכן לקחו בעברתו, שנהרג הוא ובניו ונפסקה ממנו המלוכה. והיה העונש הזה, מפני ששמואל הנביא שפט ולחם את מלחמותיהם על פי ה', ומושיע אותם, לכן לא היה להם לשאול מלך בימיו, לפיכך לא נתן להם ה' מלכות של קיימא ע"כ.

לאור דברי הרמב"ן מבואר, כי מלכותו של שאול נוסדה מתחילה באופן פגום. כלומר, עם ישראל בדורו חטא חטא חמור כאשר ביקשו משמואל הנביא להמליך עליהם מלך ככל הגויים, מאחר והייתה בכך כפירה בה', ואמירה נחרצת שמאסו בכך שהקב"ה מולך עליהם באמצעות נביאו שמואל, וכדברי הקב"ה לשמואל הנביא [שמואל א' ח, ז] "לא אותך מאסו, כי אותי מאסו ממלוק עליהם". אמנם הקב"ה לא רצה להשיב את פניהם ריקם, לכן ציווה על שמואל להמליך להם מלך. אולם מראש נגזר דינה של מלכות זו שלא תתקיים ולא תאריך ימים, כי לא תתכן הצלחה ביד מלכות כזו שמקורה במאיסת מלכות ה'.

והנה לצורך בחירת מלך כזה צריכים להיות שני תנאים. א - שלא יהיה משבט יהודה. מאחר ומלכות יהודה הובטחה ע"י יעקב אבינו שתתקיים לעולם שנאמר "לא יסור שבט מיהודה". והרי המלך שייבחר כעת בניגוד לרצון הקב"ה - לא תתקיים מלכותו. ב - אדם שהינו הגדול ביותר בדורו, שמיתתו למען כלל ישראל במלחמה, תכפר על חטאם של כל ישראל שביקשו את המלך. והנה באותה תקופה היה אדם אחד שהיה גבוה משכמו ומעלה מעל כל תלמידי החכמים שבדורו והוא שאול, כמבואר במסכת יומא (כב:) על הפסוק "בן שנה שאול במלכו" - אמר רב הונא, כבן שנה שלא טעם חטא. אמר רב יהודה אמר שמואל, מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול - מפני שלא היה בה שום דופי. וכתוב בגמ' במועד קטן (טז:), וכן במדרש תהילים (מזמור ז'): כשם שהכושי משונה בעורו, כך שאול המלך בן שבט בנימין משונה היה לטובה מכל ישראל מחמת מעשיו הטובים. ואמר הקב"ה לדוד - דוד - שירה אתה אומר על מפלתו של שאול? אלמלי אתה שאול (פי' רש"י - שנוולת במזל) והוא דוד (שנוולת במזל, רש"י) - איבדתי כמה דוד מפניו (שהוא צדיק מן, רש"י) ע"כ. ובמדרש תהילים שם הובאו מספר דוגמאות למה שאול היה צדיק וגדול יותר מדוד וע"ש.

גדלותו הנשגבה של שאול המלך

נמצאנו למדים, ששאול המלך היה האדם הגדול ביותר בדורו, צדיק מופלא, ענוותן, ועבד ה' בכל מהותו. והעיד הקב"ה, ששאול היה גדול אפילו מדוד המלך. אלא מפני חטאו של העם שמאסו בה' וביקשו להם מלך, מינה הקב"ה לכתחילה מלך שאין לו את התכונות הראויות למלך, וממילא ודאי שהוא ייכשל במלכותו, ויעשה טעויות מהותיות שיגרמו לבסוף את מיתתו, וע"כ כך תהא מיתתו קרבן כפרה על בני ישראל. ולצורך כך מינה הקב"ה את שאול שהיה משבט בנימין

למלך על ישראל בניגוד לרצונו, ולמרות סירובו הנחרץ לכך, וכדבריו לשמואל הנביא (שמואל א' ט, כא) "הלא בן ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל, ומשפחתי הצעירה מכל משפחות שבטי בנימין - ולמה דברת אלי כדבר הזה?" ומאחר והיה משבט בנימין ולא מיהודה, לכן כשחטא נלקחה המלוכה ממנו ומכל יוצאי חלציו, והגיעה לשבט יהודה בעת מלכות דוד המלך, וכפי הברכה של יעקב אבינו - שלא יסור שבט מיהודה.

לאור האמור ברור, שאם לא היו ממליכים את שאול למלך בעל כורחו, הוא לא היה חוטא כל ימי חייו, והיה נשאר עד סוף ימיו - כתינוק בן שנה שלא חטא ולא טעם טעם חטא מימיו. אולם כיוון שהומלך בעל כורחו כדי לכפר על חטא העם, ומאחר ולא היו לו את התכונות הראויות למלך, לכן נכנע לרצון העם וחמל על אגג וצאנו ולא הרגם בניגוד לציווי ה'. כמו כן למרות ציווי שמואל שיחכה לו שבעה ימים עד שיקריב את העולה, בכל זאת כשראה שהעם בורח ממנו, עבר על דברי הנביא והקריב את העולה. לעומת זאת דוד המלך שהיה משבט יהודה והיו לו תכונות של מלך, כשנצטוו מה' לחכות ולא להילחם בפלישתים עד שיקבל אות משמים כמבואר בשמואל ב (ה, כד-כה) חיכה לאות מה', למרות שהעם לחץ עליו להילחם עם הפלישתים שהתקברו אליהם למרחק של שני מטר בלבד, והיו בסכנת חיים ואע"פ כן חיכה דוד לאות מה', והעדיף למות ולא לעבור על פי ה' למרות הלחץ מהעם - וזוהי תכונה של מלך ה'.

וכמו כן רדיפת שאול את דוד נבעה בגלל הרוח הרעה ששרתה עליו, נמצא שהיה אנוס ברדיפתו, וכן מכיוון ששמע את הנשים שרות: "הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו" וכו' וראה בכך אות למרידה במלכותו, למרות שמעולם לא חשב דוד לעשות כך. ורק חוסר בטחונו של שאול בקיום מלכותו, וחוסר תכונות של מלך שיועד לנתח כראוי מאורע כמו שירת נשים, גרמו לו שלא באשמתו לפרש אותה באופן מסולף, לפיכך הוא לא נענש על רדיפתו לשוא את דוד, כי כאמור הוא היה אנוס למצב שהגיע אליו ושנעשה בניגוד לרצונו, וליכולותיו המולדות.

סיבת התואר - שאול בחיר ה'

נאמר בילקוט שמעוני שמואל א [רמז, קלט-מ] וברד"ק שם [כח, יט] ששמואל הנביא אמר לשאול כשהעלה אותו באוב, שאם הוא ובניו לא ילחמו עם הפלישתים אלא יישארו בביתם - הם יישארו בחיים, אלא שלא יתכפר להם עוון הריגת נוב עיר הכהנים. אולם אם יבוא למלחמה עם בניו - הם אמנם ימותו במלחמה, אולם בזכות זה יתכפר לו עוון הריגת נוב, ויזכה להיכנס לגן עדן עם בניו, ולהיות שם במחיצת שמואל הנביא. ושאל הסכים בשמחה לברוא למלחמה עם בניו ולמות שם לכפרת עונו, ועוון העם שביקש להמליך להם מלך בניגוד לרצון ה'. וממשיך שם המדרש: אמר רבי שמעון בן לקיש, באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: בואו וראו בריה שבראתי בעולמי, למרות שהייתה לשאול אפשרות להישאר בחיים, הוא לוקח עמו למלחמה את כל בניו ושמות על מידת הדין שפוגעת בו ע"כ.

ומבואר בספרים הקדושים, שכוונת ריש לקיש היתה, מכיון שמבואר במדרש רבה בראשית (ה, ה) שכשברא הקב"ה את העולם קטרגו מלאכי השרת שלא יברא את האדם בגלל שיחטאו וימרדו בה', ובאותה שעה הקב"ה לא ענה להם וברא את האדם, ואכן מיליוני אנשים נולדו וחטאו. ואפילו שבמשך הדורות היו צדיקים גדולים כמו האבות הקדו', השבטים, משה ואהרן וכו', עדיין לא היתה כביכול לקב"ה תשובה נאותה להשיב על קטרגו מלאכי השרת הנ"ל. אולם לאחר ששאול המלך קיבל בשמחה את מידת הדין עליו ועל בניו למרות שיכל להישאר בחיים, כעת ענה הקב"ה למלאכים שקטרגו - שהיה כדאי לברוא את העולם ולקיימו עם בני האדם למרות הרשעים שהיו ויהיו בו, כדי שיהיה בו האדם השלם ביותר בבריאה שנקרא - שאול המלך, שהיה בחיר ה' כלומר, נבחר כבחיר היצירה האנושית, וכנזר הבריאה מיום בריאת העולם עד סופו, ואכן רק גדלותו הנשגבה של שאול המלך הצליחה להשתיק את קטרוגם של מלאכי השרת.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

הפרשה המחנכת

ויחי 47

חינוך והגות על פי משנתו של הרש"ד הירש

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

מדוע האריה נבחר להיות מלך החיות

נער צעיר שאל את אחד הרבנים בסעודת בר המצווה שלו, מדוע הסעיף הראשון שבשולחן ערוך ממשיך את הצורך להתגבר בבוקר לעבודה הבורא לאריה. "יתגבר כארי לעבודת הבורא". ביקרתי בגן החיות – אומר הנער, ראיתי את האריה ודווקא הוא היה נראה עצל מאד, בקושי זז ממקומו, הוא אינו דוגמא כלל לעוצמה ולזריזות הנדרשת מהאדם בעבודת הבורא ומדוע איפוא ממשיכים את ההתגברות הנדרשת לאופיו של האריה, אפילו יללתו הכועסת של החתול נשמעת מאיימת יותר מרביצתו של האריה.

האריה אינה החייה הזריזה או האלימה ביותר ביער, אך הנהגתו היא שהוא לא מפחד מהחיות האחרות, דווקא ישיבתו זו, המלכותית, המשרדרת עוצמה, וחוזקו הטבעי – אף שאינו משתמש בכוחו, הם מאפייני המלוכה של האריה.

הכוח להתגבר על היצר הרע, הוא לא לפחד מאף אחד, לא להתפעל מהמלעגים עליו – כפי שממשיך השולחן ערוך בתחילת חלק אורח חיים. זה הוא כוחו של האריה שאינו פוחד ומלכותו ניתנת לו מתוקף אופיו זה, כך צריך לנהוג האדם בחייו על פי התורה והמצוות, לחיות עם עוצמה פנימית שאינה מניחה לכוחות אחרים להפריע לאדם בעבודתו. כך הסביר הרב לנער הבר מצווה.

יהודה – המלך והמנהיג

יהודה נבחר למלכות – בברכת יעקב לבניו כאשר הוא אוסף אותם לפני פטירתו ומוסר להם "את אשר יקרה אתכם באחרית הימים", יעקב מברך, מגדיר את מהותם של השבטים ואת תפקידם, וגם מנסה לגלות את אשר יקרה באחרית הימים.

לא את ראובן ולא את שמעון ולוי ממנה יעקב לתפקיד המלך, כי אם את יהודה, ופרשני התורה מאריכים לבאר את יתרונותיו של יהודה על פני אחיו הגדולים יותר ומדוע לא זכו הם למלכות ולהנהגה.

מה מיוחד כל כך באופיו של יהודה – שמכשיר אותו לתפקיד המלך והמנהיג, יותר מראובן הבכור ומשמעון ולוי האחים שהוכיחו את עצמם היטב במלחמה ניצחת נגד האויב – שכם וחמור וכל תושבי עירם, ולבשו רוח קנאות להשמיד ללא פשרות את האויב שנקרה בדרכם וביזה את אחותם.

מלך, מנהיג, מנהל, אמור להיות תקיף, או אנושי? רחום, או בלתי מתפשר?

מה הוא מקומו של היחיד ביחס לכלל בעיני המנהל והמנהיג? האם היחיד אמור לעיתים לשלם מחיר לטובת הכלל – כפי שנוהגים מנהלים ומנהיגים לחשוב?

כיצד אנו יכולים ללמוד מתוך בחירתו של יעקב את יהודה למלכות, כיצד ראה אבי האומה את הדרך הנכונה למלכות ולהנהגה של העם הנבחר.

להוביל, להנהיג, לנהל

אגרסיביות ואלימות, הם אינם סימן למנהיגות ולניהול נכון, כי אם להפך – הדבר מעיד על חולשה וחוסר מוכנות ובשלות להנהגה, התנהגות אלימה מעידה על חוסר אונים או על כוח חלש שיש להחציץ אותו כדי ליצור רושם כאילו מדובר באמת בכוח אמיתי.

יש מנהל שעונה על כל שאלה – לא!

זה לא מנהל תקיף, זה מנהל חלש, שאינו יודע לקחת אחריות ולשאוב את כוחו מתוך מתן האפשרות וההובלה, כי אם מתוך אגו עצמי חריג ומוקצן, רוע לב והבעת עמדה תקיפה – על ידי ניצול סמכויותיו כדי להגיד 'לא'.

מנהל עוצמתי, הוא זה שמאפשר, שמכיל, שנותן לעובדיו ולכפופים אליו לגיטימציה להוביל ולשנות, לחדש ולהתקדם, הוא אומר 'כן' יותר פעמים מה'לא', הוא עם הרגל על דושת הנסיעה ולא על דושת הבלימה. בדיוק כפי שכוח דהיתרא עדיף, כי הכתפיים

הרחבות של כוח דהיתרא הוא סימן לגדלות ולסמכות גבוהה שיש ביכולתה לפסוק.

מנהל עוצמתי הוא זה שבאמצעות מבט פניו, העובד או התלמיד מבינים שרוחו אינה נוחה מפעולה מסוימת, ובוה 'נגמר הסיפור'. למנהל אמיתי אין צורך בהרמת הקול או בצעקות וברדיפה חתרנית אחר עובדיו או הנתונים תחתיו. למנהל העוצמתי יש מבט 'שבע רצון' שכולם מייחלים לו, ויש מבט 'מאוכזב' שכולם פוחדים ומנסים להימנע ממנו יותר משהם מפחדים מצעקה או מהליך אלים מילולית או פיזית. מנהל שמתנהג באלימות מילולית או ניהולית כלפי הכפופים לו, הוא אינו מנהל כי אם איש גס רוח שנקלע בטעות לתפקיד ניהולי.

גור – ואריה

כאשר יעקב סוקר את בניו כדי למצוא את המוכשר שבהם והמתאים ביותר להנהגה, ואחרי שכבר פסל את ראובן ואת שמעון ולוי, הנה נחה עינו על יהודה והוא קורא – אתה האיש, אתה הנבחר, אתה מאחד בקרבך את הסגולות הדרושות, החסרות לראובן מצד אחד ולשמעון ולוי מהצד השני, המנוגד.

'ידך בערף אויבך', לא באמצעות חרבך, אלא באמצעות כוחך הטבעי תטיל את מוראה על אויבך, והם יפנו לך עורף ולא יעזו להתקיף אותך, הם יהיו שמחים בלבם אם רק תניח להם ותעזוב אותם לנפשם וכלפי פנים תעמוד בעליונות אצילה, עד שאחיד ייכנעו לך מרצון.

אתה יהודה, מאחד בקרבך את אומץ הלב של הנוער 'גור', ואת ישוב הדעת של הזיקנה 'אריה', אינך חפץ במלחמה ואלימות לשם עצמם, אינך צבוע וזאב, אתה ארי, ונעלה על רצח שפל לשם שוד. כוח יהודה איננו בשאון מלחמה וקרב, לא העוז המתלקח, המטיל את מוראו בשעת סכנה ורק לאחר מכן הוא דועך. לא זה המאפיין אותו, אלא גם בשעה שהוא נח, הרי הוא נשאר אריה, הוא יטיל את מוראו גם בשעת מנוחה, וכך יעניק בטחון כלפי חוץ, ובהנהגתו יובטח השלום שיאפשר את ההתפתחות היעודה בפנים.

אבן יסוד להנהגת עם ישראל

עם הנחת אבן הפינה של עם ישראל, מטיל יעקב אבינו כמסר שאינו משתמע לשתי פנים – בפני השבטים – את חוסר ההסכמה על כל התפרצות הפוגעת במוסר ומשפט, ולו גם נעשתה לטובת הכלל. מדינות ואומות וגם ארגונים ושבטים וקהילות, סבורים לאורך ההיסטוריה, כי טובות הכלל מקדשות את הכל. עורמה ואלימות – שבחיי הפרט עונשם בוז ותליה, הרי אם רק נעשו לטובתה המדומה של המדינה או של השבט, הארגון או הקהילה, יש לתת את שכרם

בכתר אורחי זור דפנה. בעיניהם, חוק המוסר כוחו יפה רק בחיי הפרט, ואילו מדיניות ודיפלומטיה מכירות רק בחוק האינטרסים. וכאשר האינטרס הכללי הוא להשמיד להרוג ולאבד, אין זה בעיניהם אלא כקליפת השום.

אך צוואת היסוד של עם ישראל מטילה קללה על ערמה ואלימות שנעשו למען המטרה הצודקת ביותר של טובת הכלל, היא מנציחה את התורה כי גם בחיי הכלל ולמען הכלל יש לטהר לא רק את המטרות – אלא גם את הדרכים והתחבולות.

הנה יעקב חוזה את המשיח, והיאך הוא רואה אותו? את גואל האנושות, את מכניע העמים, הוא רואה אותו לא רכוב על סוס אלא רכוב על 'בן אתון'. החמור הוא בהמת משא, והוא מייצג תמיד את עושר השלום ומשא הפרנסה והחיים, בניגוד לסוס המייצג את הכוח המלחמתי. ולכך יצא החמור מכלל הבהמות הטמאות, כדי לסמל במצות פטר חמור (שמות יג, ג) את קדושת כל הרכוש המיטלטל. בצעדי השקט ובטח, ישא החמור את האדם ורכושו, כך גם מלכות ישראל לא תמצא את ביטויה בסוסים, למלך ישראל נאסר להרבות סוס.

כמה מתאים הדבר, שמצות מינוי מלך חלה רק לאחר ירושה וישיבה' (עיין סנהדרין כ"ב) ועיקר בחירתו איננה אפוא למטרות מלחמתיות, אלא למטרות שלום, אחווה, וחיוק האומה בדרך החיובית. בזה היה כנראה גם חטא העם בימי שמואל, כי הם דרשו מלך להגנת הארץ, כדברי תוכחתו של שמואל 'ותראו כי נחש מלך בני עמון בא עליכם ותאמרו לי לא כי מלך ימלוך עלינו וה' אלוהיכם מלכם' (שמואל א' יב, יב) לפיכך מופיע כאן המלך, העתיד לגאול את ישראל והאנושות, והנה הוא רכוב על 'עירה, בני אתנו'.

ביהודה מצא יעקב את אשר ביקש, את מנהיג עם ישראל ונושא תעודתו עד לדור אחרון, ברכתו של יעקב ליהודה היא הראשונה המדברת עם העם כולו ועל העתיד ואחרית הימים, ברכתו של יהודה היא אופטימית ומלאה ברוח חיובית על הנהגת עם ישראל לאורך הדורות – עדי תבוא הגאולה כאשר הגואל רכוב על עירה בני אתנו.

לאחר ברכת יהודה והקורה אותם באחרית הימים, עתה עובר יעקב אל שאר הבנים ובקווים קצרים יצייר את תרומתו המיוחדת של כל אחד מהם לעם העתיד להיווצר, פאזל מרהיב של השלמת כל יחיד את הכלל כולו, ורק ביוסף ישוב אל נקודת הברכה של השלימות 'בן פורת יוסף'.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת ויחי תשפ"א • גליון ת"י

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

משום מזיק.

אבל באמת בנידון דידן אינו כן, דלא שייך לומר שהוא אנוס שהרי הכא איירי שידוע דהוי ספק, אלא שנכנס להספק מפאת הפיקוח נפש, והיינו דמספק חייב לשבור את הדבר הספק מזיק כיון שזה ספק סכנת נפשות, נמצא דאין כאן אונס על טעות זו שהרי היה ספק השקול, ואם כן דמי לכל מציל עצמו בממון חבירו וחייב לשלם.

ג. שבר דלת כדי לברוח מדליקה

הנה נמצא לפי דברי הש"ך, שהנמצא בבית חבירו ופרצה אש, ושובר הדלת כדי לברוח החוצה, חייב לשלם על הדלת, אע"פ שאין ברירה אחרת להציל עצמו.

ואף אם הדלת היה בלאו הכי נשרפת, מכל מקום דמי להיכא דאדם זרק חץ על כלי ובא אחר ושברו במקל דחייב, [וכמו כן בבא הוא עצמו ושברו], אך כל זה כשאפשר להציל את הדלת על ידי הדחק, דאם לא כן הוה זוטו של ים.

ב. רודף אחר הרודף

הנה איתא בגמרא בבא קמא (ק"ז ב') וסנהדרין (ע"ד א') שחכמים תיקנו במי שהיה רודף אחר רודף להצילו, ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם, שפטור מתשלומין. ולא מן הדין אלא מתקנת חכמים, שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף.

שמעינן שהמציל את חבירו ומפסיד נכסים שלו או של אדם אחר, פטור מתקנת חכמים, ואם כן הכי נמי נימא בנידון דידן שמכיון שהתכוין להציל מסכנת נפשות, אם כן פטור מלשלם.

א. מציל עצמו

אך כל זה רק במציל את חבירו, אבל לכאורה במציל את עצמו לא פטרינן, דטעמא דפטור שאם יתחייב ימנע ולא יציל, משא"כ לגבי עצמו לא חיישינן שלא יציל את עצמו.

ב. מציל גם עצמו וגם אחרים

ואף אם מציל גם חבירו וגם עצמו, לכאורה גם בזה לא פטרינן, דהרי לטעמא הנ"ל דלגבי עצמו לא חיישינן שלא יציל את עצמו, אם כן אף במציל שניהם, וכן לכאורה משמע מסוגיא דדוד המלך (בבא קמא ס' ב'). ואם כן בנידון דידן לכאורה יש לחייב.

אך בנתיבות המשפט (סי' ש"מ ס"ק ו') כתב דמכל מקום בכהאי גוונא פטור, דמשום שיש בו גם כן הצלת עצמו לא גרע. [וקשה מסוגיא הנ"ל].

ג. מציל רק אחרים

אמנם באופן שכל הא דחש מהפלאפון היה רק מפאת הנהג ואנשים אחרים, אבל לעצמו לא היה סכנה, אם כן יותר יש לפטור.

ג. להראות ממון חבירו

הנה יש לדון דפטור, דלא דמי למציל עצמו בממון חבירו, דהרי הכא גוף החפץ שהזיק הוא גורם הנזק:

חשבתם עלי רעה

ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב (נ' כ')

כתב באור החיים, דהרי זה דומה למתכוין להשקות לחבירו כוס של סם המות, והשקהו כוס יין, שאינו מתחייב כלום אלא פטור וחכאי גם בדיני שמים. שמעינן שאם למעשה הטיב עם השני ליכא עבירה כלל.

ויש לדון מהו באופן הפוך, במתכוין להטיב ובאמת יצא ממנו היזק:

הנה עובדא הוה באדם שחשש שמא הפלאפון פצצה והזיקו, ואחר כך נתברר שאינו פצצה, והפלאפון היה שייך לחבירו. האם המזיק חייב לשלם על הפלאפון.

וכעין זה יש לעיין במי שראה חפץ חשוד ויש ספק שקול שהחפץ יכול להרוג נפשות, וזרקו למרחק ובוזה שברו, ואחר כך נתברר שלא היה בחפץ שום דבר שיכול הזיק, האם חייב לשלם לבעליו. והנה שמעתי ששאלו לחכמי הזמן ופטורוהו. והנה יש לדון לפוטרו מכמה טעמי:

א. היה אנוס להזיקו

הנה יש לדון לפוטרו מחמת אונס, דהרי היה מוכרח להזיקו מחמת ספק סכנת נפשות. אמנם לכאורה מה ש"ך מבואר לא כך:

א. מציל עצמו בממון חבירו

הנה לכאורה לא מצינו לפוטרו מפאת אונס, דאע"ג דמחוייב לעשות כן, הא חזינן דהמציל עצמו בממון חבירו חייב לשלם, וביאר בש"ך (ח"ו"מ סי' שצ"ח ס"ק ב') דאע"ג דלדעת תוספות (בבא קמא כ"ז ב' ד"ה ושמאל) אונס גמור פטור, מכל מקום היינו דוקא כשהמזיק אינו יודע שמזיק, משא"כ הכא הרי יודע שמזיק, ואם כן אי אפשר לפוטרו.

והיינו כיון שאין הדבר בעצמותו מזיק אלא רק שעל ידי זה ניצל, אם כן אין חבירו חייב להפסיד וצריך המציל עצמו לשלם לו.

ונהי דאם באמת החפץ היה מזיק פשיטא דפטור עליו, אבל השתא דאשתכח דאינו מזיק, אם כן היאך נפטרו.

ב. בסובר שודאי פטור מלשלם

אך יש לדון דבנידון דידן באמת פטור, דלא דמי למציל עצמו בממון חבירו, דהרי התם יודע שהוא חייב לשלם כי חבירו אינו צריך להפסיד, אלא שאנוס על המעשה אבל הרי צריך לשלם.

משא"כ כאן לפי דעתו הוא פטור מלשלם, דהרי אם היא פצצה הוא פטור, בזה יש לעיין האם גם כן יתחייב כשנודע שאינו מזיק דאכתי דמי לדברי הש"ך, או דילמא הכא שאני דהוי אנוס גמור, דהרי לפי סברתו פטור מלשלם, ודמי למי שסובר שהדבר הפקר והזיקו דפטור, וכמו שמצאנו (בבא קמא ק"ב א') בהניח אביהם פרה שאולה, והבנים סברו שזה היה של אביהם ושחטו הפרה, שפטורים מלשלם להמשאיל

פטור מהא דאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, ולא דחו מפאת שהשני אשם, חזינן דפליגי תוספות על הרמב"ן, ואם כן תועיל תפיסה מיהת.

[והעירוי דהנה לא תיקשי על תוספות מכל המשנה, דזה רק בבהמה ולא באדם כדאמרין בפרק המניח, וכן הרמב"ן לא הזכיר כל המשנה, והנה תוספות כתבו דהחילוק בין אדם לבהמה דבאדם בהיה מזיד היה חייב, ומעתה בנידון דידן דגם כשיודע יש כאן זימן הנזק מהשני, אם כן יש לומר דדמי לבהמה, וצריך עיון].

חשב שהחתול הוא סכנה

הנה איתא בגמרא בבא קמא (פ' ב') עובדא בשונרא חיורא שחתך יד של תינוק, ונפק רב ודרש, שחתול חיורא מותר להורגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השבת אבידה לבעלים.

וכתב מהרש"ל בים של שלמה (בבא קמא פרק ז' סע' ל"ז) שכל המפרשים לא הביאו האי דינא דחתול, דהאידנא אין הדין כן ואסור להורגו, לפי שלא מצוי בינינו שהחתול יהא סכנה.

אך כתב דמכל מקום אם בזמן הזה הרג אדם חתול חיורא של חבירו, שחשב שהוא סכנה ולא ידע שנשתנה הדין מזמן הגמרא, אין לחייבו ממון מספיקא, מאחר שהוא עשה משום סכנת נפש וסבר שמותר להורגו. [ומכל מקום יקבל עליו שבועת היסט שלכך כיון, ויפטור].

[וכל זה דוקא אם נתכוין להציל, אבל אם נתכוין להכעיס ולהקניט חבירו חייב לשלם כמו שאר מזיק ממון חבירו].

חזינן מדברי מהרש"ל, דבגוונא שהרג החתול משום שסבר שהחתול מזיק, אע"פ שבאמת זה לא מזיק, פטור מלשלם, והשתא תיקשי מאי שנא מדברי הש"ך (סי' שע"ח ס"ק ב') שהבאנו לעיל, לענין מי שחשב שדבר פלוני מזיק ונתברר שאינו מזיק, דמבואר בש"ך דהוי מציל עצמו בממון חבירו וחייב, אע"פ שהוא אנוס גמור, שהרי מכל מקום יודע מה שהוא עושה. והכי נמי הרי סבר להציל עצמו בהחתול של השני, ואם כן אמאי פטור מלשלם.

ויש ליישב בג' דרכים:

תירוץ א' - דדעתו שהוא מזיק

חדא, דחילוקא איכא בין מציל עצמו בדבר שאינו מזיק, שבה חייב, וזה גוונא דהש"ך, ובין היכא דדעתו שהדבר שמזיק הוא בעצמו המזיק, שבה פטור, וזה גוונא דמהרש"ל.

א. הורג גוף המזיק

הנה לכאורה טעמא דמילתא, דבשלמא בדינא דהש"ך מציל עצמו בדבר אחר שאינו מזיק, ואם כן אין חבירו חייב להפסיד ממון וצריך המציל לשלם לו, משא"כ בדינא דמהרש"ל שמציל עצמו בגוף דבר המזיק, אם כן חשיב אנוס גמור, דכיון שהורג גוף המזיק לפי מחשבתו, לא הוה בכלל מציל עצמו בממון חבירו, ואע"פ שאם היה שובר דבר אחר כדי להניצל מן החתול, כגון שובר דלת שהחתול יברח, יהא חייב, הכא שהרג החתול עצמו יהא פטור.

אבל הדבר צריך עיון היאך שייך לקרותו אנוס גמור כיון שטעה בדברי הפוסקים ולא ידע דדינא דגמרא לא שייך האידנא.

ב. גם לענין נידון דחפץ חשוד

הנה לדרך זו, בנידון הנ"ל שחשב דהוי חפץ חשוד והזיקו, יהא פטור, כיון דלפי מחשבתו הוא דבר המזיק בעצמותו.

אך עדיין יש לחלק קצת, דבגוונא דמהרש"ל פטור מכיון שאין לו ספיקות וחושב שהוא ודאי מזיק, משא"כ בנידון הנ"ל יש לו ספיקות, דהרי אינו ברור לו דהוי חפץ שיכול להזיק, אך מכל מקום יש לומר דדמי אהדדי.

ג. מציל חבירו בממון שלו

הנה למה שכתבנו בשובר דלת כדי שהחתול יברח, דחייב לשלם על הדלת, מכיון דמציל עצמו בממון חבירו, מעתה יש לעיין אם החתול היה מזיק גם את בעל הדלת, דנמצא דמציל בממון של הניצל, דיש לומר דבזה פטור, ולא עיינית בזה.

הנה אם מצא פצצה ופיצצה אותו כדי להציל אנשים ושובר את

א. הראה ממון חבירו

הנה איתא בהפוסקים (שי"ך חו"מ סי' שפ"ח ס"ק כ"ב) דאם אנסוהו שאם לא יראה ממון של חבירו, יטלו ממנו ממון, אם הראה ממון חבירו פטור מלשלם, דהרי דוקא במציל עצמו בממון חבירו חייב, אבל באונסין אותו על ממון פלוני ורק אם לא יראהו יטלו ממון, הלא אין האנס רוצה בממונו, ואינו גוזלו אלא רק בשביל שלא הראה לו ממון חבירו, לכן פטור.

מעתה העירוי שאם בדין הנ"ל פטור מלשלם, וטעמא משום דחפץ זה גורם הנזק, אם כן הוא הדין באומר לו שישרוף החפץ ואם לא יהרגוהו, דמאי שנא, ואם כן הכי נמי בנידון דידן שמאבד החפץ מחמת החשש שיזיקו, פטור מלשלם, מכיון דחפץ זה גורם החשש סכנה.

ב. נתרפא או שמאיימים שיהרגוהו

הנה כעין הנ"ל מצאנו באור שמח (פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ו) שכתב לחלק בין חולה שנתרפא באחת מג' עבירות חמורות, דהתם חייב מיתה, דהרי החולי הבאה אליו הוא בלא סיבת שום דבר, רק מציל עצמו על ידי האי עבירה, ובין היכא דאומרים לו שאם לא יעבור על אחד מג' עבירות חמורות יהרגוהו, דאינו חייב מיתה, דהרי אינו רק מציל עצמו על ידי העבירה, אלא גוף העבירה הוא סיבת הסכנה, דאם לא יעבור על העבירה אם כן יהרגוהו.

והביא להאי הילכתא הנ"ל דמוסר דתליא אם מציל עצמו או שאנסוהו על חפץ פלוני.

ג. אגלאי דאינו מזיק

אך אכתי צריך תלמוד, דהכא הא אגלאי דאינו כן ואין חפץ זה כלל מזיק, ודמי למי שחשב שאמרים לו שיראה להאנסים ממון חבירו, ואם לא יהרגוהו, ובאמת אינו כן וידע מתחילה שהוא ספק.

אמנם אולי לא שנא ובאמת יהא פטור דספיקת החפץ מזיקתו מספק.

ד. הניזק אשם

תו יש לעיין לפטור את המזיק אף שנתברר שאין כאן היזק, מכיון דהשני אשם בהא שהשאר החפץ במקום שאנשים יכולים לחשוד שהוא מזיק. נמצא דיש כאן כל המשנה מפאת זה שעזב את הפלאפון, וכל המשנה ובא אחר ושינה פטור.

א. הניזק אשם

הנה איתא בגמרא בבא קמא (כ"ז ב') המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור, ומקשינן בגמרא אמאי פטור, איבעי ליה לעיוני ומיזל, ומתריצין (בתירוץ אחד) שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים.

וכתב ברמב"ן (בבא מציעא פ"ב ב') דאע"פ דאנוס גמור נמי חייב בניזקין, הא דפטור מפאת דאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, היינו משום דהניזק אשם שהשאר כדו ברשות הרבים, ואם כן הכי נמי בכהאי גוונא שהשאר הבעלים החפץ החשוד.

ב. רשאי למיעבד הכי

וכי תימא שאינו אשם דהרי רשאי למיעבד הכי ולהשאר חפצו ברשותו אע"פ שאנשים יכולים לחשוש שהוא חפץ חשוד.

אך הרי בדינא דאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים דפטורים, בפשוטו היינו אף כשבעל הכד לא עשה שלא כדן, כגון שרוח שאינה מצויה הביאה החפץ. וכן אדם ישן דפטור כאשר החפץ בא אצלו, וביאר הרמב"ן דהיינו משום שהניזק אשם, היינו אפילו כשאדם שלישי הביא החפץ.

וכן דינא דכל המשנה ובא אחר ושינה דפטור, אף אם אדם שלישי הניח הכלי, דחזינן דהקשו קמאי (שיטה מקובצת בבא קמא כ"א א' בשם רבינו אפרים) למה לי קרא שפטור שן ברשות הרבים, תיפוק ליה דהרי הבעלים שינו בהא שהניחו פירותיהם ברשות הרבים, ואם כן יהא פטור מפאת כל המשנה ובא אחר ושינה, ותיקשי הא נפקא מינה בכהאי גוונא שאדם שלישי הניח פירותיו ברשות הרבים, אלא על כרחך חזינן דמחמת האי כללא דכל המשנה פטרינן גם באדם שלישי שהניחו שם.

ג. תעיל תפיסה

אך הא חזינן דתוספות (בבא קמא כ"ז ב') הביאו הראיה דאנוס גמור

תקנתא, ואע"פ שנתברר שאינו מזיק, מכל מקום איתא להאי תקנתא, משא"כ בגוונא דהש"ך דאירי במציל עצמו.

א. מציל בנו בממון חבירו

אך גם תירוץ זה לא ברירא, דהנה יש לעיין במציל בנו התינוק בממון חבירו, האם פטור מלשלם, דילמא הוה ליה כמציל עצמו, והרי במציל עצמו ליתא להאי תקנת חכמים לפוטרו, מכיון דלא חיישינן שלא יציל את עצמו.

והרי לכאורה איירי האי דינא דחתול גם כשהורג החתול כדי להציל בנו התינוק, ולהאמור אמאי פטור, הרי בהא ליתא להתקנת חכמים. אבל לא תיקשי, דהרי לא אשכחן חילוק בין אם הנרדף בן שלו, לבין אם הנרדף הוא אדם אחר, והרי משמע דמי שרודף אחר בנו הקטן והאב הזיק כלים להרוג הרודף יהא האב פטור.

ב. מציל גם אחרים וגם עצמו

תו צריך עיון לפרש כן דברי מהרש"ל, דהרי מנא לן דהאי שונרא חירותא אינה מזקת גדולים, ואם הוא מזיק גם לגדולים הרי הוה מציל עצמו וחייב לשלם, דבמציל עצמו ליכא להתקנת חכמים.

אמנם הראוני דכתב בנתיבות המשפט (סי' ש"מ ס"ק ו') דאם מציל אחרים, יהא פטור מחמת התקנת חכמים, אע"פ שמציל גם עצמו.

אך יקשה על זה מסוגיא דדוד המלך בפרק הכונס (בבא קמא ס' ב'), דמבואר התם דמציל עצמו בממון חבירו חייב, אע"פ שמציל גם אחרים, מכל מקום מכיון שגם מציל עצמו חייב לשלם, והעירו ליישב דברי הנתיבות המפשט דיש לומר דאיירי התם קודם התקנת חכמים שפטור חכמים בהרדף אחר הרודף ששבר את הכלים. תו העירו לדברי הראב"ד (פרק הגוזל ומאכיל) דמשמע דמוקי סוגיין דהכונס לאחר תקנתא.

סתירה במהרש"ל

הנה כתב מהרש"ל (יום של שלמה, בבא קמא פרק המניח ס"י כ"ז) דמי שחשב שחבירו עושה איסור וחבל בו לאפרושי מאיסורא, באופן שהיה רשאי לעשות כן אם חבירו באמת עשה איסור, ונתברר שטעה ובאמת חבירו לא עשה איסור, חייב לשלם, דאדם מועד לעולם אפילו שוגג. ולכאורה קשה מאי שנא מהא שכתב מהרש"ל לענין החתול, שאם נתברר שהיה אסור להורגו, פטור לשלם.

א. לאור ג' דרכים הנ"ל

הנה לדרך הב' אתי שפיר, דשאני לענין החתול שפטור מכיון דאינו ברור שלא יזיק, אבל לדרך הא' והג' יהא קשה. ואולי לדרך הא' הפטור דוקא בחפץ שהוא מזיק, ולא בסיבות אחרות להיתר, כגון לאפרושי מאיסורא. אבל צריך עיון אם מפלגין בזה.

ב. היה צריך לברר יותר

עוד יש לחלק דכדי לאפרושי מאיסורא היה חייב יותר לברר, ולא דמי לדינא דהחתול שלפי דעתו חייב מיד להורגו כדי שלא יזיקו.

והרי במהרש"ל (שם בפרק המניח) כתב דאיכא גווי' (הבאנו באות הבאה) דפטורים מכיון דהוה אונס גמור דאין אדם נתפס על צערו, משמע דבשאר גווי' אינו כל כך אונס.

ג. פטור כשלא היה יכול להתאפק

הנה כתב מהרש"ל (שם בפרק המניח) דאיכא גווי' שפטורים מכיון דהוה אונס גמור, והוא באופן שאשה רואה שאדם מכה את בעלה, או בן רואה שאדם מכה את אביו, והיה מותר להכותם בדין, רק האשה או הבן לא ידעו שזה בדין והכו את המכה כדי להציל אותו, פשיטא שפטורים דהוה אונס ממש מאחר שלא ידעו מהו הסיבה שמכים אותו, והיאך תעמוד בצער נפשם להתאפק, וגם זה המכה לא היה לו להכותו בפני אשתו או בנו.

מעתה הקשו מאי שנא דברי מהרש"ל הנ"ל מדברי הש"ך (ח"י ס"י שעי' ס"ק ב') שהבאנו לעיל שמציל עצמו בממון חבירו חייב, הרי בשניהם יודע מה שעושה, ונימא גם בש"ך אין אדם נתפס על צערו.

ויש לחלק, דבגוונא דמהרש"ל לפי דעתו מותר לו להכות כדי להציל הבעל או האב ויהא פטור מתשלומין, והלכך האי אונס פוטרו, משא"כ בגוונא דהש"ך יודע מתחילה שיהא חייב לשלם דאין חבירו צריך להפסיד ממון בשביל הצלתו דאדרבה שהניצול ישלם.

הבתים הסמוכים, לכאורה חייב לשלם עליהם כיון שמציל גם את עצמו, וכמו בכל מציל עצמו בממון חבירו, אך אם הבתים היו ניזוקים גם מהפצצה, יש לומר דפטור וכמו שהסתפקנו לעיל, וכן היכא דבלאו הכי היו מפוצצים את הפצצה אם כן הוה ליה כזוטו של ים.

תירוץ ב' - אין הולכין אחר הרוב

דרך ב' יש לומר בדעת מהרש"ל, דטעמא דמילתא דאם הרג פטור, דגם להפוסקים דהאידינא אין החתול החיוורא מזיק, היינו דרובם אינם מזיקים, וכמו שכתב במהרש"ל דאינו מצוי, אך מכל מקום מיעוטא איכא, והלכך פטור דילמא חתול הזה הוה מן המיעוט ואין הולכין בממון אחר הרוב.

ואם כן אין דברי מהרש"ל ענין לדברי הש"ך, ולא נחלק בין מזיק דבר שאינו מזיק בעצמותו כגוונא דהש"ך, ובין דבר שלפי מחשבתו היה מזיק בעצמותו, דהרי טעמא דמהרש"ל דאמרין דבאמת דילמא מזיק והיה ראוי להמיתו.

א. נתכוין להקניט

אך יקשה על דרך זו, דהא אסיק מהרש"ל דאם נתכוין להקניט את חבירו, חייב לשלם, ואם טעמא דמהרש"ל דחיישינן למיעוטא שהדבר בעצמו מזיק, מה איכפת לן שנתכוין להזיק את חבירו.

ב. הכל תליא בכוונה

אך באמת אשכחן בספר חפץ חיים (כלל ט' מהל' רכילות בהג"ה על במ"ח ס"ק כ"ח) שכתב דההיתר לספר לשון הרע כאשר הוא לתועלת, היינו דוקא באופן שכונת המספר שיהא לתועלת, אך אם נתכוין להרע לחבירו שמספר עליו את הלשון הרע, אין היתר בגלל שמציל אחר. [ויתחייב אם כן לעבוד על עצמו לתקן מדותיו שלא יתכוון להרע, ואז יוכל לספר הלשון הרע כדי להציל להשני].

ובחפץ חיים הביא ראייה מדברי הסמ"ע (ח"י ס"י תכ"א ס"ק כ"ח) דאם אדם רוצה להכות חבירו, רשאים למונעו על ידי שמכים בו, אך כתב בסמ"ע דאם כונת המכה השני אינו להציל את המוכה מהמכה הראשון, אלא כונתו מצד שנאה לחבול במכה הראשון, חייב לשלם, דמכיון שכונתו מצד שנאה, אינו נפטר במה שהוא מציל על ידי זה את חבירו. ואם כן חזינן חידושה רבתא, דהכל תליא בכוונה.

[ואם כונתו לתרווייהו גם להזיק וגם לתועלת, לכאורה בזה שרי, ועיין בנתיבות המשפט (סי' ש"מ ס"ק יו').]

מעתה שוב אתי שפיר דברי מהרש"ל לפי הדרך הב' הנ"ל, ולא תיקשי אמאי באופן שכונתו להקניט חייב לשלם, דהרי באמת כשכונתו להרע להשני אינו נפטר מחמת הא שגם כן מציל. אך צריך עיון אם זו כונת מהרש"ל דלא פירש כל זאת.

ג. לחלק בין מזיק לעבירה

בעיקר דינא דהסמ"ע, הנה חזינן דדן בלימודי השם (לימוד ר"ג) במי שחילל שבת במזיד ואחר כך נמצא שהאי חילול שבת הציל אדם ממות, אם על ידי זה יפטר המחלל שבת ממיתה, ואייתי שם דיש לומר דיהא פטור, [עיין שם באורך], ואם כן אמאי כתב בסמ"ע לענין חיוב תשלומין דחייב.

ויש לחלק בין חיוב ממון של מזיק ובין עונש על עבירה.

ד. מסברא צריך עיון גדול

אך נמצא דלדברי הסמ"ע אם הזיק חפץ של חבירו שהיה מיועד להזיק אחרים, כגון חרב שמצוה להשמידה לעולם, ואיהו הזיק את החרב לא מחמת סיבה זו, כגון שנפל מהגג ברוח שאינה מצויה והזיק את החרב, דיהא חייב לשלם. ומסברא הדבר צריך עיון גדול.

תירוץ ג' - מזיק רק תינוקות

דרך ג' יש לומר, דהנה מציל חבירו בממון חבירו פטור מלשלם, כמו דחזינן (בבא קמא ק"ז ב', סנהדרין ע"ד א') דמי שרודף אחר הרודף כדי להציל הנרדף, פטור על הכלים, ולא מן הדין אלא מתקנת חכמים שאם לא כן שום אדם לא יציל את חבירו, ואם כן נימא דהאי חתול מזיק רק תינוקות, [א"ה. דהוה האופן המוזכר בהדיא בגמרא בבא קמא פ' ב'], נמצא שהורג החתול כדי להציל אחרים, ואם כן פטור מלשלם מחמת האי

עניני שבת

ג. מקצת החפץ

הנה העירו דטלטול הדלת לחודא אמאי יש לאסור משום טלטול מוקצה, הא הוי רק מקצת החפץ אבל אינו מטלטל את כל החפץ, אך הא גם מקצת חפץ אסור לטלטל, דהרי חזינן (משנה בשבת קנ"א ב') דאסור לסגור עיניו של מת מפאת טלטול מוקצה.

מפתח של בנין בעיר אחרת

הנה יש לדון במפתח של בנין שהוא בעיר אחרת מחוץ לתחום, האם המפתח נעשה בסיס:

א. פירות מעשר שני

הנה פירות של מעשר שני חוץ לירושלים, הויין מוקצה כשהם מחוץ לתחום של ירושלים, אע"פ שיכולים לאוכלם בירושלים, ואם כן הכי נמי נימא לענין מפתח של בנין בעיר אחרת שהוא מחוץ לתחום. אלא הנידון דדילמא כלי שאני. ומכל מקום כלי שתחת הפירות מעשר שני מחוץ לירושלים נעשה בסיס, ולא נימא דיכולים להשתמש בו בירושלים, דהכלי הוה כדין הפירות.

ב. באו מחוץ לתחום

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תקט"ו ס"ה) דדברים שבאו מחוץ לתחום היכא דלא חשב עליהם הוי מוקצה לכולם, ומשמע אף בכלי. [וכן בהובא כלי באיסור מחוץ לתחום, לדעת כל בני ישראל שם, דלא יהא שריונתא דמותר לישאל אחר]. ויש לומר דשאני התם דהוה מוקצה לכל השימושים, ולא דמי לכלי שמלאכתו לאיסור דיכול לפצח בו אגוזים. אך באמת אם מעלת כלי מהניא היכא דיכול לשמש במקומו, אם כן לכאורה היה מהני גם כאן, אף אם כאן יהא אסורים כל השימושים.

ג. אין כאן בהמות לשחוט

הנה האי נידון דמפתח משכחת לה בכמה גווני, כגון סכין שחיטה ביום טוב ואין כאן בהמות ועופות לשחוט רק מחוץ לתחום, וכן סיר לבישול ביום טוב ואין אש ואי אפשר להדליק אש רק על ידי מוליד. ובכל זה הנידון דהוה מלאכתו להיתר רק כאן אין מה לעשות, והלכך מהדך דחוץ לתחום יש לדון לחלק דהכא יש כאן לעשות שימוש אבל מופקע מחמת איסור, ואנכי לא אדע כי טחו עיני מראות בחכמה.

ד. כלי שאסור בהנאה

בתהלה לדוד דן בכלי שאסרו בהנאה לכל השימושים אם מותר לצורך מקומו.

ה. בית שנפחת

הנה איתא במשנה בבבא (ל"א ב') בית שהוא מלא פירות, ונפחת הבית על ידי שנפצה בו פירצה, נוטל אדם הפירות ממקום הפחת. ואין אומרים שמוקצין הפירות מחמת איסור, הואיל ובבין השמשות לא היה יכול לפחות את הבית כדי להוציא את הפירות מחמת סותר. ולדעת הסוברים שהטעם למה הפירות לא הוה מוקצה, מפאת דסתירת הבית הוה רק מלאכה דרבנן, [נדאיירי דלא היה בנין גמור, אלא רק אבנים סדורות זו על גב זו, ולכן ליכא איסור דאורייתא לפחות את הבית הזה אלא רק איסור דרבנן], אם כן הרי הכא במפתח אם בעינן מלאכה דאורייתא על מנת לשמש בו במקומו, כגון היכא דהוה במדינת הים ולא הוי רק איסור תחומין, אם כן נימא דהוי מוקצה.

אך יש לומר דבית שנפחת גרע דאי אפשר להגיע כלל לחפץ. [א"ה. היינו לא רק מחמת איסור אלא במציאות החפץ סגור בתוך בית].

ו. דברי החזון איש

שוב הראוני לדברי החזון איש (סי' מ"ג סי"ט) שכתב דבכלי שנמצא בכרמלית ואי אפשר להשתמש בו לא הוה מוקצה, דמכל מקום חשיבא כלי, ואסקא בצריך עיון, הרי נתברר דסבירא ליה לחזון איש לענין ספיקן דלא הוה מוקצה ומכל מקום אסקא בצריך עיון.

מפתח של מכונית

הנה דן בתשובות מנחת יצחק (ח"ה סי' כ"ב) לענין מפתח של דלת של מכונית, דאם נימא דדלת של מכונית חשיבא כלי שמלאכתו לאיסור, אם כן המפתח נמי חשיבא כלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטל המפתח מחמה לצל.

א. הדלת אינו כלי שמלאכתו לאיסור

הנה דן במנחת יצחק דיש לומר דמותר לפתוח דלת המכונית להוציא ולהכניס דברים, דנהי דהמכונית כלי שמלאכתו לאיסור אבל הדלת הוי בפני עצמה וכמו דלת תנור. ועיין לקמן.

ב. לפתוח הדלת הוי צורך גופו

תו כתב במנחת יצחק, דאף אם נימא דהוה הדלת כהמכונית כלי שמלאכתו לאיסור, מכל מקום לפתוח הדלת יהא מותר, מפאת דהוה לצורך גופו, ואם כן המפתח הוי מלאכתו להיתר. [ובזה יש לומר לא כך, דאוליין בטר רוב תשימש המפתח, ורוב תשימש המפתח לפתוח לשם לנהוג]. ואהא קאמר במנחת יצחק דאינו כן דלא יהא המפתח עדיף מהדלת עצמה דהוה כלי שמלאכתו לאיסור.

ולפי זה המטלטל פטיש על מנת לפצח בו אגוזים, ומצרף אליו איזה כלי, [א"ה. כגון ידית להחזיק הפטיש], יהא הכלי הזה כלי שמלאכתו לאיסור, אע"פ דהאי תוספת הוי רק לתשימש של היתר.

ג. מפתח של בית חרושת

הנה מפתח של בית חרושת דעיקר הכניסה להבית חרושת הוא לעבוד עבודה האסורה בשבת, לא שמענו דהמפתח יהא כלי שמלאכתו לאיסור. וכן לענין מפתח של חנות. וצריך עיון בטעמא. [הנה כל הנ"ל לענין מפתח של מכונית, ואם הדלת מחוברת למעגל חשמלי בזה ודאי הוי כלי שמלאכתו לאיסור].

דלת של מכונית

הנה הבאנו לעיל דדן במנחת יצחק (ח"ה סי' כ"ב) דילמא דלת מכונית מותר לפותחה ולסגורה אף שלא לצורך גופו ומקומו, כגון להוציא ולהכניס דברים, דנהי דהמכונית כלי שמלאכתו לאיסור אבל הדלת הוי בפני עצמה, והוי כמו דלת של תנור. [ואם כן מפתח של מכונית אינו מוקצה דהרי מותר להשתמש בו לפתחו הדלת של המכונית].

א. דלת של תיבה שהוא בסיס

הנה בדלת של תיבה שהיא בסיס, יש למידן דשרי לפתוח הדלת, דהנה כתב במגן אברהם (סי' ש"ט סי"ק ו') דמה שנוהגין בשבת שלאחר שמסיר הנכרי המנורה מעליה, מוריד המפה העליונה מעל השלחן, כדין עושין, לפי שהמפה לא נעשה בסיס, לפי שאין צריך שתהא המנורה דוקא על המפה אלא על השלחן, ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שאי אפשר לו לפנות מקום להמנורה בגוף השלחן עצמו או מפני שאינו חושש לפנות לה מקום, ולפיכך לא נעשית המפה בסיס להמנורה שעליה שתאסר בטלטול. אמנם במשנה ברורה (שם סי' ק"ח) מביא דיש מחמירין.

מעתה אם נימא דשרי, אם כן הכי נמי יש לדון דשרי דלת של תיבה אע"פ שהתיבה בסיס.

[א"ה. דהרי שמעינן שנעשה בסיס רק אם היה רצונו שהמוקצה יהא מונח דוקא באותו מקום, משא"כ בדלת של תיבה, שאין לו ענין שהמוקצה יהא על הדלת, אמנם לדעת האוסרים שם שכל המפה נעשה מוקצה, אם כן הכי נמי כל התיבה עם הדלת נעשה מוקצה].

ב. כל המכונית נעשה בסיס

אך יש לדון דדלת מכונית לא דמי לתיבה שנאסר משום בסיס, דהתם הכלי בעיקרו היתר אלא דנאסר משום בסיס, משא"כ הכא כל המכונית הוי כלי שמלאכתו לאיסור, והרי זה דמי לארנק שיחדה למעות, שיהא אסור לטלטל גם החלק שמכסה את הארנק לחודה. וצריך תלמוד.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

הכנה לגלות מצרים - התבוננות בדרכי הגאולה

ועד לאברכים בב"ב תשע"ד

שערי טומאה לברר אותו לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו.

יסוד הגאולה - חזרה למעלת אבותיהם

א על הפסוק הראשון בפרשה 'ויחי יעקב' כותב רש"י בתחילת הפרשה כתב 'למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם', ונראה להתבונן בשעבוד מצרים ותכלית הגלות והגאולה ממצרים.

במדבר רבה (פרשת בא יז, ג) איתא 'ובב' דמים ניצולו ישראל ממצרים, בדם פסח ובדם מילה, שנאמר (יחזקאל טז, ו) 'ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי', בדם פסח ובדם מילה. למרות שכלל ישראל לא היו ראויים לגאולה, שהרי היו ערומים מהתורה ומהמצוות, בורא העולם ברוב רחמיו וחסדיו הוציא אותנו משעבוד מצרים, ומטרת היציאה היתה לקיים בנו את ה'אתה בחרתנו מכל העמים', 'וקרבתנו מלכנו לעבודתך' 'ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת'.

וכמו שכתב הרמב"ן (ריש פ' שמות) וז"ל, ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון וכו' והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אע"פ שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם, אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד. עכ"ל.

והנה כיון שזה היה סוד הגאולה, לחזור למעלת אבותיהם להגיע לדביקות מוחלטת בה' יתברך, לפיכך היה צורך בנייתו מוחלט מכל שייכות לטומאת מצרים, וכל זמן שבמצרים היו שקועים בעבודה זרה ובמ"ט שערי טומאה, לא היה שייך שייצאו ממצרים, וכדי לצאת מזה הוצרכו לדם פסח ולדם מילה וזהו 'בדמייך חיי'.

השגות כלל ישראל -

כשיעור התיקון בטומאת מצרים

ב בפרשת שמות (ג, ח) כתיב 'וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא', וכתב האור החיים (שם) שהכוונה היא שמיד כשיגיע זמן הגאולה מכאן עד י"ב חודש אעלה אותו מן הארץ וגו' שלא יתעכבו שם עוד אפילו בלא עינוי [שכל י"ב חודש שבהם הוכו המצרים נסתלק השיעבוד מישראל], אך מ"מ לא העלה אותם תכף ומיד כיון שעדיין לא הגיע זמן הגאולה אשר קצב ה'.

ובאור החיים עמד בזה מדוע באמת לא גאלם הקב"ה קודם שהגיע זמנם, ועוד הקשה מדוע המתין הקב"ה עד הרגע האחרון שאם היו מתעכבים עוד בטומאתם היו מגיעים לשער הנ' ונלכדים במצרים ח"ו, עד שהוצרך למהר לגאלם, הא לכאורה היה לו להוציאם בזמן מרווח.

וביאר ש'עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בנ' שערי טומאה, ואם היה מוציאם קודם זה היו מפסידים בירור החלק ההוא, ותדע שעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתייחס בשם עמו, השגת מ"ט שערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמישים הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישראל לא נכנסו בנ'

והוסיף עוד 'והובטחנו כי לעתיד לבוא ישפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתו הוא באמצעות הגליות ובפרט גלות האחרון אנו משיגים הדבר. וטעם שנסתכנו ישראל במצרים בברור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה, משא"כ דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהוציא בולעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה. ומעתה כל שהיה ה' מוציא ישראל קודם זמן כל שהוא היו ממעטים הבירור והיו מתמעטים במושג ולזה הוציאם בנקודה האחרונה של מ"ט וקודם שיכנסו לשער הנ', עכ"ד הנפלאים.

קץ של דור רביעי - תלוי בשיפור המעשים

ג ובדרשות בית הלוי (דרוש ב', ובפרשת בא) הביא מהמכילתא (פרשת בא פ' י"ד) 'רבי אומר כתוב אחד אומר ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה וכתוב אחד אומר ודור רביעי ישובו הנה כיצד יתקיימו שני המקראות הללו, אמר הקב"ה אם הם עושים תשובה אני גואלם לדורות, ואם לאו אני גואלם לשנים'. ומתבאר שהיה להם שני קיצים, קץ של דור רביעי אם יעשו תשובה, וקץ של ארבע מאות שנה אם לא יעשו תשובה.

והנה הקץ של דור רביעי הרי כבר נשלם, ורק הקץ השני עדיין לא נשלם, וא"כ אם היו זכאים היה מתקיים החשבון של דור רביעי והיתה נשלמת אז כל הגלות, ולא היו צריכים להיות עוד בגלות. אך מאחר שלא עשו תשובה נשאר חשבון הקץ של ארבע מאות שנה והיות שהוא לא נשלם, מוכרחים להיות עוד בגלות נוספת להשלים הזמן שחסר להם אז.

ובזה ביאר דברי הילקוט (רמז קצא) על הפסוק (שמות יב) 'החודש הזה לכם ראש חדשים' אמר להם הקב"ה לישראל בחודש הזה אתם נגאלים, אמרו לו תאמר שאנו נגאלים ואנו משתעבדן פעם אחרת, אמר להם חדשו מעשיכם, עד עכשיו יש לכם ראש זה מלכות בבל וכו' וראשון זה עשיו וכו'. וביאר הבה"ל שכלל ישראל שאלו אם ישתעבדו עוד שנית, ולזה השיב הקב"ה שזה תלוי בידם, שאם 'יחדשו מעשיהם' ויהיה הקץ של דור רביעי נשלם, כבר אין עליהם שום שיעבוד, אך אם לא יחדשו מעשיהם ויהיה הקץ השני, יש עליהם עוד שיעבוד, וזהו שאמר להם חדשו מעכשיו מעשיכם, שהרי עד עכשיו שלא עשיתם תשובה יש לכם ראש זה בבל ועשו עכ"ד.

בפרק מ"ד בתהילים 'למנוצח לבני קורח משכיל', על הפסוק 'כי שחה לעפר נפשנו' בילקוט שמעוני (תהלים רמז תשמח) איתא, 'אמרו ישראל לפני הקב"ה אימתי יבא הגואל, לכשירדו לירידה התחתונה, אותה שעה אני גואל אתכם וכו'. אמרו בני קרח בירידה התחתונה אנו, כמו שנאמר כי שחה לעפר נפשנו, מה כתוב בתריה קומה עזרתה לנו, אמר להם הקב"ה **הכל מכם**, כשתכוונו לבכם למעלה כשושנה הזאת, באותה שעה אני גואל אתכם, שנאמר (הושע י"ד) 'איהיה כטל לישראל', אימתי כשיפרח כשושנה'.

ומבואר שגם לעתיד לבוא הכול תלוי בתשובה, ואף שישראל בשפל המדרגה הקב"ה אינו בזה אותם, ולמדנו א"כ שגם עתה אנחנו שייכים למהלך של 'חדשו מעשיכם', שבזכות התשובה יושלם הקץ ונזכה לבחינת 'הדור הרביעי' שראוי לגאולה, וכשם שלגאולת מצרים זכו ע"י מסירות נפש בדמייך חיי, כך יהיה בגאולה העתידה כשיכוונו ישראל לבכם למעלה.

המשך הגאולה ממצרים בכל שנה

[ד] ובאמת שכלל ישראל ממשך ומוסיף ביציאת מצרים עוד ועוד בכל שנה, וכש"כ באור החיים הק' במדבר (כג, כב) לדייק לשון הפסוק 'קל מוציאים ממצרים', אמר 'מוציאים' ולא 'הוציאים', ומשמע שענין זה שייך גם להווה, וביאר הענין ע"פ מה שאמרו חז"ל (פסחים קטז, ב) 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים', ואמרו יודעי פנימיות התורה כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של 'יציאת מצרים', והוא אומרו אל 'מוציאים' שבכל שנה ושנה מוציאים.

ונתן טעם 'כתועפות ראם לו', פירוש כי ה' מוסיף ומחזק אותם לרוממם ואין קץ לרוממות אשר חשב ה' עליהם, עד גדר שלא יישאר שום תערובת הרע בקדושה וכו', על דרך אומרו (זכריה י"ג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וכו', ואז יהיו ישראל בגדר שלמות המעלה ותהיה מעלתם יותר מן המלאכים, והוא מה שגמר אומר כעת יאמר ליעקב וגו' ואמרו רז"ל (מד"ר כאן) שהמלאכים ישאלו לישראל מה פעל אל עי"ש.

והיינו שכעת אחר מתן תורה שכלל ישראל קיבלו שייכות למעלת אבותיהם, כפי שכתב הרמב"ן, יכולים להוסיף ולתקן עוד עד שלא יישאר שום רועש מטומאת מצרים, ובכוח הרוממות שהקב"ה מרוממם יגיעו למעלה רוחנית הגבוהה אף יותר מהמלאכים, ובה תושלם יציאת מצרים כשיתקנו גם את שער הנ', כמו שכתב האה"ח בפרשת שמות, וכמשנ"ת.

יציאת מצרים - בזכות התורה

[ה] והנה במצרים שהיו שקועים בע"ז היו צריכים דווקא לדם פסח כדי לבטל את העבודה זרה, וכמבואר ענין זה בשל"ה הק' (מסכת פסחים מצה עשירה אות שטז) שעמד בזה היאך יכלו להקריב שה לקרבן פסח הרי היה זה אלוהי מצרים ואסור מדין נעבד, וביאר ש'להקריבו על ענין זה בעצמו, והיינו להראות שעבודה זרה זו היא בטלה ואין בה ממש, שרי'.

ומעתה ביאר שזהו שצווה השם יתברך לקחת דווקא 'בעשור לחודש', כי עשור לחודש, שבת היה (שבת פז, ב), וכבר אמרו חז"ל (שם קיח, ב) בשומרי שבת אפילו עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו. וא"כ בכוח השבת לבטל עבודה זרה, ועל כן שבת זו נקראת 'שבת הגדול', שבכוח השבת ביטלו את כוח העבודה זרה של מצרים [ועי' בגיליון החת"ס (או"ח סי' ת"ל) שגם ביאר שנקראת 'שבת הגדול' על שם ביטול ע"ז שנקראת חטא גדול עי"ש, וע"ע בחת"ס בדרשות].

והנה אע"פ שהיה צורך בדם הפסח כדי שהקב"ה יפסח על בתי ישראל, מ"מ כתב החת"ס בדרשות (עמ' רל"ד א) שעדיין לא היו ראויים לצאת למחרת מכת בכורות, לפי שהיה קטרוג גדול על כלל ישראל שכבר גמרו מלעסוק במצוות הלילה, וביום המחרת כבר לא עסקו במצוות ואילו המצריים עסקו בגמילות חסדים שהרי מצרים 'מקברים את אשר הכה ה' בם כל בכור' (במדבר לג, ד).

וכתב החת"ס ש'לא נשאר רק מה שיצאו על מנת לקבל תורה, וזכות התורה מגינה לפניהם ולאחריהם גם בעידנא דלא עסיק בה, ו'יראה לומר מאי דכתיב וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, יאמר לפי הנ"ל כי פסוח על בתיהם ה' בזכות עבודת קרבנות פסח, אמנם היציאה בזכות התורה שהיא חמש מעלות יותר ממעלות הקרבן [וכמו שביאר לעיל שם] והיינו וחמושים עלו בני מארץ מצרים, במעלה מחומשת עלו היינו זכות התורה עי"ש.

והנה במדרש רבה (ג, ד) על הפסוק 'וכי אוציא את בני ישראל', מה זכות יש בידם שאוכל לגאלם. אמר לו הקב"ה, כי אהיה עמך, ומה

שאמרת מה זכות יש בידם, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, הוי יודע שבשביל התורה שהם עתידים לקבל הם נגאלים, ובפרשת דרכים (דרוש ד') העיר שלכאורה זה סותר למה שאמרו חז"ל לעיל (שם, ב) שאין הקב"ה דן את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה עי"ש.

ולדברי החת"ס נחא שפיר, שעצם ההצלה ממכת בכורות ותחילת הגאולה הייתה ב'דמיך חיי' בדם הפסח והמילה, אך היציאה בפועל ממצרים הייתה בזכות התורה, על שם העתיד שאחר מ"ט ימים יקבלו את התורה, ובשביל גמר הדבר אפשר לצרף גם את זכות העתיד וביותר זכות התורה שמגינה גם בעידנא דלא עסיק בה כדברי החת"ס.

עוד יתבארו דברי המדרש (מדר"ר שמות טו, ג) על הפסוק 'החודש הזה לכם - שהיה הקב"ה חוזר ומבקש באיזה דבר לגאול את ישראל ולא היה מוצא, עד שמצא זכותו של משה ושל אהרן והיא עמדה להם', ולכאורה צ"ב שהרי זה סותר למה שאמרו חז"ל על 'בדמיך חיי' שניצלו בזכות דם פסח ודם מילה.

ולפי דברי החת"ס שאמנם ההצלה ממכת בכורות הייתה עי"ד פסח ומילה, אך הגאולה בפועל הייתה בזכות התורה, יש לבאר שכוונת המדרש שבזכות משה ואהרן היינו משה שהוא עמוד התורה, ואהרן שהוא עמוד העבודה [שהוא ענין הברית והפסח] נגאלו ישראל וכו"ל, ודו"ק.

והנה בזמן הזה אין לנו פסח, אבל אדרבה יש לנו זכות התורה, ובזכות התורה נזכה לגאולה העתידה, וכמו שביאר הבה"ל (שמות יב, מג) מה שאמרו חז"ל במד"ר (שמות, יט ב) על הפסוק 'יהי לבי תמים בחוקיך', זה חוקות הפסח וחוקות פרה אדומה למד ששניהם שקולים עי"ש, וביאר שהכוונה היא שכמו שהפסח היה נצרך בכדי לצאת מגלות מצרים, כך 'פרה' שהיא יסוד תורה שבע"פ הכרחית בכדי לצאת מהגלות האחרונה [והרחבנו בדבר בדרושי פסח ובפרשת חקת].

פרשת החודש הזה לכם - סגולה לזיכרון בתורה

[ו] בגמרא שבת (קמז, ב) איתא, רבי אלעזר בן ערך איעקר תלמודיה [שכח תלמודו], כי הדר אתא קם למיקרי בספרא בעא למיקרא 'החדש הזה לכם' אמר 'החרש היה לכם', בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה'. ובחידושי החת"ס (שם) כתב בשם הגאון מו"ה שמשון אסטרפאל זצ"ל ששר של שכחה 'ריב' שמו, ושם הממונה על הזיכרון 'דין' גימט' 'אל', ואותיות שניות של החדש הזה לכם הוא 'דז"ך', וזהו שנתהפך לו באותיות 'רי"ב' החרש היה לכם ע"ש.

ובחת"ס הוסיף שנראה שטומאת מצרים שהוא 'קפא' כדאמרין במדבר שצריך להמתין בחרוסת משום קפא (עי' פסחים קטז, א), ואם תוסיף מספר קפ"א על דז"ך עולה רי"ב שהוא שכחה כנ"ל, וכשנגאלו מטומאת מצרים והסר מהם השכחה, כדכתיב 'למען תזכור את יום צאתך', אז נאמר להם החדש הזה לכם שהוא שם הזכרון כנ"ל.

והנה היו במצרים רד"ו שנים ושר המשקים שכח את יוסף ב' שנים כפירש"י סוף פ' וישב, ולולי כן היו יורדים למצרים ב' שנים קודם, והיו שם רי"ב שנים ושלט בהם השכחה לעולם ח"ו, וה' סבב ששכח שר המשקים, נמצא ע"י שכחתו נזכרו ישראל וזכרו הם זכר ימות עולם, וזה מרומז 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחו' דייקא אבל ישראל נזכרו לטובה, עכ"ד הנפלאים.

הן הם הדברים שכלל ישראל נגאלו בזכות התורה, ע"י פרשת 'החדש הזה לכם' שנאמרה להם ביציאת מצרים שבה רמזה סגולה לזיכרון התורה, וזה מה שנשאר לנו גם עתה כדי לצאת מגלותנו לעמול בתורה ולהיטהר מטומאת מצרים, וכך לזכות לגאולה העתידה במהרה בימינו.

לע"נ

הר"ר יצחק אייזיק ב"ר מאיר הכהן זצ"ל

הגאון, הרה"ק

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

גליון מס' 270
טבת תשפ"א

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

והנה בין השכונות הנ"ל יש מקום אחד שהמרחק קטן מאוד, אך עדיין אינו מספיק לעשות חיבור מושלם לכל הדעות. בתחילה קיינו שיוספו לבנות עוד בית אחד באמצע ויתחברו שתי השכונות, אבל העיריה הקצתה את המקום לגינה שנקראת פארק ירמוות, וא"כ אין סיכוי שהבתים יתקרבו יותר במקום הזה [אמנם בעתיד הרחוק יותר, יתכן שיהיה חיבור בכך שכונה אחרת שנבנית בצד אחר].

ויש לדון האם הפארק עצמו יכול להיות המשך של מקום המגורים לחבר בין השכונות, כיון שהוא עומד לשימוש תדיר. והנה המושג של מקום העומד לשימוש תדיר נאמר לגבי דין אחר, הנוגע לכשרות היקף העירוב, שלא יהיה בו קרפף, ולכן אסור שיהיה מקום יותר מבית סאתיים שאינו משמש לדירות תדיר. ולגבי זה אומרים שגינת משחקים אינה בחשש קרפף, [ומש"כ השו"ע (ס' שנ"ח ס"א) גינה, כוונתו לשדה שזורעים בה ירקות, כמ"ש בתחילת מסכת ב"ב]. אבל לגבי חיבור העיר לתחום שבת, אינו מחבר אלא בית דירה, ואפילו בית כנסת ומחסנים אינם מחברים כשאין בהם דירה כמבואר בגמ' (עירובין דף נה; ובשו"ע (ס' שנ"ח ס"ה)).

האם הפארק דומה לנחל שמצטרף עם העיר

אבל לכאורה יש לדון להפך, על פי דין אחד שונה, שמבואר בגמ' (דף סא.) ובשו"ע (שם ס"ט) שנהר שנמצא בסוף העיר והולך לאורך העיר, אם יש איצטבא באורך ד' אמות לפניו, שאז אפשר לעמוד עליה ולהשתמש במקום הנהר ללא חשש שיפלו, מודדים את העיר משפת הנהר החיצונה, והנהר הוא כחלק מהעיר. א"כ גם במקרה דנן הפארק הרי הוא משמש את בני העיר, ויחשב כהמשך של השכונה, וממילא הוא יחבר כאן את שתי השכונות הסמוכות לפארק. ושנא תאמר דוקא נהר שמשמש בים לצרכי שתיה וחיות אדם, משא"כ בגינה. הרי אינו כן, כי השו"ע פסק כשיטת הר"מ והר"ף שמדובר בנהר יבש, שרק בזמן הגשם יש בו מים, והשימוש הוא בזמן שהוא יבש, א"כ פארק שיש בו ספסלים ומקומות מוצלים לשבת בהם, עדיף משימוש הנהר היבש.

אבל באמת הראשונים (הרא"ש והרשב"א) תמחו על שיטה זו, מדברי הברייתא והסוגיא הברורה שאין מעברים אלא בית דירה, ובאמת הרש"י והרא"ש והרשב"ם מפרשים שהגמ' מדברת על דין אחר לגמרי, שעיר שיושבת על שפת הנחל באופן שאין דקה ואיצטבא, שיש חשש שיפלו לנהר, אינה נחשבת עיר, אלא כבתים בודדים, כי אי אפשר להשתמש בנוח במקום הסמוך לנהר. ומ"מ בישב דעת הר"ח והר"ף והשו"ע, הביא המשנ"ב (ס"ק מ"ו) שהריטב"א מתרץ ששונה הנחל שהוא הולך לאורך כל העיר וכל בני העיר ראוין להשתמש בו, לכן הוא מצטרף עם העיר

אע"פ שאינו בית דירה, אלא רק משמש לדירות, משא"כ באופן שעושים עיבור לעיר, דהיינו שבאים להרחיב את העיר מפני מקום מסוים, בזה צריך דוקא בית דירה.

ולפ"ז בנידון דידן לגבי הפארק, שמתמשך על קטע מסוים מהשכונה, ואינו לאורך רוב השכונה,

מסתבר שאינו דומה לנהר. ובפרט שמחמת המפלס השכונה של המקום, שהפארק נמוך מאוד משאר השכונה, עשו קיר שמונע אפשרות לבוא מהשכונה לפארק, וצריך להגיע מסביב, וא"כ יתכן שזה ההיפך מאיצטבא

סיור לילדים בת"ת בבית שמש

בשבוע האחרון התקיים סיור מיוחד לילדי תלמוד תורה בבית שמש. הילדים לומדים כעת משניות מסכת עירובין, והמלמד טורח לתת להם דוגמאות מהדינים הנוגעים בזמנינו, ועל מנת להוסיף בהמחשת הדברים, ערכנו להם סיור על העירוב בשכונה של הת"ת. הסיור נערך בצורה חוייתית ומאתגרת, כאשר בתחילת הסיור נתנו לילדים הסבר מהו עמוד ומהו לחי, ומכאן ואילך שלחנו את הילדים קדימה למצוא את צורת הפתח הבאה, את הלחי או השער, והילדים הבחינו יפה מאוד בשינויים שבין מקום למקום, מדוע במקום אחד יש לחי אע"פ שיש עמוד, ובמקום

סיור ולכיד עירובין לילדי הת"ת

אחר אין עמוד אלא קשרו אותו לגדר גבוהה עם לחי מתחתיו, במקום אחד חתכו חצי מהעץ כדי שלא יפריע לעירוב, ובמקום אחר עשו צורת הפתח באלכסון של הרחוב. מהו ההבדל בין העירוב של השכונה לעירוב של העיר, והיכן הגבולות של כל עירוב. וכך למדנו עשרות הלכות תוך זמן קצר, ובעיקר להחיות את הלימוד, שיהיה לו קשר למציאות שאנו מקיימים כל שבת.

באחד מהשבילים ראינו שיש גדר עם מעקה מברזל מעוגל, והוסיפו עליו עוד שתי חתיכות ברזל, שניכר שאינן שייכות לגדר. שאלנו את הילדים מהכיתה שגרים ברחובות הסמוכים, האם הם יודעים מדוע הוסיפו אותן, וכולם ענו בנוסח דומה, שהם לא שמו לב שיש עוד תוספת, או שבטוחים שהוסיפו אותן רק בשבוע האחרון, כי איך יתכן שהם לא ראו אותן. הסברנו לילדים מדוע הוסיפו את הברזלים, אחד כדי להגביה את המחיצה, כי הקיר בסופו נהיה נמוך, והשני כדי ליצור לבוד בתוך המעקה של הגדר להשלים לשיעור. ממקרה זה ראינו כמה מחשבה משקיעים העוסקים לשים לב לכל פרט, וגם ראינו שאיננו שמים לב אפילו לדברים משונים, אם לא יודעים שיש בהם ענין.

הפארק שמחלק בין השכונות ומגביל את תחום שבת

בסיור זה ראינו דבר מיוחד יותר ממקומות אחרים, שהיתה כאן דוגמא גם לדיני התחומין בין השכונות בבית שמש. בסיור הלכנו לאורך גבול העירוב והגענו למקום שבין רמה א' לרמה ג'. שתי השכונות סמוכות מאוד זו לזו, אבל עדיין יש רווח ניכר ביניהם, והדין הוא שאם יש עיר גדולה שנחלקה באמצע, ויש בין הצדדים רווח בשיעור קמ"א אמה ושליש, הרי כל צד צריך לעיר בפני עצמו, וצריך למדוד אלפיים אמה מאותו גוש בפנ"ע, ואז יתכן שחלק מהעיר תהיה מחוץ לתחומה.

כגון במקרה זה, אם רמה ג' מנותקת מרמה א', הרי התחום של רמה ג' נמדד מקצה השכונה, ויש חלקים גדולים מהעיר שאינם בתחומה, כגון רמה ב' והקריה. אמנם אם יש עירוב כשר מסביב לכל המקום, הרי כולו נעשה כד' אמות כלפי מי ששובת בתוכו, מחמת דין רשות היחיד אחת. וזה יכול גם לחבר שכונות מנותקות. אך כאשר מדובר בעירוב עירוני שתמיד נדחקים להתיירו בכל מיני קולות, א"כ מי שנמנע מלסמוך עליו בענין הטלטול צריך לחשוש גם לענין התחומין בין השכונות [מלבד אם החשש רק בעניני הגוים והמומרים, שזה אינו מפריע לתחומין, שתלויים רק בדין רה"י].

פארק ירמוות שמפסיק בין השכונות בבית שמש

כהלכה, לא יודעים שאין עירוב, והמכשול גדול מאוד רח"ל. החלק החשוב הזה ללמוד עוד ועוד את הצורך שהבודק יהיה בקי בהלכות, עם תעודה מוסמכת שנבחן עליהם, כמו בשאר נושאי הכשרות, זה מינימום כדי שיהיה אפשר להגיד שיש בודק לעירוב.

ההבדל בין חוט מתנדנד לחוט שנתקע בענפי העץ

הגענו לשוב יחד עם הרב ויחד עם הבודק, ועוד שניים מתלמידי השיעורים שהתלוו לסיר, עברנו רגלית סביב כל הישוב, בתחילה ראינו קצת חוטים רופפים, והתלמידים התחילו לדון ולהעיר על כך, אבל אמרנו להם להמתין, כי מסתמא מחכה לנו דברים יותר חמורים. בהמשך הגענו למקום שהעצים גדלו מאוד, ונתקעו בחוטים, במצב כזה הבעיה היא שהחוט אינו הולך בקו ישר מעמוד לעמוד, אלא יוצא מבין העמודים, ובוה אפילו לדעת המחצית השקלה שהתיר חוט מתנדנד, י"ל שאינו כשר, משום שחוט מתנדנד נמצא במקום הנכון ורק בשעת הרוח זו וחוזר למקומו, משא"כ חוט שנתקע בעץ הרי במשך כל השבת אינו במקומו, וי"א שהמחצה"ש ג"כ מודה ליוצא מבין העמודים ואכמ"ל]. ועוד חיסרון בזה,

שכאשר החוט שוקע או מתנדנד יש פוסקים שראו אותו כמו קו מתעגל. משא"כ בחוט שנתקע בעץ שבדרך כלל יש לו שינוי זווית חד, הרי זה מפסיק את חיבור המשקוף מעמוד לעמוד (ע"פ המבואר בריטב"א עירובין דף י"א.). ולכן חוט שהסתבר בענפי העץ דינו חמור מאוד, וצריך לתקנו מיד.

חוט שקשור לטבעת בראש העמוד והוא פסול

בהמשך הגענו לדבר יותר פשוט, שכל מי שקצת למד ידוע אותו, אלא שלא רבים יבחינו בו. בתוך כדי שאנו מתקדמים העירו האברכים שהצטרפו להתבונן בראשו של אחד העמודים, והנה באותו עמוד החוט לא היה מעל העמוד כלל, אלא היה חוט ברזל סביב לראש העמוד שעשה כעין טבעת גדולה, ובתוכו השחילו את חוט העירוב, רחוק מהעמוד כעשרה סנטימטרים. דבר זה ברור שאם מבינים חוט הוא משקוף מעל העמודים, שצריך לשבת מעליהם, הרי זה אינו מעל העמודים כלל, וזה אינו עירוב כלל. זה חוטים סביב למושב, ולא עירוב. לצערינו לפעמים חסר אפילו את ההבנה הבסיסית הזו, שאין לבדוקים היכן לעבור הכשרה ולימוד נכון.

יש לציין שכבר זמן רב שאנו שוקדים על מציאת פתרון להכניס את הלימוד של ההלכה המעשית והפרקטית למקומות כאלו, ויש פתרונות ומסגרות לימוד מתאימות, אבל חסר לנו אדם שיהיה מוכן להשקיע את עצמו לטרוח בענין זה, שכולל התקשרות ועריכת רשימות עם רבני ישובים. עלכן אנו פונים בזאת למי שבידו לפעול בדרכים אלו, שיצטרף אלינו ויתקשר למוקד, לזכות את עם ישראל בכל אתר ואתר.

שעומדים בעיר ומשתמשים בנהר, וא"כ כאן הפארק לא יועיל לחבר את השכונה.

עוד יש להביא את דברי המשנ"ב (ס"ק מ"ו) בשם המג"א שמסתפק אם בכל מקום שבני העיר משתמשים, נאמר שהוא מצטרף עם העיר, וסיים המשנ"ב בדברי האליה רבה שהסכים דאין להקל, כי גם בנחל עצמו דעת כמה ראשונים שהנחל אינו מצטרף [שכאמור מבארים את הגמ' באופן אחר], ולכן הבו דלא להוסיף עלה. ולפ"ז כיון שהמשנ"ב הכריע שלא לדמות דברים נוספים לדון נחל, וכן גם לדעת החזו"א (ס' ק"י ס"ק כ"ז) [שדין הנחל לא יועיל ביותר משבעים אמה ואכמ"ל], ובפרט שיש חילוק בין נחל לפארק שאינו אלא במקום מסוים, לכן אי אפשר לחבר את השכונות להיות עיר אחת, וכל שכונה צריכה למדוד אלפיים אמה מקצה הבתים שלה.

דין כביש שאינו מתעבר עם העיר, וחיבור שכונת רמות

בהודמנות זו אפשר להוסיף שהיו שרצו ללמוד מדין נחל גם לכביש ההולך לפני השכונה, שיצטרף עם העיר, כגון בירושלים בין שכונות מרכז העיר לשכונות רמות, שיש הפסק גדול בצומת רמות מהר חוצבים עד רמות א', [וגם לאחר הוספת שכונת השוטרם, יש מרחק גדול יותר מקמ"א אמה], אבל הכביש שמוביל מתמיר לרמות יחבר אותם, כיון שמשתמשים בו בני העיר. אבל לפי האמור יש בזה כמה חסרונות, משום שאינו הולך לאורך כל העיר, ועוד שזו דרך לצאת מעיר לעיר ולא שימוש של דירת העיר, והרי ברור שלא נאמר שכביש ירושלים תל אביב מחבר אותם, למרות שמשתמשים בו כל יום עשרות אלפי נוסעים, וזאת מלבד שהשימוש של נסיעה אינו שימוש אלא מעבר, וגם המשנ"ב פסק שלא להוסיף על הנהר כאמור, לכן אין אפשרות כלל לומר שהכביש יחבר אותם.

האם הגדרות של פסי הרכבת יחברו את ירושלים ותל אביב

לסים נציין שאלה שהגיעה למוקד הטלפוני ביום שישי האחרון, מאדם ששאל האם לאחר הרכבת הקלה, שפסי הרכבת מוקפים גדרות מירושלים ועד תל אביב, זה יחבר את ירושלים ותל אביב ויהיה מותר ללכת את כל הדרך, [וצ"ע אם יצטרכו ללכת בתוך ההיקף או גם מחוץ לגדרות ואכמ"ל]. והתשובה היא שיש שתי בעיות, א' ההיקף לכאורה אינו מושלם, יש מקומות שאין גדר, כגון בצומת מושב אחיעזר וכדומה. ואם חסר י' אמות כבר אינו רשות היחיד. ב' יש לדון האם זה מוקף לדירה, וגם בזה יש כמה נושאים, שעוברים בתוך רכבת האם נחשב שמשתמשים בקרקע, והאם הנסיעה נחשבת שימוש דירה, והאם המקום פתוח לדירה. ותן לחכם ויחכם עוד.

אי אפשר שהבודק יהיה רק איש טכני ללא בקיאות בהלכות

בשבועות אלו נתבקשנו מכמה ישובים לבוא ולבדוק את כשרות העירוב, ולתת הוראות כיצד לתקנם. באחד מהם התקשר הרב ואמר שיועד שיש קצת דברים לתקן, וכדאי שנבוא לבדוק. ביקשנו שיבוא איתנו האחראי על העירוב, כדי שנראה את ידיעותי, והוא יוכל ללמוד מהסירור הלכות שמשמטמא אינו בקי בהן. אבל הרב אמר שהאחראי הוא רק איש טכני שבדוק ומתקן, וכל שאלה הרב מורה לו מה לעשות, כך שהכשרות אינה תלויה באחראי. לאחר שהיה קצת קושי לתאם עם הבודק, אמרנו לרב שאם הכל על פי הרב א"כ נעבור רק עם הרב. ואז הרב אמר שהוא אינו יודע היכן כל העירוב עובר, זה רק הבודק יודע.

הדברים היו קצת פלא. איך יתכן שהבודק אינו יכול לתת כשרות, ומי שנותן את הכשרות אינו יודע היכן העירוב א"כ על מה הוא נותן אתה כשרות. לצערינו אנשים ואפילו רבנים סבורים שהעירוב הוא טוב מצד עצמו, כאילו אם קושרים את החוטים לא יכול להיות עוד בעיות. בגליונות אלו ופעילות הגדולה בישובים אנו לומדים ומלמדים עוד ועוד, כמה בעיות יש חוץ מחוטים קרועים. וזה עוד יותר גרוע מחוט קרוע, כי כאשר החוט קרוע אנשים יודעים שאין עירוב, אבל כשהחוט קיים ואינו

עדיין ניתן להצטרף לקבוצה החדשה של בודקי עירובין להצטרפות והרשמה
055-678-3323

כשר או פסול? מהודר או בדיעבד?

את זה תוכל לדעת ולהורות, בהצטרפות ללימוד "עירובין למעשה" שער "מוקד העירוב"

לשיעורי הדרכה דיגיטליים - מכון הלכה למעשה - A532534735@GMAIL.COM

חאם יש מצוות 'סיפור יציאת מצרים' כל שבועה?

מבואר להדיא שהם תלויים זה בזה - וכמו שפשוט במקרא ביכורים שהקריאה היא השלמה למצוות הבאת הביכורים - כך גם סיפור יציאת מצרים עם אכילת מצה ומרור. [משאת המלך]

הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א מוסיף ואומר שלפי המתבאר שסיפור יציאת מצרים אינה מצווה בפני עצמה, אלא השלמה למצוות פסח מצה ומרור - אי"כ לדעת הגר"א שבכל ימי הפסח יש מצווה קיומית לאכול מצה - יש גם מצווה קיומית להרבות בסיפור יציאת מצרים.

ולכן החכמים שהיו מסובים בבני ברק סיפרו עד שהגיע זמן קריאת שמע - אפילו שהוא כבר לכו"ע לא לילה, כיוון שיש מצווה קיומית כל שבועה.

[בד קודש]

ור' עקיבא האי דקרינן ביה עוני כדשמואל, דאמר שמואל 'לחם עוני' לחם שעונין עליו דברים הרבה. [לו.]

יש מהאחרונים שחידשו שאדם אשר אין מצה לפניו בפסח - הרי אינו מצווה בסיפור יציאת מצרים, שעיקר מצוותה וחובה הוא בתורת השלמה למצוות מצה ומרור.

הגאון רבי שלום פוברסקי זצוק"ל מביא ראיה מדברי הרמב"ן [בספר המצוות ט"ו] שהקשה על הרמב"ם שהשמיט מצות ברכת התורה ממנין המצוות.

וכתב שם שמצוות ברכות התורה ולימוד תורה הם שני מצוות נפרדות - ואין ראוי למנותה כמצווה אחת עם ברכתה, כמו שמקרא ביכורים אינו נמנה למצווה אחת עם הבאתו, וסיפור יציאת מצרים עם אכילת הפסח.

מדוע הרבנית סרנא התענינה מהו הזאקל חידש בליל בשבת?

למחרת בבקר כאשר עברו הבחורים לאחר התפלה לאחל יא' גוטען שבת! לאם הישיבה - הרבנית סרנא ע"ה, התענינה הרבנית אצל הבחורים: "מי מכם השתתף אמש בוועד של ליל שבת?"

"מה יום מיומיים?" התפלאו הבחורים, "מה מיוחד השבוע יותר מכל שבוע שהרבנית מתעניינת מי השתתף בוועד?"

הישיבה הרבנית: "אני שואלת הפעם משום שהבחנתי במהלך הלילה האחרון כי בעלי ראש הישיבה מתקשה להירדם מחמת התרגשות האופפת אותו, וכששאלתי אותו על פשר ההתרגשות הסביר לי כי אמש בוועד, התחדש לו חידוש עצום, ובגינו אין הוא מסגל להירדם, לכן מעוניינת אני לשמע מה החידוש המיוחד שבעלי כה נרגש ממנו..."

להמחשת הענין הביא מעשה שאירע בימיו האחרונים של **הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל** כשעבר ניתוח סבך, ואחרי הניתוח קבל את מזונו באינפוזיה אל תוך הורידים, ומשום כך לא בא לפיו כל אכל או משקה, היובש הציק לו מאד.

הציע לו הרופא המטפל סוכריה למציצה לשם הקלה, אך הוא במקום להכניסה לפיו הניחה בצד, מדוע? משום שהיה זה ביום ששי שחרית: "אשמר את הסוכרייה לכבוד שבת", אמר.

תניא כוותיה דרבה: יכול יצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר? תלמוד לומר 'ושמרתם את המצות' מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח. [לח:]

סיפר **הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א** שכשאביו היה בחור צעיר, הזדמן לו לשבות שבת בהיכלה של ישיבת חברון בירושלים, שם נודע לו כי מדי ליל שבת קדש לאחר הסעדה מתקיים ועד מוסרי בפני הבחורים המבחרים של הישיבה, מפי ראש הישיבה **הגאון רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל**.

בוועד רבי יחזקאל דיבר על הפסוק: "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם", וחידש שמהלשון 'ושמרו' למדים אנו שהקדוש ברוך הוא נתן לנו כביכול תפקיד של 'שומר', לשמר על המתנה היקרה שהעניק לנו!

ודימה זאת למצה בפסח, שנאמר בתורה [שמות יב, יז] 'ושמרתם את המצות', וחז"ל למדו מכך שיש לשמר עליהן שלא יחמיצו, כך צריך האדם 'לשמור' על השבת להיות כל השבוע עם עין פקוחה עליה, לא להסיח דעת ממנה, מקדושתה ומרוממותה!

רבי יחזקאל היה מאד נרגש מחידוש זה שהבזיק במחו, וחזר על הדברים בלהט ובהתרגשות רבה שוב ושוב...

כל הגאולה תלויה בתפיסת השעה הראויה והרגע המתאים!!!

כשנתעמק יותר בעניין נשכיל להבין כי בכל תנועה של זריזות בעבודת ה' ובקיום המצוות - יש מעין בחינה של יציאת מצרים.

שהרי היציאה ממצרים היתה יציאה מהשקיעות במעמקי החומרות של טומאת מצרים - שנקראו 'בשר חמורים' כי לא היתה אומה בעולם שכל עניינה חומריות כמותם [מהמהר"ל].

ומאידך הזריזות הרי היא התגברות על עפרוריות החומריות הגסה [לשון המס"י], מתוך כובד הטבע שכולו עצלות, להתעלות ולהתרומם לדרגת המלאכים שהשתבחו בזריזותם.

ולכן בפסח מצאנו כמה פעמים את עניין הזריזות, כמו שהפסח נשחט בשלש כתות - אבל הכת השלישית נקראת כת עצלנית, ומסבירה הגמרא [ס"ה]. שאפילו שחייבים שיתחלקו לשלושה כתות, אבל על כל יחיד יש תביעה להיות זריז.

הדר אמר רבא מצוה ללנות, שנאמר 'ושמרתם את המצות', אי לא דבעי לתיתה, שימור למאי? [מ.]

מחובת השמירה על המצות נלמדת מידת הזריזות לכל מצוות התורה כמו שכתב רש"י עה"ת - רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצות. כך אין מחמיצין את המצוות, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד.

ויש להבין מדוע דווקא ממצוות הפסח נלמדת מידת הזריזות?

הגאון רבי שמואל יעקב בורשטיין זצוק"ל מסביר שהשורש של כל הגאולה תלוי בתפיסת השעה הראויה והרגע המתאים!!! כנודע שהיה אפשרות להחמיץ את גאולת מצרים ח"ו, אם היו משתקעים בני שערי טומאה [ע"י אוה"ח שמות ג' ח'] מבלי יכולת לצאת.

להתחזקות במצרי התורה הספעה על כל קצווי תפלו!!!

הבעיות והקשיים אם אדם מתגבר על עצמו ונוטה לצד הטוב, הוא בנה בנין, ברא בריאה חדשה שמעולם לא היתה!

זהו חידוש במצב כזה, שישנה אפשרות לפעול נגד רצון ה', קיום רצון ה' הנו בנין של ממש! יסוד זה נוגע לא רק לעבירות.

כל מעשה שאנו עושים, כשמגיעים למצבים של נסיונות, המעשה גדול יותר ויפה יותר.

אחת הדרכים לראות זאת היא בלימוד התורה הקדושה - יהודי נכנס לבית המדרש ופותח גמרא.

יש לו חשק, והוא ניגש בהתלהבות ללימודו, מדוע? - כי הוא יודע שהתורה קדושה, ושמעלות רוחניות הן דבר נפלא.

הבה נתבונן: מי בנה את הבנין הזה של הקדושה שנוצר כאן? - הקב"ה, מי עשה את התורה מעניינת ומרוממת? - הקב"ה, קדושה? - גם הקב"ה.

כלומר, יהודי זה פשוט נכנס לבניינו של הקב"ה, ונהנה ממנו.

אך אם כשיהודי פותח גמרא לפתע הכל נראה לו כפול, כל השטויות שבעולם לפתע עוברות בראשו, אין חשק, ואין לו מושג מהי בכלל קדושה - זהו מצב של רע, של בעיות.

אם במצב כזה אותו יהודי פורץ לעצמו דרך ומוצא הנאה מלימוד הגמ' ומקדושתה - הוא בעצם בנה בנין של קידוש ה', ברא יש מאין.

אנו לא ראינו את הבעיות שהיו לצדיקים, לא חיינו את הנסיונות שלהם, לא ראינו את הנפילות שלהם, את הרגעים הקשים.

אנו רואים רק את עצמנו - אך עלינו לדעת כי מצב זה שבו הכל קשה, הוא המצב היחיד בו יש לעולם שלנו משמעות.

אמר רב נחמן (בר יצחק) בתחלה כשהיו מביאין נסכים מיהודה לא היה יינם של יהודה מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין, והיו קורין אותו חומץ סתם, ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין, וקורין אותו חומץ האדומי, לקיים מה שנאמר 'אמלאה החרבה' אם מלאה זו חרבה זו, ואם מלאה זו חרבה זו, רב נחמן בר יצחק אמר מהכא 'לאם מלאם יאמץ'. [מב:]

בגמרא מבואר שהכוחות של הרע והטוב - מתמודדים זה מול זה, וכשאחד המגבר בהכרח השני יורד.

מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל מסביר בזה את דברו המפורסמים של הגאון רבי ישראל סלנטר זצוק"ל - 'כאשר יהודי מתחזק בתורה במקומו - זה מונע מיהודי במקום אחר בעולם להתבולל'.

כשיש לצד מסוים עמדה חזקה של כח, הוא יכול להשפיע משם על כל העולם, ולכן יש להתחזקות שלנו בתוך מבצרי התורה השפעה כל כך חזקה על כל קצווי תבל.

ומדוע באמת ה' נותן לרשעים גם אפשרות להתעצם ולצבור כח?

מסביר **הגאון רבי שמשון דוד פינקוס זצוק"ל** יסוד גדול - ה'רע' וכל הבעיות שבעולם, הם מערכת לא פחות חשובה וחיונית ממערכת ה'טוב'.

הקב"ה מצד עצמו טוב ומטיב, ולכן כל הטוב שבעולם כבר קיים ממילא מעצם בריאת העולם - אך את הרע היה צריך לבדוא באופן מיוחד!

מהי התועלת הטמונה ברע? עלינו לדעת, שדוקא במערכת של

הנפצדות שומרת על האדם ונותנת לו עוז ותעצומות נפש להתעלות

להשפלו אפילו בדברי היתר, ואח"כ הריחו ברשותו לכל דבר חטא ועוון.

העבודה המוטלת על האדם להתעלות ולהיות נכבד בעיני עצמו, וכך הוא ניצל, ובמיוחד שהרבה חטאים כרוכים בביזיונות, וכשהנכבדות מושרשת בקרבו ימנע מלהיכשל.

אפילו בני תורה הנמצאים במצב מרומם בהיכלה של תורה, הרי הם בסכנה עצומה ליפול ברגע שהם יוצאים החוצה.

ההצלה היא רק ע"י לימוד מוסר שמביא לרוממות הרוח!!!

ולא רק שהנכבדות שומרת על האדם - אלא היא גם נותנת לו עוז ותעצומות נפש להתעלות מעלה מעלה.

רק כשאדם מעריך ומחשיב את עצמו כנדרש - הוא יכול לקבל על עצמו תפקידים ומעלות, שבאים עם - ויגבה ליבו בדרכי ה'.

זה היה עיקר פועלם של רבינו הגר"י סלנטר זצוק"ל ותלמידיו לרומם ולהגביה את ליבם של בני התורה בעת שהשכלה הארורה השפילה אותם.

הדרך הטובה ביותר להגיע למעלת הנכבדות היא ע"י ש'מכבד את הבריות'.

והמפסיד העיקרי הוא החיפזון והבהילות - 'פחז כמים אל תותר'.

ת"ר יכול צלאו כל צורכו יהא חייב ת"ל { שמות יב-ט } אל תאכל ממנו נא ובשל מבושל במים נא ובשל מבושל אמרתי לך ולא שצלאו כל צורכו. [מא.]

בספר החינוך [מצווה ז'] מסביר את שורש המצווה 'שנצטוונו לאכול צלי דוקא, לפי שכך דרך בני מלכים ושרים לאכול בשר צלי, שהוא מאכל טוב ומטעם, אבל שאר העם אינם יכולים לאכול מעט בשר שתשיג ידם, כי אם מבשל, כדי למלא בטנם.

ואנו שאוכלים הפסח לזכרון שיצאנו לחרות להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, ודאי ראוי לנו להתנהג באכילתו דרך חרות ושרות'.

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל הוכיח שהיסוד של גלות מצריים היתה השפלתו של כלל ישראל - ורמיסת כבודם.

כמבואר באוה"ח [שמות א' ו'] שכל זמן שאחד מן האחים קיים היו המצריים מכבדים אותן, והשיעבוד החל רק לאחר מיתת כל הדור ההוא שכולן היו חשובין בעיניהם ובאמצעותם לא היה להם פנים להשתעבד בהם.

שני צדדים יש לנקודה הזו - כל זמן שהם היו חשובים גם המצריים לא היו יכולים להשתעבד בהם, וגם עם ישראל לא היו מסוגלים להשתעבד תחתם.

ובאמת כך היא דרכו של היצר במלחמתו עם האדם - ראשית

במים שלנו אסור לחוסיף פלוס!!!

נחפכו לזכויות...

הגיב הגר"י בשנינות - במים שלנו כל תוספת יכולה רק לפסול את המים...

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל

ניתן לפנות לכתובת: peninim88@gmail.com

הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים

אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו. [מב.]

מסופר שבאחד הפעמים שירד **הגאון רבי יוסף דב הלוי סולוביצ'יק זצוק"ל** [בן מרן הגר"י] למוצא לשאיבת מים שלנו התלוו אליו תלמידיו.

נענה אחד מהם ואמר ווארט ששמע - מדוע שואבים מים שלנו מהנהרות?

מפני שבראשית השנה השלכנו את העוונות - באמירת התשליך, עתה אחרי פורים - שקיבלו מאהבה, באים לאסוף אותם, כי הם

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לזבין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

לפני המלך, ועונו גדול מנשוא רח"ל כדאיתא בזוה"ק.
ועל כן, קוראים אנו אל אחב"י בקהילות הקודש די בכל אתר ואתר, בעת שחוזרים אנו להתפלל וללמוד בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לחזק הגדר שלא לדבר דבורים בטלים בבית הכנסת ובבית המדרש ולתקן תקנה קבועה שאיסור חמור הוא להחזיק פלאפון שאינו כבוי בכל זמן התפילה והלימוד, ורבני הקהילות והגבאים בכל מקום יזהירו את הציבור על כך, (ומי שבידם, יראו לתקן מקום מיוחד להניח הפלאפונים קודם התפילה).
ובזכות הזהירות בבתי מקדש מעט ירחם עלינו הבורא ית', שנזכה למי שברך, שתיקן בעל התו"ט שכל מי ששומר פיו ולשונו בעת התפילה וקריאת התורה הקב"ה ישמרהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה ויחולו עליו כל הברכות הכתובות בתורה ובנביאים ובכתובים ויזכה לראות בני חיים וקיימים לתורה ולחופה ומעשים טובים ויעבד את ה' אלוהינו תמיד באמת ובתמים ונאמר אמן. ונזכה במהרה לישועה וגאולה שלימה בבניין בית תפארתנו אכ"ר
מועצות גדולי התורה:
דגל התורה אגודת ישראל מועצת חכמי התורה

בהמשך למה שהתחלנו בשבוע שעבר בענין פירסום דברי החיזוק שנאמרו אשתקד כשנפתחו שוב הבתי כנסיות אחרי תקופה שהיו סגורים כחודשיים, ברצונו השבוע להביא מכתב מועצות גדולי התורה שהתפרסם בערב שבת קודש פ' במדבר מ"ג למ"טמונים תש"פ
ומקדשי תיראו: בעוונותינו הרבים זה למעלה מב' חודשים שנגזר עלינו לסגור דלתי בתי כנסיות ובתי מדרשות ולגלות להתפלל וללמוד באופן עראי, ועתה, ברחמי המרובים של הבורא ית' אנו זוכים לשוב להתפלל וללמוד בבית מקדש מעט. עדיין לא בשלמות ותחת הגבלות, אבל ב"ה מתחילים לשוב. ועל כן מתוך הודיה להשי"ת, חובתנו לעת הזאת לתקן בדקי העבר, לחקור דרכינו ולפשפש במעשינו על מה עשה ה' זאת לנו, כאמרו ז"ל (ברכות ה'). והנה צורך גדול לתקן ולחזק גדרי שמירת קדושת בית הכנסת, ובראש ובראשונה לעורר ולהתעורר על חובת הזהירות מלדבר דברים בטלים בבית הכנסת כדאיתא בשו"ע או"ח קנ"א, דיני קדושת בית הכנסת. ומי יודע אם לא בשלנו הסער הגדול הזה. זאת ועוד, לדאבון כל לב נמצאת רעה חולה שיש מי שמחזיק בזמן התפילה והלימוד מכשיר פלאפון דלוק, אשר גורם בזה להוציא עצמו מתוך בית הכנסת בעת עמדו

בירורי הלכה

מהשבת אבידה. והטעם, משום שכתב השו"ע (סי' ר"נ ס"א), שעל כל אדם להשתדל לעסוק בעצמו בהכנות לשבת, כמו האמוראים שעשו כך, ומהם ילמד כל אדם, ולא יאמר לא אפגום כבודי כי זהו כבודו שמכבד את השבת, ומקורו מהרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ו) והטור. וביאר בביאור הלכה (שם ד"ה כי זה) שכוונתו בזה, שהפטור של זקן ואינה לפי כבודו נאמר רק בהשבת אבידה, שאין ניכר לרואים שהמלאכה שהוא עוסק בה היא מעשה מצוה ולכן יש בזה חסרון כבוד עבורו, אבל מי שעוסק בהכנות לשבת מובן לכל הרואים שהוא עוסק במצוה, ובזה אין פחיתות כבוד שהרי "זהו כבודו", ולכן הוא מחוייב בכך גם אם הוא אדם נכבד. והביאור הלכה הביא ראיה לזה ממה שאמרו בקידושין (נ' ע"א) שרב נחמן עסק בעצמו במצות מעקה, ואף שודאי לא היה לכבודו של רב נחמן לעשות מלאכה בפרהסיא, ובודאי הטעם לכך הוא משום שהכל יודעים שבניית מעשה היא מצוה ה', ולפי זה נראה שכך הוא גם בנקיון בית הכנסת, שמכיון שהכל יודעים שמעשה זה הוא מצוה ה', גם זקן צריך לעסוק בכך ואין בזה חסרון כבוד עבורו.

אמנם ראיתי (בס' בית יהודה הל' בית הכנסת) ששאלו את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש חיוב על מי שרואה לכלוך בבית הכנסת להסירו. והשיב: אין חיוב. וצ"ע מה הטעם להוראה זו?
ויתכן לבאר שהוא סובר שמכיון שהדרך היא שכיבוד וריבוי הוא מעשה שנעשה על ידי שהציבור ממנים אדם שיעסוק בכך, לכך הטיילו חכמים חיוב זה על הציבור ולא על כל יחיד ויחיד. וממילא, גם כאשר ארע שהחיוב הזה לא מתקיים, וכמו באופן שציירנו שבית הכנסת התלכלך באמצע השבוע, אין חובה על כל יחיד לנקות את בית הכנסת, וצ"ע. [הדברים נכתבו ע"י הרה"ג ר' מנחם זילברפרב שליט"א, רמות ד']

בענין חובת היחיד בניהכ"נ

שאלה: אדם שרואה כוס שהושארה על השלחן בבית הכנסת, שנפלה על הרצפה, ושארית הקפה שהיה בה נשפכה על הרצפה, האם חובה עליו לנקות את הלכלוך?

תשובה: בשו"ע (סי' קנ"א ס"ט) כתב, נוהגים בהם (בבתי כנסיות ובתי מדרשות) כבוד לכבדן ולרבען (פירוש, כיבוד, ניקוי הבית, ריבוי, זריקת המים על פני הקרקע), ע"כ. ומקור הדין מהגמ' (מגילה כ"ח ע"ב), ומהרמב"ם (פ"א מהל' תפילה ה"ה) והטור. ובזמננו היתה הרצפה עשויה מחול, והיו רגילים לנקות את הבית על ידי שהיו מכבדים ומרבעים את הקרקע. ומסתבר שבזמננו, שהרצפה מכוסה במרצפות, ורגילים לנקות אותן על ידי ששוטפין אותה מדי כמה ימים, הרי שחיוב הכיבוד וריבוי מתקיים בשטיפת הרצפות מעת לעת. ומסתבר שחובה זו היא על כל אחד ואחד, אלא שגבאי בתי הכנסת הם השלוחים לעסוק בכך במקום כל אחד ואחד מהציבור, והם שמטילים את התפקיד הזה על המנקה. ונמצא שהמנקה של בית הכנסת, שלכאורה היה נראה שהתפקיד שלו הוא תפקיד טכני בלבד, של נקיון, באמת הוא מקיים בעבודתו את חיוב הכיבוד וריבוי של בית הכנסת שמוטל על כל אחד מהציבור. ואם כן נראה, שמינוי המנקה הקבוע מועיל לקיים חיוב זה לענין הנקיון השוטף של בית הכנסת, שצריך לנקות אותו מדי כמה ימים, אבל אם באמצע השבוע נוצר לכלוך בבית הכנסת, כמו באופן שציירנו, והמנקה עתיד להגיע רק בעוד כמה ימים, חוזר החיוב לכבד ולרבע את בית הכנסת לכל אחד ואחד, ועל מי שרואה את הלכלוך לדאוג לנקות אותו.

ונראה עוד, שגם אדם נכבד, שאין זה לכבודו לשטוף את הרצפה במקום ציבורי, אינו יכול לפטור את עצמו משום הדין שזקן ואינה לפי כבודו פטור

1. ויש להעיר, מדוע אין המתפללים עושים זאת בעצמם, משום מצוה בו יותר מבשלוחו, וצ"ע. והעירוני, שמבואר בס' ר"נ משום מצוה בו יותר מבשלוחו אין חיוב לקיים את כל המצוה אלא די שיעשה מעשה כלשהו, שרב ספרא מחריך רישא, רבא מלח שיבטא וכו', ולא עסקו בכל מלאכת כבוד שבת. וא"כ יש לומר שאם אדם מסדר מעט את בית הכנסת, כגון שהוא מחזיר לארון ספר שהיה מונח על השלחן וכדו', כבר מקיים בזה את המצוה בו יותר מבשלוחו. אמנם יעויין שמירת שבת כהלכתה (פמ"ב בהערה קצ"ה) בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שמצוה בו יותר מבשלוחו הוא בכל המצוה, ורק אם הוא רוצה ללמוד תורה או לעשות מצוה אחרת או שהוא טרוד מאוד סגי בפעולה אחת.
2. והשעה"צ שם (ס"ק ט') כתב שגם מי שעוסק בתורה צריך לעסוק בכבוד שבת, ואין אומרים בזה שהיא מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים שאין מתבטלים מתורה בשבילה, שיש לומר דדוקא מצוה שאין מוטלת על גופו כגון שיפסיק באמצע הלימוד לילך ולגמול חסד עם איזה אדם במקום שאחר יוכל לעשות עמו הטובה ההיא, משא"כ בזה שהכבוד שבת מוטלת על גופו וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו, ויעו"ש. ולפי טעם זה יש להסתפק אם המצוה של כבוד בית כנסת היא כמצות כבוד שבת, שהיא מצוה המוטלת על גופו ויש להתבטל מלימוד עבודה גם במקום שאפשר לקיימה על ידי אחרים, או שהיא מצוה שאינה מוטלת על גופו, כמו לגמול חסד, שאז במקום שיש אחרים שיכולים לעשות אותה אין להתבטל מלימודו לשם כך, וצ"ע.
3. אמנם הביא מהגרמ"מ קליין שליט"א שמצוה יש בזה, ושראה כמה פעמים את מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל שהרים נייר בבית הכנסת.
4. ויתכן שבטעם זה יוסבר גם מדוע אין אומרים בחיוב זה שמצוה בו יותר מבשלוחו, שרק בחיוב שמוטל על האדם עצמו והוא מוסר אותו לשלוח נאמר שיש מצוה שיעשה את המצוה בעצמו, אבל במצוה שמוטלת מעיקרה על הציבור, אין מצוה שיעשה אותה האדם בעצמו, וצ"ע.

כגון בנשפך דבר על הרצפה וכדו', בודאי החוב על מי שרואה זאת לנקות לכהפ"ח באופן שלא יתפשט הלכלוך יותר. או להרים חפצים המתגלגלים על הרצפה וכדו' ובוזה יתישבו הערות 1 2 3 מתשובת הגר"ח קניבסקי הנ"ל שליט"א ונפשט גם ההסתפקות בהערה 4. ועל הערה 2 כתב: ...ויוכן גם שא"א שהבעל יעשה את הבישולים וכו' לכבוד שבת, אפילו אם יש לו זמן, כי יהיה קידרא דבי שותפי כדלהלן. אא"כ האשה באמת תשמש שהבעל יעשה הכל, והוא אינו עסוק במצוות אחרות, איה"נ שיהיה לו מצוה גדולה לעשות הכל.

וכע"ז אמר מו"ר הגרמ"מ לובין שליט"א: דאפשר דכוונת מרן הגר"ח קניבסקי דווקא בלכלוך שגם בביתו היה משאירו ולא מנקה מיד, דהרי מבואר באחרונים שמעיקר הדין מותר לירוק בביהכ"נ.

חיזוקים בבתי כנסת

שחלה אחד המתפללים והגיע לכלל סכנה, ובאו אנשי ביהכ"נ קמי מרן הגרא"ל ושאלוהו במה להתחזק לרפואת החולה, וענה להם מרן הגרא"ל שיתחזקו בקדושת ביהמ"ד ולא לדבר בביהמ"ד מתחילת התפילה ועד סיומה, וב"ה החולה הבריא וחי עוד שנים רבות, ובשנה האחרונה מתפללי ביהכ"נ נתחזקו בזה עוד, וחיזוק זה נשמר בקפידא גם למתפללים שאינם קבועים במקום.

קוראים כותבים

כל יהודי שכבוד שמים חשוב בעיניו וחפץ הוא להגדילו ולהאדירו, חובה עליו לשמור מכל משמר את ארבעת כתליו של בית המדרש, וביותר - את אותה רחבה, שזקנו של רש"י טאטאה בזקנו. מאז ייסודה של רמת אלחנן מבקש הרב מרא דאתרא הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א לכל יעלו ילדים על בימת ארון הקודש, ושלא יהפכו למגרש משחקים. מחזה שכזה הוא ההיפך הגמור ממה שעשה זקנו של רש"י. ילדים קטנים, וגם לא כל כך קטנים, ולפעמים גם מבוגרים המעוניינים לקצר את דרכם, חוצים את הבימה ומחללים את קדושת המקום.

אם רוצים באמת ובתמים שילדינו ישמרו על קדושת בית הכנסת ובית המדרש, כדאי להחדיד אל תוך לבנו את אחד מכללי החינוך היסודיים ביותר: הילדים לוקחים דוגמא מאתנו, וכפי יחסו של האב ושאר המתפללים אל קדושת בית הכנסת כך ידאגו גם הם לקדושת המקום. אם יתבוננו באביהם ויראו שהוא שומר על עצמו מכל משמר שלא לשוח בדברי חולין בבית הכנסת, גם הם יעשו כך, וחלילה להיפך. אם המבוגרים "רק" מציחקים ומתלוצצים, מדברים ומפטפטים, זה כבר מספיק להחדיד בילד יחס של זלזול לבית הכנסת, ובעוד שהחילול של המבוגר מתבטא במה שמתאים לגילו, הרי שהקטן יתרגם את הדברים להשתוללות ליד בימת ארון הקודש. אין אנו שמים לב שבמו-ידינו אנו מחנכים את יוצאי חלצינו להתנהגות שאינה הולמת את קדושת ביהכ"ס. גערות לא תעזרנה, צעקות והכאות לא תועלנה. מה הם אשמים? מדוע שהם ינהגו באיפוק בתוך ביהכ"ס אם אנחנו לא עושים כך? הבה ונשמור כלנו על קדושת בית הכנסת ואז גם תתקבלנה תפילותינו באהבה וברצון לפני אדון כל.

סיפור השבוע

ההלוויה הייתה בחודש אב, בשמחת תורה שלאחר מכן, ב'כל הנערים', ראה רב ביהכ"ס הנ"ל את אחד המתפללים שפניו קודרות, ניגש הרב ושאל את היהודי העצוב לפשר דבר, אותו מתפלל שח לו בכאב: 'כולם עומדים ושמחים, והילד בן השלוש שכעת אני מרים על הידים - גילו לו גידול בראש, ומיד אחרי החגים צריך להתחיל בטיפולים. איך אני יכול לשמוח?!' הרב הנ"ל התרגש, ובעיצומו של 'כל הנערים' דפק על הבימה והזכיר את הסיפור ששמע לאחרונה עם רבי אביגדור מילר, והוסיף ואמר: יש בינינו ילד שגילו לו גידול בראש. הבה נקבל על עצמנו למהלך השנה הקרובה, שאין דיבורים בשעת התפילה! כל המתפללים התרגשו וקיבלו על עצמם קבלה זו. אחרי החגים חזר האב עם בנו לבית החולים לבדיקות לשם המשך טיפול, שם נאלצו הרופאים להודות כי הגידול פרח ונעלם לו. כוחה של קבלה!

והדברים הובאו קמי הגרמ"מ פוקס שליט"א רב קרית 'שומרי רמות ד' והשיב במכתב: נראה פשוט שתשובתו (-של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א) היתה על סוג לכלוך שלא מפריע להמתין עד שיבוא המנקה, כגון כתם יבש על הרצפה או על החלון וכדומה. אבל אם מדובר מלכלוך לח שעלול להתפשט ע"י הליכת אנשים, בודאי שצריך לנקות לכהפ"ח באופן שיהיה ראוי לחכות להמנקה הקבוע. וכתב עוד: נראה פשוט דאף שיש חיוב על כל אדם לדאוג על ניקיון וכבוד ביהכ"נ, מ"מ אם כל אחד יקח המצוה לידו לנקות בביהכ"נ, הדבר יהיה קידרא דבי שותפי, כי לעשות נקיון כנדרש, צריך לזה הרגל לדעת איך לעשותו כהוגן, ואוי ואבוי לביכ"נ שנותנים תורת כל אחד בידו לנקותו כהבנתו, ויהיה יצא שכרו בהפסדו. ולכן נקיון יסודי מסודר, חייבים לעשות ע"י ממונה קבוע לכך. אבל נקיון פה ושם

ביהכ"נ חניכי ישיבת חברון - סמשת האר"י ב"ב

בית הכנסת זה הינו אחד מבתי הכנסת הוותיקים ב"ב, בכניסה לבית הכנסת מתנוסס שלט הכתוב בו: **בהתאם להוראת מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א, לאחר בקשת הציבור חיזוק, שיהיה לזכות רפואת אחד מבני החבורה, קיבל הציבור על עצמו לא לדבר בביהמ"ד מתחילת התפילה ועד סיומה. וכל מתפללי ובאי ביהמ"ד נקראים לשמור קבלה זו.** חיזוק זה נוסד בעקבות

לכבוד העלון החשוב 'קדושת בתי מקדש מעט' ראשית דבר יישר כחכם על החיזוק הגדול שאתם מפיצים, יש ב"ה בכלל ישראל חיזוק גדול בענין כבוד ביהכ"נ, ומסתמא זה ג"כ נזקף לזכות, בבחינת כמו שאמר הגר"י סלנטר זצוק"ל כשבחור בולנא מתחזק בשמירת שבת זה עושה השפעה על כל העולם עד שהבחור בפריז ובברלין לא יחלל שבת, וגם **בענינו כשאתם מתחזקים בקדושת ביהכ"נ זה משפיע חיזוק בכל העולם.** וברצוני לשלוח לכם דברים שראיתי כתוב בספר החשוב **'ברכי נפשי' בענין כבוד קדושת בימת ביהכ"נ,** וכידוע שכשביהכ"נ 'תפארת בחורים' עבר למקומה הנוכחי מרן הגר"י ש'אלישיב זצוק"ל הקפיד שיבנו את רצפת בימת ביהכ"נ גבוה יותר, באומרו דבעינן עליה לתורה, וגם בעת זקנותו כשהיה קשה לו לעלות, בכ"ז לא ויתר על דבר חשוב זה, וז"ל הספר ברכי נפשי:

על סבו של רש"י מסופר שהיה מטאטא כל ערב שבת את בימת ארון הקודש בזקנו הארוך שירד על פי מידותיו. (יש ספרים הגורסים שהיה זה רבו של רש"י, רבי יעקב בן יקר). נתאר לנו את המראה הזה. זקן מופלג, מגדולי הדור, שאינו מתבייש לבזות את עצמו בעיני רואיו ומטאטא את הבימה בזקנו. **ר' ירוחם, המשגיח דמיר, מבאר עוד יותר: אותו צדיק לא עשה את הפעולה הזאת במקום מטאטא, אלא הוא-עצמו, בכל רמ"ח ושס"ה שלו, הפך למטאטא כדוגמת זה שרוכשים בחנות...**

הרי לנו מה גדלה חשיבותה של בימה זו שלפני ארון הקודש שהיא המקום המקודש ביותר בכל בית הכנסת, לאחר הארון עצמו, כמובן. נושא זה של נתינת כבוד ויקר לבית הכנסת ובית המדרש היה חדור בתודעתם של יהודים בכל הדורות, ומי שזלזל אפילו במשהו בקדושת המקום, ולו רק בדבורים ובשיחות בעלמא, כבר נחשב לאחד הריקים.

סיפר הגאון רבי שמעון ליפשיץ שליט"א רב הקהילה החרדית בקריית אתא: הגיע לידיי גזיר עיתון מארה"ב שם סופר כך: בהלווייתו של הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל, הלכו שנים מתלמידיו. אחד רב ביכ"ס, ואחד יהודי שעבד לפרנסתו. כמקובל, סיפרו הם על הנפטר הגדול סיפורים. היהודי סיפר לבן לווייתו - רב ביהכ"ס, שהרבה שנים אחרי נישואיו לא נפקד בזש"ק, והוא בא לרבי אביגדור לבקש שיתפלל עליו. אמר לו רבי אביגדור: 'תפילה שלי תועיל אם גם אתה מתפלל', ומיד שאל אותו - **'האם בבית הכנסת שאתה מתפלל, מדברים בשעת התפילה? והלה הודה לו שכן.** "אמר לו רבי אביגדור: **'במקום שמדברים בתפילה, התפילות לא יוצאות ועולות מגג בית הכנסת! תשנה מקום תפילה למקום שלא מדברים בתפילה.** ואכן, הוא שינה מקום ובאותה שנה נפקדו בשעט"מ, ע"כ סיפר אותו יהודי.

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והרה"ג רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לקבלת העלון ולהפצתו ולשליחת חומר 052-7101970 | לקבלת העלון ולשליחת חומר למערכת מייל: y0527176420@gmail.com

נאה דורש

פנינים מתוך הספרים החדשים "דורש טוב" ו"נאה דורש" על ספר בראשית

רבנו הקדוש - משרש נשמת יעקב

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (בראשית רבה ה, ה; רבנו קשה נפטר מן העולם צוה

שלשה דברים, אמר להם: אל תזוז אלמנתי מתוך ביתי, ואל תספדוני בעירות שבארץ ישראל, ואל תניחו לנכרי שיגע במשתי אלא מי שנטפל עמי בחיי יטפל בי במותי. בחייו היה דר בצפוני שבע עשרה שנה, והיה קורא על עצמו 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה', וזוהי יהודה בצפוני שבע עשרה שנים.

מה הקשר בין יעקב אבינו לרבי יהודה הנשיא?

רבנו הקדוש היה שרש נשמתו של יעקב אבינו, ואנטונינוס היה שרש נשמתו של עשו. ה"מגלה עמקות" מביא רמז לדבר (מובא בסדר מדורות): 'נשיא' - ראשי תבות: נשמתו של יעקב אבינו. רמז נוסף: יעקב אבינו הוא הראשון שנאמר עליו שלמד משנה, שנאמר (כח, טו): 'ויקח יעקב משנתו' ואומר בעל הטורים: "משנתו" - קרי ביה 'ממשנתו', מתוך שהוא הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומו.

וכן נרמז בפסוק (לג, א) 'וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים', אומר בעל הטורים: 'בן זקנים' - 'זקנים' כתיב, שמסר לו כל מה שקבל מזקנים, שהם שם ועבר. 'זקנים' - נוטריקון זרעים קדשים נשים ישועות מועד, אלו ששה סדרי משנה.

יעקב אבינו היה הראשון שלמד משנה, על כן בא רבנו הקדוש, גלגולו של יעקב, וחבר את המשנה.

אומר ה"בן יהודה": למה פתח רבנו הקדוש את המשנה הראשונה ב"מאימתי קורין את שמע בערבית"?

אלא, יעקב אבינו תקן תפלת ערבית. בשעה שהתאספו אצלו כל השבטים קרא קריאת שמע, לכן רבנו הקדוש, גלגולו של יעקב אבינו, פתח ב"מאימתי קורין את שמע בערבית".

לפי זה - אומר ה"משך חכמה" - יבארו דברי רבנו הקדוש, שקשר בין שנות מגוריו בצפוני לשנות מגוריו יעקב אבינו במצרים. שלוש-עשרה מתוך שבע-עשרה השנים שרבנו הקדוש היה בצפוני הוא סבל יסורים. אמרו חז"ל (בראשית רבה שם): 'וכל אותן שלש עשרה שנה לא מתה חיה בארץ ישראל ולא הפילה אשה עברה בארץ ישראל'.

על כך אמר רבי: כשם שכל זמן שיעקב אבינו היה במצרים היה שפע ולא חסר מאומה, ולאחר פטירתו חזר הרעב למצרים - כך היה במשך שבע-עשרה השנים שהתגוררתי בצפוני, ששרר בהו שפע ולא ארעה שום רעה ותקלה.

*

מובא בספר "אור גדליה" לגאון רבי גדליה שור זצ"ל:

הגמרא (כתובות קג ע"א) מספרת, שלאחר פטירתו של רבי יהודה הנשיא, בכל ערב שבת הוא היה בא לביתו ועושה קדוש. בליל שבת אחד, בעת שעשה קדוש, באה אחת

השכנות לבית והתחילה לדבר השתיקה אותה שפחתו של רבי. מאז פסק רבי מלבוא, כדי "שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים" - "לומר לא צדיקים היו, שלא היה להן רשות לבוא לביתם כמו רבי" (רש"י).

לגופו של ענין יש לבאר, מה ראה רבנו הקדוש לבוא לביתו מעולם האמת בכל ליל שבת? מדוע התנאים האחרים ושאר קדמוני עולם לא עשו כן?

אלא, שהרי בגמרא (תענית ה ע"ב) מובא: "אמר רבי יוחנן: יעקב אבינו לא מת. אמרו לו: וכי בכדי ספדו ספדניא וחנשו חנשייא וקברו קברייא? אמר לו: מקרא אני דורש, שנאמר (דמיה ל, י) 'ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבבים'".

אם אתה רוצה סימן שיעקב אבינו לא מת, צא וראה כיצד רבנו הקדוש, גלגולו של יעקב אבינו, היה חוזר מעולם האמת לביתו מדי ליל שבת.

(רבי ברוך רוזנבלום שליט"א)

למוצר את אי הנעימות

וישלח ישראל את מימיו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמואל על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור (כח, יד)

רבי אלימלך מליז'ענסק זצ"ל, בספרו "נעם אלימלך", מצא עבורנו לקח נפלא בפרשה:

חז"ל (בבא מציעא נט ע"א) אמרו, שנוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים. ולמדו זאת מתמה, ובגמרא שם מספר שמר עוקבא עשה כך הלכה למעשה. הוא קפץ לתנור יחד עם אשתו, כדי שהעני לא ידע מי שם על פתח ביתו את המאכלים, ולא יתבייש.

מעשה כעין זה מספר על רבי יעקב ישראל לובצ'נסקי זצ"ל, גיסו של הסבא מנובהרדוק, שבהו כמשגיח של ישיבת ברנוביץ. לפני כן הוא היה תקופה מסימת הרב של ברנוביץ, לאחר פטירת אביו.

ראשי הקהל בקשו ממנו שיסכים לפטוריו של שמש בית המדרש, כיון שהשמש היה אמור, בין שאר המסלות שלו, להשכים קום, לבוא לפני כלם לבית המדרש ולהצית את האש בתנור, כדי שכל ישראליו המתפללים יגיעו - יהיה קצת חמים בבית המדרש בחורף הנורא בליטא. השמש היה כבר זקן, והיה ער בלילה עד שעה מאחרת [כי היה אמור לחכות לאחרון הלומדים בבית המדרש על מנת לסגור אותו], ולא הצליח לקום בזמן כדי להצית את התנור. בתפילת שחרית היה קר בבית המדרש ולאנשים היו טענות. הם בקשו רשות מהרב לפטר את השמש. באותם ימים ללא פנסיה, הוא היה צפוי לחיי נוון, לחיי רעב.

הרב אמר להם שהוא ידבר עם השמש, ואולי זה יעלה. ומאז באמת המצב השתנה - היו באים לבית המדרש, ובית המדרש היה מסק. כלם הבינו שהשמש שמע לקול הרב וזרזו למוטב.

הַאֲמַת הַיְתָה שֶׁהָרַב עֲצָמוּ הָיָה קָם לַפְּנוֹת בִּקְרָה, וְהָיָה בֶּאֱ
לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְהִסְיָק בְּעֲצָמוּ אֶת הַתְּנוּהָ מִכִּיּוֹן שֶׁהָיָה יָדַע
שְׂאִין מִה לְדַבֵּר עִם הַשֹּׁמֵשׁ - אֵין לוֹ כַּח לְקוֹם בְּזָמָן...

יוֹם אַחֵר, נִדְּדָה שְׁנֵתוֹ שֶׁל הַשֹּׁמֵשׁ הָאֶחָד, וְהָיָה חֲחִלִּית לְבֹא מִקְדָּם
לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְרֹאוֹת מִה קוֹרֶה שָׁם, וּלְהַצִּית בְּעֲצָמוּ אֶת הַתְּנוּהָ.
הָיָה עוֹלָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּמוֹצֵא יְהוּדִי [הָיָה לֹא יָדַע שֶׁזֶה הָרַב]
כִּמְעַט כָּל כּוֹל גָּחוֹן לַתּוֹךְ הַתְּנוּהָ. הָרַב בְּדִיּוֹק פָּזַר נִסְתָּר עַל הַעֲצִים
הַקְּפוּצִים וְנִסָּה לְהַצִּית אֶת הַנִּסְתָּר כְּדִי שֶׁהָאֵשׁ תִּאָּחַז בַּגִּזְרִים, וְזֶה
לֹא הָלַךְ כָּל כֶּךָ מִהָרָה, כִּיּוֹן שֶׁהָקָר הָיָה בְּאֲמַת נוֹרָא וְאִים, וְגוֹרֵי
הָעֵץ הָיוּ לְחִים.

עַמֵּד הַשֹּׁמֵשׁ מֵאַחֲרֵי הַיְהוּדִי הָאֶלְמוּנִי, וּכְנִרְאָה חֲשַׁב לְעֲצָמוּ שֶׁזֶה
אֵיזָה עֵנִי שְׁיִשֵּׁן כָּאֵן וְהָיָה לוֹ קָר וְהָיָה רוּצָה לְהִתְחַמֵּם. הָיָה עָקֵב
אַחֲרֵי הַמַּעֲשִׂים שֵׁלוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'שְׁלוּמִיָּאל שְׁכֻמוֹ! אֲפֹלוּ לְהַצִּית
אֵשׁ בְּתַנּוּר אֵינְךָ יִכּוֹל?' וְנָתַן לוֹ מִכָּה...

הָרַב עוֹמֵד גָּחוֹן בְּתוֹךְ הַתְּנוּהָ, וְאֵינּוּ מוֹצִיא אֶת הָרֹאשׁ... הָיָה יוֹדֵעַ
שֶׁאֵם יוֹצִיא אֶת הָרֹאשׁ, וְהַשֹּׁמֵשׁ יִרְאֶה עַל מִי הָיָה גָּחַךְ וְלִמִּי נָתַן
מִכָּה - וְהָיָה לוֹ מֵאֵד מֵאֵד לֹא נָעִים! אִזּוֹ הָרַב עַמֵּד בְּתוֹךְ הַתְּנוּהָ,
וּבִנְיָתִים הָאֵשׁ נִאָּחֶזָה בְּעֲצִים... וְהָרַב מְחַכֶּה וּמְחַכֶּה וּמְחַכֶּה, עַד
שֶׁהָיָה רָאָה שֶׁהַשֹּׁמֵשׁ נוֹאֵשׁ מִהַיְהוּדִי הַמוֹרָה הַזֶּה, שֶׁצּוֹחֻקִים עָלָיו
וְנוֹתְנִים לוֹ מִכָּה וְהָיָה אֵינּוּ מְגִיב, וְהַשֹּׁמֵשׁ גָּרַר מִשָּׁם רִגְלִים.

לְאַחֵר שֶׁהָרַב רָאָה שֶׁהַשֹּׁמֵשׁ כָּבֵר לֹא שָׁם - הוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ
מִתְּנוּהָ וְרָאָה שֶׁזָּקָנוּ נִחְרָה. הָרַב חִזַּר הַבִּיתָה, וְאָשְׁתּוֹ, שֶׁרָאָתָה
אֶת הָזָקָן הַחֲרוּךְ, שָׁאָלָה: "מִה קָרָה?", וְהָרַב סִפֵּר לָהּ אֶת הַסִּפּוּר.
שָׁאָלָה אוֹתוֹ: "וְאֵם הַשֹּׁמֵשׁ הָיָה מִמְּשִׁיךְ לְעַמֵּד שָׁם, הָיִיתָ נִשְׁאָר
שָׁם עַד שֶׁיִּחְרְכוּ לָךְ גַּם הַפְּנִים?", וְהָיָה, בְּלִי הַסּוֹס, עָנָה לָהּ:
"מִה הַשְׁאָלָה? - אִם הַגִּמְרָא אוֹמֶרֶת שְׁנוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיִּפִּיל עֲצָמוֹ
לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ וְאֵל יִלְבִּין פָּנָיו חֲבֹרוֹ, אִזּוֹ אִם הָיָה כָּבֵר נִמְצָא בְּתוֹךְ
הַכַּבֵּשׁן, וְדֹאֵי שֶׁאִסּוּר לְהוֹצִיא אֶת עֲצָמוֹ מִשָּׁם..."

יַעֲקֹב אָבִינוּ הָיָה חֵיב עַל פִּי נְבוּאָה לְשַׁכַּל אֶת יְדָיו, הָיָה הָיָה חֵיב
לְהַצִּיב אֶת אִפְרַיִם לִפְנֵי מִנְשֵׁה, אֲבָל הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת דְּבַר
הַרְבֵּה יוֹתֵר פְּשׁוּט - בְּמָקוֹם שֶׁהִידִים שְׁלוֹ תְּהִינָה בְּתַנּוּחָה לֹא כָּל
כֶּךָ קִלְקָה, הָיָה יָכוֹל לְהַחֲלִיף אֶת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלָּהֶם, לְהַצִּיב אֶת
אִפְרַיִם מִיְמִין, וְאֵת מִנְשֵׁה מִשְׁמָאל...

כָּאֵן מוֹסֵר לָנוּ הַ"נֶּעֱם אֱלִימֶלֶךְ" אֶת הַלְּקַח הַנִּפְלָא: גַּם לַעֲמִים
כְּשֶׁצָּרִיכִים וּמְכַרְחִים - לְמַזְעֵר כְּמָה שֶׁאֲפָשֵׁר אֶת אֵי הַנְּעִימוֹת!
אִם אֲתָה יָכוֹל לְשַׁכַּל אֶת הַיְּדִים, יְהִי לָךְ אוֹלִי לֹא נוֹחַ, יְהִי לָךְ
קֶשֶׁה - אִךְ זֶה כְּדֹאֵי וּבִלְבָד שֶׁלֹּא תַחֲלִיף אֶת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלָּהֶם,
שֶׁמִּנְשֵׁה וְתִבְיֵשׁ פָּחוֹת!

(רַבִּי שְׁלֹמֹה מֵאִיר וְלֶךְ שְׁלִישִׁי"א)

שְׁתַּנּוּת יִשְׁשַׁכָּר וְזִבּוּלוֹן - רַק לִפְנֵי הַלְּמוּד

זִבּוּלוֹן לַחֹף יָמִים יִשְׁכֵּן... יִשְׁשַׁכָּר חֲמוֹר רַבִּי (מַט, יג, יד)

גַּם כָּאֵן וְגַם בְּפִרְשֵׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה, מִקְדִּימָה הַתּוֹרָה אֶת זִבּוּלוֹן
לְיִשְׁשַׁכָּר. הַסִּבָּה לְכַךְ הִיא, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁזִּבּוּלוֹן מִבִּיא אֶת הַפְּרִנָּסָה
לְיִשְׁשַׁכָּר - יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּתוֹרָתוֹ.

צָרִיךְ עֵיוֹן, שֶׁהָרִי לְכָל הַיּוֹתֵר זִבּוּלוֹן, עַל יְדֵי הַתַּמְכִּין שֵׁלוֹ, מְגִיעַ
לְדִרְגָּתוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר, לֹא יוֹתֵר מִדּוּעַ אֲפּוֹא, הָיָה קוֹדֵם לוֹ?

יִתְּנוּ שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה לְרַמֵּז בְּזֶה, מִה שֶׁמִּבְּאָר בְּדִבְרֵי חֲזוֹ"ל (סוֹשָׁה כ"א
ע"א) שֶׁרַק קֹדֶם לְמוֹדוֹ שֶׁל הַתַּלְמִיד חָכֵם מוֹעִיל לְתֵת לוֹ מַעוֹת
כְּדִי שִׁיּוּכַל לְלַמֵּד, וְהַנּוֹתָן נַעֲשֶׂה שְׁתֵּי בְלִמּוּדוֹ, אֲבָל לְאַחֵר שֶׁכָּבֵר
לְמוֹד: "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹ יִבּוּזוּ לוֹ" (שִׁיר

הַשִּׁירִים ח, ז).

מִשּׁוּם כֶּךָ הַקְדִּימָה הַתּוֹרָה אֶת זִבּוּלוֹן לְיִשְׁשַׁכָּר, לְהַדְגִּישׁ
שֶׁזִּבּוּלוֹן שֶׁל זִבּוּלוֹן בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר הִיא רַק כְּאֲשֶׁר

זִבּוּלוֹן קֹדֶם לְיִשְׁשַׁכָּר, וְהָיָה מִקְדָּם לְתַמְכֵּן בּוֹ כְּדִי שִׁיּוּכַל
לְלַמֵּד. לֹא כְּאֲשֶׁר הוּא מַעֲנִין לְקַבֵּל חֵלֶק בְּתוֹרָתוֹ לְאַחֵר
שֶׁכָּבֵר לְמוֹד.

(רַבִּי אֱלִיהוּ דִּיסְקִין שְׁלִישִׁי"א)

עֲדִין זֹכֵר הוּא בִּלְבוֹ מִה שֶׁעָשִׂינוּ לוֹ

לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשִׁב יוֹסֵף לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אוֹתוֹ (נ, ט)

הָאֲחִים חֲשָׁשׁוּ מִנְקַמְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף, עַד כְּדִי כֶּךָ שֶׁהוֹרֵוּ לְעַצְמָם הַתֵּר
לְשַׁקֵּר, וְאָמְרוּ לוֹ: "אֲבִיךָ צָוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף
אֲנָא שֶׁאֵל נָא פִּשַׁע אַחִיד וְחִטָּאתָם", כִּמּוֹ שֶׁכָּתֵב רַשִׁי: "שֵׁנוּ בְּדַבָּר
מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, כִּי לֹא צָוָה יַעֲקֹב כֵּן, שֶׁלֹּא נִחַשְׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו".

מִדּוּעַ חֲשָׁדוֹ הָאֲחִים בְּיוֹסֵף?

רַשִׁי מְבִיא אֶת דְּבַרֵּי הַמִּדְרָשׁ: "וַיִּרְאוּ אָחִי יוֹסֵף כִּי מֵת אָבִיהֶם -
מִהוּ 'וַיִּרְאוּ'? הִכִּירוּ בְּמִיתָתוֹ אֶצֶל יוֹסֵף. שֶׁהָיוּ רִגְלִים לְסַעַד עֲמוֹ
עַל שֶׁלָּחְנוּ שֶׁל יוֹסֵף, וְהָיָה מְקַרְבֵּן בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד אָבִיו, וּמִשְׁמַת יַעֲקֹב
לֹא קָרְבָּם". מִשּׁוּם כֶּךָ הָאֲחִים חֲשָׁדוֹ שֶׁכִּפְּנוּנוֹ לְנִקְמָה בָּהֶם.

בְּעַל הַטּוֹרִים כָּתֵב פִּירוּשׁ אַחֵר: "כִּשְׁחָזְרוּ מִלְּקִבְרָת אֶת אָבִיהֶם עֶבֶר
יוֹסֵף עַל הַבּוֹר שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ בּוֹ וּבִרְךָ בְּדִרְכּוֹ: 'בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נִס
בְּמָקוֹם הַזֶּה'. אָמְרוּ: עֲדִין הוּא זֹכֵר בִּלְבוֹ מִה שֶׁעָשִׂינוּ לוֹ".

שָׁאֵל רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֵל בִּיץ זצ"ל: הֲלֹא הִלְכָה פְּסוּקָה הִיא בְּשִׁלְחוֹן
עֲרוּךְ, שֶׁהַעוֹבֵר לִיד מְקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נִס, מְבָרַךְ "בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי
נִס בְּמָקוֹם הַזֶּה". מִה רוּצִים אֲפּוֹא הָאֲחִים מִיוֹסֵף - שֶׁלֹּא יִבְרָךְ?
מִה הַהוֹכָחָה מִהַבְּרָכָה שֶׁהוּא עֲדִין עוֹמֵד בְּשִׁנְאוֹתָיו עֲלֵיהֶם?

כְּשֶׁהִיִּיתִי בַּחוּר בִּישִׁיבָה נִסְעָתִי בְּבֵין הַזְּמָנִים - עִם הַ"פְּעִילִים"
- לַעֲשׂוֹת פְּעִילוֹת בִּירוּחָם. הִבִּיאוּ לָנוּ נִהְגָה, רַק יִצְאָנוּ מִירוּשָׁלַיִם,
בְּצִמְתָה הָרֹאשׁוֹן, הִנֵּהג עֶצֶר אֶת הָאוֹשׁוּ בְּצַד, יִצְאָ הַחוּצָה וּבִרְךָ:
"בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נִס בְּמָקוֹם הַזֶּה".

"מִה קָרָה?" שָׁאֵלְתִי אוֹתוֹ.

"בְּמָקוֹם הַזֶּה הִתְנַגַּשְׁתִּי בְּתַמְרוּר..."

בְּצִמְתָה הַבָּא, שׁוֹב עֶצֶר אֶת הָאוֹשׁוּ בְּצַד, יִצְאָ הַחוּצָה וּבִרְךָ: "בְּרוּךְ
שֶׁעָשָׂה לִי נִס בְּמָקוֹם הַזֶּה".

"וּמִה קָרָה כָּאֵן?" שָׁאֵלְתִי.

"אֲתָה רּוֹאֶה שֶׁכָּאֵן יֵשׁ סִיבּוֹב חֵד? הִתְהַפַּכְתִּי כָּאֵן עִם הָאוֹשׁוֹ".

לֹא תִאָּמְרוּ: בְּצִמְתָה הַבָּא, הַשְּׁלִישִׁי, שׁוֹב עֶצֶר אֶת הָאוֹשׁוּ בְּצַד,
וְשׁוֹב יִצְאָ הַחוּצָה וּבִרְךָ: "בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נִס בְּמָקוֹם הַזֶּה".

"כָּאֵן נִרְדַּמְתִּי עַל הַהִגָּה וְהִתְנַגַּשְׁתִּי חִזִּיתִית בְּאוֹשׁוֹ שֶׁבֶּא מִמּוֹל",
סִפֵּר בְּלִי שֶׁאֲפִלוּ שָׁאֵלְתִי.

"חֲבִיבִי!" אָמַרְתִּי לוֹ. "בְּבִקְשָׁה תוֹרִיד אוֹתִי כָּאֵן וְעָשׂוֹ. אֲתָה
אָמְנָם מְלַמֵּד בְּנִסִּים, אֲבָל אֲנִי עִם מַעֲשֵׂה נִסִּים אֵינִי נוֹסֵעַ..."

יוֹסֵף, כְּאֲמוֹר, בְּעֶבְרוֹ לִיד הַבּוֹר, בִּרְךָ: "בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נִס בְּמָקוֹם
הַזֶּה". מִתְּחִלָּה רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֵל בִּיץ חֲדוּשׁ גָּדוֹל: מִי יָכוֹל לְבָרֵךְ, בְּשֵׁם
וּמִלְּפּוֹת, 'בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נִס בְּמָקוֹם הַזֶּה'? רַק מִי שְׁחִי מִתְּחִלָּה אֶת

הַהִרְגָּשָׁה שֶׁהִיְתָה לוֹ בְּזָמַן שֶׁהִנֵּס קָרָה! הוּא מוֹצֵף בְּרָגְשׁוֹת כְּאֵלוֹ
הִנֵּס קָרָה עֲתָה! אֲבָל מִי שֶׁקָּרָה לוֹ נִס לִפְנֵי עֲשָׂרִים - שְׁלוּשִׁים
שָׁנָה, וְהוּא אֵינּוּ זֹכֵר אוֹתוֹ וּמִמִּילָא לֹא "חִי" אוֹתוֹ - אֵינּוּ יָכוֹל
לְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמִלְּפּוֹת אֶת הַבְּרָכָה הַזֹּאת!

יוֹסֵף עֶבֶר לִיד הַבּוֹר, שָׁאֵלְיוֹ הַשְּׁלִיכוּהוּ לִפְנֵי שְׁלוּשִׁים וְתִשְׁעֵי שָׁנִים,
וְנִעְמַד לְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּבְמִלְּפּוֹת: "בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נִס בְּמָקוֹם הַזֶּה!"

הָיָה אוֹמֵר - הִסִּיקוּ מִזֶּה הָאֲחִים - שֶׁהוּא חִי מִתְּחִלָּה אֶת הָאֲרוּעַ. הוּא
מְרַגֵּשׁ כְּאֵלוֹ עֲכָשְׁיוֹ הֵם הַשְּׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַמֵּלֵא בְּנַחֲשִׁים
וּבְעַקְרָבִים. כְּאֵלוֹ עֲתָה אֲרַע לוֹ הִנֵּס שְׁנָצוֹל מִהֶם! לָכֵן עָלָה בְּלִבָּם
הַחֲשָׁשׁ "לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף".

(רַבִּי מֵאִיר צִימְרוֹט שְׁלִישִׁי"א)

בית מדרש • הוצאה לאור

נהגות דשמעתתא

גליון אקטואלי מרתק מבית היוצר של אש התורה

מעשה באוטובוס באישון ליל...

הוא בעצמו
מותר אבל
לאחרים
אסור לרדות
בשבילו, דאין
אומרים
לאדם עשה
חטא קל כדי
להציל חברו

מאיסור חמור, דחבירו **פשע** במה שהדביק. (ובשעה"צ שם הביא דברי התוס' בשבת שאף בשוגג חשיב פשיעה, שהיה צריך לזהר שלא יבוא לידי כך).

ולפי"ז בנידון דידן, יש לדון אם נחשב שפשעה האשה במה שעלתה מתחילה לאוטובוס, ואם נימא דאינו נחשב לפשיעה, עליו לעבור כדי להצילה מאיסור דאורייתא, בפרט שאין כאן ודאי איסור דרבנן, אלא רק ספק. [אכן באופן שבדאי פשעה, וכפי שמצוי בהולך לרופא שיניים ויש שם סייעת, והוא האחרון בתור. אינו מחויב להישאר שם כדי להצילה מיוחד].

עוד יש לדון עפ"י המשנ"ב (שו"י נ"ו) בשם האליה רבה, דבאיסור דרבנן אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, ורק באיסור דאורייתא לא אמרינן, ולפי"ז בדין בודאי עליו לעשות כן. אלא שהמג"א פליג על האליה רבה, וס"ל שגם באיסור דרבנן אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך [ועי' משנ"ב דיש אופנים שצריך להקל כא"ר, ויל"ע בדין].

ואם נימא שהוא מחויב להישאר באוטובוס כדי להציל האשה מאיסור יחוד, עדיין יש להסתפק, עד היכן הוא מחויב לנסוע איתם, וכמה ממון עליו להוציא עבור זה.

שאלה: מעשה ביהודי שנסע לשוב 'תפרח' באוטובוס ציבורי בשעת לילה מאוחרת, ועמו מספר נוסעים בודדים. לאחר כמה תחנות ירדו הנוסעים, ונשאר לבדו באוטובוס עם נהג פרוץ ואשה נוספת, והאוטובוס ממשיך בנסיעתו בכבישים שיש בהם משום איסור יחוד [כהסכמת כל הפוסקים על כל פנים בכבישים שקטים שניתן לנסוע בהם 5 דקות מבלי שיחלוף רכב נוסף].

ונסתפק האיש, האם עליו לרדת מן האוטובוס מיד, אע"פ שגורם בזה שהאשה תישאר לבדה עם הנהג ותעבור על איסור

מסקנא דשמעתתא

נידונים אקטואליים בראי ההלכה

רב המכון רבי צבי דודן שליט"א - מורה הוראה וראש כולל רצופת - אחיסמך

יחוד דאורייתא. או שמא עליו להישאר באוטובוס כדי להציל את האשה מאיסור יחוד דאורייתא, הגם שבמצב זה הוא נכנס למחלוקת הפוסקים אם בשני אנשים אחד כשר ואחד פרוץ מותר הדבר או שיש בזה איסור יחוד דרבנן, וכמו שיבואר.

תשובה: נפסק בשו"ע (אה"ע כ"ב ה') "לא תתייחד אשה אחת אפי' עם אנשים הרבה", וטעמו, שאין בזמן הזה אנשים כשרים כל כך. אולם הרמ"א פסק שאשה מתייחדת עם שניים כשרים, גם בזמן הזה, אבל אסורה להתייחד עם פרוצים אפילו הם עשרה.

ונחלקו הפוסקים לדעת הרמ"א, איך הדין בשני אנשים, אחד כשר ואחד פרוץ, אם מותרים להתייחד עם אשה אחת. דעת מהרש"ל (יש"ש קידושין ד' כ"א) ומהר"ל דיסקין (פסקים ב') **להתיר**, ודעת הבית מאיר (סי' כ"ב) המקנה (קידושין פ.) הנודע ביהודה (מהדו"ק ס"ט) והשב יעקב (י"ט) **לאסור**.

אכן, אף לדעת האוסרים אין כאן אלא איסור דרבנן, כיון שמ"מ הם שני אנשים, וכך כתב בבינת אדם (שער בית הנשים סי' כ"ו). ונמצא למעשה דהוי ספק איסור דרבנן, ולכתחילה יש להחמיר ובשעת הדחק סומכים להקל (הגר"ז אולמן זצ"ל).

ונמצא לפי"ז שהנידון הוא, אם מוטל על האדם לעבור באיסור דרבנן כדי להציל את חברו מאיסור דאורייתא. ומצינו בהל' שבת (רי"ד ו') שאם הניח אדם פת בתנור אפי' במזיד, התירו לו לעבור איסור דרבנן ולרדות הפת קודם שתיאפה כדי שלא יבוא לידי איסור סקילה. וכתב שם המשנ"ב (סק"מ) דדוקא

לקבל את הגליון או גליונות קודמים שלחו בקשה ל: A9768552@gmail.com

צורתא דשמעתתא

סקידה מקיפה של סוגיה הלכתית

הרב מנחם אדלר - ראש בית המדרש

דיני עשיית אהל בשבת - ציורים מעשיים

בענין עשיית אהל בשבת יש להבחין בין שני סוגי אהל, החלוקים זה מזה בחומרתם, ובתנאיהם: א'. אהל הנעשה לשם אהל. ב'. אהל הנעשה מאילוי.

"אהל הנעשה לשם אהל" - הוא גג שנעשה למטרת האהלה על מה שתחתיו, להגן מן הגשם או מן השמש, או כדי להסתיר את המצוי תחתיו לצורך פרטיות. גג כזה, אסור לעשות בשבת משום יצירת ההאהלה שמתחדשת בו על השטח שתחתיו, ועל כן יש בו איסור בעשיית הגג בלבד, אפילו בלא מחיצות כלל.

מה שאין כן "אהל הנעשה מאילוי", הוא גג שמטרתו לשמש את המונח מעליו, כמו מדף וכדומה, ורק ממילא מאהיל על מה שתחתיו. ומאחר שלא נעשה כדי להאהיל תחתיו אין בו איסור משום יצירת האהלה, וכל איסורו מפני שיש דמיון בצורתו לצורת אהל. ומשום כך נאסר רק במקום שיש תחתיו לפחות שתי מחיצות [זה כנגד זה (ש"ע הרב שטו יא, וערה"ש ז'), שבכך יש לו דמיון גמור לצורת אהל. ויתירה מזו, איסורו הוא רק כאשר העמיד גם את מחיצותיו בשבת, מה שאין כן אם עמדו המחיצות מערב שבת מותר להניח עליהם את הגג. [דמאחר שאיסורו משום עשיית צורת אהל, בעינן שתהא בשבת עשיית גג ומחיצות, שרק בכך נמצא שעשה בשבת צורה גמורה של אהל].

מטעם זה יש איסור ב"אהל" שעושים הילדים משמיכות על גבי כיסאות, גם כשאין עושים לו מחיצות, שהרי פורסים את השמיכה בכדי להסתתר ולחסות תחתיה. והוי "אהל העשוי להגן" שאסור אפילו בלא עשיית מחיצות.

[ומטעם זה יש מחמירים שלא לחבוש בשבת כובע מצחיה [בעל מגן קשיח שיש בו טפח על טפח] (עי' ארחות שבת פ"ט הע' ס"ח), הגם שאין כאן מחיצות, מפני שנעשה לצל (שעה"צ שט"ו כ"ח). ויש לדון במי שמחמיר בזה וחבוש בטעות כובע מצחיה, אם נאסר עליו להורידו עד מוצאי שבת, משום דהוי סתירת אהל, או שיכול לשכב באופן שתבטל ההאהלה, ולהוריד בשעה זו את הכובע].

איסור אהל בכיסויי כלים וקופסאות אחסון

ומצינו בש"ע (שט"ו יג) דשייך איסור אהל גם בכיסויי סירים וכלי אחסון, כאשר יש בהם חלל טפח פנוי בין המכסה לתכולה שבתוכם. ומצוי הדבר שיש טפח בין התכולה לכיסוי בשאריות הנותרות בסיר, או שאריות שנותרו בקופסת אחסון מפלסטיק, וכדו'.

ואמנם אין איסור במכסה הרגיל של הסיר או הקופסא. אבל שייך איסור זה כאשר מכסים בנייר כסף או ניילון נצמד. [וכאשר יש בנייר כסף תיקון המוכיח עליו שמיועד לכיסוי הכלי, וכגון שכיסוהו בו מבעוד יום ונקבעה צורת הכלי בנייר הכסף, ונשמרה צורה זו אף שהסירוהו מעל הכלי, הרי הוא כמכסה ומותר. אכן אם אין בו תיקון המוכיח שמיועד לכך, לא סגי במה שיחדוהו לזה (ש"ע הרב שט"ו יט)].

והגם שהכיסוי נעשה למטרת הגנה על האוכל, מ"מ מבואר בפוסקים שאין זה נידון כאהל העשוי להגן, אלא כאהל הנעשה מאילוי [ונאמרו בזה כמה טעמים, ואכמ"ל], ומטעם זה אין איסור בכיסוי הכלים אלא כאשר נעשו מחיצות הכלי בשבת.

אולם מצינו חידוש בדברי המשנ"ב (שטו כב) ועוד פוסקים (חיי"א מ"ב ד', בי"ח שט"ו, פמ"ג שם מ"ז ד'), דהעברת המחיצות ממקום למקום נחשבת כעשייתן. וממילא נמצא דשייך עשיית מחיצות בשבת גם בכיסוי הכלים, כאשר מעביר את הסיר או הקופסא ממקום למקום, ואח"כ בא לכסותה. אלא שמבואר בפוסקים (שש"כ פכ"ד הע' ע"ה מהגרש"ז ושעה"צ) דאין העברת המחיצות נידונית כעשייתן אלא כאשר העבירם למקום אחר על דעת לכסותן.

ונמצא לפי"ז שאם הגישו קופסא עם מזון לשולחן, מותר לכסותה שם. וכל האיסור שייך רק כאשר מחזירים את הקופסא למטבח, או מעבירים אותה למקום אחר על דעת לכסותה. [ודוקא בתנאים הנ"ל, שיש טפח פנוי בין התכולה לכיסוי, ושאין בכיסוי תיקון המוכיח שמיועד לכך]. [ויש לציין שהחז"א (ני"ב י) חלוק בזה על המ"ב, ולדעתו העברת מחיצות אינה נחשבת לעשייתן].

¹ באור לציון (ח"ב פכ"ח סק"ד) מובאת עצה, והכי מוטו גם משמיה דהג"ר פנחס שוב שליט"א: שיפרסו מתחילה שמיכות רבות זו ע"ז זו, ואז יפרסו עליהם את הסדין שרוצים לעשותו לגג, ואח"כ יוציאו את כל השמיכות מתחתיו. ובכה"ג ליכא איסור מפני שבשעת הנחת הגג לא היה טפח פנוי בינו לבין השמיכות שתחתיו, ומבואר בראשונים (שבת קלט:) דלא חשיב אהל אלא כאשר בשעת עשייתו יש חלל טפח פנוי סמוך לגג.

אולם במגילת ספר (י"ז ט"ו) פקפק בזה, דלא מהני תחבולה זו לאהל העשוי להגן. ויש לבאר טעמו בשתי דרכים: א. דלא בעינן טפח פנוי אלא באהל מסוג הב', שאיסורו משום צורת אהל, ולזה בעינן טפח פנוי, משא"כ בסוג הא' שהאיסור משום פעולת ההאהלה, בזה י"ל דגם כשהטפח ממולא איכא פעולת האהלה על החפצים הממלאים אותו (וכ"כ גם בס' מלאכת מחשבת).

ב. עוד י"ל דלא סמכנין על תחבולה זו משום שיש לדון את כל עשייתו כדבר אחד, וסוף דבר בסך הכל יש כאן עשיית אהל. ומצינו כעיי"ז בשש"כ בשם הגרש"ז לענין מה שחידשו התוס' בעירובין (קב) דאהל ע"י לבדו אין איסור בעשייתו, ומאידך הוא נחשב אהל לגבי שיהיה מותר להוסיף עליו בשבת. וכתב בקרן אורה דמ"מ אסור בשבת לעשות מתחילה אהל ע"י לבדו על דעת להוסיף עליו, דאם כן נמצא שבסך הכל עשה אהל בשני שלבים, ואסור. ובקצות השלחן (ק"כ י"א) נקט לפי"ז דיהיה חילוק מה היה דעתו, דאם מתחילה הניח גג של לבדו שלא על דעת להוסיף עליו, יוכל אח"כ להוסיף עליו. דאין שייכות בין המעשה הראשון לשני. אולם בשש"כ (פכ"ד הע' ל"ח) הביא מהגרש"ז שנסתפק כאשר עשה מתחילה שלא על דעת להוסיף, דיתכן שמכל מקום יהיה אסור להוסיף אח"כ, כיון שבסופו של דבר נמצא שנעשה על ידו אהל בשבת. ועל דרך זה י"ל גם כאן, דאמנם בשעת הנחת הגג לא היה איסור כיון שלא היה טפח פנוי, מ"מ הלא נמצא בסך הכל שנעשה בשבת אהל על ידו. ומטעם זה העצה היחידה היא לעשות "מלמעלה למטה", שהאחד יחזיק בידיו את השמיכה באויר, והאחר יכניס תחתיה את הכסאות. (ש"ע שטו ג'), ועצה זו מועילה גם לאהל העשוי להגן (כמבואר בשבת מג).

הנה למרות הריח של 9 דק' בחישוב זה, כדאי לזכור שעצם החשבון בלוחות היום הוא בחלוקת שעות היום מעלול"ש עד צאה"כ של ר"ת, והוא פרי חידושו

של הגרי"מ טוקצינסקי נגד המנהג הישן, אך כנראה שהקושיות על חשבון זה אינם קטנים מהקושיות שהיו לו על החישוב הישן לחשב את שעות היום עד צאה"כ הנהוג (יעוי' בבירור הלכה מה שהביא בזה ועוד), ולכן בודאי המחמירים כהמג"א ראוי להם להחמיר כמנהג הישן, ועכ"פ לפי זמן עלול"ש השני, וזמן זה הוא כ-5.5 דק' לפני הזמן שבלוחות, ובבתי כנסיות שקובעים את זמן התפילה ע"פ הזמן שבלוחות, נמצא שבדרך כלל מספיקים פסוק ראשון שהוא מדאורייתא בזמנו גם לדעה זו.

בברכה, א. ש.

הערת המערכת: הכותב קיצר באמריו, וכדי להבין דבריו המאירים, נציג עיקרי הענין. הנה יסוד פלוגת המג"א והגר"א בקביעת סוף זמן ק"ש, נובעת מפלוגתא בחישוב שעות היום, אם מונים אותם **מהנץ עד השקיעה** או **מעלול"ש עד צאה"כ**. ולהמג"א נמנים בין עלול"ש לצאה"כ ועל כן זמן ק"ש יוצא מוקדם יותר, כיון שמתחילים למנות שלש שעות לסוף זמן ק"ש מעלול"ש, ולא כגר"א שמונים מהנץ.

והנה בפשוטו אם נבוא לחשב שעות היום כמג"א, מעלות השחר עד **צאה"כ**, עלינו לחשב אותם עד צאה"כ **דהגאונים**, שכן לענין זאת השבת ושאר דברים אנו נוהגים לקבוע את צאה"כ כשיטת הגאונים, שהוא ג' רבעי מיל אחר השקיעה, ולא כשיטת רבינו תם, דצאה"כ הוא כדי מהלך ד' מיל אחר השקיעה.

ואכן כך היה **המנהג הישן** בירושלים עד שנת תרפ"ה, שהיו מחשבים את זמן המג"א ע"פ שעת צאה"כ **של הגאונים** [כמתועד בבירור הלכה תנינא או"ח נ"ח, ואוצרות ירושלים חלק ק"נ], וכך הוא מנהג הספרדים עד היום (יחיד ח"ב ח', אול"צ ח"ב פ"ו ד', ע"פ הבא"ח ויקהל אות ד', וכ"ה הזמן בלוחות הנעשות ע"פ הגר"מ כדורי זצ"ל). וזהו הזמן המופיע בלוח עתים לבינה בשם **"מג"א לחומרא"**, שהוא לפי חשבון שעות היום 90 דק' קודם הנץ עד 25 דק' אחר השקיעה. [ובסוף הלוח ישנו "סוף זמן ק"ש לחומרא לשי' הגר"ב"צ אבא שאול", שהוא כעין הנ"ל רק לפי השיטה העיקרית למעשה דמיל הוא 18 דק', ולכן מונים 72 דק' קודם הנץ עד 13.5 דק' אחר השקיעה].

אך בשנת תרפ"ה עורר הגר"מ טוקצינסקי הערה גדולה, דכיון שמבואר בגמ' (פסחים י"א) דבאמצע היום השמש במרכז הרקיע, אם כן מוכרח מזה דשעות היום מתחלקות **בשווה** לפני ואחרי החצות המציאות. ומוכרח מזה שיש לקבוע את חישוב שעות היום עד צאה"כ **דרבינו תם**, שהוא מהלך ד' מיל אחר השקיעה, כי רק אז יהיו השעות מקבילות לחצי היום הראשון, שהתחיל בעלות השחר (שהוא ד' מיל קודם הנץ), משא"כ אם נחשב כצאה"כ דהגאונים, שהוא ג' רבעי מיל אחר השקיעה, נמצא שלא תהייה שעות היום שלאחר חצות שוות לשעות שקודם חצות, וזה צ"ע ממג' פסחים הנ"ל.

ומטעם זה שינה הגרי"מ טוקצינסקי בשנת תרפ"ה שיטת חישוב זו שהייתה נהוגה לפניו, והנהיג כשיטת החישוב הנהוגת בלוחות כיום, שמחשבים את שעות היום 90 דק' קודם הנץ עד 90 דק' אחר השקיעה, דהיינו מעלות השחר עד צאה"כ דר"ת.

ואף שבשאר דברים אנו נוהגים כצאה"כ דהגאונים, ואין לדידן משמעות הלכתית לזמן צאה"כ דר"ת, ביאר בזה הגרי"מ ט, דאף שלענין **דין לילה** אוליין בטר ג' כוכבים, מ"מ לענין **חישוב שעות היום** אוליין בטר יציאת "כל הכוכבים", שזה כזמן צאה"כ דר"ת. [והוכיח כן ממה שמצינו שיטות הסוברים כר"ת לענין דין לילה שהוא ד' מיל אחר השקיעה, ומ"מ לענין חשבון שעות היום מחלקים ל"ב מהנץ עד השקיעה, הרי לן דאין חפיפה מוחלטת בין חשבון שעות היום לדין יום ולילה].

ואולם יש חולקים על הגרי"מ ט, שכתבו ליישב המנהג הישן, יעוי' בירור הלכה (תניינא נח) ומקור הלכה (ח"ב עמ' לד).

ומעתה חידש הכותב, דאם ננהג כזמן שבלוחות (שמחושב לפי עלול"ש 90 דק' עד צאה"כ דר"ת), נרויח בדרך כלל לקרוא פס' ראשון גם לפי המנהג הישן (לפי חישובו מעיקר הדין - מעלול"ש 72 דק' עד צאה"כ דהגאונים, וכמופיע בלוח עתים לבינה תחת השם "זמן מג"א לחומרא לשיטת הגר"ב"צ אבא שאול"), שהוא 5.5 דקות לפני כן. **ודברי פי חכם חן.**

מה דעתכם? תגובות מעט הקוראים

שמחתי לקבל את העלון החשוב, אשר כשמו כן הוא, מביא נהורא רבא מאורייתא לכל המעיין בו.

בקשר למה שעוררתם במדור 'לעיונא', איך מותר להשתמש ביום השני בפתילה לנר הדודור באותה פתילה שהודלקה ביום הראשון לעיקר המצוה, הרי מעלין בקודש ואין מורידין.

הנה בספר 'משמרת שלום' (מקוידנו, סי' מ"ח ס"ק ג') כתב שאכן מהאי סברא גופא ראוי להקפיד לאלו הנוהגים להשתמש באותה פתילה ביום השני, שאותה הפתילה שהדליקו בראשונה ביום הקודם, תשמש לנר שמדליקים ראשונה ביום זה, לפי שהוא הנר הנוסף של היום שעיקר המצוה תתקיים דוקא בו.

אולם בשו"ת 'בצל החכמה' (חד סי' כ"ח) העיר עליו, שמסתבר שדין 'מעלין בקודש ואין מורידין' לא נאמר אלא בדברים שעדיין קדושתם עליהם, וכפי שמצינו בתפילין של ראש שאין לעשותם של יד מפני שמוריד מקדושתם. לעומת זאת בנרות חנוכה שמבואר בשו"ע (א"ח סי' תרע"ב ס"ב) שלאחר שיעור זמן ההדלקה דהיינו חצי שעה מותר לכבות את הנר ואף להשתמש לאורו, א"כ ודאי שלא שייך דין מעלין בקודש ואין מורידין, ואין טעם לאסור להשתמש בפתילה ששימשה למצוה, בתורת נר של הידור. וכתב שם שהמשמרת שלום כתב כן דוקא לשיטתו וכו'. עיי"ש.

וראיתי בספר 'ויקהל משה' להגר"מ משה שאול קליין שליט"א שביאר בדעת המחבר דפסק דמדליקין מנר לנר, דס"ל שכל הנרות קדושתם שוה, מפני שכולם הם בגדר נרות של מצוה.

הרי שלדעת השו"ע אין מקום לחלק בין נר שהודלק הראשון למצוה, דגם שאר הנרות נקראים נרות דמצוה ולא של הידור בעלמא. ועיי"ש עוד מה שהסיק להלכה שאין להחמיר בזה כדעת המשמרת שלום.

הרב צבי קרייזר שליט"א, מחה"ס באר צבי

הערת המערכת: יישר כח לכותבים הרבים שהגיבו בענין הנ"ל, ומקוצר הגליון לא הצגנו דבריהם, בשגם רוב דבריהם נכללו בתגובתו הממצה של הרב קרייזר שליט"א.

בנוגע לקושיא במי שאין לו שמן כשיעור, מדוע לא ימתין רבע שעה כדי שיוכל להדליק בברכה. י"ל דכיון שהברכה איננה חלק מהמצוה מחוייב להדליק מיד ואין לו היתר להמתין בשביל הברכה.

אכן לפי מה שהוכיחו האחרונים, דברכות ההדלקה הוו **מעצם מצות ההדלקה**, שע"י הברכה ובפרט ברכת על הנסים הוא מייחד את הנר והופך את ההדלקה למעשה של הודאה ופרסום הנס. אשר מטעם זה מבואר במשנ"ב (תרע"ז ח') דאין אמירת הנרות הללו נחשבת הפסק בין הברכה להדלקה. א"כ הדירה קושיא לדוכתה, מדוע לא ימתין מאחר ובלא הברכה חסר לו מעיקר מצות ההדלקה. וצ"ב.

הרב שלמה מילר שליט"א מחה"ס 'משנת ויכול'

במה שמובא בפשיטות דאם מה שהנרות עתידים ליכבות ע"י הינמסות האזיקונים נחשב כמדליק במקום הרוח, בודאי צריך לחזור ולהדליק בברכה. יש להעיר, דגם מדליק במקום הרוח ממש מה שצריך לחזור ולהדליק בברכה היינו דוקא

כשאנו ראוי לדלוך כלום וייכבה מיד, אולם היכא שבדאי יהיה דולק קצת אלא שייכבה מחמת הרוח תוך חצי שעה, חזור ומדליק בלא ברכה (דחיישינן מספק לתי' ב' בגמ' דלא בעינן שיעור כלל). וא"כ בדידן כיון שבדאי יהיו הנרות דולקים איזה זמן ולא יכבו מיד, א"כ אין צריך לחזור ולהדליק בברכה. ודוק.

הרב יצחק לורינץ שליט"א

בנוגע לחישוב זמן ק"ש של המג"א, שכתבתם שהזמן המופיע בלוחות מחושב לפי עלול"ש של 90 דק' קודם הנץ, ומאחר ולעיקר הדין דעת המשנ"ב דעלול"ש הוא 72 דק' קודם הנץ, לפי"ז נמצא ריוח שגם מי שאיחר את הזמן שבלוח עדיין יכול להספיק זמן ק"ש של המג"א לפי עיקר הדין.

נהורא לנשמה

טיפים לחיים מאושרים בדרך התורה

כתב הגרש"ד פנקוס זצ"ל במכתב אישי לבחור (אגרות ומאמרים עמ' מג):

נראה לי שאתה משתדל מאד עושה ככל יכולתך, ויצאת ידי חובת השתדלות, עכשיו אתה בשלב **שאתה צריך עזרה מבחוץ**. לכן אני יתן לך שם וכתובת, שאליו תפנה והוא יעזור לך.

קוראים לו ה' יתברך.

הוא חזק מאד, שבאמת הוא ברא את הכל, ואני יודע בסוד שהוא גם אוהב אותך באופן אישי, והוא מחכה שתפנה אליו. אין בעיה למצוא את הכתובת שלו, הוא נמצא בכל מקום, וגם ברגע הזה שאתה קורא את המכתב אתה יכול לפנות אליו.

אני כותב את זה מפני שהרבה חושבים שתפילה זה עניין של עשיית מצוה ומדרגות. כל זה נכון אבל לא העיקר. **העיקר הוא שהקב"ה הוא אישיות ברורה חי וקיים, שאפשר לתפוס אותו קשר אישי, ומעולם לא התאכזב מי שעשה כך.**

וכמה שהדבר יותר פשוט ופרקטי, יותר טוב ויותר מועיל. והעיקר שיהיה קשר אישי, פשוט לספר לו על הבעיה שלך, ולבקש ממנו עוד הפעם ועוד הפעם.

מי שיתן לך עצה אחרת, חבל על ההשתדלות, תלך ישר למי שיכול לעזור לך באמת, תתפוס אותו ואל תעזוב אותו, עד שהשגת את כל מה שלבך חפץ.

האם בשבת האחרונה (פ' ויגש) היה צריך לדלג על 'שלום עליכם' כדי להקדים את הסעודה?!

לעיונה

שאלות מרתקות בהלכה המעשית בימינו

יש לדון במה שהיה השנה, שחל עשרה בטבת ביום שישי, ושוכרים הצום רק בסעודה בליל שבת, כמבואר בשו"ע (רמ"ט ד') שבתענית ציבור יש להשלים הצום עד צאת הכוכבים. והנה במשנה ברורה (רמ"ט י"ח) הביא דהיחיד אין לו להתענות ביום שישי, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ומבואר דהוי חיסרון בכבוד השבת מה שנכנסת השבת והוא מעונה.

ומעתה יש לדון, באופן שיש תענית ציבור ביום שישי (כמו השנה) ומוכרח להתענות, מ"מ יהא עליו להזדרז ביותר ולהקדים הסעודה בשבת כדי שלא יהיה מעונה בשבת. [ונפק"מ שיהא צריך להתפלל במנין הראשון, ולדלג מלומר "שלום עליכם" ו"אשת חייל" קודם הסעודה].

ומצינו לכאור' ראינו מפורשת לזה במשנה ברורה הל' ראש חודש (ת"ז סק"ד), שכתב בשם שר"ת מנחם עזריה "מי שמתענה בער"ח צריך למהר בסעודת הלילה שלא יכנס בו כשהוא מעונה", ופירש כוונתו במשנ"ב, דאף שחייב להשלים הצום עד צאת הכוכבים, מכל מקום צריך להזדרז **שלא לשהות מלאכול אחרי צאת הכוכבים**, וא"כ הוא הדין בדין דיצטרך להזדרז לעשות הקידוש והסעודה.

האם מותר להריח פיצה באמצע סעודה בשרית?

כתב הביאור הלכה (רט"ז ב') בנוגע למאכלות אסורות, שיש איסור להריח דבר האסור באכילה, שמא ע"י הריח יתעורר בו תאות אכילתו ויבוא לאוכלו.

ויש לעיין לפי"ז במי שבאמצע סעודה בשרית, אם מותר לו ליהנות ולהריח מאכל חלבי משובח, או דשייך בזה גם כן האיסור הנ"ל, דחיישינן שתתעורר בו תאות אכילתו ויבוא לאוכלו. [ואם נצדד לאיסורא, יש להוסיף ולדון אם ה"ה בתוך שש שעות, או שבזה בודאי שרי]. וצדדי הספק, על איזה חומר של איסור אכילה נאמר הגזירה הנ"ל, של איסור הרחה שמא יבוא לאוכלו.

לתגובות והערות: מייל: A9768552@gmail.com פקס: 077-470-4472

בחסות:

שדי חמד 1 במתחם של פרסטר
054-8494941 | 08-6326669

טליתות • ציציות • כיפות • סטים לטלית ותפילין
סיזורים • מוספים • קריסטלים • סטנדרים • מתנות
קישלך • פרוכות • מעילי ס"ת • בימות • זמירות

גליון זה מוקדש

לע"נ דב ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נלב"ע כ"ה כסלו

ת.נ.צ.ב.ה.

הקדישו כעת את זכויות הגליון לעילוי נשמת יקיריכם!

דרכים להקדשה: 1. בטלפון: 0799-690776

2. בנדורים מלוס קופת ממון אש התורה 3. במייל.

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויחי

חזק ואמץ לבך

צבא ומלחמה! לפעמים צריכים עבדי ה' לנקוט מדה של אכזריות, או מדה של גאווה, בהתייצבם כנגד הרשעים, ואפילו לקרוע את הרשעים לגזרים: "וַיִּשְׁפֹּף שְׂמוֹאל אֶת אֶגֶל לִפְנֵי ה' בַּגִּלְגָל, מִה עֲשֵׂה לוֹ... הִיָּה מַחֲתָךְ מִבְּשָׁרוֹ כְּזִית וּמֵאֲכִילוֹ לְנַעֲמִיּוֹת" (תנחומא תצא, ט). בעת הצורך, הם יעשו זאת בלא היסוס. "וּבְעֶרְתָּ הָרָע מִקִּרְבְּךָ" (דברים יג, ו), עבד ה' אינו יכול להיות חלש. עליו להיות לוחם, ולא לשכוח את ה"שְׁפִיפֵן עָלֵי אֲרָח".

כארי יתנשא

בוודאי, עם ישראל נמשל לצאן: "וְאַתָּן צֹאנִי צֶאֱן מִרְעִיתִי" (יחזקאל לד, לא). הננו דומים לכבש הכשר והטהור, ויש בנו כל התכונות הטובות שלו: השקט, הענווה וההכנעה. יש בנו כל המידות הטובות. אבל הלקח הנלמד כאן הוא, שצריך שיהיו בנו גם התכונות החזקות של החיות, שתהיה בנו היכולת לקום בשעת הצורך ולאזור כגבר חלצינו, להילחם כארי, לטרוף כזאב ולנשוך כנחש. זה מה שיעקב אבינו הורה לבניו: היו חזקים, אמיצים וחיים מלאי-מרץ וערניים! עשו ופעלו והשפיעו בעולם, לעשות רצון אביכם שבשמים.

הרב מטעלז מספיד

אספר בזה סיפור קצר: הרב מטעלז, הגאון רבי יוסף ליב בלוק זצ"ל, היה בעל לב זהב. אותם שהכירוהו אמרו שהוא מתוק מדבש. הוא היה מוכן לעשות הכל למען הזולת. דא עקא, בטעלז לא כולם היו צדיקים, ובעלי הכוח היו, במקרים רבים, "ציונים". אחד מהם היה "אחד העם", סופר ופובליציסט [עורך מאמרים] ציוני, שההמון הפשוט וכן הרשעים העריצו מאד. כיון שכך, כשנודע על מותו, באו מהמון העם אל הרב וביקשו שיאמר עליו דברי הספד, והרב הסכים. יצא הרב למרפסת ביתו, אשר נשקפה אל הרחוב, וספרו של הרמב"ם בידו, השקיף אל הקהל הרב שהתאסף לשמוע אותו. ואז פתח וקרא מדברי הרמב"ם: "כל הפורשין מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארן ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות וכבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא הרי הן כן בני חורין לעצמן כשאר האומות, וכן המינים והמשומדים והמוסרין, כל אלו אין מתאבלין עליהן, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשין לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושומחים, שהרי אָבְדוּ שונאיו של הקב"ה. ועליהם הכתוב אומר הלא משנאיך ה' אשנא" (הל' אבל א, י). כאשר סיים לומר את הדברים האלה, סגר הרב בלוק את ספר 'היד החזקה', סבב על עקביו וחזר לביתו. זה היה ה"הספד". כי הוא היה גבור! הוא ידע להיות להשתמש בכוח להלחם למען הקב"ה.

חיות הקודש

בשעה שקרבו ימי יעקב אבינו למות, קרא לבניו לברכם לפני מותו. בברכות הללו מוצאים אנו דבר הנראה כמשונה: יעקב אבינו מְדַמָּה חֶלֶק מהשבטים הקדושים לחיות טרף טמאות, את יהודה ל"גור אֲרִיָה", את דן ל"נָחֵשׁ ו"שְׁפִיפֵן", את בנימין ל"זָאֵב יְטָרָף". האין זה מפליא שבשעת הברכות מְדַמָּה יעקב אבינו את בניו ליצורים שכאלה? מה התכוון יעקב אבינו שנלמד ונבין מההשוואות האלה?

על מנת להבין את העניין, נשאל מה המכנה המשותף, ה"צד השווה", באריה נחש וזאב. אפשר לומר "שכן דרכן להזיק". וזה נכון, אבל השאלה הנשאלת היא מדוע דרכן להזיק. מה הכח המניע את בעלי החיים הללו שתהא "דרכן להזיק"? התשובה היא, שיש בהם מרץ וכוח, אנרגיה וחיות. מרוב חיות והתלהבות, הם מפעילים את כוחם על כל סביבתם. נראה שמשום כך דימה יעקב אבינו את בניו לחיות אלו, כי את התכונות הללו ביקש לראות בעתידם של בניו.

לכשנתבונן בדוגמאות הללו שנתן לנו יעקב אבינו, נבין מהו סוג האנשים שהקב"ה מחפש, אילו מידות עלינו להשיג על מנת למלא את רצונו ולמצוא חן בעיניו. שהרי מאחר שיעקב אבינו אומר מה הוא רוצה שבניו יהיו, ברור שזה גם מה שה' רוצה שיהיו. כיון שכך, למדים כאן שהקב"ה מעוניין שעם ישראל עושי רצונו יהיו חזקים, ולא חלשים.

יתגבר כארי

אילו שאלנו, מבין כל האנשים שישנם בעולם, באיזה סוג אנשים ה' מעוניין? מי יכול לשרת אותו באופן הטוב ביותר? מסתבר, שהיינו בוחרים באנשים השקטים והננוחים, אותם ההולכים בטח במסלול חייהם במנוחה ושלווה, אינם מתנגשים עם אף אחד, ולא נלחמים על שום דבר. ברם, לא באלה בחר ה'. אמת, גם לאנשים השקטים יש מקום בעולם הבא, ואף הם עתידים ליטול שכר על היותם נוחים לבריות. אבל הגדלות היא מהם והלאה; אי אפשר לגדול ולהצליח בעבודת ה' בלי חיוניות וכוח.

לכשנתבונן עוד בתכונותיהם של האריה, הזאב והנחש, נראה שבאופן כללי הם נמנעים ממגע עם בני אדם. על אף היותם בעלי אנרגיה, חיות וכוח כה גדולים, הם אינם משתמשים בכוחם כי אם בשעת הצורך; כשהם מרגישים מאוימים או בשעה שמתגרים בהם. רק אז מתעורר טבעם הכוחני לפעולה. וכך, הקב"ה מעוניין באנשים בעלי תכונות אלו, אשר בשעת הצורך יעמדו איתנים ויילחמו למענו, בעת הצורך ינהגו בכל תכסיסי

משנה לא זה ממקומה

רַבְּנֵי סִידֵּר אֶת יוֹמוֹ בְּסִדְרִים קְבוּעִים וְהַחֲזִיק בָּהֶם בְּקִפְדּוֹת יִתִּירָה. הַגֵּה"צ ר' שְׁלֵמָה בֶּרֶעוּדָא זצ"ל סִפֵּר שֶׁפַּעַם דִּיבֵּר הָאֲדָמוֹר מִסְטֵרִיקוֹב זצ"ל עִם מֶרֶן הַגַּר"ז מְבָרִיסק זצ"ל בְּמִשְׁךְ זְמַן מְמוּשָׁךְ. כֹּאשֶׁר יָצָא אָמַר כְּמָה דְּבָרִים בִּשְׁם הַגַּר"ז, וְאֶחָד מֵהֶם הָיָה, שִׁיסוּד הַהֲצִלָּה שֶׁל אוֹתָם הַמוֹסְרִים מִזְמַנָּם לִמְעַן הַצְּבוּר, הוּא שִׁיִּצְיָבוּ לַעֲצָמָם גְּדָרִים חֲזָקִים וְעֲלִיהֶם לֹא יַעֲבֹרוּ בְּשׁוּם אוֹפֶן וּבְשׁוּם מִצָּב, שָׁאֵם לֹא כֵן תִּתְּבָטֵל כָּל מַעֲלָתָם. אֲצֵל רַבְּנֵי הָיָה זֶה לַעֲיָקֵר גָּדוֹל. תְּמִיד אַחַז בְּעִבּוּדָתוֹ מִבְּלִי לִהְיוֹת שְׂדֵבֵר אֶחָד יָבוֹא עַל חֲשֹׁבוֹן חֲבֵרוֹ. אֲנָשִׁים רַבִּים הָיוּ מִתְּלוּוִים אֵלָיו כֹּאשֶׁר הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ, עַל מִנְתְּ לַהֲתִיעֵץ עִמּוֹ, וְאוֹלֵם כֹּאשֶׁר הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הַדֶּרֶךְ, הָיָה אוֹמֵר לָהֶם: עַד כָּאן! כִּי עַכְשֵׁיו יֵשׁ לִי סִדְרִים קְבוּעִים, וְאִזּוֹ הָיָה חוֹזֵר עַל הָעִבּוּדוֹת שֶׁל הַוּוֹעֵדִים שֶׁבָּהֶם הָיָה עֹסֵק תְּמִיד. וְבִזֵּה הַצִּלִּית לַהֲחִזִּיק בְּדֶרֶךְ אֶף שֶׁעֵסֵק בְּעֵינֵינִי רַבִּים.

החיל של אשת חיל

אֵכֶן חֲשׂוֹב לַהֲדַגִּישׁ, שֶׁמִּלְבַּד מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּאן, יִשְׁנָה דֶּרֶךְ נֹסֶפֶת שֶׁל כּוֹחַ, אוֹתָהּ נִזְכֵּר כַּעַתָּה. תְּכַלִּיתוֹ שֶׁל הַכֶּחַ אֵינָהּ רַק לַהֲשִׁמִּיד אֶת הָאוֹיֵב; אֲלֵא לְקִיִּים וּלְחַזֵּק אֶת דְּבַר ה' וְלַהֲגַדִּיל אֶת הַשְּׁפַעַת רְצוֹנוֹ בְּעוֹלָם. לֹא רַק שְׁלִילַת הָרַע, אֲלֵא חִיזוֹק הַטּוֹב. לְכָל אוֹרֵךְ הַתִּנְ"ךְ רוֹאִים, שֶׁהַגִּיבּוּרִים הָרְאוּיִים לִהְיוֹת חֵלֶק מִצָּבָא ה' וְלַעֲמֹד בְּבִטְחוֹן מִלֵּא בַּה' בְּקִשְׁרֵי מִלְחָמָה כִּנְגַד אוֹיְבֵי ה' נִקְרָאִים "בְּנֵי חֵיל" אוֹ "אִישׁ חֵיל". כִּיּוֹן שֶׁכֶּךָ יֵשׁ לַהֲבִין, מִפְּנֵי מֵה נִקְרָאת הָאִשָּׁה, כְּלִילַת הַשְּׁלָמוֹת, בְּכִינוֹי "אִשְׁתׁ חֵיל"? אִיזוֹ מִלְחָמָה הִיא מִנְהֵלַת?

כֹּאשֶׁר רָאָה רַבִּי יוֹחָנָן אֶת כּוֹחוֹ הָרַב שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ לְקַפּוֹץ מִצַּד אֶחָד שֶׁל נֶהַר הִירְדָן לְצַדוֹ הַשְּׁנִי, אָמַר לוֹ: חֵילְךָ לְאוֹרִיִּיתָ! (ב"מ פד.), אִם לְבֶן חֹזֶק כָּלָב הָאֵרִי, אַתָּה קוֹפֵץ מֵעֵבֶר לְנֶהַר בְּלִי לַחֲשׂוֹשׁ שְׁתִּיפּוֹל. הוּא אָמַר לוֹ: כּוֹחוֹת נֶפֶשׁ כֹּאֵלָה יֵשׁ לָךְ! מֵה לָךְ לְבַזְּזָא אוֹתָם בַּחוּץ? נִצֵּל אוֹתָם בַּחוּץ בֵּית הַמִּדְרָשׁ, כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַעֲצוּמִים שֶׁלָּךְ יִהְיוּ מְכוּוֹנִים לַהֲצִלָּה בַּתּוֹרָה. בְּמַעֲשֵׂה זֶה רָאָה רַבִּי יוֹחָנָן שְׂרִישׁ לְקִישׁ בַּעַל אוֹפִי חֲזָק. אֵין לָךְ בְּעוֹלָם אָדָם שִׁיּוּכָל בְּאַמַּת לַהֲצִלִּיחַ, בְּכָל תַּחֲוֹם שֶׁהוּא, בְּלֹא שִׁיְהִיָּה אוֹפִיו חֲזָק; בְּלֹא שֶׁתֵּהָא בּוֹ נִכּוֹנוֹת לַהֲתַגְבֵּר עַל קִשְׁיִים, לִיזוּם וּלְפַעוֹל, בְּלִי אוֹמֵץ לֵב, בְּלִי אֲנֶרְגִּיָּה וְעִרְנוֹת. מִשּׁוּם כֵּךְ, זֶה שֶׁבַחָה שֶׁל הָאִשָּׁה, בְּהִיוֹתָהּ "אִשְׁתׁ חֵיל", שִׁישׁ בַּה גְּבוּרַת נֶפֶשׁ עֲצוּמָה הַדּוֹחֶפֶת אוֹתָהּ וּמְמַרִיצָתָה לְשֵׁאת בְּרֵמָה אֶת דָּגֵל הַקּוֹדֵשׁ שֶׁל בֵּית יִשְׂרָאֵל! הִיא אֵינָהּ נִרְתַּעַת מִפְּנֵי שׁוּם קוֹשִׁי וְאֵינָהּ מוֹוֹתֶרֶת עַל אֲתַגְרִים קִשִּׁים הַמְּבִיאִים לַהֲיִשָּׁגִים כְּבִירִים.

הַבִּיטוֹ וּרְאוּ אֶת הַגּוֹיִים וְאֶת אוֹתָם מִבִּינֵינוּ הַנּוֹהֲגִים כְּמוֹתָם. בְּפַעַם הַבָּאָה שֶׁתֵּהִיוּ בַּחֲדָר הַהִמְתָּנָה שֶׁל רּוֹפֵא, לְמַשֵּׁל, רְאוּ כִּיצַד הֵם מִתְּלַבְּשִׁים: רוֹבֵם לּוֹבְשִׁים כָּל מִינֵי בִגְדִים שֶׁל גִּ'נֶּס. וּמִדּוּעַ דּוּוֹקָא גִּ'נֶּס? וְלִמָּה עִם קֶרְעִים וְכַתְּמִים מִלֵּאכּוֹתִיִּים? אֵין זֹאת אֲלֵא מִשּׁוּם שֶׁהַפְּרַחְחִים חֲסֵרֵי הַמוֹסֵר וּפּוֹרְקֵי הָעוֹל לּוֹבְשִׁים בִּגְדִים שֶׁכֹּאֵלָה, וְעַל כֵּן רוֹצִים מִיד כָּל הַשָּׂאֵר לִהְיוֹת כְּמוֹתָם וּלְעִשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיהֶם! אֲלוֹ אֲנָשִׁים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹט שְׂדֵרָה, אֵין לָהֶם אוֹפִי חֲסוֹן.

לא תגורו מפני איש

בְּדוֹרֵנוּ, הַגָּאוֹן רַבִּי אֶהֱרֹן קוֹטְלֵר זצ"ל וְהָאֲדָמוֹר רַבִּי יוֹאֵל מִסָּאֲטֶמֶר זצ"ל, שְׁנֵיהֶם הָיוּ אֲנָשִׁים רַחוּמִים וְנוֹחִים, שְׁנֵיהֶם הָיוּ כְּתוּבַת לְכָל נִזְקֵק וּמִסְכֵּן. מַעוֹלָם הֵם לֹא דָחוּ אֶף אֶחָד. אֲבָל שְׁנֵיהֶם דִּיבְּרוּ בְּצוּרָה יִשִּׁירָה וְגִלּוּיָה, לְלֹא מִשּׁוֹא פָנִים וְלֹא מוֹרָא. הֵם הָיוּ 'כְּבָשִׁים', אֲבָל כְּשֶׁהִיָּה צוֹרֵךְ בְּכֶךָ הֵם יָדְעוּ גַּם לִהְיוֹת 'אֲרִיּוֹת'. רַבִּים, מֵאוֹתָם שֶׁלֹּא הִבִּינוּ שֶׁצְדִיקִים צָרִיכִים לִהְיוֹת גְּבוּרִים כְּאֲרִיּוֹת, לֹא רָאוּ בְּעֵין יָפָה אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וְאֶת דְּרָכָם. הִיָּה סוֹפֵר אֶחָד, יְהוּדִי חֲרָדִי שׁוֹמֵר שְׁבֵט, שֶׁבֶּאֱחָד מִמֵּאֲמָרָיו אוֹדוֹת הַרְבִּי מִסָּאֲטֶמֶר הִתְבַּטָּא בְּכּוֹתְבוֹ שֶׁהַרְבִּי מִסָּאֲטֶמֶר "כֶּרֶת בְּרִית לְתַקּוֹף יְהוּדִים". כְּמָה מִצַּעֵר הַדְּבַר, לְרֹאוֹת שִׁישׁ "יְהוּדִי שׁוֹמֵר שְׁבֵט, עִם רֹאשׁ שֶׁל גּוֹי".

יְהוּדִים נֶאֱמָנִים מְדַבְּרִים גְּלוּיּוֹת, בֵּין אִם הַדְּבַר פּוֹפּוּלָרִי [מְקוּבָּל] וּבֵין אִם לֹא. זֶה מֵה שֶׁה' רוֹצֵה מֵאֲתָנּוּ, לַהֲלַחֵם וּלְהִיָּת חֲזָקִים מוֹל אוֹיְבֵי ה'. נִדְרָשִׁים אֲנֶרְגִּיָּה וְאוֹמֵץ רַבִּים כְּדִי לַהֲחִזִּיק מַעֲמַד בְּעוֹלָם הַשְּׁקוּעַ כּוֹלּוֹ בְּשִׁקָּר וְלֹאמֹר אֶת הָאֲמַת בְּקוֹל רֶם.

שנאו רע

כֹּאשֶׁר הָעוֹלָם שֶׁסִּבִּיבּוֹ שְׁקוּעַ וְטוֹבֵעַ בְּאִפִּיקוֹרְסוֹת וּבַחֲמוּרִיּוֹת, מֵה רוֹצֵה הַקֶּב"ה מֵאֲתָנּוּ? שְׁנִצְפָּה בְּנַעֲשֵׂה וְנִיאֲנַח בַּחוֹסֵר מַעֲשֵׂה? לֹא! הוּא רוֹצֵה שְׁנֵהִיָּה כְּאֲרִיּוֹת. הוּא רוֹצֵה שֶׁנִּשְׁפִּיל אוֹתָם וְנַעֲשֵׂה מֵהֶם לִיצְנוֹת וּבְדִיחוֹת! כְּמוֹכֵן, לֹא בְּפִנְיָהֶם, שֶׁהִרִי אִזּוֹ יִרְדְּפוּנוּ עַד חֲרָמָה. וּבְשַׁעֲה שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁלֹּשׁ פַּעֲמִים בַּיּוֹם "וּלְמַלְשִׁינִים אֵל תֵּהִי תְּקוּוּהָ וְכָל אוֹיְבֶיךָ מֵהֵרָה יִכְרֹתוּ", נֶאֱמַר זֹאת בְּכוּוֹנָה! לִהְיוֹת כְּמוֹ דֵּן, ה"שְׁפִיפּוֹן עָלֵי אוֹרַח". לַהֲתַפְלֵל מִתּוֹךְ חֲרִיפוֹת וּרְתִיחָה, וְהַקֶּב"ה יִקְשִׁיב לָזֶה, בִּאֲשֶׁר כּוֹוֶנְתָּנוּ תֵּהָא אִזּוֹ בְּאַמַּת לְכַבּוֹד שָׁמַיִם. כֹּאשֶׁר אַתָּה חִיּוֹנִי וּמִלֵּא אֲנֶרְגִּיָּה לִמְעַן כְּבוֹד ה', הִרִי זֶה רְצוֹן ה'.

כְּמֵאֲמָרֵי הָעִיתוֹנוֹת מוֹבָא לְרֹב שֶׁהַשְּׁנֵאָה הִיא דְּבַר מְגוֹנָה, אֲבָל הַתּוֹרָה אוֹמַרֶת לָנוּ "אֶהְיֶה ה' שְׁנָאוֹ רָע" (תְּהִלִּים צז י). אֵל תֵּהִיָּה לִיבְרָל עֲדִין וִיפָה נֶפֶשׁ. אֲגַב, הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאוֹתָם לִיבְרָלִים אֵינֶם לִיבְרָלִים כְּלָפִי הַחֲרָדִים, אִם כֵּךְ מֵה לָנוּ לִנְהוֹג בְּלִיבְרָלִיּוֹת כְּלָפִי הַרְשָׁעִים הַלָּלוּ הַטּוֹעֵנִים: "רַק אֶת הַחֲרָדִים הָאֵלָה אֲפֹשֶׁר לְשֵׁנוֹ; חוּץ מֵהֶם אֲסוּר לְשֵׁנוֹ..."

כֹּאשֶׁר חִיבֵר דּוֹד הַמֶּלֶךְ אֶת סֵפֶר תְּהִלִּים, הִיָּה בִּיטוֹי אֶחָד שֶׁרָצָה לְכַתְּבוֹ אֶךְ הַמֶּתִין וְלֹא כָּתְבוֹ עַד שֶׁהִגִּיעַ אֶל הַמְּקוֹם הָרְאוּי לְבִיטוֹי זֶה. כּוֹוֶנְתָּנוּ לְבִיטוֹי "הַלְלוּהָ". בִּיטוֹי חֲזָק מֵאֵד הוּא, וּמִשְׁמַעוֹתוֹ "לְצַאת מֵהַכִּלִּים" מִגּוֹדֵל הַסַּעֲרָה וְהַתְּנוּעָה הַפְּנִימִית שֶׁל הַתְּרַגְּשׁוֹת; עַל מֵה רָאוּי לַהֲתַהַלֵּל? אוֹמֵר דּוֹד הַמֶּלֶךְ - עַל ה'! "הַלְלוּ-יָהּ!" אֵל תִּסְתַּפְּקוּ בְּאַמִּירָה "אֲנִי אוֹהֵב אֶת ה'", אֲלֵא "הַתְּהַלְלוּ" עַל ה'!

דּוֹד הַמֶּלֶךְ הַמֶּתִין וְלֹא נִקֵּט בִּיטוֹי זֶה עַד שֶׁהִגִּיעַ אֶל הַמְּקוֹם הָרְאוּי. מֵהוּ הַמְּקוֹם? "יִתְּמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינֶם - בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת ה' הַלְלוּהָ!" (תְּהִלִּים קד, לה). כֹּאשֶׁר דּוֹד הַמֶּלֶךְ רָאָה אֶת מִפְּלֵתָם הַסּוֹפִית שֶׁל כָּל הַרְשָׁעִים, כִּשְׁעִבְרוּ מִן הָעוֹלָם וְאֵינֶם עוֹד, אוֹ אִזּוֹ הוּא "מִתְּהַלֵּל" בִּאֲהַבְתּוֹ לֵה', "הַלְלוּ-יָהּ!!"

את הצעיר ההוא, הייתם חשים דחייה וגועל. אבל ברגע שהדברים מודפסים יפה, לפתע הם מקבלים תוקף רציני: "המילה הכתובה"! על כן עלינו להכריז בקול רם: "המילה הכתובה" של רשע - היא אפס! כלום! אנשים חושבים שהבעיה בקריאת עיתונים היא ביטול הזמן. האמת היא שהם גרועים הרבה יותר! הם שקר וכזב, הבל הבלים.

שלוש מאות אנשים צוחקים עלי

אספר לכם מעשה, שימש כמשל: הלכתי פעם לבית משוגעים לבקר חולה. היה זה בשעות הלילה, וליווה אותי שומר, שחור עור, גבוה כמעט עד התקרה, למען בטחוני. נכנסנו לאולם גדול בו ישבו כשלוש מאות משוגעים. כולם ישבו והביטו בי, ולפתע החלו לצחוק! הם צחקו על הזקן שלי. באותם ימים, איש לא נהג לגדל זקן. כיום יש גם משוגעים שמגדלים, אבל אז לא ראו דברים כאלה. ברגע הראשון נרתעתי לאחור! זה עושה רושם: שלוש מאות אנשים צוחקים עלי! אולם אז אמרתי לעצמי: "מה אכפת לך? הם משוגעים כולם. אתה תצא מכאן עוד מעט, והם לא".

כך יש להתייחס לתקשורת ולעיתונות. משוגעים הם, ואין בדבריהם כלום. כאשר הולכים במנהטן בשעה חמש אחר הצהריים, ומתוך גורדי השחקים יוצאים לרחובות של עיר מאות אלפי אנשים, כולם אינם ולא כלום. כי מהי מנהטן אם לא בית משוגעים אחד גדול? כולם חסרי משמעות מלבדך. אלא אם כן אתה רואה יהודי נוסף השומר תורה ומצוות, ואז אתה אומר: "או, ברוך ה'. עוד אדם שפוי". דע לך, ש"לקב"ה אכפת רק ממך ומהיהודי ההוא. כל השאר אינם מעניינים אותו. צריך אומץ וגבורה על מנת לחשוב כך, ולהפנים את המחשבה הזו עד שתהפוך חלק ממך.

לבוש שריון לפני כניסה למשרד

מי שאין לו ברירה וחייב להימצא במחיצת גויים לצורך פרנסתו, ניחא; אין לו ברירה. אבל צריך הוא לאזור אומץ וגבורה! גבורה של אריה, וגם של זאב, וגם ארס של נחש. אין הכוונה שעליו לנשוך ולטרוף את סובביו, אולם על מנת להגן על עצמו מפני השפעות רעות, לזאת בלבד הוא זקוק לאומץ ולגבורה. עליו לעטות על עצמו שריון לפני כניסתו למשרד, להרגיש אנרגיה ועוצמה פנימית, ולחוש את האמת בוערת בעצמותיו. האמת היא, שדק הוא מכל באי המשרד חי את האמת, ורק ממנו אכפת לקב"ה. אין מה ללמוד מכל אותם כלומניקים, ובכל רגע שאפשר יש לברוח מהם אל בית המדרש, להיות במחיצת אנשים שיחזקו את האמת שבקרבו ולא יחלישוה, אלא יתנו לו את תעצומות הנפש להן הוא זקוק.

"רבי יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר וקל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים" (פסחים קיב). התכלית של להיות "גיבור כארי" היא "לעשות רצון אביך שבשמים", לא את רצונך שלך! אחד הדברים שרוצה אביך שבשמים יותר מכל הוא, שתתנגד להשפעת הסביבה! יהודי צריך להיות גבור בפנימיותו, חזק אופי, כדי שלא ייסחף לבחור בדרך הקלה של סביבה שאינה חושבת כלום אלא מופלגת על ידי תאוות בלבד.

לעומתם, יושבת אשה חרדית, בת ישראל כשרה, שלמרות החום הכבד היא מכוסה כולה. והיא גאה בכך. אינה מתביישת! כי יש לה כח לעמוד מול העולם. היא "אשת חיל". זה הכח שה' רוצה מאתנו! אותה אשת חיל הריהי כלביאת האריה, בעומדה בגבורה בלב ג'ונגל שורץ חיות לא לבושות! נשים כמותה נושאות את דגל הגאווה היהודית!

על ישראל גאוותו!

אחד התנאים החשובים ביותר לשמירת הכח והגבורה הפנימיים, להישאר "אנשי חיל", הוא להיות קשורים לאנשים הנכונים. נסביר: רוב רובם של מנהיגי החברה הינם אנשים חסרי אופי. ייתכן שהם נוהגים כאילו היו גבורים עצומים, אבל האמת היא שאינם אלא עבדים כנועים המסורים בידי התקשורת. חולשת אופי היא מחלה מידבקת, ובגלל שזה מדבק כל כך, האנושות המחוברת לאותם מנהיגים מתדרדרת ונעשית גרועה יותר ויותר. כך נשקעת האנושות וטובעת במבול של שקר, ורק קבוצה קטנה של בני אדם ניצבת לבדה על אי של אמת.

מעתה נבין, שהדבר החשוב ביותר במלחמה זו הוא הצורך להיות במחיצתם של אנשים טובים. גם אופי חזק הוא תכונה מדבקת. חברים טובים משפיעים מאוד. "הרבה חברים עושים" אמרו חז"ל (עי' סוטה ז). השהייה במחיצתם של צדיקים ואנשים טובים היא כשלעצמה מרפא לנפש. למשל, כשאתם פוגשים חבורה של יהודים שאינם מתביישים ביהדותם ואינם מנסים להסתירה, בהיותם לבושים בלבוש יהודי מקורי ושומרים על הצורה היהודית השלמה, כיאה ליהודים גאים, תושפעו מכך, ותחילו להרגיש גאווה על היותכם יהודים! זה מדבק.

יהודי הנאמן לה' - בשעה שיילך ברחוב והוא מוקף מכל עבריו ב"חופשיים" אשר אין להם כלום מעל ראשם ואף לא בתוך ראשם, עד כמה צריך הוא להיות "אריה" במצב כזה. מה עליו לעשות? צריך הוא לתאר לעצמו שכעת הוא הולך בשדה, מוקף בעשבים גבוהים. כן! כל האנשים שסביבו אינם אלא עשבים. "כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר", אומר ישעיה הנביא (מ, ו). הרשעים אינם אלא נוף ורקע סביבתי, לא אנשים. כמובן, כאשר נתקלים במישהו צריך לומר לו "סליחה", צריך לנהוג בנימוס. אבל צריך לזכור שבעצם אינם ולא כלום.

הדבר הזה חשוב מאוד. זה מה שיעקב אבינו לימד כאן את בניו. בלי גאווה - אי אפשר להיות יהודי נאמן! "אשר בחר בנו, והבדילנו מן הטועים!" אנחנו צודקים, והם הטועים!

מי כותב בעיתונים...

חייבים להיות חזקים, איתנים וגאים, כי המציאות בה אנו חיים היא, שהעולם מלא רשעים. ובעיתונים, הנה כמעט כל העיתונים מלאים רשע, והכותבים בהם אינם אלא פרחחים פחותים. יש הסבורים שבחדרי המערכת מתאספים "אנשי חכמה" ודנים בכובד ראש בעניינים הרלוונטיים. שטויות! ראש ישיבה אחד אמר לי פעם, בהיותי עדיין באירופה: "אתה יודע מי כותב את 'מאמר המערכת'? יינגל [ילד] אחד. ילד קטן". אילו הייתם רואים

מלכות ואצילות

כאשר דיבר על אצילותם של רבותיו הגדולים בסלבודקה, סיפר שבמשך שש שנים עקב אחריהם, ומעולם לא ראה תנועה שאינה מכובדת. תמיד היו מחזיקים עצמם כנסיכים. גם על רבינו ניתן להיאמר כן. שהיו פניו תמיד באצילות. את ידי החזיק תמיד לפניו או על צדו, אבל לא תלה אותם מאחוריו או שאר אופני עמידה. כל אימת שהופיע ברבים, מעולם לא נגע בכובעו או בפניו, ולא נגע באחד ממלבושיו, כי היה עומד כשר לפני המלך. את עינו הפנה תמיד לפניו, ולא סבב את ראשו אנה ואנה. כשהיה יושב אצל ה"דיקן" [סעודת המגבית] לטובת הישיבה, היה כל הזמן יושב בלי להפנות ראשו כלל, ואף כשהיו כל הציבור מסתכלים קצת אל הצד לראות אורח הכבוד שהופיע, או אל מי שדיבר והיה נראה כמעט לפניו, לא הטה רבנו את ראשו כלל.

הם דבר יקר. היא רוצה שמלה חדשה, אמא אומרת לא, אי אפשר. וכך הם מתרגלים קצת בשליטה עצמית, ושפת ה"לא" אינה זרה להם. כשהוא שומע "לא" מאשתו זה נשמע לו מוכר, והוא לא נבהל; הוא כבר למד להסתדר עם זה. מאד בריא לנפש לשמוע "לא", כך מתרגלים להתגבר על המאוויים הטבעיים.

הכל מכירים את הנאמר בפרקי אבות: "איזהו גיבור? הכובש את יצרו" (ד, א). להתגבר על הרצון, על הנטייה הטבעית - זו גבורה. ישנם הרבה סוגים של יצר הרע: יצרא דערייות, תאוות ממון, תאוות כבוד, קנאה, וכמובן כעס וגאווה. וכולם ניתנו לנו אך ורק כדי שנתגבר עליהם! הקב"ה רוצה מאתנו גבורה כזו, אופי חזק, כוח נפשי. ואם זה מה שהוא רוצה, עלינו למצוא דרכים להשיג את התכונות היקרות האלה.

דיבור הוא חולשה

דרך קלה ויעילה לחשל את האופי היא השתיקה. כאשר אדם מצליח להרגיל את עצמו לבלום את הפה, הוא נהיה "גבור" בתוך זמן קצר. הדבר אינו קשה כל כך. גברים, נשים, כל אימת שיש לכם מה לומר, אמרו זאת בקצרה; אל תדברו ותדברו ותדברו במשך שעות. דיבורים הם סימן לחולשה, החלשים חייבים לדבר כדי לשחרר החוצה את מה שלוחץ עליהם. אדם חזק אינו זקוק לדבר הרבה. הוא יודע לשמור דברים בבטן. זה תורם גם לבריאות, כי ככל שמדברים יותר, מתלהבים ומתעצבנים יותר, ולחץ הדם עולה...

כשבבית אומרים משהו ש"מעלה את הפיוז", אם גברים אתם - שתקו! זוהי גבורה, ובגבורה כזו אתם בונים את ביתכם. לא לריב על שטויות, על עניינים של מה בכך. הכל יעבור, בסופו של דבר. ה' אוהב בני זוג שמתגברים ושותקים. ודווקא משום שגורש כח של אריה כדי לשתוק. אם שני בני הזוג יכולים להיות כאריות ולשתוק, אין לך טוב מזה.

אדם "חלש" הולך לכל אירוע

עוד צעד בדרך לגבורה: להימנע מללכת למקומות שלא חייבים להיות בהם! אל תבזבזו זמן וכסף שלא לצורך. יש אנשים שלעולם לא יחמיצו שום הזמנה. כל היום הם מתרוצצים, מברית לפדיון הבן, לבר מצווה,

להילחם בעצמך!

אותה גבורה שהזכרנו, אינה חייבת בהכרח להיות מופנית דווקא החוצה, נגד הרשעים. שהרי מה תכליתם של כוחות אלה - האומץ והגבורה? האם רק להרוס ולהחרב את האויב? לא כי, אלא עיקר תכליתם לקיים את דבר ה', כפי שהזכרנו. ולפעמים הרוע נמצא בדיוק כאן (רְבֵנו מַצְבִּיעַ עַל עַצְמוֹ). צריך אומץ, תקיפות וגבורה כדי להילחם בַּמִּדּוֹת הרעות של עצמנו, להילחם בתגובות הרעות שלנו, במעשינו שלא תואמים בדיוק את ציפיותינו. נניח שהנך מרגיש צורך לריב עם השכן או בבית - נהג כאריה ותריב עם עצמך במקומם! נראה לך שכנגד השכן צריך אתה לנהוג כאריה? לא, כלפיו עליך לנהוג ככבשה כנועה. אם אתה עונה בבית "כמו שצריך" שעה שמקניטים אותך, אין אתה גבור; אתה סתם פחדן.

איפוק הוא כוח

הנה נשאלתי, אם עדיף להילחם כנגד הציונים ואויבי דת אחרים, או שעדיף להתעלם מהם? התשובה לשאלה זו תלויה בנסיבות, ואיני יכול להשיב עליה "על רגל אחת". דבר אחד יכול אני לומר על רגל אחת: את הכוח שלך להילחם - שְׁמֹר שלא לבזא ליד מריבה בבית. לשם כך צריך כח! כדי לדעת מתי לא להילחם! ואם סבורים אתם שהדבר הזה הוא תוספת מיותרת לשיעור שלנו על כח - טעות בידיכם! דבר זה חשוב יותר מכל המלחמות שתלחמו אי פעם כנגד האפיקורסים. עד שאתה דואג להילחם נגד הרשעים, כדאי שתדע שבחיים יש אנשים שצריך להסתדר עִמָּם, והדבר מְצַרֵּךְ כוחות נפש, ללכת נגד הנטיות הטבעיות.

פסיכולוגיה על קצה המזלג

אגב אורחא נוסיף יסוד חשוב בפסיכולוגיה; סבורני שהמומחים יסכימו לזה, אבל גם אם לא - אומר לכם אותו, כי זו האמת. כידוע, שרירי הגוף מתפתחים יותר ככל שמשתמשים בהם. הכל מודים בכך. הנפחים הם בעלי זרוע אחת מפותחת וחזקה הרבה יותר מחברתה. אף כך אותם הנוהגים לשחק הרבה ב"טניס" - זו היד בה הם מתאמצים ואותה הם מפעילים בכח רב. השרירים מתנוונים ונחלשים מחוסר שימוש, ומתחזקים משימוש. כך גם טבעם של "שרירי האופי". אם אדם תמיד מקבל את מה שהוא רוצה, הוא לא רגיל לשמוע "לא", שריר השליטה העצמית נהיה רפוי וחלש. הורים שאינם מסוגלים לומר "לא" לילדיהם ולעמוד על שלהם, גורמים לשרירי השליטה העצמית של ילדיהם להיות כה חלשים עד שאינם יכולים לְתַפְקֵד בשעת מבחן. לפתע, כאשר נישאים, בחור שלא הורגל לשמוע "לא" ובחורה שלא שמעה מעולם "לא", שני יצורים אנוכיים וחלשים שמתחילים לחיות יחד - מתחילים לומר "לא" זה לזה, וזו שפה זרה להם! הם אינם רגילים לשמוע אותה! משום כך אין הנישואין שלהם מחזיקים מעמד.

הבחור העני - מוכן לנישואין

ילדים הבאים מבית עני, סיכוייהם להצליח בחיי הנישואין שלהם גבוהים מאלו של הבאים ממשפחה מבוססת, כי הקושי הכלכלי אילץ את הוריהם לומר להם הרבה "לא". הוא רוצה אופניים, אבא אומר לא. אופניים

חלשלוש; הוא נשאר בבית המדרש וחוזר על מה שלמד, חוזר על השיעור, מוודא שבאמת הבין. הוא יהיה זה שיצליח, כי יש לו גבורה.

"בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו" (מכות י:). מי שרוצה להיות אריה ולעמוד איתן נגד פיתויי היצר, מי שעובד על עצמו להיות אריה, הקב"ה יעזור לו והוא יצליח.

המתגבר - נעשה גיבור

מי שבחר להילחם ולהיות חזק מול היצר, הקב"ה עוזר לו להתחזק יותר ויותר, והוא עולה עוד ועוד במעלות הגבורה. וכן להיפך: מי שנוהג בחולשה ונכנע לפיתויי היצר, נהיה חלש יותר ויותר. ידוע מאמר הגמרא במסכת קידושין (כ:): "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו. הותרה לו סלקא דעתך? אלא נעשית לו כהיתר". מי שנכנע פעם ופעמיים, מאבד את היכולת להתגבר. הוא שבר את עמוד השדרה שלו.

איך מחזקים את עמוד השדרה? בכך שאומרים ליצר: "לא!" בפעם הראשונה. ואם כבר אמרנו לו "כן" מידי הרבה פעמים, עכשיו צריך להתחזק בכך שנאמר לו: "לא! לא! לא!" בארס של נחש, מלא באנרגיה. "לא אֶכְנֶע!" כמו אריה. או אז, אומר הקב"ה: "אתה מחזק את עצמך, גם אני אחזק אותך".

"אנא ה', חזק אותי!"

הפסוק אומר: "ה' עֲזָרְנוּ יְהוָה" (תהלים כט, יא). פירוש הדבר, שאם יש לאדם קשר לקב"ה, הוא יכול לקבל ממנו עֲזָרָה וגבורה. אדם שחושב על ה', שמדבר אל ה' ומתפלל אליו - "ה', אנא עזור לי, תן לי כֹחַ להתגבר על כל הנסיונות", ה' יסייע לו ויעשהו גְבוּרָה! מרגע שמבינים את חשיבות הגבורה - התפילות צריכות להיות מלאות בבקשות מהסוג הזה.

מן הכוחות המשמעותיים ביותר להשגת הגבורה הם האמונה והביטחון בה'. אדם שלא חושב על ה' הרבה במהלך יומו, יכול שיהא יהודי דתי אולם לבו ריק מאמונה - הוא ייכנע ליצר פעמים רבות, ח"ו. אם העובדה שה' רוצה בו מאוד, אינה נמצאת הרבה במחשבתו, והוא אינו מבקש מה' כח בכל עת, אין לו מהיכן לשאוב אותו; ומלחמתו אבודה מראש. אבל חזק ואמץ, ה' עֲמָנוּ! נתחזק באמונה והוא יהיה בעזרנו.

החגורה כתזכורת

משום כך אנו מודים לה' מיד בקומנו בבוקר ומברכים: "אֲזַכֵּר יְיָ אֱלֹהֵי בְּבוּרָה!" האין זה חבל לומר את המלים הללו בכל בוקר מבלי לנצל את הכֹחַ הטמון בהם? כל חגורה היא סמל של גבורה, כאותו חייל המכין עצמו לקרב. החגורה מזכירה לנו שאנו יוצאים אל העולם על מנת להיות אנשי חיל גיבורים. "אזור ישראל בגבורה!" ה' נתן לנו את כֹחַם של הארי, הזאב והנחש! כשמברכים ברכה זו צריך לחשוב על כך! החגורה היא רק סמל. גם אם שוכחים את החגורה בבית, צריך לדעת שברגע זה הקב"ה נותן לנו עוז ותעצומות לעמוד כנגד כל השפעה רעה וְלַחֲיִית חיים מוצלחים!

הקב"ה נתן לנו כֹחַ מיוחד לעמוד כנגד כל השקר השוטף את העולם, נגד הדעות הכוזבות שהשתרשו

לחתונה. לא מוותרים על שום קידוש! וגם אלה שאינם ממש כמותם, עדיין הולכים הרבה מדיי לשמחות. הן אמת שמצווה להיות במקומות הללו, אבל אם יילך האדם כל היום למקומות בהם הוא יכול לאכול משהו או ליהנות מחברת אנשים, אין הוא אלא אדם חלש: הוא לא מסוגל להישאר לבד. לא מסוגל לשלוט בעצמו. חייבים להיות חזקים ולומר "לא!" וכי מפני שכולם הולכים, צריך גם אתה ללכת? זה איננו אריה. זה כבש קטן וחמוד, הנסחף לכל מקום עם העֶדָר.

צורה נוספת של חולשה היא כאשר אדם מוכן תמיד להוציא כסף על דברים שאיננו זקוק להם. חסכנות היא גבורה. במקום לבזבז כסף, הפקידו אותו בבנק. וודאי שצריך לתת צדקה, אבל לחסוך כסף הוא דבר חשוב כשלעצמו. איזה מין חינוך הוא זה כאשר שהורים מבזבזים הון תועפות על אירוע בר מצווה מפואר וראוונותי הנראה כחתונה? מלבד הסבל שזה גורם לכל מי שאין ביכולתו לערוך חגיגת בר מצווה מפוארת כל כך, ובניהם דורשים "בר מצווה כמו שעשו לחבר שלי".

כך גם לעניין החתונות. גם מי שיש לו האמצעים לכך, מה הצורך באולם המפואר ביותר דווקא ובכל אותן מותרות יקרות וראוונותיות? עדיף היה שישלטו בעצמם, שיהיו גבורים ולא יוציאו על כך את כל הכסף הזה. יש מקומות טובים יותר להשקיע בהם את הכסף. לפעמים צריך להתנהג כמו אריה, ולומר לבן או לבת, בנחרצות וּבְכֹחַ: "בשום פנים ואופן לא! אנחנו לא מוציאים את הכסף הזה". החסכון הוא גבורה.

עוד אופן של גבורה בא לידי ביטוי באכילה. להימנע מאכילת דברים מזיקים! לאכול צריך, בוודאי. אבל לאכול לשם שמים, ורק את מה שהקב"ה רוצה שנאכל; דברים בריאים שיחזקו אותנו. מי צריך את כל החטיפים והמאפים האלו? צריך להתנהג בגבורה ולומר "לא! אני לא נוגע בזה". ויש המתענגים על שתיית משקאות אלכוהוליים או על עישון, ה' ירחם. עישון הוא חולשת אופי! אם רואים אדם מעשן - דעו שהוא חלש! אדם חזק אינו מעשן.

למתוח את שרירי האופי

אני הולך ברחוב ורואה ילד צועד ובידו "ווקמן" [גנן בעל אוזניות]. מי צריך את זה? האמנם אי אפשר ללכת ברחוב בלי לשמוע מוזיקה? זה מיותר לגמרי! וכן כאשר נוסעים ברכב, האם חייבים תמיד להדליק את הרדיו ולשמוע את החדשות, את התחזית, או את השירים? זו חולשה! המשמעות של כל זה היא להיסחף אחר ההמון ככבשה פתיה.

הקב"ה אוהב גבורים, אנשים יהודיים לומר "לא. אני לא אבזבז כסף, לא אבזבז זמן, לא אבזבז מְלִים. לא אעשה מה ש"כולם" עושים. אני אמשיך להתרכז בחובתי בעולמי, בלא להיסחף ולהיגרר אחר שטויות".

ה' חפץ באריות שבינינו, באותם שיש להם כֹחַ ואנרגיה, ומוכנים להשקיע ולהתאמץ. לומדים תורה מתוך "בְּרָעַן" [התלהבות בוערת] וכך, מתאמצים להצליח. מתגברים על יצרם ועל סביבתם ולומדים גם בזמנים "פנויים". כל החברים שלו הולכים לפיצה או לטיול, אבל הוא לא יהיה

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

מה צריכות להיות מחשבותיו של אדם כאשר הוא מסיים

מסכת?

תשובה:

כשאדם מסיים מסכת, כל דברי התנאים והאמוראים הראשונים והאחרונים שהוא למד במשך תקופה ארוכה במסכת זו, משתלבים זה בזה ונעשים אצלו דבר אחד מושלם ומפואר, כל מה שלמד עד עתה - שורה אחר שורה רש"י אחר רש"י תוס' אחר תוס' בעקביות ובמסירות ובתשומת לב, מתקבל אצלו עכשיו בהרגשה נפלאה של השלמת ענין אחד בהקף גדול מכל צדדיו. ויחד עם השלמות שבלמוד המסכת, מתחדשת במי שלמד את המסכת שלמות נפשית גדולה, ועליו לחוש את שמחת נפשו על השלמות החדשה שזכתה לה. לא סתם שמחה - שמחה עזה ונמרצת!

ואדרבא, מתוך גודל השמחה גם גודל האחריות לשמור על מה שהביא אותה, עליך להקפיד לחזור עליה, אחרת זה ילך לאיבוד. חזור אותה שוב ושוב ושוב. כשסיימת זה כאילו שנולד לך ילד חדש, האם היית משאיר אותו במדרגות הקדמיות של ביתך? ללמוד בלי לחזור זה כמו להשאיר לאיבוד את מה שלמדת. זו טרגדיה לשכוח.

ואומר לכם עוד דבר, כשעושים סיום ויהודים רבים מתאספים יחד לשמוח על זה, השכינה שורה שם. הגמרא אומרת כל בי עשרה שכינתא שריא - כאשר עשרה יהודים מתכנסים יחד, שכינה שורה עליהם (סנהדרין ל.). תגידו שהשכינה שורה בעשרה זה בגלל שיהודי הוא קדוש, וכשעשרה קדושים מתכנסים יחד זה נותן מקום להשראת השכינה. זה נכון, אבל אני הולך לומר לך חידוש במאמר הזה - כשיש עשרה יהודים שכולם מאוחדים למטרה אחת; לעבוד יחד את ה' בשלימות, זה חיזוק עצום עבור עבודת ה' של אותם עשרת היהודים שנמצאים שם. אז ה' אומר להם: החיזוק הזה שאתם מתחזקים לעבוד אותי יותר בשלמות, זה דבר הגורם לשכינה לשרות עליכם. אל תחשבו שזה דבר קטן כשיהודים מתאספים לעבוד את ה', אותו חיזוק שאתם מקבלים משותפות זו, הרוח של חיזוק לעבוד את ה' שאתם מרגישים, גורמים לשכינה לשרות עליכם ולנוח עליכם.

ולכן אמר משה רבינו לה' "שוכה ה' רבבות אלפי ישׂרָאֵל" (במדבר י לו) - "ה' בוא להשרות שכינתך עלינו" איפה אתה מניח שכינה שלך, השם יתברך? ברבבות אלפי ישראל - בכל מקום שיש "עשרת אלפים ואלפיים" של ישראל. (יבמות סד.). כש 22,000 מישראל מתחברים יחד לעבודת ה', כל רמת העבודה שלהם נהיית רמה אחרת לגמרי, ובזכותכם מתחדשת עוד השראת שכינה בישראל.

אפשר להבין את זה גם מהתבוננות בכוחות הנפש של האדם, כאשר אדם רואה כל כך הרבה אנשים אחרים שואפים ומשתדלים יחד אתו לעבוד את ה', נכנסת רוח חדשה בכל עבודת ה' שלו - זה הכוח שמספרים נותנים; זה עידוד אדיר! אז הקב"ה אומר: אם זה המצב, אם יש לך את הרוח החזקה ואתה מתלהב בעבודתך, אני אתן לך עוד יותר רוח, יותר סייעתא דשמיא, והשכינה תשרה ביניכם.

כאשר אגודת ישראל עשתה את סיום הש"ס, באו עשרים אלף יהודים. זה היה קידוש ה' שיש עשרים אלף יהודים בסיום הש"ס! אבל יותר מקידוש השם, זה היה חיזוק אדיר! כי ככל שיש לכם יהודים שמראים ומכריזים ומפרסמים בגלוי שהם נאמנים להשם ולתורתו, כך יותר קל לכל הציבור להתחזק באמונה ובעבודת ה'!

בתוכנו, ונגד המדות הרעות והתאוות שלנו. כמו שאמר בלעם: "הן עם כלביא יקום" (במדבר כג, כד). ה' העניק לנו את הכח שיעקב אבינו רצה לראות בבניו. כי מתוך כל הדברים שהיצר הרע רוצה מאתנו, הדבר שאותו הוא רוצה במיוחד הוא - שנהיה חלשים. שנהיה קלים להכנע. שנקרוס מפני הנסיונות, הסביבה, הרגשות והתאוות. גבורה היא האויב של היצר! כשהיצר רואה גבורה, הוא בורח.

אותם הזוכים להלחם בכח למען ה', הם אלה שיעמדו לפניו ויהיו קרובים אליו בעולם הזה ובעולם הבא. ה' יזכנו!

שבת שלום ומבורך!

הארות על הפרשה

מתוך ספר יהי אור [באנגלית] - פירוש עה"ת מאת רבינו זצ"ל

וְאֲנִי בְּבֹאִי מִפֶּדֶן מֵתָה עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (מח, ז)

"עלי" משמעותו "האבדה היתה גדולה עלי", "קשה לי" כמשא כבד. מפני מה נאמר פסוק זה כאן, באמצע העניין העוסק בהחשבת מעמדם של שני בניו של יוסף כשניים מהשבטים?

אין זאת אלא מפני שיעקב ציפה לבנים רבים כל כך מרחל, אשר על כן היה קשה לו ביותר לשאת את מותה הפתאומי בטרם עת. אילו ילדה רחל בנים לכל הפחות כמספר בניה של לאה, היה צערו הכבד בפטירתה שוכך במקצת, בהשוואת מעמד בניו של יוסף לזה כשניים מהשבטים, העניק יעקב לרחל חלק נכבד יותר בבית ישראל.

וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ (מט, כד)

על אף סבלותיו הרבים של יוסף, הוא לא ויתר כהוא-זה על עמידתו האיתנה בבטחון בה' ובמסירותו לרצון ה', והמשיך להיאבק כנגד כל פיתויי היצר וכנגד כל מעשה אסור. ה"קשת" מסמלת את המאבק. שלא כאותם אשר נחלשים או מתמרמרים לנוכח כל נסיון קשה ועל כן נכנעים לפיתויים אשר קודם לכן הם עמדו בהם, קשתו של יוסף במאבק המשיכה לירות חצים של התנגדות ללא כל חולשה ("גירא בעיני השטן" - קידושין ל, א).

וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (נ, כה)

"ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני יִשְׂרָאֵל וכו'" (שמות יג, יט). היה זה קל"ט שנה לאחר מותו של יוסף. ללמדנו, כי כל שבועה שהציבור מקבל על עצמו ועל הדורות הבאים, מחייבת את דורותיהם ומוטלת עליהם לקיימה.

אוצר החידות והדעות לפרשת ויחי

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

שאלה. מה הטעם שיעקב לא קבר את רחל במערת המכפלה.

תשובה. רמב"ן: ועל דרך הפשט גם כן, אמר לו כן כמתנצל, שלא ייחר ליוסף בראות חפצו בקבורת המערה, על שלא קבר אמו שם וכאשר קבר שם את לאה. והחזקוני ואני בבואי מפדן - עדיין לא הייתי מוחזק במערה, שהרי עשו מערער עליה. לפיכך קברתיה בדרך. אבל כשקברתי את לאה, כבר הלך עשו אל ארצו והניח לי הכול. ספורנו: גברה עלי טרדתי ואבלי, שלא עצרתי כוח להוליכה לבית קברות בית לחם. ואין ספק כי מאז היה ליבי חלל בקרבי ... ולא נשאר בי כוח להוליד בנים ... כאמרם ז"ל: אין אישה מתה אלא לבעלה. ובחז"ל איתא שקבר את רחל בדרך על פי הדיבור שתהא לעזרה לבניה שהקב"ה מחזיר את ישראל בזכות רחל. אמנם רבי שלמה קלוגר רוצה לומר שרק קבר אותה בדרך אפרת אבל מיד העבירה למערת המכפלה, ודייק הפסוק מצבת קבורת רחל, שרק המצבה, עיין בספר חכמת שלמה עה"ת.

חידה. מי קיבל שכר על קבורה, והאם מותר לקחת שכר על קבורה?

תשובה. יוסף שקיבל שכר שכס אחד על אחיך בשביל שנתעסק בקבורת יעקב וראה מש"כ האור החיים כי זה לא היה ממש שכר אלא תגמול. ובספר משלחן רבי אליהו ברוך הביא מה שדנו האחרונים האם מותר לקחת שכר על קבורה דהרי מת אסור בהנאה. והביא את דברי השו"ת דובב מישרים (ח"ג ס"כ) דמותר לקבל שכר מקבורה. רק הנידון למה הוא מותר. ובעצם השאלה גבי יעקב כתב שם דמאחר ומבואר בגמ' תענית (ה ע"ב) דיעקב אבינו לא מת, א"כ לא היה לו דין של מת שאסור בהנאה.

חידה. איזה ברכה חלה רק בארץ ישראל?

תשובה. בקול אליהו מהג"א מווילנא ביאר שברכת יעקב וידגו לרוב בקרב הארץ לא חלה רק בזמן כניסתם לארץ. וראה מש"כ בזה בספר רנת יצחק מהדורא תניינא ובספר הוגי שעשועות.

חידה. באיזה איש מת טפלו בו הרופאים, אפילו שבדרך כלל הרופאים מטפלים רק באנשים חיים.

תשובה. בזוהר איתא ויחנטו הרופאים את ישראל.

חידה. מהיכן ניתן להוכיח האם יוסף בסוף מחל לאחים שלו או לא?

תשובה. בספר אילת השחר מביא מספר חסידים (ס"א יא) שיוסף מחל לאחיו. אולם הביא את דברי רבינו בחיי שיוסף לא מחל להם, וכתב בטעם הדבר שהיה קשה ליוסף למחול ולומר סתם שהוא מוחל בלי להרגיש אין זה כלום.

חידה. מה הקשר בין מגילת אסתר לפרשת ויחי.

תשובה. א] בפסוק (אסתר ח, ז) הנה בית המן נתתי לאסתר. ורש"י בפרשתנו עה"פ (בראשית מט, כז) בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל, פירש יחלק שלל, מרדכי ואסתר שהם מבנימין, יחלקו את שלל המן, שנאמר הנה בית המן נתתי לאסתר. ועוד יש במסורה "על המטה" ב' פעמים, ויתחזק ישראל וישב על המטה, והמן נופל על המטה. והכוונה שע"י קדושת המטה של יעקב נעשה נס שהמן נפל על המטה.

ב]-תשובה נוספת ראה בחידה הבאה.

חידה. היכן קבלו הגויים שכר בימי אחשורוש בגלל מעשה שעשו המוזכר כאן בפרשתנו.

תשובה. במדרש רבה עה"פ ויעל עמו גם רכב גם פרשים, איתא, א"ר אבוהו אותן ע' ימים שבין אגרות לאגרות, כנגד ע' ימים שעשו מצריים חסד עם יעקב אבינו. ופירשו היפ"ת ונזה"ק כי זה היה להם שכר על הכבוד שעשו ליעקב אבינו, דהמצריים היו מושלים בכיפה, ונמצא כל האומות נכללו במצריים, ובימי אחשורוש נשלם שכרם שהיה להם תענוג של כל רצונותיהם באותן ע' ימים.

חידה. איזה הלכה במצוה לקיים דברי המת למדנו מפרשתנו.

תשובה. שו"ת שבות יעקב חלק א סימן קסח: ועוד דלא מצינו בשום פוסק שמצוה לקיים דברי המת בשאר מילי אפי' בצוואת אביו או אמו עד דהוצרך בש"ס ופוסקי' לו' מכבדו במותו כיצד היה או' דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מארי וכו' ולא קאמ' דחייב לקיי' צוואתו ומקרא מסייעני קצת ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמו' וגו' אנא שא נא פשע אחיך וגו' ויאמר אליהם יוסף אל תראו וגו' וינחם אותם וגו' משמע דהוא אינו מחויב לקיים צוואת אביו עד שהוצרך יעקב לבקש כ"כ אנא שא נא וגם יוסף הוצרך להבטיחם על כך ולנחם אותם לדבר על לבם וכן יעקב הוצרך להשביע את יוסף ונשאתני ממצרים משמע דבצוואה לחוד אינו מחויב לקיים מצותו עד שהוצרך להשביע על כך.

חידה. מצות מהיית עמלק ומצוה להעמיד מלך, רמזות שתיהן בפרשתינו בבת אחת, הא כיצד?

תשובה. א. [יִדְדָה בְּעֶרְףְּ אֵיבֹיָהּ יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ בְּנֵי אֲבִיהָ:

ב. [כתב החיד"א בספרו לחם מן השמים, מטרף בני עלית ר"ת מב"ע, היינו שג' מצוות נצטוו בני ישראל בהכנסם לא"י, למנות מלך, למחות זרע עמלק, ולבנות בהמ"ק והם ר"ת מב"ע שיתקיימו ע"י מנחם בן עמיאל שהוא המשיח. וגם משה שהוא ר"ת משה בן עמרם רצה לקיימם בהיכנסם לארץ.

חידה. הנה יש נידון בהסכם יששכר וזבולון האם יורד מחלקן של היששכר או לא, מהיכן יש קצת להוכיח מפרשתינו שיורד מחלקן.

תשובה. ויהי למס עובד משמע דיורד מס מחלקן. --וז"ל המשך חכמה בראשית פרק מט פסוק טו

(טו) ויהי למס עובד. פירוש, כי עבודתו בתורה נותן ממנה מס לזבולון, וכמו שדרשו ז"ל (במדבר רבה יג, טז) על הפסוק (דברים לג, יח) "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך". ובסוטה כשמעון אחי עזריה, והבן.

חידה. מה השייכות בין הדין של אין משיחין בשעת הסעודה ליעקב אבינו לא מת-

תשובה. בתורה תמימה הביא דברי הגמ' תענית ה' ע"ב רב נחמן ור' יצחק הוו יתבי בסעודתא אמר לי ר"נ לר"י לימא מר מילתא אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אין משיחין בסעודה, שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה, לבתר דאכלי, אמר ליה ר"י הכי אר"י יעקב אבינו לא מת אמר ליה ר"נ וכי בכדי ספדו ספדיא וחנטו חנטיא, אמר ליה מקרא אני דורש וכו' הדר אמר ליה כל האומר רחב רחב מיד נקרי, אמר ליה והא אנא אמינא ולא איכפת לי, אמר ליה בידועה ומכירה קאמינא. וקשה למה תפס ר"י לאחר הסעודה דוקא שני אלו המאמרים, וגם למה נקט אין משיחין בסעודה הרי היה צריך לומר אין שחין בסעודה, וגם למה לא הפסיק לרגעים סעודתו ואמר דבר תורה ואחר המשיך סעודתו. וי"ל דהא גופא אתא ר"י להשמיע שאין להשיח בסעודה לא מצד המדבר שיכול להפסיק סעודתו אלא בגלל השומע שמא ימשיך במאכלו ותוך שישמע דברי התורה יתפעל ויקפוץ וידבר ויסתכן. וזה הראה לו בשני מאמרים אלו שר"ג קפץ בראשון וצעק וכי בכדי ספדו ספדיא, ובמאמר שני והא אנא אמינא ולא איכפת לי. ולפי"ז מדויק הלשון אין משיחין בסעודה, דהיינו דאין לגרום שאחרים דהיינו השומעים יבואו לידי שיחה.

חידה. מהיכן בפרשה מוכה שצדיקים מקיימים מצוות באופן של מוכרחים, אפילו שיכולים לקיים מתוך רצון.

תשובה. בספורנו עה"פ וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול כתב כי ראה שארצו מוכנת לתת מזונו בלי טורח להתפרנס שלא בצער, ויט שכמו לסבול עול תורה. וביאר החזון איש כי יששכר אהב את התורה אהבה עצומה, ולכן כאשר ראה יששכר את המנוחה כדבר הטוב ביותר, עמד והקריב הנאה זו לתורה. ויט שכמו לסבול, לעמול ולהתייגע בתורה.

חידה. מתה עלי רחל ואקברה שם עיין רש"י, למה יעקב אבינו נתן נימוק 'ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הגריד היה, שהארץ חלולה ומנוקבתה ככברה', והרי אמר שעשה כן עפ"י ה'.

תשובה. כתבו המפרשים כי יעקב אבינו רצה לבדוק אם באמת לא קבר את רחל היה ע"פ הדיבור, או שמא היתה לו נגיעה כי אולי היה בזמן גשמים.

מחשב לרעה בחטא של בני"א לחבירו

שאלה. נתכוין להזיק לחבירו ובסוף הרויה לו האם צריך לבקש ממנו מחילה, והאם חייב בדיני שמים.

תשובה. כתב האור החיים כאן כי התחת אלהים וגו' פירוש אם אתם חייבים עונש על הדבר אלהים שופט ולא אקום ולא אטור. וטעם שלא מחל להם, אפשר לצד שבני נח אין הדבר תלוי במחילתם כי יחטא אדם לחבירו כמו שתאמר גזלו ומחל הנגזל אינו פטור הגזלן ממיתה, או אפילו ישראל אם גנב ישראל ומכרו אין ביד הנגנב לפוטרו לגנב ממות. ואמר עוד להם כי יש לדון להם משפט זכות: [וראה בספר הערות למרן הגריש"א זצ"ל שכ' דלפי"ז מיושב קושית המהרש"א לעיל אות א', שאכן הוא לא מחל ולכן לומדים מכאן דל"צ יותר מג"פ] עוד כתב האור החיים ואתם חשבתם וגו' אלהים חשבה לטובה. והרי זה דומה למתכוון להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים: ע"ע בדברי המהרי"ל דיסקין כאן, והנה הקשו העולם על דברי האור החיים הרי בנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, צריך כפרה כמבואר בנזיר (דף כג ע"א). וחידש בבית יצחק (יו"ד ח"א סימן ח אות ז) שדוקא בנתכוון לעבירה ועשה דבר רשות, חייב בדיני שמים, משא"כ כשבדיעבד עשה מצוה, פטור לגמרי ואין צריך כפרה, יעו"ש.

תפילה בלא כוונה

חידה. איזה סוג של תפילה אם התפלל בלא כוונה לא הועילה לו התפילה, והיכן זה מרומז בפרשה?

תשובה. במשך חכמה כתב דישנש שני סוגי תפילות. א. סדר התפילה הקבועה, שאותה ייסדו וקבעו אנשי כנסת הגדולה. ב. תפילות

ובקשות פרטיות בלשוננו ודיבורו של המתפלל. וההבדל ביניהם שתפילה שנתייסדה ע"י אנשי כנסת הגדולה, אין הכוונה מעכבת, וסגי אם כיון בברכת אבות בלבד, משא"כ בתפילה בבקשה פרטית צריך שיהא בכוונה יתירה. וזהו שאמר יעקב אבינו, בחרבי ובקשתי ותרגם אולקנוס בצלותי ובעותי, כלומר בתפילתי ובקשתי. תפילה היא הבחינה הראשונה, שהחרב יכול להזיק מצד עצמו גם ללא כוחו של האוחז בחרב, שכן החרב היא כבדה ועלולה להזיק בעצם המגע עמה, וכך היא בתפילת אנשי כנה"ג, וקשת היא הבחינה השניה, שאין האדם היורה חיצים יכול להזיק, שכן חץ אינה יכולה להזיק רק אם מכוון היטב בעזרתו של האדם, כך תפילה אינה פועלת ללא עזרתו - כוונתו של המתפלל. וע"ע באגרת חנוך עמ' צד ובספר משמר הלויים עמ"ס ברכות (כו ע"א).

להוכיח לאביו שטעה

חידה. מהיכן בפרשה ניתן להוכיח שמותר לומר לאביו שטעה במילי דעלמא שאין להם השיבות.

תשובה. בצפנת פענח עה"ת ביאר הא דיוסף סתר את מעשה אביו, ששם ימינו על ראש אפרים, משום דאיסור סותר את דבריו אינו אלא בד"ת, אבל במילי דעלמא שרי, ובספר יושר הורי סי' טז תמה על דבריו שלא מצינו מי שסבר דשרי. ותיירץ דכיון שיעקב אבינו כבדו עיניו מזוקן, א"כ כשטועה אין בזה שום חסרון ובושה, שהרי אינו רואה, ובכה"ג אין כאן סותר את מעשה אביו.

מי היו העידי קידושין של יוסף

חידה. עה"פ בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה, כ' רש"י שהראה לו שטר אירוסין וכתובה, צ"ע מי היו העדים בקידושין של יוסף?

תשובה. בספר תיבת גמא להפמ"ג והחת"ס כתבו שיוסף לקח שני גרים לעדות, שכן היו מצוין לעדות מימי אברהם ויצחק. והגה"ק מקלויזנבורג בספרו יציב פתגם תירץ בהיותו טליא בהיותו אצל הגה"ק מאוסרובצא ע"פ המבואר בקידושין (סה ע"ב) המקדש בעד אחד אין חוששין לקידושיו ואפילו בשניהם מודים משום דחב לאחריני. וברש"י פירש שקרובתיה נאסרו בה וקרוביו בה. ולפי"ז י"ל דכיון דבבני נח לא שייך קורבה דאף מי שנתגייר כקטן שנולד דמי ולא היו שם במצרים ישראלים זולתו לא היה חב לאחריני ושפיר מהני הודאת בעל דין דהוי כמאה עדים. והגר"מ שטרנבוך בספרו חכמה ודעת תירץ שיוסף קידש בשטר הכתוב בכתב ידו דמועיל מדינא בגירושין כשני עדים, וא"כ ה"ה בקידושין, וחל ע"פ דין תורה. וכתב שאף לדעת הרשב"א בקידושין (סו, ע"ב) דבקידושין שהוא מטעם הודאת בעל דין לא מועיל כ"י, מ"מ לפני מתן תורה נעשית קשורה ומקודשת והיה מספיק אז ע"י שטר ערכאות. ובספר אשכול יוסף דלפני מ"ת היה סגי כשמכניס אשתו לביתו ובועלה וכדאיתא ברמב"ם. ועוד תירץ ע"פ שכתוב בהגהות אשר"י פ"ק דגיטין (סי' י) דעו"כ שידוע שאינם משקר נאמנים לעדות, וא"כ יוסף סמך על עדות עו"כ שאינם משקרים, ואף לסוברים דנפסלו, מ"מ קודם מ"ת י"ל דלא נפסלו.

צאצאי יעקב אבינו ע"ה

חידה. כמה צאצאים יעקב אבינו ע"ה ראה בפטירתו?

תשובה. בבעל הטורים הביא מאמר חז"ל והוא בילקוט שמעוני (ח"ב רמז תתצט) שיעקב ראה לפני פטירתו ששים רבוא יוצאי חלציו. ועיין בזה באברבנאל.

יעקב אבינו החולה הראשון שמת לאחר חוליו

חידה. מהיכן יודעים שיעקב אבינו היה החולה הראשון שהיה בעולם?

תשובה. במדרש בראשית רבה (סה) איתא יעקב תבע את החולי, אמר לפניו, רבון העולמים אדם מת בלא חולי אינו מיישב בין בניו (אינו מספיק לצוות לביתו כיצד יתחלקו בירושה וכדומה), ומתוך שהוא חולה שניים שלשה ימים, הוא מיישב בין בניו. אמר לו חייך, דבר טוב תבעת, וממך הוא מתחיל. זה שכתוב, ויגד ליוסף הנה אביך חולה.

חידה. מי ירש מבני יעקב את בגדי החמודות שהיו של עשיו ועברו ליעקב?

תשובה. בתורה שלימה פרשת וישב (לז, ג) הביא מדרש מכ"י שהכתנות פסים היא הכתונת שעשה הקב"ה לאדם ולעזרו היא שלקחה עשו מנמרוד, והיא בגדי עשו החמודות שלבש יעקב בשעת הברכה. וא"כ מבואר שיעקב הוריש את בגדי עשו ליוסף. וראה עוד בתרגום ירושלמי שהובא פירוש על ברכת שכם אחד, שיעקב מסר ליוסף את בגדי עשו החמודות.

0722-722901

טהרות בעיון אליבא דהלכתא
תורת הטהרה

וקדשותו

נידונים בהלכות הישראלים

073-3835634

גיליון 2

טבת תשפ"א

"...קדוש יהיה לך" (ויקרא כא, ח)

אמר בכלל שאני צריך להודיע לכהנים, הרי אני לא כהן, מה זה קשור אליי?". הוא כבר כמעט נסוג, אך פתאום נזכר במילותיו האחרונות של הסבא "ושמרו דרך ה'". הוא הבין שהדבר הנכון כעת הוא למנוע מכשול ולהפריש את הכהנים מטומאת מת. "לא יתכן שסבא שכל כך הקפיד בחייו על קיום ההלכה יגרום שהוא בעצמו יהיה תקלה לכהנים".

ר' שמואל כהנא יצא מהכולל לעבר ביתו כשמוחו טרוד בקושיא בה עסק עם החברותא לפני מספר דקות. הוא צעד ברחוב הסואן ונעמד ברמזור כשלפתע נצנץ בראשו רעיון לביאור חדש בסוגיא. הוא לא התאפק ושלף מכיסו את הפלאפון וחייג לחברותא. "תשמע אני לא יעזב אותך אבל ממש בכמה מילים קצרות, מצאתי תירוץ לקושיא". החברותא לא מהר להסכים, ור' שמואל שכח היכן הוא נמצא והסביר לו בהתלהבות מדוע התירוץ מוכרח. הוא כבר התקרב לבנין מגוריו ולא שם לב שבכניסה עומד נער נבוך ומביט לכל עבר. "סליחה אולי אתה כהן" שמע קריאה לפתע. ברגע הראשון חשב שלא מתכוונים אליו. אך ברגע הבא הסתובב לאחור. "אכן, מדוע אתה שואל". "אה...סבא שלי, ר' נפתלי נפטר מקודם והוא עדיין בתוך הבנין" גמגם הנער. "ברוך דיין האמת" הגיב הרב כהנא, "ואשריך ר' נפתלי שיש לך נכד כזה שמבין שכבוד המת הכי גדול הוא שלא תצא תקלה על ידו".

יוסי הבין שכרגע אין כל כך עם מי לדבר. "במקום שאין אנשים..." הרהר. הוא נגש לחלון הפתוח וסגר אותו. כך לפחות לא תצא הטומאה מהחלון אל מתחת המרפסת שבקומה העליונה ותגרום שכל הכניסה לבנין תהיה מחוברת לאהל המת. אח"כ החליט לרדת למטה ולבדוק בתיבות הדואר עם יש איזה שם משפחה כהן או משהו כזה, ואכן על אחת התיבות התנוסס פתק קטן "כהנא". ברגע הראשון חשב לעלות ולדפוק וליידע אותם שיש כאן נפטר, אך פתאום נזכר שאם אכן יש כהן בבית הרי פתיחת הדלת עלולה לגרום לו להיטמאות. הוא החליט לנסות לאתר את מספר הטלפון ולהתקשר ליידע אותם, אך לא היה מענה. "כנראה הבעל בכולל ואולי עוד מעט ישוב ולא ידע שאסור לו ליכנס לבנין". יוסי הביט בשעונו. השעה היתה עשרה לאחת. בעוד מספר דקות יסתיימו הלימודים בתלמודי התורה ובכוללים. הוא ניסה לחפש איזה דף שיוכל לתלות שילוט על אזהרת כהנים בכניסה לבנין. לבסוף מצא דף של דפדפת. "עדיף מכלום, אך בהחלט יתכן שהכהנים לא ישימו לב לזה". הוא הבין שכדי להבטיח שבאמת לא יכנסו כהנים לבנין אין ברירה וצריך לעמוד בפתח הבנין ולהזהיר את כל הנכנסים. יוסי נעמד בפתח שביל הכניסה לבנין והמתין. כעבור מספר דקות הופיעו שני ילדים קטנים ופנו לעבר הבנין. יוסי הביט בהם במבוכה. הוא נזכר בדברי חז"ל "להזהיר גדולים על הקטנים". "סליחה ילדים, אולי אתם כהנים". שאל. "לא" השיבו בפליאה, ולא הבינו מה הוא רוצה מהם. יוסי התחיל להרגיש לא בנוח. "מי

האזירה בחדר היתה דרוכה ביותר. ר' נפתלי הישיש שכב בעיניים עצומות כשהוא מוקף בצאצאיו הרבים. פרקי תהילים נאמרו ברגש רב בזה אחר זה. לפתע פתח ר' נפתלי את עיניו וניכר היה שהוא רוצה לומר דבר מה. הנוכחים השתתקו וניסו להטות אוזן. בקושי נשמע קולו החלוש. "כתוב בתורה שהקב"ה אמר על אברהם אבינו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו אחריו ושמרו דרך ה'". הוא ניסה להמשיך אך לא הצליח. המכשיר שהוצב סמוך למיטתו החל לצפצף. "אבא אל תתאמץ זה מסוכן". ר' נפתלי השתתק ושוב עצם את עיניו. הנוכחים החלו באמירת וידוי וקריאת שמע ישראל. וכך יצאה נשמתו בטהרה כשמילותיו האחרונות הם "ושמרו דרך ה'". הבן הבכור ר' דוד התעשת ראשון. "צריך להזמין חברא קדישא, להחליט מי מספיד ולנסח מודעה". "צריך לברר מה עם קבורה". "אם אנחנו רוצים להספיק קבורה לפני השקיעה צריך להזדרז ולסיים את הקבורה מבעוד יום" אמר אחד הבנים.

יוסי הנכד עמד גם הוא שקוע בשרעפיו. זו פעם ראשונה בחייו שהוא נמצא בשעת יציאת נשמה והוא היה נתון בסערת רגשות. לפתע נזכר במשהו. "צריך להודיע לכהנים שלא יכנסו לבנין" אמר. "למיטב ידיעתי אין כהנים המתגוררים כאן" השיב ר' דוד. "נכון, אבל מה עם הכניסה השניה המחוברת דרך חדר המדרגות, גם שם אין כהנים?" שאל. "שם באמת אני לא יודע" השיב "אך כרגע אין לי רגע פנוי לברר את זה, עוד אין קבר ואין סידור ללויה, אנו עוסקים במצוה של כבוד המת".

הערות יתקבלו בברכה

בדוא"ל e036166932@gmail.com

או בטל: 052-7655009

טהרות בעיון אליבא דהלכתא
תורת הטהרה

מערכת וקדשותו שע"י מפעל "תורת הטהרה"
טהרות בעיון אליבא דהלכתא
דוא"ל: T402422@gmail.com
פקס: 1533-5709254

לקבלת הגיליון במייל וכן לשליחת הערות:
e036166932@gmail.com

התאחדות הכהנים

ארגון ארצי לשמירת הטהרה לכהנים

קו המידע: 0722-722-901

פקס: 1533-570-9254

דוא"ל: A0722722901@gmail.com

כל סיוע יתקבל בברכה ויסייע
להרבות טהרה ולמנוע מכשול

בית ההוראה "טהרת הכהנים"

בראשות הרה"ג

רבי דוד הכהן מונק שליט"א

טל' בית ההוראה: 02-5862153

קו מידע: 073-3835634

הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א מספר על שלושה חלומות עם מחולל רעיון הדף היומי הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע

באווירת השמחה המרחפת באוויר נפגש הרב ישראל ליוש שליט"א יחד עם הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א שאמר לו: "יש לי שלושה סיפורים על שלושה חלומות שקשורים לדף היומי! אספר לך אותם ותספר אותם לציבור..."

הרב ישראל ליוש

עולם התורה בשמחה! רבבות לומדי הדף היומי צוחלים ושמחים להרגל יום חגם - סיום הש"ס. שבע שנות עמל, שבע שנים של עקביות, יום אחר יום, דף אחר דף, יוצרים את שמחת השלמות. ובאווירת השמחה המרחפת באוויר פגש אותי הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א ואמר לי: "יש לי שלושה סיפורים על שלושה חלומות שקשורים לדף היומי! אספר לך אותם וספר אותם לציבור... זה בוודאי ביא תועלת רבה וחיוזוק עצום לקראת תחילת המחזור החדש בדף היומי..."

פעם בהיותי ילד, בשמחת תורה נשא אותי המהר"ם על כפיו ואמר לי: 'אתה תגמור את הש"ס...'. לימים פרצה מלחמת העולם השנייה והנאצים ימ"ש העבירו אותי שבעה מדורי גיהנום, באחד מהם הושלכתי יחד עם עוד ארבעה נערים לבור עמוק... בצר לי זעקתי: 'הלא המהר"ם שפירא אמר לי שאני יגמור את הש"ס... אני חייב להישאר בחיים...'. ובורן ה' אני היחיד מבין הילדים שנשארת בחיים. "עברה תקופה, צבא ארה"ב שחרר אותנו ועברתי לגור בארצות הברית. המציאות החדשה וגשמינותה של אמריקה השכיחו ממני אט אט את עברי. נישאתי אמנם לאשה יהודיה, אך חייתי כאמריקאי חילוני לכל דבר. נולדו לי ילדים, והם הלכו בדרכי ומוצאם היהודי כלל לא בא לידי ביטוי..."

"ר' שמעון אליקון, יהודי ממקסיקו, סיפר לאחי הרה"ג רבי אברהם יצחק שליט"א על אירוע נדיר אותו חווה בעת שהשתתף פעם יחד עם משלחת מכובדת ממקסיקו בסיום הש"ס בארצות הברית. "ישבתי שם ליד יהודי מבוגר כבן תשעים", סיפר ר' שמעון, "וברגע סיום הש"ס, כאשר פרצה השמחה והמשתתפים פיזו ורקדו בכל עוז לשמחתה של תורה, הצעתי לאותו יהודי לרקוד יחד אתי. הוא נענה להזמנתי ואמר לי: 'בשמחה זו אני מספר אחת...'. ואני מספר שתיים, ענית לו בהלצה, ומיד שאלתי אותו: בשמחה שרבבות יהודים משתתפים בה, מדוע הנך חושב שאתה מספר אחת...?"

"שב ואספר לך את סיפור חיי!", אמר לי היהודי המבוגר, 'נולדתי ב'לובלין' וגדלתי על ברכי רב העיר הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל.

גדולים ממנו בשנים רבות, אך לא היתה כל ברידה מאחר והמלמד של רבי מאיר לא הסכים להשאירו בכיתה, כי הוא עלה בכשרונותיו על חברי כיתתו, ושאלותיו העמוקות העסיקו את המלמד זמן רב על חשבון התקדמותם של שאר הילדים.

כבר אז חלם הילד מאיר שפירא על רעיון 'הדף היומי', אך הוא התבייש לספר את רחשי לבו לחבריו הבוגרים ממנו. בת כבת חמש היתה לו לרבי שלום מושקוביץ והיא היתה מגישה לאחיה את האוכל. בפניה חש רבי מאיר יותר נוח, ושח לה בהתרגשות ובהתפעלות את חלום חייו - 'הדף היומי', כל עם ישראל ילמדו כל יום את אותו דף, ובכל ארצות תבל כאשר יפגוש יהודי את חברו ישוחח אתו בדברי תורה על הנושא הנלמד בדף היומי... כך היה מדי פעם מספר לה בהתלהבות על חלומו הגדול, אבל היא כילדה הגיבה בזלזול ואמרה לו: "אבא אומר שאתה ילד כשרוני, חבל שהנך מבזבז את זמנך לריק בהבלי שווא, אל לך להתעסק בחלומות מוזרים... וכי מה שלא עשו גדולי הדורות עד עתה, יעשה ילד צעיר ויהפוך את העולם...?".

רבי מאיר האזין לדבריה ולא הגיב, אך הם לא הצליחו לכבות את שלהבות האש שבערה בקרבו, והמשיך לספר לה על חלומותיו והיא המשיכה לבטלם.

הילד גדל, עבר לשיבה המתאימה לו, עלה והתעלה ונמנה בין מנהיגי הבולטים של היהדות החרדית, הקים את ישיבת 'חכמי לובלין', והגשים את חלומו הגדול - הפצת רעיון 'הדף היומי'. לימים פגש רבי מאיר שפירא את אותה ילדה, שאף היא גדלה והפכה להיות אשת חבר לאחד האדמו"רים, ואמר לה: "את זוכרת את תגובתך על חלומי כילד?". לאחר שענתה בחיוב, נטל רשות מבעלה ואמר לה: "אינני מקפיד עלייך, אך כמחנכת ומגדלת דורות, בקשה לי אלייך: לעולם אל תלעגי לחלום של ילד יהודי! תארי לעצמך לו הייתי מתנהג כשאר הילדים, שכאשר לועגים להם הם זונחים את רעיונם והייתי מתייאש וגונן את רעיוני... כמה העולם היה מפסיד?... כמה התורה היתה חסרה?...? כאשר ילד יהודי חולם, הוא חולם עם הקב"ה, תנו לו לחלום... תנו לו להגיע רחוק...!".

"יהודי ששמע ממני סיפור זה", מספר המשגיח, "משום מה לא האמין לפרטיו, ופנה אל הגאון רבי משה הלברשטאם זצוק"ל, שהוא מנכדי הרה"ק רבי שלום מושקוביץ משאף זצוק"ל, לברר את נכונות המעשה. אמר לו רבי משה: 'הסיפור על פרטיו אמת ויציב! והילדה הזו היא אמי ע'...!'. "

חלומו של הילד 'מאיר שפירא' נפתר לשמחת עולם התורה, ופותרו הלוא פרוש הוא לברכה לפני כל חולם לסיים את הש"ס. אל תלעגו לחלומכם... עלו על עגלת ההזדמנות של פתיחת המחזור החדש והצטרפו לרבבות הלומדים יום אחר יום, דף ועוד דף, עדי תזכו בעוד שבע שנים לשוב ולשמוח בשמחת התורה...

"עד שחל המפנה הגדול בחיי. לילה אחד נגלה אלי בחלומי מורי ורבי לשעבר המהר"ם שפירא מלובלין זי"ע, ואמר לי: 'אתה הרי חי בזכותי...! טענת שאמרת לי לגמור את הש"ס... על מנת כן ניתנו לך חיך במתנה... חזור לחיות כיהודי כשר, החל ללמוד את הש"ס ותסיימו...!'. "

"כשהתעוררתי לא נתן לי החלום מנוח, נזכרתי בעברי המפואר, בעייתי ובמשפחתי. בנס הגדול כשניצלתי מן הבור ובהבטחתי לסיים את הש"ס... הבנתי כי מעתה עלי לשנות את אורח חיי ולמלאות את תפקידי. קראתי לכל בני משפחתי, סיפרתי להם את דבר החלום, וכולנו יחד חזרנו בתשובה שלמה...

"התחלתי מיד ללמוד את הש"ס כהבטחתי וכברת רבי מאיר שפירא מלובלין, והנה אני זוכה כעת לסיים את הש"ס... עתה מבין אתה מדוע אני מספר אחת בשמחה הזו...?". "

"החלום השני", מספר המשגיח רבי חזקיהו, "הוא חלומו של הגאון רבי צבי אריה פרומר זצ"ל, ידיד קרוב של הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע ומי שהיה ממשיך דרכו בראשות ישיבת 'חכמי לובלין'. "לאחר פטירת המהר"ם שפירא הוא נגלה אליו בחלום, ורבי צבי אריה שאל אותו: 'היכן מקומך בגן עדן?'. "

("למותר לצייין", מבהיר רבי חזקיהו, "כי זכויותיו של מהר"ם שפירא בייסוד סדר הדף היומי ובהקמת ישיבת 'חכמי לובלין', הקנו לו בוודאי מקום רב ועליון בישיבה של מעלה").

"השיב לו המהר"ם: 'דע לך, שבשמים לא מתפעלים מהמעשים, הקובע הוא רבי לויטס איש יבנה...! וכוונתו למשנה באבות (פ"ד מ"ד) 'רבי לויטס איש יבנה אומר, מאוד מאוד הוי שפל רוח...!'. "

"בענין זה יש בנותן טעם לספר עוד סיפור", המשיך רבי חזקיהו. "מעמד הנחת אבן הפינה לישיבת 'חכמי לובלין' היה מעמד נשגב שפולין לא ראתה כמותו. גדולי הדור, רבנים ואדמו"רים נטלו בו חלק, ביניהם הרה"ק 'אמרי אמת' מגור זי"ע, הרבי מטשורטקוב זי"ע ועוד. לפתע נעלם בעל השמחה הגאון רבי מאיר שפירא זי"ע ולא נודע היכן הוא...

"אחד ממשתתפי השמחה חשק לראות את בנין הישיבה החדש במלוא הדרו, ולשם כך החליט לעלות לקומות העליונות להשקיף משם על יופיו ותפארתו של הבנין. כאשר הגיע לקומה העליונה שמע קול מתרונן והכיר שהוא קולו של המהר"ם שפירא, שחזר שוב ושוב על הפסוקים (דברים ח' יח): 'וְאַמְרַתְּ בְּלִבְּךָ כִּי יַעֲזָם יְדִי עֲשֵׂה לִי אֵת הַחַיִּל הַזֶּה: וְזָכַרְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתֵּן לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת הַזֶּה...!'. "

החלום השלישי הוא חלום של ילד שהתגשם ועם ישראל לדורותיו זוכה ממנו...

בילדותו למד הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע אצל הרה"ק רבי שלום מושקוביץ זצוק"ל מ'שאף', יחד עם בניו. הם אמנם היו

לשליחת תגובות לכותב הטור הרב ישראל ליוש, כתבו ל: israel.layosh@gmail.com

חשוב לציין, שאבא היה 'נורמטיבי' בהתנהלותו. איש בין אנשים, ועושה מה שצריך לעשות. בצעירותו ארגנו בביהמ"ד 'חניכי הישיבות' בב"ב שיעורי תורה, ומדי שבוע הוצרכו להדביק מודעות מי ימסור שיעור השבוע. אבא תיאר, שהוא יחד עם יבלחט"א רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בצעירותם היו דואגים לפרסום המודעות הללו

הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ שליט"א, רב ביהכ"נ 'הליגמן'
על אביו מרן הגאון רבי נסים קרליץ זצוק"ל

"ויט שכמו לְסָבֵל" (בראשית מ"ט, ט"ו)

וברש"י: ויט שכמו לסבול עול תורה

להגזים או לסטות מהעניין, כי אז הציורים יהיו אצל הילדים העיקר ויסטו ממטרתם. וחיידך באומרו, שיש לשים לב שגם אם הדברים נראים פשוטים וברורים בעיני מוסר השיעור, הרי לפני התלמידים נכון להסביר הכל ולהדגיש להם מה הנושא המדובר.

מרן זצוק"ל, כידוע, היה נמנע ברוב המקרים להעיר לאחרים גם בבית הכנסת בו כיהן כרב. כיצד נהג כשהוצרך להעיר לילדיו בדבר מה הצריך תיקון?

הוא העיר במוקרי הצורך, אבל תמיד בצורה מחוכמת ומחנכת כאחת. כאשר רצה להעיר על ביטול תורה הזכיר את אמרתה של הסבתא (-אמו, הרבנית קרליץ ע"ה, מ.ב.) במקרה דומה שהיתה מעירה באומרה: "את אבא שלי (הגאון שמריהו יוסף זצוק"ל, רבה של קוסובה, מ.ב.) אף פעם לא ראיתי בלי ספר לימוד ביד... זה היה מספיק כדי לעורר ולחנך.

באחד מימי ר"ה עמדתי ליד ארון הספרים בבית. אבא בדיוק חלף שם, ושאלני בחביבות: "נו ישעיה, איזו מסכת אתה יודע מהתלמוד בבלי?" עבורי היה זה דרבון כי חייבים לדעת ולהבין ש"ס!

על עוון השקר הוא היה מקפיד מאוד, ותמיד היה אומר שחינוך לומר אמת הוא בכלל החינוך למידות טובות, וכמו שנאמר "למדו

בין פעליו הרבים עומד הגראי"ש קרליץ שליט"א בנשיאות מספר ת"ים ומפקח על התנהלותם. במסגרת זו היה נכנס רבות לדון עם אביו מרן זצוק"ל בענייני חינוך, והוא ניהל פרוש עצות, הדרכות והנחיות שקיבל ממרן הגר"ח זצוק"ל.

לא אחת, כששאלנו מה עלינו לעשות כדי למנוע את ירידת הדורות, ובפרט בדור האחרון שניכר שינוי מהותי מדורות קודמים - הוא ענה, שבדורות הקודמים ידעו לתת חשיבות וערך לדברים ומושגים נעלים יותר, וככל שידגישו לילדים את המושגים והנושאים החשובים בהמחשת סיפורים ועובדות כך יגדל הערך בעיניהם בדברים החשובים. והביא דוגמה לכך מרבו מרן רה"י הגרמ"י לפקוביץ זצוק"ל שנהג למסור בשבת שיעור לתלמידים בקצוה"ח וכדומה, וכשהגיע לסברא עמוקה הוסיף בהטעמה ואמר: "אז סברא, נאר שבת קען מען דאס פארשטיין?" (כזו סברא - רק בשבת אפשר להבין זאת), וכך היה מכניס בתלמידיו הרגשת רוממות וחשיבות התורה. וכך נהג גם אבא בדרך לימודו להראות כל העת את חשיבות וכבוד התורה. פעם נכנס אליו מלמד שהתאונן בפניו שאפילו כשקובע עתים ללמוד לעצמו, בכל זאת אינו מספיק ללמוד כראוי, ושאלתו בפיו האם יפסיק ללמוד. אבא השיבו בפסקנות: "וכי מה אתה רוצה? שמי יהיו מלמדי תינוקות, אלו שלא יודעים ללמוד?" והוסיף ואמר "ממלמד תינוקות לא מפסידים!".

כשהתבקשתי למלא מקומו באמירת שיעור ביקשתי לברר מה חשוב לדעת קודם מסירת השיעור. הוא ענה מנסיונו, שמטרת השיעור אינה רק להקנות 'דיעות' לתלמידים אלא בעיקר ללמד 'איך לומדים'. בתחילת כל סוגיא יש להתחיל בפיתוח הבנת הרעיון, ורק בהמשך יש לגשת לביאורי המילים, וכך הם יבינו את ביאורי המילים עם המשמעות של הסוגיא.

הוא הוסיף, שההמחשות והציורים הם אכן כלי עזר חיוניים ומועילים כאשר מטרתם להבין יותר טוב את העניין, אך יש להיזהר שלא

במסע המרומים נשא עמו רבי דוד לייב מזוודה קטנה, מעין תיקיד, שלא משה מידו. לכל מקום שהלך ונסע נשא עמו את המזוודה הסודית. שעה שכולם הפקידו את תיקיהם בבטן המטוס ובתאי האוטובוס, לא הפקיד רבי דוד לייב מזוודה אישית זו. כששאלוהו וחזרו ושאלוהו לפשר ההיצמדות הזאת, הוא בשלו: "המזוודה לא תצא מתחת ידי!"

חיי הוד וקדושה של הרה"צ רבי דוד לייב שווארץ זצ"ל

יְיָחִי יַעֲקֹב" (בראשית מ"ז, כ"ח)

הרב יוסף מאיר האס

לו היה יודע הרה"צ רבי דוד לייב שווארץ זצ"ל שיכתבו עליו מאמרים ויריעות בעקבות מסכת חייו המופלאים היה מקפיד חלילה. ה'הצנע לכת' בו היה דבוק וחבוק בכל נימיו ובכל ימיו... "עזבו אותי לנפשי, אינני מהדור שלכם", היה רבי דוד לייב מתחנן על נפשו. לו היה יודע... רק יוזכר שמו של הרה"צ רבי דוד לייב שווארץ זצ"ל ומיד תעלה נגד עינינו דמותו של 'השנורר' המפורסם מקרית ויז'ניץ בבני ברק, שכל ימיו ולילותיו היו סובבים סביב איסוף וגיוס כספי צדקה בבתי הכנסת ובאולמי השמחות. אין ספק שעבודת הצדקה ומידת גמילות החסדים היו אלו שסימלו אותו יותר מכל דבר אחר, אולם כראוי וכיאה ליהודי רם מעלה כמותו - כאשר רבים אחזו כך עוד בחייו שהיה אחד הצדיקים הנסתרים - פנים רבות היו לו לרבי דוד לייב, ועל אחת מהן מתמקדות שורותינו הבאות.

מדובר בזווית מעניינת מאוד ולא מוכרת, בה מתוארת דמותו של רבי דוד לייב בקולמוסו של הרב מאיר צבי גרוזמן שליט"א. כשאנו תמהים בפניו היכן פגש את רבי דוד לייב ומאיפה ידע לתארו בצורה מרתקת שכזו, הוא מספר לנו שהיה זה בנסיעתה של הקבוצה השנייה שהורשתה להיכנס לתוככי מזרח אירופה עוד לפני קריסת מוסך הברזל, בשנת תשמ"ד.

"בזכותו של הסבא"

"באותה שנה, כשנפתחו קצת שערי מזרח אירופה, סמוך לקריסת המשטר הקומוניסטי, עלו סוכני הנסיעות על הגל התיירותי החדש והחלו לארגן קבוצות תיירות לפולין", מספר לנו הרב גרוזמן בשיחה נרגשת. "רבי דוד לייב נרשם לאחד הסיוורים האלה. על אף שסיפרו כי אין לו מומן עצמי למומן את הנסיעה, בעל סוכנות הנסיעות שהשתייך לאותה חצר חסידית אליה השתייך גם רבי דוד לייב (ויז'ניץ), ידע שרבי דוד לייב משתוקק מאוד להשתטח על ציונו של זקנו הק' הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע, והעניק לו כרטיס נסיעה על חשבון הבית. "סוכן הנסיעות ידע את אשר ידעו כל אנשי החסידות שבאותה חצר. רבי דוד לייב אינו קבצן המקבץ נדבות - רבי דוד לייב הוא תלמיד חכם נפלא ששימש בעבר ר"מ באחת הישיבות הגדולות שבמרכז

הארץ. הוא נטש את משרת ההוראה ועבר לעיסוקו זה בשל 'צרכי עמך מרובים'. כבר בגיל בר מצווה הוא נבחר על כל הלכות שבת והיה בקי בפירוש 'מגן אברהם' על הלכות אלו. לאחר מכן הפך להיות בקי בש"ס וידיעותיו בזוהר הק' היו רחבות מאוד, עד כדי ציטוט בעל פה של קטעים שלמים. ידיעותיו הרהוטות מצד אחד ומסירות נפשו לזולת מצד שני חיבבוהו על כל וההערצה הציבורית אליו גברה. סוכן הנסיעות ביקש אפוא במתנה לזו להביע לו את הערכתו. "רצה הגורל או יותר נכון ההשגחה, וללא ידיעה מוקדמת על זהות משתתפי הסיוור בקבוצה זו נרשמתי אף אני לסיוור זה. יליד הארץ אנוכי ובביתנו שמעתי רבות על גדולי וצדיקי החסידות ועל העיירה היהודית הקטנה של מזרח אירופה. אמרתי, הזדמנות באה לידי לעמוד מקרוב על האתרים ועל המקומות שעליהם שמעתי בינקותי ולא אצטרף? הלכתי ונרשמתי.

"רק בשדה התעופה - בתור לעלייה למטוס - הכרתי לראשונה את שותפי לנסיעה. אז לא הכרתי עדיין את רבי דוד לייב, וכשראיתיו חשבתי לרגע שהסוכן שהרכיב את הקבוצה טעה טעות חמורה בכל הנוגע להרכב ההומוגני שלה... כבר במהלך הטיסה התגלה רבי דוד לייב כדמות שונה מזו שראיתי. איש שמח וטוב לב, עם לשון שנונה וסיפור חסידי מתייח. הוא שולט במקורות היהדות ובתורת החסידות, וחולק את ידיעותיו עם שכניו. השמחה האופפת את האיש עוברת עד

מהרה לבאים עמו במגע. אט אט הוא הפך למרכז הקבוצה, לדוברת ולמנהיגה.

"היה זה מיד אחרי הנחיתה על אדמות פולין, כשעמדנו בתור המייגע בסמוך לשולחן פקיד המכס שבשדה התעופה בוורשה. חששנו מפני הטרדה הכרוכה בבדיקת המזוודות והתפצצים האישיים. המשטר הקומוניסטי, על אף גסיסתו, המשיך באותם ימים בסרבוליו הביורוקרטיים והטיל מורא על כל הבא בשערי מדינתו. רבי דוד לייב - שהבחין בפניהם הנפולות של חברי הקבוצה - הכריז באידיש שהייתה שפה שאינה מובנת למוכסים: 'בזכותו של הסבא הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק - זכותו תגן עלינו - יפטרנו אותנו מכל בדיקה שהיא...' וכך אכן היה.

"הפקיד שהעניף מבט על הקבוצה ועמד על הרכבה, ניסה לשוחח עם הראשון וכשראה שהאיש אינו מבין דבר בשפה הפולנית סימן בתנועת יד קלה לכל הקבוצה לעבור ללא בדיקה. הוי, איך שרבי דוד לייב צהל בראותו זאת: 'אמרת לך!'".

איש על העדה

על פי סיפוריו הקולחים של הרב מאיר צבי גרוזמן שליט"א אנו למדים כי רבים מחברי הקבוצה הבינו מיד כי מדובר ביהודי מורם מעם וכדאי להתחזקת אחר עקבותיו, שיש בהן כדי ללמד אורחות חיים ולקח טוב. "במרוצת הימים ששהינו בפולין התגלה רבי דוד לייב בהתנהגותו הקדושה והטהורה", הוא נזכר ומוסיף: "מדי יום ביומו חיפש מקווה לסבול בו. בהיותו בקראקא מצאנו מקווה שהרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק ז"ע הקים לאחר שנות השואה האיומות, ורבי דוד לייב טבל בו. במקומות אחרים, בהיעדר מקווה, ביקש רבי דוד לייב שימוענו לדקות אחדות כניסת זרים לברכת המלון, ומדי בוקר טבל שם לקראת תפילת שחרית. פעמים רבות היו המים קרים מאוד, אך רבי דוד לייב לא נרתע מהם כלל.

"מלבד זאת, הימים היו ימי החורף האחרונים, המחצית השנייה של חודש אדר, ומידות החום עמדו בשעות הלילה 'רק' על שש מעלות מתחת לאפס. למרות זאת, רבי דוד לייב לא התכסה בשמיכה משך כל ימי שהותו בפולין - הוא חשש שמא יש בה צמר ופשתים יחידים, והעדיף להתכסות במועילו הפרטי שלא היה בו כדי לגונן על מידת הקור והכפור ששלטו בעוו.

"ביום ששי ביקרנו במחנה המוות אושוויץ, והנה בשעה 12 בצהריים, כשרבי דוד לייב שיער שהגיעה שעת חצות, הוא נקשבמקלו על האדמה והכריז: 'די! שבת מתקרבת ואין לשהות יותר כאן'. הפצרותיהם של חברי הקבוצה להאריך את השהות להמשך הסיוור בביינים בהם שוכנו היהודים האומללים לרבותיהם, נענו בשלילה. 'השבת', כך אמר בקול פסקני, 'קודמת לכל הסיוורים והטוילים'. בהיותו מעין 'איש על העדה' לא העזו להמרות את פיו והביקור הסתיים.

"לכבוד שבת לבש רבי דוד לייב בגדי שבת וצורתו - שבלאו הכי האירה בכל ימות החול - השתנתה לכלי היקר. שבת מלכתא האירה את פניו באור עליון וכולו אומר קדושה. השטריימל שעל ראשו לא היה כובע של ימות החול. זה העניק לו ממלכתיות, פאר, משחו שלא מעלמא הדין. 'לאורך כל השבת הוא ישב בבית המדרש שאולתר באחד מחדרי

המלון 'הולדי אין' שבקראקא והגה בספרי קודש. אלה שישבו לידו העידו שלא הוציא מפיו אף מילה אחת של חולין לאורך כל יום השבת. 'קודש היא לכם', נהג לומר לפונים אליו. הרה"ק רבי חיים מטשערנוביץ זי"ע, בעל ה'באר מים חיים', הסביר כך את הפסוק: 'אפילו את ה'לכם' יש להפך בשבת ל'קודש', ורבי דוד לייב יישם את הרעיון הנשגב בכל רגע ורגע".

המזוודה הסודית

במשך הימים הראשונים של המסע המרומם נשא עמו רבי דוד לייב מזוודה קטנה, מעין תיקייד, שלא משה מתח ידו. לכל מקום שהלך ונסע נשא עמו את המזוודה הסודית. שעה שכולם הפקידו את מזוודותיהם ותיקיהם בבטן המטוס ובתאי האוטובוס לא הפקיד רבי דוד לייב מזוודה אישית זו. כששאלוהו וחזרו ושאלוהו לפשר ההיצמדות הזאת, לא השיב. בדיחות נוצרו סביב למזוודה זו והוא בשלו: "המזוודה לא תצא מתחת ידי!".

מספר הרב גרוזמן במתק שפתי: "כשהגענו ביום הנשגב כ"א אדר בבוקר לציון קדשו של בעל ההילולא, הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע, התגלה הסוד והתברר פשרו של דבר. המזוודה הכילה עד לפיה פתקי בקשות - קוויטלעך, שאנשים שונים הפקידו בידי לקראת הנסיעה וביקשוהו שיקריאם ליד ציון קודש הקדשים ביומא דהילולא רבה.

"אנשי הקבוצה נעמדו סביב למצבה והחלו באמירת ספר תהילים, והוא פתח את המזוודה על ברכיו, ובעמודו כפוף ליד ציון זקנו הק' שלף ממנה פתק אחר פתק, קרא בו והניחו על הציון. דמעות זלגו מעיניו ופיו מלמל את הבקשות. העמידה סביב לציון נמשכה כשעתיים וחצי, עד סיום אמירת כל הספר, והוא רבי דוד לייב עדיין שולף פתקים וקורא בהם. בסבלנות שלא תתואר חיכתה לו כל הקבוצה עד שסיים את שליחותו. אם חז"ל אמרו 'חזקה שליו עושה שליחותו', רבי דוד לייב לא היה בחזקת חזקה, הוא היה מעל לכך - הוא היה בחזקת ההלכה עצמה...

"את גדולתו האמיתית של רבי דוד לייב גיליתי בהערה קטנה שהשמיע כקריאת בניינים. היה זה כאשר הסבה כל הקבוצה לסעודה שלישית - באותו חדר במלון שאולתר בבית כנסת. התבקשתי בהמשכה של ישיבת צוותא זו לומר דברי תורה. בתוך הדברים אמרתי את המשפט: 'חז"ל אמרו - ישועת ה' כהרף עין'. כאן נשמעה קריאתו הפסקנית: 'אין מאמר חז"ל כזה!'. מיד נשמעו מכל עבר קריאות בניינים מפיחים של ה'דיענים' למיניהם: 'יש, יש!'. מאן דהוא אף נקב בשם המסכת, הדף והעמוד שבהם מופיעה האמרה. אחר טען שהיא מופיעה בפרקי אבות, ושלישי הגיב: 'לא, במסכת דרך ארץ!', והוא, רבי דוד לייב לא הגיב. אף אני לא הגבתי. כששבתי ארצה בדקתי כאחת הפעולות הראשונות אם אמנם רבי דוד צדק בקריאתו. והוא אכן צדק.

"מאז ואילך, כשנפגשנו בחתונות ובאירועים אחרים הגברתי לו את תרומותי, הכפלתי ושילשתי אותה, לא לפני שהרעפתי עליו דברי הערכה והערצה", מסיים הרב גרוזמן וקושר כתרי ערגה לראשו של רבי דוד לייב הצדיק.

(מתוך 'המבשר - קהילות' / י"ט בכסלו תש"פ)

ברבות הימים התבטאה הרבנית אלישיב ע"ה באוזני אחד מנכדיה ואמרה: "אני תולשת את שערות ראשי כדי שלא לדבר עמו דברים בטלים ואתם מדברים אתו כל כך הרבה!?!". היתה זו הנהגה מופלאה האפופה במסירות נפש של ממש של הרבנית, שלא להפריע את בעלה הדגול מלימודו ויהי מה

על השקיעות בתורה של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

"וַיֵּט שְׂכָמוֹ לְסִבְלָא" (בראשית מ"ט, ט"ו)
וברש"י: ויט שכמו לסבול עול תורה

התבטאה הרבנית באוזני אחד מנכדיה ואמרה: "אני תולשת את שערות ראשי כדי שלא לדבר עמו דברים בטלים ואתם מדברים אתו כל כך הרבה!?!".

עד כי יבוא שילה

עם חלוף השנים שמעו של רבינו הלך וגדל, ורבים התדפקו על דלתותיו יומם וליל - מי בבקשת עצה והכוונה, מי בשאלת הלכה והוראה, ומי בענייני השקפה והנהגה. המונים עשו דרכם אל פאתי שכונת 'מאה שערים'. ראשי ישיבות, רבנים, דינים ופוסקי הלכה וכן יחידים, שניצבו בפני בעיות סבוכות הטעונות הכרעה, שירכו רגליהם אל מעונו הצנוע וביקשו לפגשו פנים אל פנים.

הפונים הרבים שלא ידעו על סדריו הקבועים והחרוטים בסלע, הגיעו אל ביתו, שם הייתה הרבנית מקבלת אותם במאור פנים, ובהתנצלות מה מסבירה כי הרב שוהה עתה בבית המדרש 'אהל שרה' ואי אפשר להפריעו.

"עתה שעת הסדר הקבועה שלו", הייתה חוזרת על דבריה יום יום מבלי ליאות. "אם זו שאלה של פיקוח נפש ניתן להקיש על דלתות בית המדרש הנעולות או על החלון. אבל האמת היא, שחבל על המאמצים, אפשר לדפוק כמה שרוצים, אך כשהרב שקוע בלימודו, הוא אינו שומע דבר. לכן מוטב לחכות לערב, לשעות קבלת הקהל, בהן מקדיש הרב מזמנו לציבור השואלים".

היו שניסו את מזלם ופנו בכל זאת לנקוש על דלתות בית המדרש, אך העלו חרס בידם, רבנו לא שמע ולא הרגיש מאומה. אחד המתדפקים

ברבות השנים, כאשר שמו של רבינו יצא לתהילה בארבע כנפות תבל, רבו הפונים שהתדפקו על דלתותיו יומם ולילה וביקשו להיוועץ עמו בהלכה, בעצה ובהנהגה. אין לתאר ואין לשער את גודל כאבו ושברון נפשו כאשר נאלץ להתיק עצמו מעמלו ושקידתו ולפנות לענייני חולין. הרבנית הצדקנית ע"ה, ששימשה לרבינו כאשת חבר במשך עשרות בשנים, נהגה לומר תמיד: "עזבו את בעלי ר' יוסף שלום, הוא אינו עסקן, הוא ישיבה מאן!".

כלולותיו של רבינו נערכו ביום שישי, לפני קבלת שבת, כמנהג בני ירושלים באותם ימים. החופה נערכה לפני השקיעה, ולאחר שהנוכחים הטיבו לבם במעט מזונות ומיני תרגימא, מיהרו הכל לקבלת שבת ותפילת ערבית, שלאחריהן נערכה סעודה אחת ששימשה כסעודת שבת וסעודת חתונה גם יחד.

במשך כל השבת שקד החתן הטרי על תלמודו, וביום ראשון, כאשר הגיעה העת לעסוק בסידורים הראשונים וברכישת הכלים הנחוצים בעבור הבית החדש, פנה לרעייתו הצעירה ואמר: "הן ידוע, כי הכל הולך ונחתם על פי ההתחלה, וכאשר מבקשים לבנות בניין רב-קומות יש לאזן וליישר את יסודותיו במחשבה תחילה. על כן מבקש אני שימי נישואינו הראשונים יהיו כולם קודש לתורה ועמלה. הבה נדחה אפוא את הסידורים הנחוצים בכמה ימים!".

הרבנית, שאומנה בבית אביה הדגול על ברכי התורה והיראה, נעתרה לבקשה, אך בטרם הביעה את הסכמתה שאלה: "למשך כמה זמן נדחה את ההיערכות והסידורים?".

"למשך אלף ימים!", הפטיר רבינו בעוד רעייתו מתרצה לבקשתו.

במשך אלף ימים שקד רבינו על תלמודו ללא הפוגה. לאחר שחלפו הימים הקצובים התברר כי הסידורים ההכרחיים כבר בוצעו על ידי הרעיה הצעירה, ואילו הסידורים שהמתינו עד כה יכולים לסבול דיחוי של עוד אלף ימים!

כך חלפו להם אלף ימים ולאחריהם עוד אלף ימים ולאחריהם עוד אלפי ימים בהם הפך רבינו מוחתן רך בשנים ומצורב צעיר לגברא רבה ולפוסק הדור, שהבהיק את שמי העולם בתורתו ובפסקיו.

ראויה לציון הקפדתה העצומה של הרבנית במשך כל ימיה. היתה זו הנהגה מופלאה, האפופה במסירות נפש של ממש. ברבות הימים

מציין מן החרקים

נכד רבינו, הרב ליפא ישראלזון, מספר:

"ככל שהאנשים היו גדולים יותר כך הם ידעו להעריך את תורתו יותר! פעם פנית אל דודי, מרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א, בעניין ציבורי נצרך ביותר וביקשתי ממנו להעלות את הנושא לפני סבי. הגר"ח נענה והשיב כי אם יודמן לו להיות בירושלים בעת בה חמיו אינו עוסק בלימודו, הוא יעלה בפניו את הדברים.

"ימים ספורים לאחר מכן נודע לי, שלמחרת היום מוזמן הגר"ח לשמש כסנדק בברית מילה שתיערך באולמי 'בנות ירושלים' בשעת צהרים בה מרן הגר"ש נח קמיעה וסועד את לבו. מיהרתי לבית הגר"ח וצינתי בפניו כי כדאי לנצל את ההזדמנות בה ישהה בסמוך לבית מרן הגר"ש בעת הצהרים כדי לשוחח עמו בעניין בו נדברנו.

"באמת זו הזדמנות", השיב לי הגר"ח, 'אפנה לבית מורי חמי לאחר הברית, ואם אגיע בשעה שאינו יושב ולומד אכנס ואדבר עמו על כך'. "מדובר בענין מאוד חשוב! הגבתי, אולי כדאי לדבר עמו בכל מקרה, אף אם ילמד באותה שעה!

"ברם, הגר"ח דחה את דברי והשיב: 'אני יכול להפריע לו באמצע הלימוד! אין לנו שום השגה בלימוד של הסבא, מדובר בהרבה יותר ממה שאנחנו מבינים!'.

"יראת הכבוד והתבטלותו בפני מרן הגר"ש בלטו לעין כל. כל כמה וכמה פעמים הבחנו, כי אין הוא פותח פיו עד שמרן פונה אליו בשאלה: 'נו, וואס זאגסטו?' - מה אתה אומר? "ההזדמנות אחרת העיד בפניי הגר"ח, כי מעולם לא אמר דעתו בפני מרן הגר"ש מבלי שהוא עצמו יפנה אליו תחילה וישאל לדעתו בעניין".

אחת שאלתי

כאשר בנו של רבי יצחק זילברשטיין בא בברית האירוסין נערך הטקס במעונו של מרן, כשסבתא של החתן, הלוא היא הרבנית שינא חיה אלישיב ע"ה, טורחת ומכינה תופנים ומגדנות עבור האורחים. לאחר שרבינו כיבד את האירוע בנוכחותו הקצרה, הוא קם ממקומו, שבראש השולחן ויצא את הבית כדי למסור את השיעור הקבוע, שהתקיים מדי יום ביומו בבית המדרש 'תפארת בחורים'. על מפתן הבית המתינה אם החתן, הרבנית שושנה זילברשטיין ע"ה, שפנתה אל אביה הגדול ואמרה: "רוצה אני לומר יישר כוח!". "יישר כוח עליך לומר לאמא!", הגיב רבינו בבדיחות, "היא הכינה את העוגות ואת השתיה, בעוד אני לא טרחתי במאומה!".

אולם הרבנית זילברשטיין שבה והסבירה את כוונתה: "רוצה אני לומר יישר כוח על שנעתרת להקציב לנו דקות אחדות מומנך היקר!". היה זה אות ומופת לגדלותו של אותו בית דגול, שכל יוצאי כתיביו ידעו גם ידעו כי אין בנמצא דבר יותר יקר מאשר זמנו של העמל בתורה, שכל רגעיו ושניותיו קודש לתלמודו ושקידתו!

לימים התבטאה הרבנית עליזה שושנה זילברשטיין ואמרה: "שני דברים בלטו בבית אבי: ההקפדה על אמת, והתחושה כי מי שמתבטל ולא לומד - המבט עליו הוא 'בשביל מה אתה חי?'".

(מתוך 'עמודו של עולם')

שחזר אל הבית רווי אכזבה כדי לברר את זמני קבלת הקהל, שפך לבו בפני הרבנית והצר על השאלה הדחופה שתצטרך להידחות במשך מספר שעות עד לעת היעודה.

בנסיון לנחמו הפטירה הרבנית: "מה אפשר לעשות. כל יום מגיעים לכאן אנשים שבפיהם שאלות דחופות, ולכולם אני אומרת אותו הדבר: 'כשהרב באמצע הלימוד הוא שקוע לגמרי, הוא אינו שומע כלום ואינו רואה כלום!'".

לאחר רגעים מספר, בניסיון להפיס דעתו, הוסיפה הרבנית משפט המגדיר את מהות חייו של מרן: "הוא אינו פותח את הדלת לאיש, פשוט שאינו שומע. אולי כשיבוא המשיח יפתחו דלתות 'אהל שרה' לראשונה באמצע סדר לימודו, אך עד אז לא מסתבר שהדבר יקרה אי פעם!".

כי בנפשנו הדבר

באחד הימים, נשמע לפתע קול דפיקות עזות על חלון בית המדרש. היה זה אדם שהתבשר על ידי רופאיו כי עליו לעבור ניתוח מסוכן, ובטרם ביצוע הניתוח ביקש להיוועץ עם רבינו. לרגל נחיצות העניין והעול הכבד על לבו השבור, התיר האיש לעצמו להפריע לרבינו בעצם לימודו כדי לשמוע חוות דעתו ולברר מה עליו לעשות וכיצד יש לנהוג.

כשמוט המהלומות העזות, שניתך על חלון בית המדרש לא הסב את תשומת לבו של רבינו, השחיל האיש את ראשו מבעל לחלון והרעים אל חלל בית המדרש: "איך דארף א רגע מיט דער רב, איך דארף א רגע מיט דער רב" - אני זקוק לרגע אחד עם הרב, אני זקוק לרגע אחד עם הרב...

כך עמד האיש, כשגופו בחוץ וראשו בפנים וחזר על קריאתו שוב ושוב, עד שהבין כי זעקותיו חסרות תועלת ונטש את המקום רווי אכזבה.

לעת ערב, בשעות קבלת הקהל, נכנס האיש לחדר רבינו ופתח בבקשת מחילה על שהפריע לו היום באמצע לימודו, כשהוא מצטדק כי הדבר כרוך בפיקוח נפש.

רבינו, שסבר כי על אף דחיפותה יכולה השאלה להידחות למועד מאוחר יותר, הרים אליו את עיניו המאירות ואמר ללא כעס וטינה, כשצער וכאב ספוגים בקולו: "דו ביסט דאס, דו פייניגסט מיר, דיינע ייסורים האבן מיר געפייניגט, פאר וואס? "איך בין א דוקטור, א אמבולנס?" - זה היית אתה, הייסורים שלך עינו אותי, למה? האם אני רופא, האם אני נהג אמבולנס?

"און מיינע אייגענע ייסורים, און מיינע ביטערע ייסורים פון מוטל זיין תורה?" - אני נהיה חולה כשאני נאלץ להפסיק באמצע הלימוד, וכי ייסורי ביטול התורה שלי הם לא פיקוח נפש?

רבינו הרים את ראשו בשנית והעלה על פניו העייפות את החיוך הרך והחמים ביותר שניתן להפיק. לאחר מכן התרומם ממושביו ובאופן נדיר חיבק את כתפי המבקר ואמר לו בחמימות גדולה: "נו, זאל זיין א געזונטער לעבן מיט שמחה מיט ברכה והצלחה צו אונז ביידע, איך וועל דאווענען פאר אייך" - נו, שיהיו חיים של שמחה וברכה והצלחה לשנינו, אני אתפלל עליכם!

השוטרים ערכו חיפוש בצריפנו שבסיביר, היה זה בשלג מקפיא, ולמרות הקור העז הוציאו את בני הבית לשלג המקפיא וחיפשו בבית ומצאו את הסידור הבלוי, ורצו לקחתו עמם. אמא ע"ה, בגופה הצנום, לא הניחה להם אפילו לנגוע בו בידיהם הטמאות. הזדים הארורים הללו נעצו בה מבט חמור סבר, שהיה בו הרבה יותר מאיום

נשים במאי זכיי - לקט סיפורים על מסירות נפשם של נשים צדקניות לתורה ומצוות

מסוגלת להמשיך לחיות אפילו רגע אחד מבלעדי הסידור. ואשר לכם, קשה לקרוא לחיים מסוג זה חיים..."

סיפרה פעם בתו של ה'חפץ חיים' על סבתה - אמו של ה'חפץ חיים': כשהביאו לפני מרן ה'חפץ חיים' זי"ע את ספר התהילים הישן של אמו הצדקת התרגש ואמר בבכייה: "היודעים אתם כמה דמעות שפכה אמי הצדקת לפני הקב"ה עם ספר זה כשביקשה שבנה יהיה יהודי כשר..."

ועוד סיפרה בתו של ה'חפץ חיים' על סבתה - אמו של ה'חפץ חיים': "סבתי לא הייתה בעלת נסים, מחוללת נפלאות מפורסמת וכיוצא בזה, אבל זוכרת אני שבשלהי ימיה כאשר נתפרסם כבר שמעו של בנה בכל רחבי עולם היהודי, ניגשו אליה כמה ממקורביו של ה'חפץ חיים' וביקשו לשאול את אמו של גדול הדור במה זכתה לבן שיאיר את עיני העולם.

"היא, שלא תלתה זכות זו בזמנשיה, השיבה להם כי אל להם להפנות שאלה זו אליה, שכן לא זכור לה דבר מיוחד שאותו יכולה היא לשייך לכך שיוצא חלציה יגדל לתלמיד חכם עצום.

"הנוכחים ניצלו את ההזדמנות ושבו והפצירו בה, שמא בכל זאת תיזכר באיזה מעשה קטן שאינה מיחסת לו חשיבות אך יש בו כדי להאיר את התעלומה..."

הרב גרשון קליבנסקי סיפר אודות מסירותה של אם לדבר מצוה ויראה

במשך כל השנים ששהינו בסיביר כללה ה'ספריה' שלנו ספר אחד בלבד - סידור תפילה... וגם הוא לא היה נשאר אלמלא מסירות נפשה העילאית של אימי הצדקנית ע"ה, ששמרה על סידורה בחירוף נפש, ולא נתנה לאנשי המשטרה החשאית של סיביר לגזול אותו ממנה.

היה זה כאשר השוטרים ערכו חיפוש בצריפנו שבסיביר, היה זה בשלג מקפיא, ולמרות הקור העז הם לא בחלו בשום אמצעי והוציאו את בני הבית לשלג המקפיא וחיפשו בבית אחר אמצעי אסור, וכך מצאו את הסידור הבלוי ורצו לקחתו עמם. אמא ע"ה, בגופה הצנום, לא הניחה להם אפילו לנגוע בו בידיהם הטמאות.

הזדים הארורים הללו נעצו בה מבט חמור סבר, שהיה בו הרבה יותר מאיום של מה בכך, שכן באותם ימים הקלגסים בסיביר היו צפויים לסיים תקרינות במתן ירייה אחת שאחריתה מי ישורנו.

אף כאן, משהחלה האם להתעקש על שמירת הסידור נורתה הירייה לעברה, אך למרבת הפלא והנס החטיאה את מטרתה.

אני רעדתי מפחד, כי אם היו השוטרים מחליטים לירות באמא, רח"ל, לא היה לכאורה מי שיגן עליה ומי שיפצה פה ויצפץ. אבל רק לכאורה. כי באותו מועד נוכחתי במו עיני בהתגשמותו של הפסוק בתהילים (צז, י) "שומר נפשות חסידיו, מיד רשעים יצילם".

וזכורני עד היום את הדיאלוג המרתק שניהלו הרשעים הארורים עם אמי בעת שראו את מסירות נפשה לשמירת הסידור. חושבני, ממשך הרב קליבנסקי, כי לא למוותר יהיה לתאר זאת כך: הרשעים: "מה יש בספר הישן הזה שאת נאחזת בו בכל הכוח שלך".

אמא: "הספר היקר הזה מקשר אותי עם אבי שבשמים". הרשעים, בפרץ צחוק מזלזל: "אנחנו כבר חיים עשרות שנים ללא קשר מכוון זה".

אמא: "איך אתם חיים אני לא יודעת, מה שאני כן יודעת שלא הייתי

מני אז החליט רבי שלמה זלמן להשקיע כל עתותיו בהעמקת התורה ויגיעתה... דמעותיה של אם.

בשנת תרס"ט, עת הוקם היסוד הראשון לשיבה בפוניבז'. האמצעים למטרה זו נתקבלו מהקרן המיוחדת שהוקמה לשם כך על ידי הגב' ליבה גברונסקי, שהייתה בת העשיר המפורסם ר' קלמן זאב ויסוצקי ממוסקבה. אשה זו שהייתה חובבת תורה וראתה את קשיי חקיום של מוסדות התורה לצעירי הצאן באותם ימים, גמרה ואומר שתעשה כל שביכולתה להקים ולרום מוסד ראוי לרווחתם של בני הישיבות החפצים להשקיע כל מרצם אך בתורה וגדולתה. היא הפרישה סכום כסף לקרן קיימת במטרה לייסד ולהחזיק מוסד תורני גבוה, שבתחילה אף קבעה את מתכונת המוסד באומרה שהוא יכלול עשרים לומדים מצטיינים, מהם שנים עשר רווקים ושמונה אברכים נשואים.

מוסד זה החליטו להקים במחיצתו ובראשותו של אחד מגאוני התורה שבדור. לבקשתה הוצעו שלוש הצעות: ראשונה להקים את המוסד בבריסק דליטא על ידי רבי חיים סולובייצ'יק, השניה בוויילנה על ידי רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי, והשלישית בעיר פוניבז' על ידי רבי יצחק יעקב רבינוביץ, המפורסם בשם רבי איצל פוניבז'ר. היא שלחה את גיסה הרב שלמה גוץ, שהיה אחד מחתניו של מר ויסוצקי, שהוא עצמו היה בר אוריין ובר דעת, שייסע להגאון רבי חיים סולובייצ'יק מבריסק להציע לפניו את שלוש ההצעות ולשאול לדעתו. רבי חיים השיב לו על אתר - באשר להצעה הראשונה להקים את המוסד בבריסק, הרי המקום מתאים אבל הרב אינו מתאים, כשהוא מתכוון לעצמו בענותנותו המופלגת; באשר להצעה השניה להקים בוויילנה, הרי הרב מתאים מאוד אבל העיר אינה מתאימה, שלא יתאים עיר זו לעלייתם הטהורה של בני הישיבה בה; ובאשר להצעה השלישית להקים בפוניבז', שם אכן גם הרב מתאים ואף העיר מתאימה. וכך נתקיימה עצתו של רבי חיים, והמוסד הוקם בפוניבז' בראשותו של רבי איצל מפוניבז'.

לישיבה זו נתקבלו אכן מבחירי האברכים ותלמידי הישיבות שמוצאו בה את שאהבה נפשם, לגדול בים התורה והיראה במסורת התורה מדורות עברו.

רבי איצל, שנמנה בשעתו בין בעלי המוחות החריפים ביותר בדורו, הרביץ תורה על כל עמקותה וחרפותה, והעלה אותם לדרגות הגבוהות ביותר בעולם הלומדים. והיה מקובל בעולם המלומדות, שאם ידוע שפלוני הוא מלומדי הקיבוץ של רבי איצל מפוניבז', לא חקרו אחריו עוד וידעו שהוא מופלג בתורה.

לאחר פטירת רבי איצ'לע עלה על מקומו הגאון רבי יוסף כהנמן, אשר המשיך להרחיב את הישיבה שראשיתה היה מצער, עשרים ושבעה תלמידים, ובכוח מרצו הרב הרחיב את הישיבה למאתיים תלמידים בצרפו את רבי ירוחם לייבוויץ' כמשגיח בה, והגאוני הגדולים לראשי הישיבה ומרביצי התורה בה עד היום הזה

(מתוך החוברת 'נשים במאי קז'יין')

"לא לא, אינני זוכרת", השיבה. 'אבל אם אתם שואלים אני יכולה לומר לכם דבר פשוט אחד שאירע עמי: לפני חתונתי ביקשה אמי המנוחה לשוחח עמי דקות מספר וזה היו דבריה: 'בתי, הקשיבי לדבריי! אנו מצווים לגדל את בנינו לתורה וליראת שמים, על כן אני מבקשת ממך דבר אחד - בכל עת פנויה טלי סידור זה לידייך והעתידי תפילה לפני בורא העולם, שתזכי לגדל את ילדייך לתורה וליראת שמים ואל תשכחי להווייל דמעות בעת תפילתך'. בסיום דבריה העניקה לי סידור ובו תפילות וספר תהילים, זה כל מה שעשיתי' - סיימה בתמימות אמו של ה'חפץ חיים'.

"בכל פעם שסיימתי את עבודות הבית או אף כאשר הנחתי סיר תפוחי אדמה על האש והמתנתי כמה דקות לסיום הבישול, הייתי נוטלת את הסידור שקבלתי מאמי ע"ה ובוכה בדמעות שליש להבש"ע שיחון את עיניו של ישראלק'ה שלי ואזכה לגדלו לתלמיד חכם וירא שמים".

וכפי שהתבטא לא אחת מרן הגרא"מ שך זצוק"ל, שכדי שספריו של האדם יתקבלו כפי שזכה ה'חפץ חיים', יש צורך בזכות מיוחדת ואין לדעת מהי, לפעמים זוהי זכות דמעותיה ורוב תפילותיה של אמו...

או אז פרצה אמו בבכי, ובעקבותיה הילדים שראו זאת

היה זה באותן שנים כשהוריו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל היו דלים ממש ובבית לא היה כמעט דבר, ואבי המשפחה הגאון רבי חיים לייב נאלץ למצוא מקורות הלוואה שסייעו בעדו ולו כמעט בעבור מחיית בני המשפחה.

כעבור זמן מה כשהגיעו הנושים לקבל את כספם בחזרה, לא היה בידו להשיב את הממון, ובליט ברירה נאלץ לא אחת להשיב להם משכון או תמורה מכלי הבית המועטים שהיו עמו.

אותו יום שליש לא יישכח מזכרוננו - העיד לימים רבי שלמה זלמן - כשהגיעו הנושים וביקשו לקחת משכון בעד תשלום דמי החוב, ובבית כבר לא היה כמעט דבר. אמה הביאה את כל תכשיטיה וכלי הכסף המעטים שהיו ברשותה, והם נכנסו לביתם ולקחו את ספרי הקודש הלא מעטים שהיו בבית, היו אלה הספרים בהם למד אביו הגדול רבי חיים לייב עם בניו לחכמם וללמדם.

או אז פרצה אמו בבכי, ובעקבותיה הילדים שראו זאת מבלי יכולת לסייע, כשאמו אומרת בתפילתה: "רשב"ע, על הכל אני מוכנה לוותר ואין לי צורך בכלים שיקלו עלי בחיי, אבל את ספרי הקודש, אלה שבעלי הגדול לומד עממה עם בניו ומגדל בכך את ילדינו בדרך העלייה, על זה אינני יכולה לוותר בשום אופן", ופנתה בדמעות שליש לרשב"ע שסייע עמה...

אותן דמעות רותחות שיצאו מלבה הפועם של האם המסורה, שהראתה יותר מכל מהו ערכה של לימוד התורה בספרי הלימוד, החדירו בלב הינוקא שלמה זלמן מהי אהבת התורה שאינה יודעת גבול, מהו ערך החיים האמתי לעומת דברים שאינם כה אמתיים וחשובים בעיני האדם.

בבית אחד, לא קרה דבר מכל זה. לנוכח הכרזת הכרז, ובהפתעה גמורה, ביקש האב מבנו כי יגהץ לו חולצה. 'חולצה? מגוהצת? עכשיו?' - השיב - תמה הבן בהשתוממות. 'הלא אנו יוצאים לגלות ארוכה, מי יודע אם ומתי נחזור. חולצה מגוהצת? זה מה שבוער עכשיו?!' - שאל בתמיהה רבתי...

החולצה המגוהצת שהצילה חיים

הרה"ח רבי אשר קובלסקי שליט"א

"אלקים חֲשָׁבָה לְטִבָּהּ" (בראשית נ, כ)

אחת המתנות החביבות בהן זכה עם ישראל, אחד הערכים המובילים על פיהם אנו חיים, הוא המצוה הנפלאה של כיבוד הורים. זו מצוה מיוחדת שיש בה מימד מרגש, היא מתקבלת על הדעת ומסתברת בהגיון בריא, ויש בה גם הכרת הטוב בדרך נעימה ואיכותית. למעשה, ההגיון הפשוט מחייב את האדם לכבד את הוריו. הן הם אלו שהביאוהו לעולם, הם שגידלו אותו במסירות ובחיבה, הם שהתאמצו למענו בכל נימי נפשם. מגיל אפס, כחסר ישע מתחיל, משליך הפעוט את יתויו על הוריו האוהבים, ואלו עושים הכל למענו: מגדלים, מחנכים, דואגים, צועדים עמו לרופא, מתעוררים עבורו באישון ליל, מטפחים אותו, מסייעים לו בעיתות משבר ושומחים עמו בשעות אושר. אך טבעי, שמתקוף מסירות כה גדולה, ישאפו כל בן ובת לכבד את הוריהם.

מזהים לראות, עד כמה כיבוד ההורים הופך ממצוה טכנית לחיבור אישי רגשי. אנו רואים אנשים שמעבר לעזרה הפיזית להוריהם, מתחברים הם אליהם בקשר אישי קרוב, דואגים להם, איכפתיים כלפיהם, מעריכים אותם באמת. משהו בתוכי הלב מתעורר לקשר נפשי קרוב וחם, אהבה פנימית בוערת, הרבה מעבר לעשייה היומיומית למען ההורים.

למעשה, המציאות הזו אינה חידוש כה גדול, שכן החיבור הרגשי, העצמת האהבה להורים, החשיבה החיובית כלפיהם, הוקרתם באמת מכל הלב - הם חלק מהותי מהמצוה. זה הגילוי שמגלה בעל ה'חרדים', חושף את סוד הקסם שבמצוה:

עיקר מצוות כיבוד הורים, הוא בעומק הלב פנימה, בהפנמת החיבור עימם, בהטמעת ההערכה כלפיהם, בהשקעת חשיבה בכמה עשו עבורנו ההורים, ועד כמה אנו מחוייבים בכבודם. מצוות כיבוד הורים כוללת מצוה רגשית - מחשבתית: להעמיק חשיבה חיובית על ההורים בעומק הלב, להעריכם, לפתח רגשי אהבה כלפיהם. וגם אם איננו מבינים ומתחברים לחשיבה ולרעיונות שלהם, עלינו להתעלות מעל התחושות הללו, ולהעצים רגשות הערכה וחשיבה חיובית עליהם ועל רצונותיהם.

ואולי דווקא לכן, בשל היותה של מצוות כיבוד הורים דורשת חשיבה וקשר מעמיק ורגשי שהוא לא תמיד קל ומוכן מאליו, לכן התורה

מבטיחה מפורשות את מתן שכרה של מצוה זו, מביעה את מעלתה היתירה של המצוה המיוחדת הזו. יתירה מכך, המדרש אומר שכל המבקש ימים ושנים, עושר ונכסים, חיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא - יעשה רצון אביו שבשמים ורצון אביו ואמו! מזהים! מצוות כיבוד הורים הופכת למפתח מאסטר שפותח את כל השערים, שערי החיים, שערי הבריאות, שערי העושר והאושר. כל מי שזכה והוריו עימנו כאן לאורך ימים, מחזיק בידיו את מפתח המאסטר שבכוחו לפתוח לו כל שער נעול, ולהובילו להצלחה כבירה עולם הזה ובעולם הבא. כיבוד הורים - ופסגת השאיפות של כולנו בידינו!

בפרשת השבוע שלנו, נוכל למצוא הוכחה לכך בדבריו של יוסף הצדיק, כשהוא מגלה שהדבר שהוביל אותו לכס המלכות, מה שהפך אותו למשנה למלך מצרים - הוא דווקא מצוות כיבוד הורים. כאשר יעקב אבינו נפטר, והאחים חוששים שיישיב להם רעה תחת הרעה שעשו לו - במוכרם אותו לעבד, משיב להם יוסף: 'אתם חשבתם עליי רעה, אלוקים חשבה לטובה...'!

יוסף הצדיק מסכם את תהפוכות חייו בהבנה, שכיבוד ההורים שלו הפך למנוף שבנה את חייו. הרי כשאביו ציווה עליו לצאת ולחפש את אחיו, ידע יוסף כי הוא מסתכן בכך, שכן שנאתם עזה כלפיו. יתירה מזאת, מלאך גבריאל עמד והזהירו שכך יקרה, ובכל זאת - הוא היה נחוש לצאת ולקיים את מצוות אביו, לתור אחר אחיו ולחשיב אביו

דבר, כי כך הורה אבא!

ולמעשה, מצוות כיבוד הורים זו, אותה קיים תוך מסירות נפש עילאית, היא שהפכה אותו למשנה למלך, שהובילה אותו לפיסגת הכבוד והמעמד האנושי, לשליט יחיד בסחר התבואה בשנות הרעב, ולבעלים יחיד בכל נכסי מצרים. כל ההתפתחות הזו לא היתה מתרחשת אם היה בוחר להתעלם מציווי אביו, אם חששו מפני אחיו היה גובר על רצונו לקיים את הוראת יעקב אבינו!

כלומר, העובדה שאהבת אביו היתה כה חזקה ואיתנה בלבו, העובדה שהוראת אביו היתה כה יקרה בעיניו, העובדה שציווי של אבא היה המילה האחרונה אצלו - היא שפתחה לו את השערים והכניסה אותו למהלך ממנו יצא משנה למלך. ואף כי בשלב הראשוני היה נראה כי החשש היה מוצדק והוא אכן נמכר לעבד ואך בנס נותר בחיים - לאורך זמן הוכח כי מצוות כיבוד ההורים שמרה והגינה עליו, וגם הרעיפה עליו שפע טובה וברכה, כבוד ועושר!

גילוי זה של יוסף הצדיק, כדאי שנעמידו בכל עת מול עינינו. לא תמיד כיבוד ההורים הוא קל, לפעמים הוא דורש הקרבת זמן ומאמץ. ככל שנחזק את אהבתנו להורינו בכל דרך אפשרית, ככל שנקבע בליבנו שאנו נוטרים להם טובה ומוקירים אותם, ככל שליבנו יהמה רגשות הוקרה אליהם, ככל שנפשנו תערוג להטיב עימם ולכבדם - כך ייקל עלינו לכבדם כיאות, למלא את עצמנו באנרגיות עשיה למענם, וכך נפתח לנו את אוצרות השפע והאושר!

בקשה מוזרה ברגעים קשים...

היה זה בעיצומם של ימי המלחמה הנוראה, כשיד אכזרית הונפה על יהודי אירופה וכמעט שכלתה את שארית הפליטה. כשהרשעים עושים הכל כדי להכרית שם ישראל חלילה. הצעד הראשון אותו עשו בהיכנסם לכל עיר ועיירה, הוא לרכז את כל היהודים בכיר העיר, לקראת שילוחם - למחנות העבודה

ביום מן הימים, הגיעו פלוגות האס אס הידועות לשמצה לעיירה קטנה, שחיו בה לא מעט יהודים. כעבור כמה שעות עבר הכרוז בחוצות העיר, והכריז כי ביום המחר, בשעה 5:00 בבוקר בדיוק, על כל תושבי העיר היהודים להתכנס בכיכר העיר המרכזית, כשלכל אחד מהם ניתנה הזכות להביא עמו מזוודה קטנה השוקלת עד עשרה קילו. ההכרזה היתה כקול חלמות הפטיש, שכן היהודים כבר ידעו כי בוא תבוא ההודעה הזו, ועתה - חשו כי נחתם דינם...

כל יהודי צרר לעצמו צרור קטן, ככל אשר ידו מגעת. מתי מעט מהיהודים שיערו שהם לא יחזרו... רובם קיוו ויחלו כי יגיעו למחנות העבודה, שגם הם גיהנום לא קטן - ובכל זאת, אולי פריטים בעלי ערך, יהלומים ותכשיטים, יסייעו להם שם. לפיכך, הכל עשו כל מאמץ כדי לתכנן אלו חפצים בדיוק יטלו עימם, מהם שתפרו יהלומים ותכשיטים לנעליהם ולשרווליהם, ואחרים צדדו להם בגדי חורף - שיגנו עליהם מפני הצידה השוררת במחנות...

בבית אחד, לא קרה דבר מכל זה. לנוכח הכרזת הכרוז, ובהפתעה גמורה, ביקש האב מבנו כי יגהץ לו חולצה. 'חולצה? מגוהצת? עכשיו?' - השיב - תמה הבן בהשתוממות. 'הלא אנו יוצאים לגלות

ארוכה, מי יודע אם ומתי נחזור. חולצה מגוהצת? זה מה שבווער עכשיו?' - שאל בתמימה רבתי...

'תגהץ לי בבקשה חולצה', שב האב וביקש, כשעיני הבן תלויות לנגדו בתדהמה. 'אבא, אנחנו הולכים אל הלא נודע, לא חבל להשקיע עכשיו זמן בגיהוץ חולצות? לא יותר כדאי לצרור את המזוודה הקטנה, להיערך לימים הקשים הבאים עלינו?' - זעק הבן מנהמת לבו...

אלא שאביו לא השיב דבר, אלא שב והורה לו לגהץ עבורו חולצה. הבן, אמון על דברי אביו, למרות תמימתו הגדולה - ביצע לבסוף את ההוראה. הוא נטל חולצה נקיה, וגיהץ אותה למשני, שלש ולתפארת. לאחר מכן הושיט בחיבה את החולצה לאביו, שלבש אותה בארשת רגועה ונינוחה...

או אז, כשהתמיהה הגדולה עוד עמדה בחלל אך האב כבר בא על סיפוקו וקיבל את מבוקשו, נענה האב ואמר לבנו יקירי:

'ראה בני, ידעתי גם ידעתי לאן אנו הולכים, לארץ גזירה, ומי יודע אם נשוב ממנו... אלו מבינינו האוורים לעצמם כלי כסף וזהב ובגדים, אינם מבינים כי בתחנה הראשונה יבזו מהם הנאצים את רכושם, לא ישאירו להם דבר וחצי דבר, נכס או שיירי נכס. הכל הכל יילך לנאצים...

לא כן אתה, בני יקירי. הותרתי לך אוצר יקר - אוצר של מצוות כיבוד הורים, תעודת ביטוח שמימית למען יאריכון ימיך. חפצתי שתקיים מצוות כיבוד אב באופן הנעלה ביותר, בלי טיפת הגיון, בלי קורטוב הבנה. פשוט לכבד את אבא כי כך ציוותה תורה, כי אני משוכנע, סמוך ובטוח, שזה המפתח וזו הדרך לשמור עליך ולהגן על חיך. אוצרות של זהב ויהלומים ניתן לשדוד ולבזו, אך פוליסת ביטוח חיים של כיבוד הורים - תעמוד ותגן עליך בכל מצב ובכל תנאי!'

האב סיים את דבריו המרגשים, ומעיניו, כמו גם מעיני בנו, זלגו דמעות התרגשות. עתה הבין הבן שדווקא הוא שהצטייד באוצר יקר שיגן עליו, שהוא מחזיק בנכס אותו אין לאיש מאנשי העיירה, נכס רוחני אמיתי שישמור ויגן עליו בעת צרה, ויבטיח את חייו בכל התהפוכות העומדות לעבור עליו...

לימים, אותו בן סיפר את סיפורו האישי הזה בחתונת נכדו, וקרא ואמר: 'דעו לכם, שאם אני עומד כאן, שריד יחיד למשפחתי ולעירי, הניצול היחיד ששרד את התופת ועוד זכה לעלות ארצה ולהקים משפחה לתפארת - הכל בזכות אותה חולצה שגיהצתי רק כדי לקיים את מצוותו של אבא, אותה מלאכה שהיתה תמוהה ובלתי מובנת בעיניי, ובכל זאת ביצעתיה. התברר, האוצר שנתן לי אבא - היה

האוצר הטוב ביותר, שבאמת הגן עליי ושמר עליי עד היום הזה!'

סיפורו המרגש של הניצול הזה, אותו כתב הרה"ג רבי ישראל ליוש שליט"א, קורא ומאיר לנו: הורים יקרים, בידכם הדבר לחנך את ילדיכם, להטמיע בהם את חשיבות כיבוד ההורים. אין כאן עניין של 'לא נעים', אין כאן עניין של טירח. ההיפך - ככל שנגדל ונחנך את ילדינו כמה חשוב, מועיל, משפיע ומעצים כיבוד ההורים, ככל שנעניק להם את המבטא הנכון על המצווה הזו ועד כמה היא פותחת כל שערי שמיים - כך ייטב להם כל הימים!

ילדים הגדלים בבית של פוסק הדור, לבטח נדרשים משחר ימיהם לחשב כל אורחותיהם על פי ההלכה ועל פי פסקי האב. האם זו היתה האווירה בבית?

מעולם אבא לא הכתיב או פסק פסוקו בכוח. להיפך, בחביבות ובנועם היה מראה בצורה מחוכמת איך ההלכה היא כה פשוטה ומובנת וברור שיש לנהוג כמוותה. הנה סיפור מופלא שיכול להמחיש זאת: בפוסקים דנים כה וכה בדבר ההלכה האם הנשים תברכנה 'שהחיינו' בליל יו"ט בהדלקת נרות, או שלא והן תענינה 'אמן' בברכת 'שהחיינו' בקידוש. אבא צוק"ל צידד להלכה שאכן הן לא תברכנה, אם כי בפוסקים כבר כתבו שלא למחות באלו שעשושות כן כי כך נוהגות הרבה.

והנה, פעם שאלו את הרב איך נוהגת אמי הרבנית ע"ה, ואמר שהיא אכן מברכת, ושאלוהו הרי דעתו ברורה שאין לברך? והוא ענה: "אם היא היתה שואלת אותי הייתי מורה לה לא לברך, אבל מעולם לא עלה על דעתי לשאול כי נהגה כפי שאמה נהגה". אבא מעודו לא חשב להעיר לה למרות שלבטח היתה שמחה לעשות כפי שיטתו. כך היתה דרכו.

עם זאת, כשהוצרך להכריע בשאלה היה מגלה בבידור מה דעתו. אני נזכר במקרה שאירע באיזה תלמוד תורה והייתי מעורב בו. באחת השנים רצו לשנות לטובת התלמידים את החומר שהיה נלמד עד אז בכיתה מסוימת. המלמד סירב בטענה שרגיל הוא כבר להכין את החומר על אותו פרק, ואין עתותיו בידו להכין הכל מחדש. אבא עיין בדבר ואמר בהשתאות: "איני מבין כלל את השאלה. וכי כיון שכבר הורגל ללמד פרק זה האם משום כך אינו צריך להכין כל פעם מחדש? והרי גם כאשר הוא מלמד חומר ישן עליו להקדיש זמן להכין שיעור, וגם כעת אין שום שינוי של תוספת עבודה?!"

בילדותי למדתי אצל המלמד רבי יחזקאל טויב זצ"ל בת"ת תש"ב. כשחזרתי ביום הראשון מהת"ת פנה אלי אבא ואמר לי שבנערותו רבי יחזקאל היה חדמות שלו איך 'ישיבה בחור' צריך להיראות... בכך הביע אבא הערכתו כלפי המלמד שלי כדי שארצה לקבל ממנו ותהיה בי הערכה וכבוד כלפיו, וגם הביע רחשי לבו אודות מעלת בני הישיבות שהם לגיונו של מלך.

חשוב גם לציין, שאבא היה 'נורמטיבי' בהתנהלותו. איש בין אנשים, ועושה מה שצריך לעשות. בצעירותו ארגנו בביהמ"ד 'חניכי הישיבות' בב"ב שיעורי תורה, ומדי שבוע הוצרכו להדביק מודעות ליידע את הציבור מי ימסור שיעורו השבוע. אבא תיאר שהוא יחד עם 'בלחט"א רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בצעירותם היו דואגים לפרסום המודעות הללו.

לאבא היתה מורשת ממרן החזון"א, שכן מלבד היותו דודו זכה הוא עוד בנערותו לשמשו ולישון אצלו וכך לראות הנהגותיו בכל דבר ועניין, והוא ראהו כרבו המובהק. הגר"מ קפלן שאלו פעם מה למד בעיקר ממרן החזון"א, ואבא השיבו: "לא להתבלבל בחיים..."

אבא היה מספר לנו, כי באחד הימים צעד עם מרן ה'חזון איש' מגבעת רוקח ועד לרחוב בלי בו התגורר לימים לאחר מחלה שלקח

לשונם דבר שקר" שהוא עניין של הרגל. הוא תמיד הראה, שהדרך הטובה ביותר לחנך הילדים לכך היא באמצעות דיבור בעקיפין בגנות השקר, כגון סיפורים ועובדות מגדולים ויראים. כך במשך הזמן הצליח לשרש מלבנו את המידה הרעה. מעודו לא אהב לתפוס ברגע אמירת השקר, דבר שעלול להפיל את רוחו של הילד שייתפס כ'שקרן' ויתקשה לצאת מכך. אך על עוון השקר היה יוצא מגדרו ומעניש כדי להראות חומרת הדבר.

הוא היה חכם הרזים בידעו איך להעיר בצורה חכמה שתתקבל על לב השומעים בחיך, וכפי שאירע פעם שנסע ברכבו של אחד ממקורביו והלה נהג במהירות גבוהה מדי לטעמו של אבא. אבא פנה אלו בתהייה: "מעניין הדבר שאף אחד לא עוקף אותך בכביש..."

סיפור מיוחד שלא ימוש מזיכרוני אירע בילדותי, כשמצאתי פעם שטר כסף בערך גבוה. היה זה ביום שישי, נישתי והראיתי את השטר לאבא בשמחה גדולה. אבא פתח בפניי גמרא גדולה, ולמד עמי את המשנה בבבא מציעא (יב) שמציאת קטן לאביו... ולאחר שהסביר לי את כל הנלמד וההלכה הפסטר בנועם: "כעת מה אתה אומר, על פי התורה למי שייך הכסף?!"

אך כדי להעניק לי תחושת חשיבות הוסיף ואמר: "קח את הכסף שמצאת, ואת רשימת מצרכי השבת שצריכים לקנות אתה תקנה היום את מצרכי השבת ותקנה גם איזה ממתק מיוחד לכבוד שבת לעצמך..."

מאותו מאורע למדתי איך בכל דבר צריך לדעת איך נוהגים על פי ההלכה. בנוסף לכך ניתן לראות כיצד בד בבד עם הלכה הוא הצליח לרומם בנו את חשיבות וייקרת השבת, וזה נחרת בי לכל חיי. מתוקף תפקידי כרב ביהמ"ד 'הליגמן' נאלצתי להופיע בדיונים המשפטיים בענייניו. באחד הדיונים נשאלתי ממתי אני זוכר את ביהמ"ד 'הליגמן', השבתי בפשטות: מעת שאני זוכר את עצמי. כשהייתי בן שלוש, פעם הפרעתי מעט בבית הכנסת, נישג אלי אבא והודיע לי על העונש שמגיע לי: שבועיים לא אוכל לבוא לבית הכנסת! אין לכם מושג איזו ענישה מחנכת הייתה זו, כשרק חיכיתי וציפיתי כל העת מתי אוכל לשוב ל'הליגמן' לזכות להתפלל לצדו של אבא...

בימי ילדותנו היה מצוי שילדים מחליפים ביניהם חפצים, ולאחר מכן לעתים מתחרטים. אבא רצה ללמד להימנע מכך, שהרי המכירה וההחלפה שלהם אין בה ממש משום שהם קטנים, אך מאידך יש לחנך שאם עושים דבר אי אפשר להתחרט בקלות, וכך ילמדו אחריות מהי. לפיכך אבא היה אומר לנו שהדברים שייכים לאב, ולכן הקטנים צריכים לשאול רשות מאביהם בכל מקרה מעין זה.

אני נזכר, שכילד אהבתי לנסות ולצום יתר על המידה שאבא קבע עבורי, וניסיתי ביום הכיפורים אחד לצום עוד שעה ועוד שעה מבלי שיראו זאת. וכשאבא הורה לי לאכול, טענתי: אבל חברים שלי צמים יותר! מצדו, ענה לי אבא תשובה מחנכת וחריפה כאחת: "ביום הכיפורים מותר לדבר לשון הרע?!"

ראוי לקשר זאת לימים אלו בהם אנו מתחילים לומר 'ותן טל ומטר'. אבא תמיד היה אומר לנו ברגש רב באלו הימים: "תראו איך חכמינו חסו על כל נפש יהודי, עד שתיקנו לאחר את שאלת הגשמים שהיא ברכה לציבור כולו, כדי שלא לצער הולכי דרכים..."

אני נזכר באמרה נוקבת בעניין זה. היה זה בצעירותו, כשנסע פעם לנחם ת"ח בחיפה. בבואו לחזור ראה בתחנה המרכזית בחיפה שיש תור לנסיעה לת"א בכמות אנשים שיכולה למלא כארבעה עד חמישה אוטובוסים, ושיער שיצטרך לחכות למעלה משעה. והנה רואה הוא, שבסמוך יש קו מאסף שמגיע גם הוא לת"א, אך מאריך דרכו כרבע שעה דרך כמה יישובים, והחליט לעלות עליו וכך יגיע ליעדו מהר יותר - וכך הווה. לאחר מכן אמר לי, שהתפלא לראות כי כמעט איש מהממתנים לא עלה עליו, ואז הבין שכשאדם נאלץ להמתין בתור הוא עושה זאת עבור עצמו, הוא מוכן לבזבז זמן רב לשם כך. אבל המאסף נוסע עבור אחרים למקומות שהוא לא נצרך להם, וזה דבר קשה לאדם לעשות, ולכן הוא אפילו לא מחשב כמה זמן יוכל לחסוך! פעם התרחשה בבנין שדרנו בו סתימת ביוב קשה, שכל מי שמעט מכיר מבין מיד שהוא לא היה קשור כלל לדירתנו, שכן לא היה מדובר באותו קו ביוב ולא היה הדבר ניכר אצלנו. אך השכנים באו אלינו בתלונה שהיות ואנו משפחה ברוכת ילדים בלעה"ר לבטח נגרמה הסתימה בגללנו, וביקשו שנשלם זאת.

כששמע אבא את הדברים מיד פנה לאמא וביקש ממנה שתזמין אינסטלטור שיתקן את הסתימה על חשבוננו. כשראיתי זאת התרעמתי מעט. חיינו אז בדלות ולא היתה הרווחה בביתנו, ידעתי שאין צדק בטענות השכנים, והיה אכפת לי על הוצאת כסף שאינה צודקת.

כשראה זאת אבא קרא לי ואמר: "שעיה'לה, דע לך, לחיות טוב עם שכנים זה כרוך בעלות של כסף, ולעתים שווה לשלם מעט ובלבד שנוכל לחיות טוב עם השכנים". היה זה לקח שלא יישכח מזכירוני. והוא נזכר במעשה נוסף: היה לי נוהג קבוע ללמוד עם אבא בשעת צהרים במשך תקופה. באחד הימים כשהגעתי הביתה ללמוד עמו כהרגלי, אמר לי אבא בנימת התנצלות, שקבלת הקהל היום לקחה זמן רב יותר מהצפוי ולכן הוא יילך לנוח מעט ולאחר מכן נלמד את לימודנו המשותף.

אלא שלפתע אני שומע את אבא קורא לי מחדרו. הוא מראה לי את אחד מספרי הראשונים שפתח בידיו וכולו נרגש, וכה סיפר: "אתמול היו כאן אנשים שבאו לשאול שאלה מזרזות, וחשבת לאחר דין ודברים מה צריכה להיות ההוראה, אך לא הייתי בטוח בכך, וביקשתי לחשוב על הדברים מעט בטרם אענה להם. עתה בעלותי על יצועי נטלתי עמי אחד מספרי הראשונים, ולפתע אני רואה מפורשות שאחד הראשונים אומר בדיוק הפוך ממה שחשבת, ואמרתי לעצמי: איזו סייעתא דשמיא שלא הזדרזתי לפסוק שלא כהוגן, וביקשתי להמתין מעט והקב"ה הראה לי מהי סייעתא דשמיא..."

(הרב מ. ברמן | יתד נאמן / "ז במרחשוון תש"פ)

בה. מרן החזו"א פסע לאטו כל הדרך, ולפני שהגיעו אמר לו: "רואה אתה, הולכים לאט לאט ולבסוף מגיעים, לו היינו עומדים על מקום אחד לא היינו מגיעים...". והסביר לנו אבא: "חשבת' לתומי שדיבר דברי מוסר בלבד, לאחר זמן הבנתי את הדברים לעומקם, כדרכו: היה זה לאחר שלקה בלבו ורופאיו הזהירוהו לבל ידבר במשך שישה שבועות. במשך זמן זה, כשרק יכול היה להוציא מפיו כמה תיבות ספורות, מיד רמו לי להוציא את מחברתו ושכתוב עבודו כמה תיבות. כתבתי שלוש תיבות כפי שיצאו מפיו, ויותר לא יכול היה לומר. למחרת שוב ביקש ממני שאמשיך באותו עניין, וכתבתי מפיו עוד כמה תיבות. כך נמשך הדבר במשך תקופה קצרה, ולבסוף מכל התיבות הללו נהיה 'סעיף קטן' אחד בספר חזו"א על הלכות שבת. למרות שידע שלאחר זמן יוכל להמשיך לכתוב כרגיל", חידד אבא את הנהגת הדוד הגדול, "בכל זאת נהג כך ללמד שבכל עת וזמן אין אתה רשאי להיבטל הימנה, וכפי שהגדיר זאת באותה הלכה: 'הולכים לאט, אך בסוף מגיעים'."

אגב, אבא העיד על עצמו שאחר פטירת דודו מרן החזו"א קיבל על עצמו שבכל דבר שיוזמן בחייו יחשוב איך היה נוהג בזה מרן החזו"א. ואכן ניכר כמה עמד וחי לפי קבלה זו כל ימיו, כאשר המסר העיקרי שאבא למד ממנו ולימד אותנו הוא - אין לנו ערך אחר זולת התורה הק' ולימודה.

למרות קרבתו לגדול הדור, ועל אף גדולתו האישית, לא אחז הוא מחינוך 'להיות גדול הדור'. לדעתו, עלינו להשקיע עצמנו בתורה והקב"ה הוא שיקבע עתידנו. אני זוכר שנער בר מצווה ביקש ממנו ברכה "שיהיה גדול בישראל", והשיב לו אבא בנימת תוכחה ואמר: "אף אחד מגדולי ישראל לא למד בשביל להיות גדול בישראל, הם למדו בשביל להבין את הדרך גמרא שלמדו באותו זמן..."

עובדות רבות ונפלאות נשמעו אודות מרן זצוק"ל ורגישותו הרבה לעניינים שבין אדם לחברו. בנו הגראי"ש שליט"א מספר מאשר ראו עיניו מהליכותיו בקודש:

אספר משהו שבני ביתי התרגשו מכך מאוד: באחד מימי הסוכות התקיימה ברית לאחד מנכדיי ואבא זצוק"ל הגיע לביתנו לסעודה שהתקיימה בסוכה שעל הגג, ולשם כך הוצרכו להעלות מים בדליים לנטילת ידיים. הילדים מתארים כמה התרגשו לראות כיצד אבא, שכה הקפיד על נטילת ידיים בשיעור גדול, דואג לפתע לצמצם במים ככל אפשר. לפליאת אחד הנכדים אמר, שכדי שלא יצטרכו לטרוח בהבאת המים יש לדקדק כמידת ההלכה ותו לא.

עוד אני זוכר, שלפני שנים רבות כשהגיע אחד מגדולי הת"ח זצוק"ל להתפלל בביתנו"ג 'הליגמן' כשאבא כיהן שם כרב, ראה שיש דמויות אריות לצד ארון הקודש. אצל הנוהגים על פי חסוד הדבר אינו מקובל והוא שאל את אבא כיצד לא מקפידים כאן על כך. אבא שתק ולא השיב. הלה כנראה חשב שאבא אינו מבין, ושוב שאלו בהסבירו שהדבר אינו מקובל, עד שאבא ענה בענוה ומתוך זהירות בכבוד האורח: "אצלנו נוהגים כך..."

עולם התורה

23N P'23N 23N

409

שאלת השבוע: חודש כסלו - טבת פ"א (3)

מאז תחילת זמן חורף טורדות את אפרים מהשבות אודות הנהגתו של מנשה, שאינו מסכים לצרף אותו לחדרו בפנימייה.

לאחר מספר ימים בהם הסתפק האם לשאול את יוסף, חבר החדר הנוסף, על הסיבה להתנגדות, הוא 'נשבר' וניגש לשאול את יוסף (יתכן כי אפרים עבר על 'לפני עיור', אך אין אנו דנים ע"כ).

יוסף אמר לו: 'הוא לא אמר לי במפורש את הסיבה, אך נראה לי שהוא לא 'מסמפט' אותך'. (כמובן שיוסף עבר על כמה איסורי תורה, כגון רכילות ולפנ"ע, אך אין אנו דנים ע"כ). כששמע זאת אפרים הוא החליט לנתק את יחסיו עם מנשה והפסיק לדבר איתו.

כאשר מנשה שם לב לכך, הוא פנה לאפרים ואמר לו: 'אני רואה את פניך שאינם כתמול שלשום, האם אתה כועס עלי?' ענה לו אפרים: 'בודאי, אתה הרי לא מסמפט אותי, ואינך מעוניין שאצטרף לחדר שלך'.

מנשה היה בהלם. לאחר זמן קצר הוא התעשת ואמר: 'חס וחלילה! אני דווקא רציתי מאוד שתצטרף לחדר, אלא שאחד מצוות הישיבה ביקש ממני מאוד שאצטרף את יהודה במקומך כי זה יביא לו תועלת מרובה'.

על איזה איסור עבר אפרים כאשר הוא לא ניגש למנשה לשאול אותו מדוע הוא אינו מסכים לצרפו לחדרו?

לסיכום:

- אדם שיש לו טענה או קובלנה על חברו ואינו אומר לו אותה, על איזו מצות עשה הוא עלול לעבור ומדוע? (רמב"ם פ"ו מהלכות דעות הל"ו וסהמ"צ עשה ר"ה. רמב"ן ויקרא י"ט י"ז והנכון).
- מה טעם ושורש המצווה? (ספר החינוך מצווה רל"ט).
- אדם שיש לו תרעומת על חברו - אך לא שנאה גמורה - ומחמת זה אינו רוצה להיפגש ולדבר איתו, האם עובר על איסור מהתורה או מדרבנן ואיזהו? (קונטרס 'אהבת ישראל' ספ"ב).
- אדם המקבל לשה"ר שלא בפני המדובר, האם עובר על מ"ע 'ואהבת' ומדוע? (ח"ח עשין ב' ובמ"ח).
- מדוע כתבה לנו התורה מעשה דנוח והברכה שהוא בירך את בניו ונתקיימה לבסוף? (ח"ח עשין ב').

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנוכל להכניס בנפרד להגרלה.

שיים לב! בחודש זה יש אפשרות לענות 20 תשובות!!! הגרלה פנימית בכל ישיבה לפי מספר התשובות!

שומרים על הפה - שומרים על העולם
מילה טובה - מאירה את העולם

חיים 32 י"א כ"א
ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

ניתן לשמוע שיחות חיזוק והכנה לימי החנוכה וימי השובב"ים וכן פירוש על הלל ועל הניסים בטל' 03-6171132.

וארטים לפרשת השבוע

מז כט. ועשית עמדי חסד ואמת. אומר רש"י חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום. ויש להקשות הא מובא בחז"ל במו"ק שהקובר מת יזכה לקבורה בכבוד, וא"כ כן יש לו תגמול! מתרץ ע"י הבחור החשוב שמעון משה מלמד בעל ה'אבני שיהם' מתאפרים, שאמנם הוא מקבל תגמול, אך מי שישים לב רש"י לא אומר שמדובר בחסד ללא תגמול, אלא שהוא לא מצפה לתגמול, וזה אכן נכון שהרי אף אדם לא מצפה למיתתו.

מח ה-ז. אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל וגו'. וברש"י דע לך שע"פ הדיבור עשיתי כן. וצריך להבין מה הקשר בין מיתת רחל (שהיה יעקב צריך לומר שקבר בדרך בית לחם ע"פ הדיבור) לאפרים ומנשה כראובן ושמעון. י"ל שיעקב אמר שיוסף מקבל פי שניים בנחלה, (היינו דהוא הבכור ומקבל ע"י מנשה ואפרים שהם כב' שבטים פי שניים). היה קשה ליוסף א"כ למה לאה נקברה יחד עם יעקב במערת המכפלה ולא רחל, הא רחל עיקר הבית כי רואים שיוסף הוא הבכור, מזה שנאמר לו כראובן ושמעון יהיו. ע"ז תירץ לו יעקב דע לך שע"פ הדיבור עשיתי כן.

עו"ל שיעקב לכאורה לא יכול לתת ליוסף ב' חלקים בארץ ישראל דהא אין הבכור נוטל בראיו כבמוחזק. וארץ ישראל לכאורה עדיין לא הגיעה להם וי"ל ע"פ הרמב"ן שארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו והיא בקדושתה עוד טרם נחלו את הארץ. וראייתו (של הרמב"ן) ממה שרחל מתה לפני שהגיעו לארץ כדי שלא יהיה יעקב בארץ ישראל (ששם קיימו האבות את כל התורה) נשוי לב' אחיות. א"כ חזינו, אומר הרמב"ן, שהארץ היתה בקדושתה עוד קודם שעלו אליה, ולכן זה לא **'ראוי'** ויעקב יכול להוריש ד"ז לבניו בחייו. וזמ"ש אפרים ומנשה וגו'. ואיך אני יכול לתת ד"ז הרי זה ראוי, וי"ל שרחל מתה בדרך, כן אר"י כבר שייכת לנו, ולכן לא יכלה לעלות עמו כדי שלא יהיה נשוי בארץ לשתי אחיות. ומטעם זה אני מורישו ליוסף. ועיין עוד בספר טל תורה.

מח ז. ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה ואקברה שם. והנה הוסיף שם רש"י מדת ארץ הוא אלפיים אמה כמידת תחום שבת. ויש להקשות הא לעיל פרק לה פסוק טז בסיפור של פטירת רחל ג"כ כתוב כברת ארץ ולמה שם רש"י לא אמר שזה בתוך תחום שבת של אלפיים אמה? וי"ל ששם לא היה צורך להסביר למה קבר אותה באותו מקום. אבל כאן יעקב בא לספר ליוסף כדי שלא תהיה תרעומת עליו למה לא קברה יחד עמו ועם האבות (וכמבואר ברש"י כאן), אומר רש"י שזה היה ע"פ הדיבור, והיה קשה לרש"י מה התרעומת שהיתה יכולה להיות ליוסף, וכן מה היה צריך לקבורה שם ע"פ הדיבור, הרי קי"ל דמת מצווה קנתה את מקומו ואסור לטלטלו, ולכן קברה היכן שמתה. וע"ז תירץ רש"י שהיה זה בתוך תחום אלפים אמה וקי"ל (טור יו"ד שסד) דרק אם נמצא המת חוץ לתחום רק אז קונה את מקומו, וכשמת בתחום נקבר בעיר, והשיבו יעקב שזה ע"פ הדיבור.

מח טו טז. ויברך את יוסף וגו' המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים. וקשה בתחילה התחיל לברך את יוסף, ובסוף ברך את הנערים? וי"ל ע"פ תענית ה': שרב נחמן נפרד מרב יצחק ובקש ר"י שיברכו, אמר לו ר"י אמשול לך משל לאילן וכו', אלא יהיה רצון שיהיו כמותך. ויוסף נמי, יעקב אמר אם אברך בעשריות הרי יש לך הרבה כדכתיב וילקט יוסף את הכסף הנמצא במשכרים, ואם ביופי הרי יוסף היה יפה תואר. ואם בצדקות הרי למרות ירידת יוסף למצרים נשאר בצדקותו, אלא מה ברכו שבניו יהיו כמותו וזו הברכה הכי גדולה. (חכמת שלמה לרבי שלמה פרץ)

מח כ. בך יברך ישראל לאמר ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה. מה הטעם מברכים באפרים ומנשה ולא באבות הקדושים ושאר השבטים שהיו מורמים מאפרים ומנשה דכתיב עליהם שהם רק דומים לשבטים דכתיב כראובן ושמעון יהיו לי? י"ל, אומר רבי שלמה בלדך, שהתורה באה לומר שאף

שתמיד יש ירידת הדורות והדור הבא הוא פחות מהדור שלפניו ביר"ש, אנו מברכים את ילדינו שהדור הבא יהיה שווה לדור שלנו ואפרים ומנשה שלמרות שהיו בדור אחרי השבטים הם נשארו כראובן ושמעון, וזהו הברכה לילדינו שלא תחול בהם ירידת הדורות.

מח כב. אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי. ובתרגום ביאר "בצלותי ובבעותי", והיינו בתפילה ובקשה (כמו שביאר ממכילתא בבשלח ב.). ויש לבאר למה תפילה נקראת חרב, ואילו בקשה נקראת קשת? י"ל, אומר הרב מבריסק, כי כח החרב היא להמית ע"י מגע, אבל הקשת ממיתה רק ע"י שזורק מרחוק, ואין בעצם כוחה להמית כחרב. ולפי"ז מובן היטב שתפילה נתקנה ע"י אנשי כנה"ג ועצם תיבותיה יש בהם כח להועיל וכל המופלל תפילות נשמעת, אבל בקשה שנעשית ע"י כל יחיד ויחיד תלו מי הוא המבקש, אם הוא מספיק גדול אז בקשתו נשמעת וכמו שמצינו מי שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם ויבקש רחמים, וא"כ הוא כקשת שהשימוש בה מועיל רק בשימוש נכון.

מט ג ד. ראובן בכורי אתה וכו' יתר שאת ויתר עוז. פחו כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך. אומר רש"י היית אמור להיות יתר על אחיך בכהונה ובמלכות והפסדת את זה בגלל פחו כמים והיינו בגלל הסיפור של בלהה פילגש אביו שמתואר לעיל. ולכאורה קשה איך לקח יעקב הבכורה מראובן והעביר ליוסף הא הוי דבר דלא בא לעולם כי הכפל בנחלה מגיע רק לאחר מיתה? וי"ל דמצינו שדבשלב"ע מהני אם זה ע"י ציבור, כך מבואר בפוסקים, כיוון שיש לזה תוקף וגמירות דעת. וא"כ ה"ה ע"י מלך מהני כי מלך פורץ גדר ויש לו כח חזק להקנות גס דבר שלא בא לעולם. ומצינו במדרש ב"ר צג ו שיעקב היה מלך בארץ כנען וא"כ שפיר יכול להקנות דשלב"ע. והנה נחלקו בגמ' בשבת נה: האם ראובן חטא או לא חטא, וכתב הפרשת דרכים דפלוגתתם האם פילגש היא ע"י קידושין או לא, דהא היא ע"י קידושין א"כ ראובן חטא, ואם לא אז הוא לא חטא. והנה לפי הרמב"ם שפילגש זה לא ע"י קידושין איך יעקב לקחה הרי יש דין של לא תהיה קדישה, י"ל שיעקב היה מלך ומותר בפילגש ולפי"ז מובן שראובן ס"ל דפילגש הוא בלא קידושין כי אביו הוא מלך ולכן שרי לו לקחת בלי קידושין, ואמר לו אביו מכיוון שס"ל שאני מדל אז אני יכול להקנות את הבכורה ליוסף אפי' שזה לא בא לעולם. יציב פתגם לאדמו"ר מצאנז.

מט ה. שמעון ולוי אחים כלי חמש מכרותיהם. אומר רש"י שהם היו בעצה אחת על מכירת יוסף כיון דכתיב ביה ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו (לעיל לו יט) מי הם? אם תאמר ראובן או יהודה הלא היו נגד הריגתו, ואם בני השפחות הרי לא הייתה שנאתם שלמה שנא' והוא נער את בני בלהה ובני זילפה. יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם. ע"כ שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים. ויש להקשות מדוע על בני השפחות לא אמר רש"י שהטעם הוא כמו ביששכר וזבולון שלא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם? כך מקשה רבי יונתן איבשיץ. ומתיר תרוץ נפלא ע"פ כתובות קג. דאיתא שם: כתוב כבד את אביך ואת אמך. לרבות את אחיך הגדול, אומר רש"י דילפינ מיו' את אמך ויו יתירה, והריבוי הוא באם, כי אם היה הגדול גורם נזק לאם בלידתו לא היית יכול להוולד ולכן צריך לנהוג בו כבוד. לפי"ז מיושב נפלא כי בני השפחות יכלו לדבר בפני אחיהם הגדולים כי היו אחיהם רק מאב ולא הוצרכו לכבדם ולכן הוצרך לטעם שהוא נער את בני בלהה, משא"כ יששכר וזבולון.

מט כא. נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. ובתרגום: ונחלתו תיתן פירות שיהיו מוידים ומברכים עליהם. וצריך להבין ד"ז הרי בכל הפירות יש דין להודות ולברך ע"כ להקב"ה, ומה המיוחד בפירות נחלת נפתלי? וי"ל דהנה בגמ' בברכות מד. כתוב שאם אדם אוכל מליח ופת מברך על המליח ופוטר את הפת. ומקשינן בגמ': ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה, ומתרגינן באוכל פירות גניוסר שנו. ופרש"י פירות ארץ ים כינרת חשובים מן הפת, כיוון שהם מאוד מתוקים. וגניוסר היה בחלקו של נפתלי (בראשית רבה פט יב). וא"כ י"ל שזאת הכוונה

פרשת ויחי תשפ"א

בתרגום שגם אם אוכלים את הפירות מחלקו של נפתלי עם לחם, הפירות עיקר ומברכים על הפירות ולא על הלחם. עוד י"ל, אומר בעל ה'להורות נתן', כיוון שהיא קלה לבשל פירותיה, א"כ היא הפרי הראשון שביכרה וע"כ אומרים עליו וידוי ביכורים ולכן זה נחשב שמברכים עליו יותר משאר הפירות.

נ ד. וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר וגו' דברו נא באזני פרעה לאמר. יש לעיין מה טעם יוסף שלח שליחים לפרעה ולא דיבר עמו בעצמו? י"ל, אומר המשך חכמה, כיוון שיוסף היה אז אונן על פטירת אביו ולא יכל להיכנס למלך כי הוא לא יכל לסוך, להתרחץ ולהתקשט וללבוש בגדי שררות בעוד אביו המת מוטל לפניו, לכך דיבר אל בית פרעה.

נ ה. אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר כרית לי וגו'. רש"י מביא מהמדרש שנטל יעקב כל כסף וזהב שעשה מבית לבן ועשה אותו כרי והביא לעשו ואמר לו טול זה בשביל חלקך במערה. האוסטורבצאר ביאר את הטעם בחשבון שיעקב נתן ללבן עבור חלקו במערת המכפלה את כל מה שהרוויח בבית לבן. הנה איתא בבכורות נ. שהארבע מאות שקל כסף שנתן אברהם לעפרון תמורת מערת המכפלה היו מאה סלעים בכל שקל (רש"י שם) נמצא ששילם 40 אלף סלעים. ובמדרש רבה (עג יא) מובא שליעקב היה שישים ריבוא (600000) צאן מבית לבן. והנה מבואר בזבחים מח. ששווה של ששה מאות כסף וא"כ היה ליעקב מבית לבן 600,000 מעות, והנה סלע הוא כד' מעות נמצא ש 600,000 מעות הוא 25 אלף סלעים. (25 כפול 24 שווה 600) ומצינו בכתובות נ. שיעקב הפריש חומש מנכסיו כדכתיב וכל אשר נתת לי עשר אעשרנו לך. א"כ הוא הפריש חומש מעשרים וחמש נשאר לך 20 אלף סלעים וזה בדיוק השיעור של חקלו של עשו במערה (כי העשרים השניים היו שייכים ליעקב כי גם הוא יורש במערה כי כ"א קיבל מקום קבורה אחד בזה).

נ י. ויבואו עד גורן האטד ויעש לאביו אבל שבעת ימים. וקשה ע"ז א. מדוע רק יוסף התאבל ולא שאר האחים. וביותר קשה הרי דין אבילות הוא רק מהקבורה, ואיך התאבל הרבי קודם שנקבר אביו הרי זה מהלך כמה ימים עד ארץ כנען מקום קבורת אביו? ואי אפשר לומר שכיוון ששמו אותו בארון וסתמו במסמרים זה נחשב לסתימת הגולל והוי כקבורה כמו שפוסק הטור, משום שמבואר בסוטה שעד הקבורה היה ארונו של יוסף פתוח, שמסופר שם שחושים בן דן העיף את ראשו של עשו וזה נפל בין רגליו של יעקב משמע שהיה ארונו פתוח. וא"כ איך יוסף ישב שבעה? מתרץ המהרש"א מכאן ראה לשיטת הרמב"ן (מובא בטור סי' שעה) דכשמוליכין המת מעיר לעיר כיוון שמסרוהו ליד המוליכין אותו לעיר אחרת חלה אבלות על הנשארים באותה העיר, וא"כ ניחא דהרי כל האחים עלו עם אביהם לכנען לקבורו, ואילו ליוסף מלכי כנען לא נתנו לעלות מחשש שיכבוש את מלכותם, ולכך הוא נשאר בגורן האטד ולכן רק הוא התחיל אבילות ברגע שיצאו מהעיר כי אצלו זה נקרא כבר סתימת הגולל.

נ יד. וישב יוסף מצרימה וגו' לקבור את אביו אחרי קברו את אביו. ותמוה כפל הלשון, לקבור את אביו, ושוב אחרי קברו את אביו. מתרץ הראגאטשובער דהנה בירושלמי בתענית איתא שאבות העולם מונחים בקברם בדרך היסב. והנה דרך היסב היא כך: כשהם שניים, אז הגדול מיסב בימין והשני לשמאלו, וכשהם שלושה הגדול באמצע, השני עובר לימינו והשלישי לשמאלו ברכות מו: והנה בתחילה נקבר יצחק לשמאלו של אברהם, וכשהגיע יעקב היו צריכים להעביר את יצחק לימין אברהם כי הוא חשוב מיעקב. ולכן כתוב שהוא **קבר את אביו** יעקב **אחרי קברו את אביו של יעקב** דהיינו יצחק שהוציאו מהקבר והעבירו לימין אברהם. ולכן ג"כ בפרק נ"פ"ה כתוב בקברי אשר כרית לי, כי יעקב בעצמו חפר את הבור שנקבר לבסוף. וכן בפסוק ושכבתו עם אבותיו וקברתני בקבורתם, זה כפשוטו.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

ביקור חולים

בפרשתנו מסופר שיעקב היה חולה ואז הלך יוסף עם שני בניו לבקרו. וכן מובא בתורה והודעתם את הדרך אשר ילכו בה זה ביקור חולים, וברור שמצוות ביקור חולים היא חלק בלתי נפרד מנשיאת עול עם חברו ומצוות אהבת ישראל. ורבי חיים ברים סיפר שפעם הוא שאל את החזו"א איך ניתן להתחבר באהבת ישראל א"ל החזו"א ע"י ביקור חולים. וצריך האדם שיהיה לו רחמנות על כל יהודי שחולה, וכן צריך שיצטער ע"י, ואיתא בנדרים כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גהינום, ואם ביקר את החולה ה' נשמרהו מיצר הרע, ויחיהו מהיסורים, וכולם מכבדים אותו, ויהיה לו הרבה רעים טובים. וביקור חולים אין לו שיעור, וגם גדול לקטן, ואפי' מאה פעמים ביום. ועוד איתא בנדרים שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה ומי שאינו מבקר גורם לו שימות. ובמדרש איוב שבח את מעלת איוב שהיתה לו מידה טובה מאוד שהיה רגיל לבקר החולים. וביקור חולים כולל נשיאה בעול להשתתף בבאבר ולהתפלל עליו. ידוע שרבי עקיבא איגר שהיה גאון עולם הקדיש רבות מאוד מזמנו עבור חולי ישראל ואף הקים בית חולים מיוחד עבורם, וכן עשה הרבי מקלוזניבורג שהקים בית חולים גדול בנתניה. ומצינו אצל גדו"י שהקפידו מאוד במצווה זו של ביקור חולים והקדישו לה הרבה מזמנם. ואני יכול להעיד שרבי חיים קניבסקי לפחות פעם בחודש משתדל ללכת לבקר הרבה חולים בבתי חולים שונים וכן נוהגים רבים מגדולי הדורות. נביא כאן כמה סיפורים קצרים על גדו"י שהרבו במצווה רבה זו:

על רבי אריה לוי מסופר שהיה מרבה מאוד במצוות ביקור חולים והיה מקפיד מאוד בזה, ולפעמים היה עושה זאת בחכמה ונותן הרגשה טובה, ומסופר שהיה משפחה בירושלים שבנם היה חולה, הם היו צריכים כל הזמן להיות צמודים אליו, וכמוכן גם בלילות. הדבר היה קשה ובלתי נסבל, קשה היה לתפקד אחרי לילות בלי שינה. לילה אחד הגיע רבי אריה עם רעייתו הרבנית לביתו של אותו ילד חולה. רבי אריה אמר להורים שילכו לישון והוא נשאר עם רעייתו להיות עם הילד. כמובן שההורים לא רצו. אבל אז רבי אריה בחכמתו הרבה ובאהבתו את מצוות ביקור חולים אמר להורים שהוא רוצה לדבר עם רעייתו אבל ביתם קטן, יש להם רק חדר אחד והילדים נמצאים, אז הוא מעוניין לשבת שם בלילה ולשוחח עם רעייתו. כך הצליח רבי אריה לקבל את הסכמת ההורים, כאילו הם עושים לו טובה ... וגם אנשים שלחמו בו רבי אריה היה מבקדם במיטת חולים. רבי אריה היה מתפלל תפילת ותיקין בבית הכנסת שליד ביתו. יום אחד הוא הכריז שם של אדם וקרא לו לעלות לתורה. אבל תוך רגע קם אחד מתפללים, איש תקיף, והתחיל לעוק על רבי אריה והשליך לו את טליתו ואמר: "מי שמך לאיש המחלק עליות?". לאותו אדם תקיף היה ריב עם האדם שקראו לו לעלות לתורה, ועל כן התנהג בכזאת צורה לא יפה. רבי אריה לא הגיב. הוא נשאר באותה שלוה וקיבל את התיאורנות באהבה. הוא לא רצה לגרום למחלוקת וביאשו אנשיו ויצרו להגן על כבודו, לכן מאותו יום הלך רחוק להתפלל בבית כנסת אחר. לאחר כמה ימים נהיה חולה אותו האיש התקיף שביזה את רבי אריה, ואושפז בבית החולים. כששמע את זה רבי אריה מיד ידע שלא יוותר על מצוות ביקור חולים שהיה רגיל בה באופן קבוע, למרות מה שעשה לו. הוא הלך לבקר את אותו בן אדם וכאילו הוא ידיד ותיק שלו, הוא ברכו בחום לרפואה שלימה. כשראה זאת החולה הוא לא האמין והתחיל להתחנן לרבי אריה שישלח לו.

יום אחד ראו את רבי חיים חזקיהו מדיני בעל ה"שדה חמד" הולך ברחוב ביום חם מאד. האנשים התפלאו כי הרבי לא היה מרבה ללכת ברחוב, הם שאלו אותו לכן הולך וענה שהולך לעשות מצוות ביקור חולים. כששאלו מי החולה מיד אמר את שמו של החולה, האנשים לא האמינו, הם אמרו 'רבי, הוא איש עברייני נוראי, אותו הרבי הולך לבקר?!' ענה להם הרב: "והרי כבר אמרו חז"ל שכל אדם מישראל אפילו חוטא, מלא הוא מצוות כרימון, ושנית - הרי לא מבקרים רק את החולה, אלא את השכינה אשר למראשותיו". האנשים שמעו זאת והלכו עם הרב. כשראה אותם אותו עברייני חולה, התחזק וישב על מיטתו לכבודם. לא עברו הרבה ימים והוא התרפא.

אבל המסירות והביקור חולים של הרב השפיעו על אותו עברייני והוא התחיל לחזור מדרכיו הרעים וחזר בתשובה שלמה. רואים עד כמה יכולה להשפיע מצוות ביקור חולים. זה ממש מחייב.

בירושלים היה בית קטן לחולים שלא היה מרפא למחלתם, היו שם חולים שלא היתה להם שום שמחה וטעם בחיים, הם היו שוכבים שם כאבן שאין לה הופכין, קרובי משפחה כמעט לא היו מגיעים לבקר, היה להם קשה לראות את המראות של אנשים חסרי חיות. אבל אחד היה מגיע ולא מוותר על מצוות ביקור חולים החשובה. היה זה רבי יוסף חיים זוננפלד, רבה של ירושלים. למרות שהיה שקוע כל כולו בתורה היה מפה מזמנו והולך באופן קבוע לבקר את אותם אנשים מסכנים חסרי כל טעם בחיים. הוא היה מגיע ומעודד אותם ונותן להם כח לחיות. החולים היו מחכים לו ומקבלים אותו בחיוך גדול. האחות הראשית שם הייתה מספרת שלכל החולים היתה ציפיה אחת 'מתי יבוא רבי חיים לבקרנו'. הוא היה משמח אותם מאד, מקריא להם מכתבים מקרובי משפחה, מבטיח לזקנים הגלמודים שיגידו אחריהם קדיש, ובאמת היה דואג לכך. הוא לא עשה את הביקור חולים כדי לצאת ידי חובה, אלא עם כל הלב היה מתעניין בכל אחד ואחד. מתוך הספר מידות טיש.

בפרשתנו ולבן שיניים מחלב. כוחה של מילה טובה.

אמרו חז"ל טוב המלבין שיניים לחברו ממשקחו חלב. וידוע שבמילה טובה אחת אפשר לבנות עולמות ולהפוך את העולם לטוב ומעולה יותר, ואמירת בוקר טוב יכולה להפוך בן אדם ולהצמיח פירות. ולפעמים אדם מגיע לשמים ומראים לו המון המון זכויות שעשה והוא לא יודע מתי עשה ואז אומרים לו פעם פירגנתו ואמרת מילה טובה למישהו והוא ע"י כך השתפר והתחזק, ואתה הוא זה שנתת לו כח להמשיך ולהתעלות וכל הפירות הן בשכר המילה הטובה שלך. וכל אחד יכול לבנות הרבה ולעשות פרויקטים ואדרים גם בלי פרוטה אחת. הגמ' אומרת שהנותן פרוטה לעני זוכה בשש ברכות, ואילו המפייסו דהיינו שאומר לו מילה טובה זוכה באחד עשרה ברכות, ולמה? כי הוא נתן מילה טובה, ומילה טובה זה הרבה יותר מכסף, כי כסף מתכלה אבל מילה טובה נשארת לנצח. זה נוסד באדם ביטחון ואמון וכח לשנים ארוכות, לכן השכר הוא כמעט פי שניים. כל מה שצריך לעשות בשך הכל זה לומר מילה טובה לשני, ומילה טובה והתייחסות מעודדת יכולה לשנות, להפוך עולמות ולהציל דורות שלמים, וכל אדם שמצליח באיזה פרויקט גדול שעושה, זה רק בזכות מילה טובה שעשה אי פעם מימישהו. ואמירת מילה טובה היא חובה ולא רק זכות, ובפרט בסביבה הקרובה של האדם כבן הזוג, ילדים, הורים, מורים, וחברים, שעניינם נשואות למילה שלך, ולפי מה שתאמר להם ככה הם ייבנו, ויהיה להם עתיד מזהיר, ומה שלא נאמר להם על ידך זה חסר להם הרבה בבניין שלהם ובנפשם. מסביבנו יש כ"כ הרבה אנשים שצמיאם למילה טובה, לאיזה מחמאה, לאיזה התפעלות ממעשיהם או מדבריהם ובכמה אותיות בכמה מילים אפשר לחרוץ גורלות, לתת אנרגיה ולעשות המון לנפש השני. רבי ישראל סלנטר אומר שאחת המידות שהתורה נקנית בהן זה דיבור חברים, ומבאר רבי ישראל מסלנט שדיבור חברים הכוונה לפרגן לשני על הסברה שאמר, או על ההארה בסוגיה, ובוודאי מצווה להרבות בזה ולא לנהוג בקמצנות. בשבוע שעבר הבאנו שהוזהר אומר שאדם שיכול לומר לשני מילה טובה והוא לא אומר הוא נענש ע"כ. וכתבו רבותינו שמטעם זה מתו 24 אלף תלמידי ר"ע שמושם שלא אמרו ופרגנו מספיק לחבריהם, ובגלל שהיו תלמידי ר"ע שאמר זה כלל גדול בתורה על עניינים אלו נענשו ע"כ. נביא כאן כמה סיפורים מה מילה טובה יכולה לעשות לאדם.

סיפור מיוחד הממחיש מה כוחה של מילה, כמה בן אדם יכול להציל את חברו במילה אחת קטנה. בימי השואה האיומה, היה מחנה של יהודים ובאותו מחנה היה רבי גד'ל אייזנר, שלימים היה משגיח בשיבת חידישי הרי"ם. רבי גד'ל היה מתמודד עם חבריו למחנה תחת הגזרות והקשיים של הנאצים והאכזריות הקשה שלהם. יום אחד החליט המפקד להעביר את כל האסירים למחנה אחר רחוק מאד כעשרים קילומטר. אבל באכזריותם הם ציוו על

היהודים לעשות את הדרך בריצה עד המחנה הרחוק. אך הם הזהירו שמי שלא יעשה כמצווה מיד הם יורים בו. כל האסירים התחילו לרוץ והנאצים צולפים במי שלא מזדזז בלי לרוחם. הריצה היתה קשה ובלתי נסבלת, המרחק היה עצום. מי שלא יכל פשוט נפל באמצע הדרך והנאצים היו מראים לכולם מה דינו... בדרך היו עוד ועוד אנשים שלא שרדו ונפלו כבר באמצע הדרך ומצאו את מותם. הפחד היה גדול מאד. רבי גד'ל רץ עם כולם אבל לאחר 14 קילומטר הוא הרגיש שאינו יכול יותר, אין בו יותר כוחות. הוא עוד שנייה קורס, הוא ידע שישלם על כך בחייו אבל אין מה לעשות הוא בא להגיד 'שמע ישראל' והתחיל ללכת יותר לאט, וכבר כמעט נפל... הנאצי שמאחוריו כבר בא לכוון את הרובה לכיוונו... ואז נשמעה קריאה מתנשפת מאחוריו 'גד'ל רוח!' 'גד'ל רוח!'. היה זה אחד מחבריו שהבין את מצבו, הוא לא יכל לתת לו יד או לתמוך בו, רק לקרוא לעברו מילה אחת של חיזוק, של תמיכה. מיד כששמע רבי גד'ל את הקריאה, התחזק והמשיך לרוץ. זה נתן בו כוחות, כן הוא יכול!!! וכך הוא המשיך לרוץ עד שהגיע למחנה החדש. הוא ממש הרגיש שנשאר בחיים בזכות אותה קריאה, בזכות אותה מילה. זה נתן לו את הכוח בזמן גורלי כל כך. ואכן זכה רבי גד'ל לעלות לארץ לאחר המלחמה, הוא העמיד הרבה תלמידים, המילה שניתנה לו הביאה מתנה לדורות. מפניני פרשת שבוע.

עוד סיפורים רבים בעניין זה נכתבו בעלון פרשת אמור ונביא להלן כמה מהם. סיפר רבי אהרן טוסיג ששמע ממקור ראשון, יהודי גביר גדול גר בלונדון והנה יום אחד בשעת לילה מאוחרת הוא חזר ממקום עבודתו ובאמצע הדרך מתנפלים עליו כמה גברתנים ואומרים לו או הכסף או הנפש, באותו הרגע היהודי הרהיב עוז בנפשו ואמר לגדול שבהם לשם מה אתה צריך את הכסף? הענק ענה כדי ללכת למסבאה קרובה לקנות יין וויסקי לשנות ולהשתכר עד כלות הנשמה, תן לנו מיד את הכסף. מיד היהודי אמר האמת אתה נראה אדם מאוד הגון ועדין, רק אתה רוצה לשנות אז הנה אני אביא לך עשרים לירות שטרלינג ומזה תחיה את עצמך. ההוא הסתכל עליו המום לקח את העשרים לירות הסתלק מיד עם חבריו מהמקום ועזב אותו לנפשו. ומספר אותו יהודי: למחרת ברכת הגומל וכל העת לא הבנתי איך העזתי לעשות כדבר הזה. עברו כמה ימים והנה אני רואה בפתח של הבית כנסת את האיש הענק שלפני כמה ימים ניסה לשדוד אותי, הוא זיהה אותי ואני זיהיתי אותו. לא פחדתי כי היו שם אנשים, ואז הענק משחזר את הסיפור שהיה לפני כמה ימים, הוא הוא מוסיף משפט שזיעזע אותי וכך הוא אומר! אתה הבאת לי סכום של עשרים לירות וזה עלה רק 13 לירות, קח את השבע הנותרים. לא נותרתי חייב ובקשתי ממנו שישביר לי את פשר הדברים, אתמול באת לשדוד אותי את כל כספי והיוס את מחזיר לי 7 לירות! ואז, כשדמעתו עלתה ללחי, הוא אומר לי, מאז שהייתי ילד קטן כולם אמרו לי אתה אפס מאופס, לא ייצא ממך כלום, פרא אדם שכמותך. וכך גדלתי בלי שום חשק שייצא ממני משהו, והנה אני פגשתי אותך באותו לילה ולדרכי כתננתי לרצוח אותך אם לא תתן לי את כסף, ואז אתה פתחת את פיך - וכאן הענק פרץ בבכי חסר מעצורים ואמר, ואתה האדם הראשון בעולם שאמר לי אתה אדם הגון ועדין.

סיפור נוסף מסופר על רבי שמואל מלמד תשב"ר וותיק, יום אחד הוא צועד ברחוב והנה הוא רואה מולו אברך צעיר בשם רבי משה הוא קורא לעברו ואומר לו אתה מכיר אותי? אומר ר' משה כן מי לא מכיר את המלמד המיוחד ר' שמואל, ור' שמואל קורן מאושר ואז הוא אומר לר' משה אני חייב להראות לך משהו, הוא מוציא את הארנק מהכיס מוציא ממוכו פתק ישן בכפתו כד ילדותי ועליו. הרבי'ה שמואל שואל את ר' משה האם אתה מזהה את הכתב? ור' משה מתבונן ואומר כן זה הכתב שלי, אבל זה מזמן לפני עשרים שנה. ור' שמואל אומר נכון נכון, יום אחד אחיך הצעיר למד אצלי בכיתה, הוריק לא היו באותו בוקר בבית ואתה נאלצת לשמש כחורה לילדים שאיחרו באותו היום לחיידר, אז היית חייב לכתוב מכתב לרבי'ה ושם כתבת: לרבי'ה שמואל היקר שהילדים כ"כ אוהבים והוא כ"כ משקיע בהם באהבה. אני קיבלתי את המכתב וכ"כ התרגשתי, שערות פתי אתה בארנק וכל פעם שהיה לי קצת קשה או עצוב פתחת את המכתב וזה נסך בי המון כוחות.

כמה הלכות בענייני ברכות על ברכים ורעמים: על ברכ מברכים עושה מעשה בראשית ועל הרעם מברך שכוהו וגבורתו. פוסק המשני"ב שאם החליף יצא יד"ח. **והברכה** צריכה להיות תוך כדי דיבור מהברך או מהרעם ולכן כשרואה ברכ לא ימתין לרעם ואז יברך שניהם כי זה ברכה לבטלה דהוי יותר מכדי דיבור. ואם ברך ברכה אחת והתכוין על שניהם יצא בדיעבד. **כשרואים** ברכ ורעם יחדיו יברך רק מעשה בראשית על שניהם. **בברך** לא צריך לראות את הברך אלא מספיק שיראה אור שבא ממנו. **ברך** ללא רעם כגון בימות החמה למשני"ב אין לברך עליהם (ולחזו"א מברך), ובימות הגשמים צריך לברך תמיד. **מי שברך** ביום לא ישוב ויברך שנית באותו היום כולל בלילה שלאחר מכן אפי' אם ישן או הסית דעתו מהם (ואם ישן שנית קבע בלילה וקם לפנות בוקר אפי' קודם עלות יבדך), **אבל ביום** אחר מברך שוב (ולרוב הפוסקים אפי' אם היה ער בלילה), **וה"ה** אם בין ברכ לברך נתבחרו השמים **לגמרי** ולא ירד שום גשם ואז חזרו הברקים ורעמים יברך שוב. **נהגו העולם** לברך ברכות השבח בעמידה, סידור בית יעקב. ורבי חיים קניבסקי אמר לי שלא צריך לעמוד.

עוד הלכה בענייני גשמים. פסק השו"ע שאם מה. בגד שנרטב אסור להניחו ולשטחו לייבוש בשבת שמא יאמרו שכיסב בשבת ואפי' בחדרי חדרים אסור. ובשולחן שלמה הביא שמעיל גשם שנרטב מותר לתלות אותו לייבוש כי כולם יודעים שנרטב מהגשם.

עוד דין: אסור להיכנס לביהכ"נ מפני הגשם. דעת רבי חיים קניבסקי שאם לפני ביהכ"נ יש גגון אז מותר להיכנס נמי לביהכ"נ כי מוכח שהטעם הוא לא משום הגשם כי היה יכול להיות בחוץ.

האם מותר לסתור את דברי אביו במילי דעלמא שאינו קשור לתורה. הנה בפרשתנו אומר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור. ילפינן מכאן שכל הבעייה לסתור דברי אביו היא רק בעובר על ד"ת שאז יש פגיעה בכבודו אבל בשאר הדברים מותר להעיר לאבא. כך כתב בצפנת פענח. ויש שחולקים ע"ז.

האם צריך לכבד עשירים. בפרשתנו מט יג זבולון לחוף ימים ישכון יששכר חמור גרם. וכתב הכלי יקר שהקדים זבולון ליששכר אפי' שקנין תורה קודם לקנין סחורה מ"מ כיוון שאם אין קמח אין תורה הקדימה התורה את זבולון הקטן ליששכר. וכן בעירובין רבי מכבד עשירים. וכן פסק בקצו"ע סימן כ"ט למעשה: שעשיר ממך ראוי לך לכבדו והקב"ה לא סתם נתן לו עשירות. **וכן** כתוב בחת"ס שכשהזבולון עושה לשי"ש, על היששכר מוטל החיוב להשתחוות לו ולהחזיק לו טובה, ולהיות נכנע אליו.

מקצת הלכות בענייני יששכר וזבולון שבפרשתנו. בהסכם ישכר וזבולון, אומר רבי חיים קניבסקי, שלא צריך לכתוב את ההסכם, כי כלפי שמיא גליא שכן הוסכם, ומה שמצינו שעשה הן החזו"א הוא משל לפיכך, והזבולון. ולענין האם נגרע מחלקו של היששכר והאם עדיף לא לעשות, עונה תמיד רבי חיים

קניבסקי בשם החזו"א שאם זה יגרסו לו שילמד יותר טוב (ובוודאי זה יגרסו) רצון ה' שיעשה הסכם ובוודאי שעל האדם מוטל לעשות רצון ה'. וכמו שאמר החזו"א לרבי יוסף דינקלס (קובץ אגרות א מט) מאי נפק"מ אם זה יורד מהעוה"ב אם תלמד יותר טוב אז זה רצון ה' (ולגוף העניין אמר החזו"א שזה מחלוקת האם יורד מהשכר, ומצינו באור החיים שמות ל יג ד"ה עוד ירצה וכ"כ החזו"א וכן בבני יששכר וכן בהפלאה שבהסכם יששכר וזבולון לא מתנכה כלל חלקו של היששכר ומקבל שכר שלם, ובמהרי"א וכן במשך חכמה פליגי ע"ז). האם לנשים יש דין של יששכר וזבולון בעזרתן ללימוד התורה של העל? תשובה: רבי חיים קניבסקי אומר שנשים יישבו ליד הבעלים שלהם בעוה"ב. וידוע שרבי יוסף חיים זוננפלד אמר לאשתו שבגללה הוא יישב בג"ע, כי היא שולחת אותו ללמוד והיא מקריבה הרבה בשביל זה, אז אפי' שהוא לא לומד כמו שצריך, לה מגיע גן עדן והרי זה לא מתאים שהיא תשב בלעדיו בג"ע אז אפי' שהוא לא לומד כמו שצריך הוא יישב בגללה. וכן מובא בחת"ס שהזבולון מקבל ג"ע גם אם היששכר לא לומד לשמה. והשוותפות עם יששכר וזבולון זה לגרסם שלא יהיה ליששכר שום עול אז הוא מקבל חצי חצי, ואם נותן פחות אז מקבל פחות כפי מה שנותן.

ויברכם ביום ההוא לאמר. בתורה תמימה במדבר ו כג דן האם שרי לברך הבנים בשתי ידיים והביא שם מהגר"א שביד ביד אחת כי לא מצינו בשתי ידיים רק לכהנים.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

זצ"ל אומר, כי אדם שעובר עבירה מרוב דוחקו וצער, הרי עונשו קטן "עשרת מונים בלי שיעור" מאדם שעושה עבירה בשרירות ליבו הרע רק ליתרון תענוג. כי אין אדם נתפס על צערו, ונאמר לא יבוזו לרעב כי יגנוב וגו'. העיקר בעבירה הוא לא חומרתה העצמית, אלא 'העיקר בעבירה תלוי לפי המחשבה המצטרף למעשה רע'. ולכן גם אדם שעדיין לא זכה לכבוש את יצרו לגמרי, ומתקדם לעת עתה בעבודת המחשבה, הרי זו עבודה בעלת ערך עצום ונשגב, ובוודאי שבהמשך יגיע גם לכבישת היצר ממש. תורת ההתחזקות.

שאלה: אדם הלומד בהתמדה כל החיים, מתי יגיע למצב שכבר למד כל התורה כולה? **תשובה:** השבוע אמר רבי חיים קניבסקי לבני ביתו 'השבוע אני נהיה בגיל 93 ועדיין לא למדתי כל מה שצריך'. ומה נענה ונאמר אנחנו. מרבי גדליה הוניגסברג.

שאלה: בפרשה מובא שיעקב ברך את יוסף שלא ישלט בזרעו עין הרע. מה הלחש שרבי חיים קניבסקי מציע למנוע עין הרע? **תשובה:** כשאומרים הכהנים ברכת כהנים 'ויחונך' לומר 'אנא מזרעא דיוסף קאתינא'. וכן יש משפט במגילה ג. לומר עיזא דבי טבחי שמנה מינאי. ויש לחש שרק יחידי סגולה יודעים זאת, ומי שמרגיש וחושש מעין הרע טוב שילך להוציא זאת, ויש גם לחש לעין הרע מחז"ל שמופיע בסידורים בפזמונים של מוצ"ש.

שאלה: רוב העולם רצים ממשימה למשימה כל הזמן במצב שלא גומרים לעשות משימות, האם זה טוב לנו או שצריך יותר מנוחה? **תשובה:** מרגלא בפומיה של רבי יחזקאל לוינשטיין על הפסוק וירא מנוחה כי טוב וגו' ויט שכמו לסבול, והיינו שאם אדם מחפש מנוחה בעוה"ז הוא לא ישכב לנוח ולקרוא עיתון אלא יתמודד כל העת עם הטרדות והלחצים שלו ועי"ז הוא לא יתמוטט, כי עי"י התמודדות עם הטרדות הוא מחשל את עצמו. (ובודאי צריך קצת מנוחה, רק לשבת בחוסר מעש אז הכי גרוע, וסיפוק יש רק כשאדם בעשייה). ויש להוסיף שהרבה פעמים אדם צריך לטרוח על הבנה בתורה וכן טירחה לכל עניין, וצריך לזכור שידוע שמה שבא לאדם בקלות הוא

וכתב הסטיפלער בקריינא דאגרתא ששעה אחת בלימוד חביבה לפני הקב"ה יותר מכל התעניות והוא המכפר הגדול ביותר שיש וכמ"ש בשו"ע תקעה. וביכתר ראש' לרבי חיים מוולאזין כתב בשם הגאון שעיקר התיקון נעשה ע"י לימוד התורה הקדושה, היינו גמ' עם תוס' בעיון וז"ל שם: העובר על רצון הבורא נידון ביסורים נוראים ואין לו תקנה כי אם במיתה, ומסיים: וכל העוסק בתורה ינצל מהיסורים כמ"ש אורח ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד. מהראוי להוסיף את דברי החזו"א באגרותיו בענייני שקידה בלימוד, וז"ל שם: טובה שעה אחת בשקידה מרבות בעצלתיים, כי עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק, וזה שעושה תורתו קרעים קרעים אסף רוח. עוד כתב הלומד שעה אחת ומפסיק הוא קיום התורה, האסף וההעדר, הר"ז זורע ושוכל עליהם מים לסוחפן. רבי שריה דבילצקי זצ"ל היה אומר בשם הגר"א, שבמים אלו יש למעט בדיבור רק הדברים ההכרחיים, והיות וד"ו קשה מנשוא היום, אך בכ"א אדם יקח לעצמו מספר שעות ביום להתחזק בעניין זה או לפחות למעט בדיבורים אסורים כלשה"ר, ניבול פה ושקר ויתקן עצמו במותר לו, או לפחות שעה ראשונה של הסדר הוא יתחזק בזה, ובזכות זה יזכה לתקן את כל פגמיו הרבה יותר מכל תעניות שבעולם.

שאלה: אדם שעובר עבירה אך הוא מבין שזאת עבירה וזה גם קשה לו נפשית, האם יורד לו מהעונש? **תשובה:** ידוע שאדם שלא עליו ירד מהדרך אין לו יום אחד מאושר בחיים וכל הזמן הוא מרגיש ויודע את האמת, והוא מעולם לא מאושר. ככה זה וככה מעידים כוונות. והנה ככל שאדם יפתח את הרצון לשוב בתשובה ולא לעבור עבירות, אזי גם אם הרצון עדיין לא מספיק חזק כדי למנוע מעבירות, מכל מקום מעתה הוא עושה את העבירה מתוך צער ודחייה פנימית, ואז, הגם שכל עבירה בוודאי היא רעה ומזיקה לנפש, אבל כשעושים את העבירה 'מתוך אנחה', היא מזיקה הרבה פחות, וככל שהאנחה יותר כבדה, יותר טוב... ובשמים רושמים שהוא עבר 'עבירה עם אנחה', וזה עולם אחר לגמרי ממי שנרשם עליו בשמים שעבר 'עבירה ללא אנחה'... (לעבד באמת, לרבי דב יפה עמ' שכו.). שמה תאמר, הבדל קטן הוא? לא כן, הבדל עצום הוא. נביא ישראל סלנטר

שאלה: אדם שעוברים עליו יסורים, וכל הזמן הוא מרגיש שיש עליו דינים, מה יעשה בשביל לסיים את היסורים ולהסיר מעליו את הדינים? **תשובה:** האור החיים בפרשתנו מביא שהרפואה הכי טובה לצרות היא קבלת היסורים באהבה ובהבנה, שיש רצון ה' כעת לעשות לנו יסורים וזה הדבר שהכי טוב לנו כעת. ואם אדם מפנים עניין זה לעצמו, שהיסורים הם מידו יתברך ומקבל באהבה, אז הוא זוכה שיסורו ממנו הדינים ויפסקו ממנו היסורים. וכן כותב רבינו יונה בשערי תשובה שער רביעי שאדם הרוצה להגן על עצמו מיסורים אז כשמיגיעים לו יסורים הוא יצדיק את הדין ויבין שזה בגלל שעבר עבירות וזה יהיה לו מגן מהיסורים הרבים הראויים לבוא עליו.

שאלה: יעקב ביקש מיוסף שיקבור אותו במערת המכפלה, מה המעלה שיש בקברי צדיקים? **תשובה:** השכינה שורה בקברי צדיקים ולכן יש מעלה גדולה להתפלל שם. (מובא באריז"ל שבשבת וי"ט ור"ח הנפטר לא נמצא בקבר ולכן אין תועלת להתפלל שם אז. אך יש מקומות כגון קבר רחל ורשב"י שהוא אתרא קדישא ומקום תפילה בזכות עצמו). ויש עניין גם להתפלל בקברי צדיקים הקרובים לימננו, כי צדיקים קדמונים אין להם כלל שייכות עמו ועם בקשותינו, משא"כ צדיקי הדורות האחרונים.

שאלה: ביום ראשון הבעל"ט מתחילים ימי השובבי"ם, מה צריך לעשות בשובבי"ם? **תשובה:** המשנה ברורה סו"ס תרפה' מציין לדברי השע"ת והבאר היטב בענייני שובבי"ם, ושם איתא שיש הנהוגים להתענות בימי חמישי של שובבי"ם. וכתב האר"י שימים אלו מסוגלים לתקון עוון קרי יותר מכל השנה, עכ"ז. ובקהילות רבות ושיבות שונות של ימינו נוהגים הנהגות יפות שמרבים בתורה ובעבודה וסיגופים איש לפי דרגתו ומעלתו. ורבי חיים ויטאל כותב שבימים אלו אדם יקדש עצמו במותר לו, וביאורו להתרחק מתאוות ובפרט מתאוות האכילה, ודיבורים אסורים. ועי"י חיזוק בדברים אלו יזכה לכפרה על כל הדיבורים האסורים שהוציא מפיו במשך השנה ובפרט עוון לשה"ר, כן כותב הפרי מגדים שם. והתיקון העיקרי בימים האלו הוא עי"י לימוד התורה שהוא שווה יותר מכל תעניות שבעולם.

מאבד מהר. וטבע הבריאה הוא שרק מה שמגיע ע"י טורח ויגיעה ובעמל ממשיך ללוות את האדם ונשאר לו לצנח. ויש תופעה מאוד מעניינת ששווץ שהיא ידועה בתור מדינה הכי רגועה ושלווה ויש שם את העשירות הכי גדולה, ובכ"א אין שום מדען בעל שם שיצא מקירבה, ואין משם שום אדם שהוא מיוחד כמו אחד שקיבל פרס נובל על איזה הצלחה וכדו'. וכל כך למה? בגלל שההצלחה המיוחדת מגיעה רק ע"י עמל. ולהבדיל אלו שעמלים בתורה הם המצליחים לגדול ולצמוח.

שאלה: כשאדם חשוב מבחין בילד שמנסה לתקן אופניים או בונה ארמון של חול ולא מצליח וכדו' האם יקום ויעזור לו, או שהוא פטור בגלל שהוא זקן ואינה לפי כבודו? **תשובה:** רבי אריה איברמס זצ"ל שנפטר לפני כשנה נצפה פעם שהוא עוזר לילד לתקן את שרשרת האופנים. ראה זאת אחד מתלמידיו ונחרד להחליפו. אמר לו רבי אריה בשופ"א לאו האם גם את הולוב שלי אני אתן לך להחזיק במקומי? וכשגמר לעזור הוא סיפר שבצעירותו הוא ראה את החזו"א מסייע לילד לבנות ארמון של חול. היה זה ילד שלא הצליח לבנות הארמון והחזו"א נכנס לביתו לקח קערה עם מים ויצא לילד הביא לו והסביר לו שע"י ערבוב החול עם מים הוא יוכל לבנות ארמון. והוסיף רבי אריה וסיפר שפעם הוא ורבי ניסים קרליץ למדו עם החזו"א שהיה חלש אז מאוד ולפתע נכנס ילד ואמר בבכי לחזו"א שהוא משחק מחבואים עם חבריו ואין לו מקום טוב להתחבאות, כי כל פעם מוצאים אותו חבריו. והחזו"א שמע זאת בכובד ראש ולאחר דו"ד יעץ לו היכן להתחבאות. אבל הילד לא מספיק הבין אז אמר לו החזו"א מחר אני אעבור באותו מקום ותחכה לי שם ואני אסביר לך בדיוק היכן להתחבא, וכך היה.

שאלה: מה זה תסמונת מינכהאוזן שקיים גם בזמנינו? **תשובה:** לפני 300 שנה היה חי בגרמניה ברוך בשם מינכהאוזן. שירותו בצבא הסתכם בהכנת תה למפקדיו, אבל הוא נהג לשתף את משפחתו וקורביו בתיאורי גבורה בלתי רגילים שהתרחשו כביכול בקרבות בהם נטל חלק. ולמרות שהדברים לא היו ולא נבראו, תמיד הוא מצא אנשים שהקשיבו לו והאמינו לו, ובשלב מסוים הוא השתמש בהערצה אליו לצורך הונאה וגניבה. לימים נודע שהוא שקרן וכל סיפוריו מצוצים מהאצבע. החוקרים טוענים

שזאת תופעה מוכרת על אנשים שמשועים ליחס ואוהבים את הכיף שיש בלהיות חולה, למשל. ויש את התסמונת הזאת גם אצל אנשים שהם מזויפים מסמכים ועושים הכל כדי להיות חולים, וזאת ע"מ למשוך תשומת לב. אמנם הוא רק לעיתים רחוקות... **שאלה:** מתי הומצא החשמל? **תשובה:** עד יז טבת תר"ם היו משתמשים רק בנורות וזה הדבר היחיד ששימש לאור כשלא היה שמש וירח. ובשנת תר"ם, השבוע לפני 130 שנה, המציא תומס אדיסון את הנורה הראשונה, ובכך שינה את פני העולם.

שאלה: בימות החורף הרבה פעמים אדם נוטל ידיו ומנסה ליבשם לגמרי, אך המגבת רטובה מידי. מה העצה לייבש ידים גם במגבת רטובה? **תשובה:** אם מקפל המגבת לשניים ומנגב במקום שמקופל לשניים תמיד היד נשארת יבשה. (מי שיש לו רעיונות ופטנטים ומסכים לשלוח לזיכוי הרבים, נשמח לקבל ולפרסם מה שמתאים. יש לשלוח לכתובת המייל המופיעה בסוף העלון).

שאלה: מופיע בחז"ל שחמין במוצ"ש זה רפואה, מה זה כולל? **תשובה:** גם שתייה וגם רחיצה. ורבי חיים קניבסקי במוצ"ש לאחר שגומר את התנה הוא מניח הכמית החמה על ידו, כדי שיהיה גם רחיצה.

שאלה: אדם שיש לו בעיות וקשיים, האם ראוי שירגיש עצמו מסכן או שינסה לקבל הכל בשמחה? **תשובה:** ישנו מכתב של החזו"א וז"ל: הכל עוברים את החיים בעולם, אלא שיש המקבלים את כל מאורעותיהם מתוך שמחה, ויש המקבלים זאת בעצב ובבכי. הנגזר בין כך ובין כך לא ישתנה. א"כ מוטב לעבור זאת עם חיוך, עכ"ל. האדם בעצמו יכול להחליט שבגלל מה שקרה לו הוא נהיה מסכן ותלתי ותמיד לא הולך לו. והוא גם יכול להפוך כל דבר להצלחה ולא צריך להיות קוסם בשביל זה, אלא לקבל החלטה. ואדם שחי כמסכן הוא תמיד מרגיש קרבן לעולב של החיים, וכל דבר משקיע אותו עוד יותר באומללות שלו. וכדאי לאותו אדם להשתחרר מהעניין הזה מהר לפני שיהיה מאוחר, כי מהתבכיינות לא יוצא כלום. ורק מי שהופך כל מצב להזדמנות וכל קושי למקפצה, לא נשבר אלא מתמודד עם הקושי, הוא יצליח תמיד ויהיה מוערך על הכל. ויש הרבה הרבה דוגמאות של אנשים שקרו להם מקרים והם הפכו את זה למפעל חיים.

חידות

תשובות: א. ארוך אפס, זו קללה שהכעס שלהם לא יהיה ואין ברכה גדולה מזה. חזקוני. ב. פרשת ויחי היא קטנה בעשרות פסוקים מכל פרשיות של חומש בראשית. ג. חזק חזק. ד. עין הרע. ה. יין מט יא יב. ו. חמישה דורות: אברהם יצחק יעקב יוסף מנשה ואפרים. ומוזכרים ב- מח טז יז. ז. כשיושב בסוכה ביום השמיני ומכווין עובר על כל תוסף. ח. פירות גינוסר, גמ' בברכות. ט. לסחוב משאות על החמור עובר על מחמר. י. לפני קידוש. יא. חמץ. פתילות חנוכה. הפרשת חלה. יב. בשבת חנוכה וראש חודש, והרביעי מוציאים במנחה. יג. יניח בכל צד שלוש, אם משקלם שווה סימן שזה מהשלוש הנותרים, ואז יניח שתיים מהשלוש הנותרים אחד בכל צד, אם משקלם שווה סימן שהנותר בסוף הוא השוקל פחות, ואם לא אז ידע מה שוקל פחות. וכן אם בתחילה משקלם לא שווה אז יבדוק מהו הקטן ואיתו יעשה מה שכתבנו על השלוש הנותרים. יד. קלמר. טו. כותל המערבי. טז. כריות. יז. דג ידג סלומון, דג קרפיון, דג בורי, דג נסיכה, דג טונה ועוד ועוד. יח. פיצה בקופסה מרובעת, כל הפיצה עגולה, ומחולק למשולש. יט. פילה.

חידות פרשת שבוע: א. איזו קללה מובאת בפרשה והיא ברכה? ב. מה השבוע הכי קטן במידה משמעותית מאז פרשת בראשית. ג. איזו מילה אומרים פעמיים ברצף השבוע בקריאת התורה. ד. מה אין ליוסף? ה. איזה משקה מוזכר בפרשה ב' פסוקים אחד ליד השני? ו. כמה דורות מוזכרים בפרשה ומוזכרים חלקם ברמז ב' פסוקים? **חידות ידע תורה:** ז. איזה מצווה אם מכווין לשמה עובר איסור וכשלא מכווין לא עובר איסור? ח. איזה מאכל ברכתו פוטרת את הלחם? ט. איזו מלאכה בשבת מותרת לאדם ואסורה לחמורו? י. באיזה זמן בשבת אסור לאכול בגלל השבת? יא. מה צריך לשרוף. יב. באיזה שבת מוציאים 4 ספרי תורה? **חידות לבוגרים:** יג. לאדם היו תשעה שקים מלאים באורז כל שק שקל קילו ושק אחד שקל 900 גרם איך יוכל לדעת ע"י שתי שקילות במשקולת שמניחים בשני הצדדים מהו השק המוקטן? **חידות לילדים:** יד. איזה דבר הוא גם קל וגם מר? טו. איזה קיר מצמידים לשמו את המיקום שלו? טז. איזה מאכל ישנים על שמו? יז. איזה בעל חי נאכל ויש לו המון זנים? יח. איזה מאכל מגיע גם בריבוע גם בעיגול וגם במשולש. יט. לאיזה בעל חי יש אף כמו פיל והוא לא פיל?

הדוגמאות לכך הן רבות: 'עלה', 'אהל שרה', 'זכרון מנחם', 'חיזקו', 'סכרת נעורים' ועוד דוגמאות רבות, וכבר הוזכרו בעלון בעבר.

שאלה: האם ראוי לאדם שמרגיש בריא להיבדק אחת לתקופה כדי לדעת שבריאותו אכן תקינה? **תשובה:** מן הראוי לבצע אחת לתקופה בדיקות שגרתיות לראות שאין לאדם בעיות כלשהן כמו סוכר או ייתר ל"ד, ולבדוק שאין חוסר בגוף במשהו וזוהי השתדלות ראויה למנוע מחלות, ובמיוחד לאנשים בגיל מבוגר. וכ"א ישאל לרבותיו.

שאלה: מה תעשה אישה שבעלה חפץ לשנות את עיסוקו בחיים, כגון שהוא חפץ לעזוב את הכולל למשרה תורנית או לעבוד, וכן להיפך באופן שהיא היתה רוצה שיעשה משהו אחר, או דברים דומים לזה? **תשובה:** אין זו שאלה כלל וברור שמוטל על האישה לקבל את בעלה כמו שהוא... כי הוא בעלה, ורק אחרי שמקבלת אותו כמו שהוא, היא יכולה לדון עימו בחשיבה עניינית ואוירה ותקשורת נכונה, ולסייע לו לוודא שהחלטתו לא נובעת מאיזושהי חולשה זמנית או מצב רוח חולף. אבל ברור שהיא צריכה לקבל אותו כפי שהוא.

שאלה: מה מאוד כדאי לעשות בבית לחינוך הילדים לברכות? **תשובה:** אם האבא רוצה שילדיו תהיה יר"ש טהורה ויגדלו בדרך הנכונה ויברכו ויתפללו כמו שצריך, חייב הוא בעצמו להתפלל ולברך לאט ובכוונה, ובפרט ברכת המזון שיש אז יצה"ר חזק למהר ולברך בלא כוונה. וברור שכשהאבא מברך יחד עם הילדים ברכת המזון בשבת אז הוא יזכה לראות נחת דקדושה מכל הילדים.

שאלה בחושן משפט:

רכב שעושה משלוחים נכנס לחניון עם שער חשמלי שנפתח ע"י פלאפון, והנה הוא נכנס כי השער היה פתוח בשבילו, וכשבא לצאת השער נסגר ונהיתה תקלה וא"א לפתוח השער רק כעבור זמן רב. כעת כל רגע שעובר הוא מפסיד זמן יקר וכסף לא מעט, האם מותר לו להרים את השער ולשוברו מדיון עבד איניש דינא לנפשיה? ואולי זה קשור לטור וש"ע חו"מ סו"ס שפ למקרה של חמור בספינה שמובא שם.

חידון משמעויות מילים לפרשת ויחי: י"ב **משמעויות למילה "מר":** א. בעלים (בראשית מ"ט כ"ג "בעלי חצים", ובתרגום מרי פלגותא. וכן מרא קמא). ב. טעם רע (משלי ה' ד' "ואחרייתה מרה כלענה", ובמצודות ציון שם עשב מר). ג. צער (משלי י"ד י' "לכל יודע מרת נפשו", וכן קהלת ז' כ"ו "ומוצא אני מר ממות את האשה"). ד. סרבן (בן סורר ומורה, זקן ממרא, מלשון "מרי" ע"י משלי י"ז י"א "אך מרי יבקש רע", וברש"י דבריו מרי וסרבנות). ה. מיסטר (קיצור המילה קאנגלית). ו. שם אדם (רש"י ברכות מ"ד ב' "מר בר רב אשי שהוזכר בשמו ובשם אביו"). ז. כלי חפירה (עירובין ל"ה א' מרא וחצינא, וכן מגילה כ"ח א' דרי מרא אכיתפיה, וכן ב"מ ל"ו א' מפקדי מרייהו). ח. הרב (אמר מר, וכן מר סבר ומר סבר). ט. קוליס). י. אדוני (פסחים י"ג א' ונימא מר, ועוד הרבה). יא. תער וסכין (שופטים י"ג ה' "ומורה לא יעלה על ראשו", וכתב הספורנו בראשית כ"ו ל"ה דזהו ג"כ לשון "מרת רוח"). יב. שם בושם (ע"י רמב"ן פ"ר כי תשא עה"פ מר דרור). יישר כח לצדיק הגדול הגאון רבי שמואל קניבסקי שליט"י

לפניות בענייני העלון יש לפנות לטלפון: 0527633431

456alon@gmail.com

ניתן לקבל את העלון בכתב יתור גדול ע"פ בקשה למייל הנ"ל

חוט שני

עירובין (ח"א, הוצאה, רשויות, מחיצות) שביעית (מהדורה חדשה ומורחבת)

שיעורי מרן רבינו הגאב"ד

רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצוקללה"ה

גאב"ד בד"ץ בני ברק

יומא טובא לרבנן ותלמדיהון דבכל אתר, בהגלות אור יקרות נדבך נוסף משיעורי גאון ההלכה בדור האחרון רב

רבנן רבינו הגאב"ד מרן רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצוקללה"ה.

עתה נוספו לסדרת הספרים 'חוט שני' שני כרכים מלאים מזן אל זן בבירור והעמדת ההלכה על תילה

'חוט שני עירובין' (חלק א, מלאכת הוצאה, רשויות ומחיצות)

'חוט שני שביעית' (מהדורה חדשה ומורחבת)

עורך הספרים הגאון רבי חיים אריה הלוי הוכמן שליט"א כבר נודע בשערים המצויינים בהלכה שהוציא

מתחת ידו ספרים מזוקקים שזכו להסכמת מרן הגאב"ד זצוקללה"ה שראה בהם את העמדת שיעוריו לרבים

באופן הראוי ומוסמך, ואכן הדברים נתקבלו בבתי המדרשות, ועשו אוזנים לתורת רבינו הגאב"ד זצוקללה"ה.

ועתה הן קרבה שנת השבע – הוציא לאור מחדש

את כרך 'חוט שני שביעית' במהדורה חדשה

בתוספת מרובה – וכל הרואה אומר ברקאי.

ההלכות ספר זה מסודרים על פי דברי הרמב"ם

בהלכות שמיטה ויובל.

כמעשהו בשנת השבע כך מעשהו ביום השבע –

יום השבת על הלכותיו זכה בימים אלו לגילוי

נורא הוד בהופעת הכרך 'חוט שני עירובין'

(ח"א) העוסק בענייני עירוב והוצאה, הדברים

המפורסמים בכרך זה זכו עוד לעבור תחת שבט

בקרתו של רבינו הגאב"ד זצוקללה"ה – בבחינת

במיתתם קרויים חיים.

נספח לספרים אלו הודפסו גם 'קונטרס סילוקן

של צדיקים'. וקונטרס 'אוצר בית דין' מכתבים

מגדולי ישראל בענייני שביעית.

שאלת שמעון

כתבי הלומדים
הלכות קרבן פסח

אוצר הספרים

הבמה לסקירת
ספרים ומחבריהם

הס בהיכל קדשו

חיזוק, משלים ועובדות
בענייני קדושת ביהכנ"ס

לקראת לימוד ענייני קרבן פסח בדף היומי

שאלת שמעון

כתבי הלומדים

מאת: ש"י ליהודה

יו"ל לע"נ מרן הגראי"ל שטיינמן זיע"א, הגרש"י בורנשטיין
וצוק"ל, הרי"ל בראון זצ"ל, והרא"נ וולפסון זצ"ל

הורתנו וליתנו של הספר המיוחד הזה במיעוטא דשמיא מיוחדת לה זכה המחבר שליט"א, שעז חפצו היה לזכות בהוצאת חידו"ת לאור עולם, ואף נשא תפילה על כך מעומק ליבו, גם כשעלה לציון הרשב"י באתרא קדישא מירון בל"ג בעומר תשע"ט שטח בקשתו זו על הציון ונשכח הדבר מלבו. לאחר זמן החל ללקט הערות הלומדים בחבורת קרשים בישיבה הגדולה בשלייכווד, ולחלק הגליונות 'ש"י ליהודה' מידי שבת בשבתו עם הערות הלומדים ותלמידיהן. ובט"ו בשבט נאסף בעמיר גרנה והוציא לאור חוברת קטנה שנתחלקה בין הלומדים רשם, וזה הוסיף בכה וזה בכה, עד שבא לידי גמר הספר 'שאלת שמעון' ביום ל"ג בעומר ה'תש"פ, בתום שנה מהתפילה על ציונו של התנא הקדוש רשב"י.

ועל כן נקרא שמו 'שאלת שמעון' גם כי נרמז בו שמו של מרן הגראי"ל זיע"א הספר ערוך ומסודר דף אחר דף מפרק תמיד נשחט ענייני קרבן פסח, גם נוספו בו מפתחות מפורטות. על הספר הסכימו בין שאר הרבנים גם הגאון רבי ירוחם אולשין שליט"א ראש ישיבת בית מדרש גבוה ליקווד, והגאון רבי חיים פינשטיין שליט"א ראש ישיבת

עטרת שלמה.

להשיג לזיכוי הרבים במערכת 'קובץ גליונות' טלפון 05331-459-000

או במייל k.gilyonot@gmail.com

וה' בהיכל קדשו הם מפעליו של הארץ

הם בהיכל קדשו

חיזוק, משלים, עובדות, וסיפורים, הלכות, והליכות
בענייני קדושת בית הכנסת

חמחבר: הרב אמיר חזני שליט"א

בעריכת אמר: הרב יעקב פוזן שליט"א

זה כבר קרוב לשנה שמוסדי עולם מוטו, סדר העולם השתנה מן הקצה, מגיפה נוראית משתוללת וגובה קרבנות בנוף ברוח ובנפש.

אין ספק כי אחד הסממנים הבולטים במגיפה זו ואחד ההתמודדויות הלא קלות שנאלצה היהדות החרדית להתמודד עם הבוקה ומבולקה השוררת הוא עניין 'סגירת בתי הכנסת' – במעדים, בשבתות, בימים הנוראים, בסגירת היכלי התורה והישיבות – שעברו זעזועים שרשמים לא ימחה בקלות. גדולי ישראל ולב כל איש ישראל מורה כי ללא ספק קריאה מן השמים היא להתבונן מהיכל סולקנו, ולמה סולקנו בכזו בושפת פנים.

הרב המחבר שליט"א מטובי עמלי התורה בעיר החובות שקד טרח והוציא מתחת ידו אוצר מנוצר, משנה סדורה, כל בו ערוך – על ענייני כבוד בית הכנסת. הספר מחולק לשני מדורים שער האגדה – בו יבוא דברי חיזוק משלים סיפורים ועובדות משובבי נפש ומעוררי מחשבה, ונתינת מבט נכון על גודל מעלת בתי הכנסת ובתי המדרש והחובה והדרך לנהוג בהם כראוי.

החלק ה' פסקי הלכות הנחנות והליכות בענייני בית כנסת ומבנה בית הכנסת. כאמור הספר ערוך ביד אמר היה הרב יעקב ישראל פוזן שליט"א הנודע בספריו שהתקבלו בחבה בבתי ישראל. אין ספק כי גם ספר זה יתקבל בחיבה ויביא לשינוי מבורך בענייני זה הצריך תיקון גדול.

על הספר הסכימו בין השאר הגאון הרש"י רבי יצחק יוסף שליט"א שאף האריך בתשובה משלו על חומרת הנושא. הגאון הגדול רבי בן ציון מוצפי שליט"א. הגאון הגדול רבי אברהם יצחק הכהן רובין שליט"א חבר הבר"ץ שארית ישראל ורב קהילות בני התורה בעיר החובות. הגאון רבי שמחה הכהן קוק שליט"א רבה של החובות. והרה"ג רבי ציון אשכנזי שליט"א.

נברך את המחבר שיפוצו מעיינותיו חוצה ויתקבלו הדברים בחבה בבית הכנסת.

להשיג גם דרך מוקדי 'קובץ גליונות'
בכל רחבי הארץ – במחיר מיוחד
לחיזוק קדושת בתי הכנסת

40 ₪ בלבד

לפנות למערכת קובץ גליונות
בטלפון:

05331-45900

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

הנחה מיוחדת לשיבות/אבות ובנים /מוסדות

להשיג בחנויות הספרים. הפצה: יפה נוף.

לפרטים 052-7656-289

להשיג ע"י מערכת קובץ גליונות

במחיר מיוחד לזיכוי הרבים 3 ₪ בלבד

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 26 | טבת תשפ"א | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מעמד פתיחת הכולל "משנת אברהם" בבתיאם של גדולי ישראל

עם התרחבות והתפתחות הקהילה החרדית בעפולה נענתה רשת הכוללים "מגדל עוז" בראשות הרב"ר יחזקאל אתרוג שליט"א לפתוח במקום כולל חדש, הכולל יקרא "משנת אברהם" ע"ש הר"ר אברהם וולפסון ז"ל.

מעמד הקמת ביהכ"נ המרכזי בשכונת גני איילון אחיסמך בלוד

הגאון הגדול רבי בונים שרייבר שליט"א צולם ש ב כ

ישיבת שערי תורה נבחרים בבית מדרש הגד"ח קניבסקי שליט"א

מדרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א במעמד הנחת אבן הפינה לביהמ"ד אחיעזר באלעד

תלמידי ת"ת 'משכנות יעקב' נבחרים ומתברכים

ראש ישיבת בית מדרש עליון מדרן הגד"ח אונגרישד שליט"א בסיום בשיבה

הגאון רבי אשר דרוק שליט"א מוסר שיעור בשיבת ליוקוד

חנוכת בית מדרש חדש בישיבת אורחות חיים בברבפלד בראשות הגד"ח זמיר במעמד חבר מועצה"ת מדרן הגד"ח שטימן שליט"א
מזור שיר חנוכת הבית לרד

מעמד הפתיחה למפעלי התורה

שע"י קהילת נחלת יעקב נאות יוסף בני ברק
בראשות הגאון הגדול רבי מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א

מעמד התפילה ליל זאת חנוכה

שע"י דנה של תורה בראשות רבן של ישראל
דשכבה"ג מרן שד התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מסע לווית הגאון רבי שלום פוברסקי זצוק"ל

חדש!!!

משולחנו של מלך

פרקי הדרכה, שיחות ומאמרים
לבן הישיבה בדורנו

משולחנו של הגאון הגדול רבי שלמה קניבסקי שליט"א
ראש ישיבות קרית מלך ותפארת ציון

כפי ששמע מאביו מרן שר התורה שליט"א ומזקניו זצוק"ל

הסכמת מרן שר התורה
שליט"א:

"פרקי מוסר
ומאמרי הדרכה לבני
הישיבות הקדושות
בדורנו המעוררים
את הלבבות ליראת
שמים"

בעז"ה חשון תשפ"א

אודה ואהלל להשי"ת שיוכני לראות פרי חלומים
של בני חיקר הגאון ר' שלמה שליט"א. ספר נפשי
חמדה פרקי מוסר ומאמרי הדרכה לבני הישיבות
הקד' שבדורנו המעוררים את הלבבות ליראת
שמים, אשר חגיד בפני תלמידיו שיח' בישיבה
הקד' קרית מלך ובישיבה הקד' תפארת ציון
ונכתבו ונסדרו על ידם.

הקב"ה יעזרו להמשיך בעבודת הקודש להרביץ
תורה ויראה לעדרים ולהרבבות פעלים לתורה כל
ימי חייו, ולקיים בנפשו ובנפש כל יוצ'י שבתי
בבית ד' כל ימי חייו מתוך הרחבת הדעת.

חכ"ד המצפה לישועתם של ישראל
בגאולה השלימה בב"א

נפשו חמדה

פרקי הדרכה,
שיחות ומאמרים
מותאמים לעולמו של
בן הישיבה
בדורנו

משולחנו של הגאון רבי שלמה קניבסקי שליט"א

קולמוס | 072-2441660
הפצת ספרים שעובדת.

להשיג בחנויות
הספרים המובחרות

ניתן להזמין דרך מערכת קובץ גליונות במחיר: 45 ₪
ולקבל דרך הנציגים ברחבי הארץ | להזמנות: 053-3145900

צעד נדיר למען 52 יתומים

שלשה גדולי עולם
מבטיחים בעצם כתב ידם:

"חיים ארוכים נחת מלהלדים עושר וכבוד"

כ"ק מרן
האדמו"ר
מראחמיסטריווקא
ש"ס"א

מרן
השר"ד
כהן
ש"ס"א

מרן
השר"ד
אזרחי
ש"ס"א

"בראות הגוף והנפש
ובני חיי ומזוני רוויחה
והצלחה בכל הענינים"

"לעשות שנחה בביתם
ולזכות לחיים ארוכים
ולהציל מנחלות וצרות קשות"

"יזכו לחיים של עושר
ומרנסה ברוח ונחת מכל יוצאי חלציהם"

הפסוק הזה נמצא
בספר שמואל
והוא נקרא
שמואל הנביא
והוא נקרא
שמואל הנביא
והוא נקרא
שמואל הנביא

הפסוק הזה נמצא
בספר שמואל
והוא נקרא
שמואל הנביא
והוא נקרא
שמואל הנביא

הפסוק הזה נמצא
בספר שמואל
והוא נקרא
שמואל הנביא
והוא נקרא
שמואל הנביא

מס' קרן
5500

1-800-22-36-36

ועד הרבנים
לעניני צדקה בארה"ק